

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ BİLİM DALI

NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN ESERLERİNDE
HADİS-SÜNNET ANLAYIŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kazım ALBAYRAK

İstanbul
Ocak-2022

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ BİLİM DALI

NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN ESERLERİNDE
HADİS-SÜNNET ANLAYIŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kazım ALBAYRAK

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Özcan HİDİR

İstanbul
Ocak-2022

TEZ ONAYI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Temel İslam Bilimleri Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Prof. Dr. Özcan HIDİR

Üye Prof. Dr. Kadir CANATAN

Üye Doç. Dr. Abdullah Hikmet ATAN

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Metin TOPRAK
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**Necip Fazıl Kısakürek’in Eserlerinde Hadis-Sünnet Anlayışı**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Kazım ALBAYRAK

ÖN SÖZ

Çağdaş dönemde Türkiye’deki en önemli şair-edebiyatçı mütefekkirlerden olan Necip Fazıl Kısakürek’in eserlerindeki hadis-sünnet kullanımı onun beslendiği kaynaklar ile dinî, fikrî ve aksiyoner arka planını anlama açısından önemi haizdir. Bu olgu ayrıca özellikle 1950 sonrasında genelde Türkiye’nin fikir hayatına şu veya bu şekilde yön vermiş ve daha ziyade şair-edebiyatçı kimliğiyle öne çıkmış düşünürlerin hadis-sünneti anlama ve kullanmaları açısından da mühim bir konudur. Özelde ise Necip Fazıl gibi toplumumuzun belli kesimlerini derinden etkilemiş, “Büyük Doğu” nesline öncülük etmiş bir mütefekkir tarafından hadis-sünneti içtimaî mücadelesinde kullanışı, sünnetin sahibi Hz. Peygamber’i anlatma biçimi, sünnetin taşıyıcıları olan sahâbeye yaklaşımını ortaya koyması bakımından önemlidir.

Necip Fazıl derin tefekkürü, kıvrak zekâsı ve sanatlı diliyle (bazı) hadisleri “asrın idrakine sunma”da mühim bir örneklığe sahiptir. Zira o hadisleri sadece nakletmemiş, onlardan günümüze çözüm çekirdekleri sunma gayretiyle hareket etmiş; bu doğrultuda da kendine özgü yeni bir “vecd” dili kurmuştur, denebilir.

Bununla birlikte gerek genel anlamda edebiyat-hadis ilişkisi gerekse Necip Fazıl Kısakürek’in 100 cildi aşkın hacme sahip Büyük Doğu külliyyatındaki hadis kullanımı -yeterince ve bir bütün olarak- üzerinde durulmuş bir konu olmamıştır. Hatta bu konuda çalışma fazla değildir. Biz ise bu çalışmamızda Necip Fazıl’ın İslâmî yaklaşımını küllî plânda ele aldıktan sonra müşahhas plânda da eserlerindeki tüm hadisleri inceleyip bir terkip yapmaya çalıştık. Netice itibariyle, bu hususta literatürde bir boşluk olduğunu daha ziyade Necip Fazıl’ın edebiyatçı-sanatçı yönünü inceleyen araştırmalar ile karşılaştığımızı ifade etmek istiyoruz. Dolayısıyla bu çalışmamız nispeten zorlukları beraberinde getirmişse de aynı ölçüde de ufuk açıcı olmuştur. Bu meyanda araştırmamız, kendi ifadesiyle “Âlemlerin Tâcî” olan Hz. Peygamber’in hemen her davranışını hikmet gözüyle süzme gayretinde olan Necip Fazıl’ın -tabir yerinde ise- hadis-sünnete dair anlayışı, duruşu, tutumu ve “vecd” tavrına dikkatimizi de çekmektedir.

Bu minvalde çalışmamız “giriş (birinci bölüm)” ve iki ayrı bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm’de (Giriş) çalışmanın metodu-yöntemi, amacı, temel sorusu-sorunsalı ve kaynakları üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde Necip Fazıl Kısakürek’in ilmî-fikrî kişiliği, eserleri ve “Büyük Doğu” geleneği ele alınmıştır. Üçüncü Bölüm’de ise

Necip Fazıl'ın hadis-sünneti anlama yöntemi, eserlerinde kullanımı, hadis sayısı, sahih, zayıf ve mevzû hadisler açısından olmak üzere farklı yönleriyle, yer yer de tablolar ve istatistikî bilgilerle ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca Necip Fazıl'ın hadisleri genel olarak üç halkaya ayrılmıştır. En sık kullandığı 40 hadisi “birinci halka” olarak kabul edip, tek tek detaylı teknik ve muhteva analizini yapılarak eserlerindeki kullanımlarına işaret edilmiştir. Birinci sırada yer alan Necip Fazıl'ın “en merkez-mihver hadisi”ni ise, ehemmiyetine binaen daha detaylı ele alınmıştır. Bu bağlamda Necip Fazıl'ın 19 kere ile en çok tekrar ettiği hadisten başlayarak 6 tekrarlı hadislere kadar değerlendirmeye tâbi tutulmuştur.

Bu vesile ile öncelikle merhum Necip Fazıl ile şahsen tanışmam ve gençliğimden beri onun eserlerini okumamın bu çalışmaya yönelmemde birinci derecede etkisi-motivasyon kaynağı olduğunu belirtmek isterim. Kendisiyle bu yönde konuşmalarımız esnasında benim de ilgimi keşfederek, Necip Fazıl'ın hadis-sünnet anlayışını araştırmamı teklif eden ve şekillenmesinde değerli katkılarını, ufuk açıcı yönlendirmelerini ve sabrını yakından hissettiğim danışman hocam Prof. Dr. Özcan Hıdır'a şükranlarımı arz ederim. Yine çalışmamın jürisinde yer alan hocalarıma da teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmamı baştan sona tetkik edip tashih ve önerilerini yazılı olarak gönderen, Prof. Dr. Ramazan Ayvallı hocama teşekkürlerimi sunarım. Bazı ihtilaflı hadislerin tahriri ile ilgili değerli yardımlarını gördüğüm merhum babamın dostlarından Hüseyin Avni Kansızoglu Hocamızı da şükranla yâd etmek isterim. Çalışmamın, benim için külfet olan, bilgisayarda yazma aşamasını dikkatle yerine getiren oğlum Fatih Selim'e de teşekkür etmem gerekir.

Kazım ALBAYRAK

İstanbul, 2022

ÖZET

NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN ESERLERİNDE HADİS- SÜNNET ANLAYIŞI

Kazım Albayrak
Master, Temel İslâm Bilimleri
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Özcan Hıdır
Ocak 2022, 257 Sayfa

Bu çalışmamızda Necip Fazıl'ın Hz. Peygamber tasavvuru ve fikriyatında hadis ve sünnete verdiği önem anlatılmıştır. Necip Fazıl'ın hayatı, fikri, referans kaynakları ve aksiyonu ele alındıktan sonra onun çağımıza özgü bir İslâmî düşünce sistemi olarak ortaya koyduğu “Büyük Doğu İdeolojisi” incelenmiştir. Son bölümde ise Necip Fazıl'ın Ehl-i sünnet ve itikadî temelli, ahlâk ve hikmet esaslı olarak “hadislerle dünya nizâmı” kurduğu anlatılmıştır. Onun, hadis usûlü ve kavramlarına dair ifadeleri ve yaptığı hadis tercüme ve şerhleri, hadis ve sünnet kullanımının temellerini oluşturmuştur. Onun çokca kullandığı hadislerin teknik ve muhteva analizi de yapılmıştır. Necip Fazıl'ın, “O’nsuz oluş yok!” dediği Hz. Peygamber’in hadislerinden hem ferdî hem içtimaî oluş açısından fevkalâde faydalandığı, ilmin akıl tavrından ziyade sanatın iman ve aşk tavrıyla yanaştığı hadislerden ince hikmetler devşirdiği neticesine ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Hadis, sünnet, hikmet, iman, aksiyon

ABSTRACT

NECIP FAZIL KISAKUREK’S UNDERSTANDING OF HADITH-SUNNAH IN HIS BOOKS

Kazım Albayrak

Master, Temel İslâm Bilimleri

Thesis Advisor: Prof. Dr. Özcan Hıdır

January-2022, 257 Pages 4.07.2022

In this study, Necip Fazıl's love for Resulullah and his thoughts on hadith and sunnah are explained a lot. After discussing Necip Fazıl's life, ideas, references and action, it is about his “great Eastern Ideology” as a worldwide system of our age. In the last space, Necip Fazıl's “World order with hadiths”, which is based on Ahl as-Sunnah and creed, and based on morality and wisdom, is explained. The hadith and content analysis in its use is also technical. His statements about the hadith method and concepts, and his hadith translations and commentaries formed the basis of the understanding of hadith and sunnah. Necip Fazıl benefited tremendously both in terms of individual and social formation from the hadiths of the Resulullah whom he said “There is no existence without Him!” Necip Fazıl gathered subtle wisdoms from the hadiths that art approached with the attitude of faith and love rather than the attitude of science to reason.

Key words: Hadith, Sunnah, wisdom, faith, action

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	v
TABLO LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ	1
1.1. Metot ve Amaç.....	1
1.2. Tezin Temel Sorusu ve Problematiği.....	3
1.3. Kaynaklar	4
1.3.1. Genel Kaynaklar:	4
1.3.2. Özel Kaynaklar	5
İKİNCİ BÖLÜM	
NECİP FAZIL’IN HAYATI, FİKRÎ KİŞİLİĞİ VE “BÜYÜK DOĞU” GELENEĞİ	8
2.1. Necip Fazıl’ın Hayatı ve Fikrî Kişiliği	8
2.1.1. Hayatı	10
2.1.2. Şiiri-Sanatı ve Fikrî-Siyasî Şahsiyeti	13
2.1.2.1. Yetiştirdiği Ortam	16
2.1.2.2. Fikriyatını Şekillendiren Hocalar	17
2.1.2.3. Fikriyatını Şekillendiren Kaynaklar	18
2.1.3. Necip Fazıl’ın İnsanî Yönüne Dair Bazı Tanıklık-Hatıralar.....	22
2.1.4. Tasavvufî Anlayışı	24

2.1.5. Başlıca Referans Kaynağı Âlimler.....	28
2.1.5.1. İmâm-ı Âzam Ebu Hanife (ö. 150/767).....	30
2.1.5.2. İmam Gazâlî (ö.505/1111):	31
2.1.5.3. Muhyiddîn İbn Arâbî (ö. 638/1240):	32
2.1.5.4. İmam Kastallânî (ö. 923/1517) ve Fahreddin Safî (ö.939/1532):	33
2.1.5.5. İmâm-ı Rabbânî (1034/1624)	34
2.1.5.6. Erzurumlu İbrahim Hakkı (ö. 1194/1780):.....	36
2.1.5.7. Seyyid Abdülhakîm Arvâsî (ö. 1943).....	37
2.1.5.8. Çağdaş Dönemde Etkilendiği Âlim ve Mutasavvıflar.....	39
2.1.6. Eserleri	45
2.1.6.1. Eserlerinin Kronolojisi	49
2.1.6.1.1. Eserlerinde Yaptığı Değişiklikler.....	53
2.1.6.2. Eserlerindeki Temel İslâmî İlimler.....	62
2.1.6.3. Klasik Olarak Necip Fazıl'ın Eserleri	64
2.1.7. Necip Fazıl'a Yöneltilen Bazı Eleştiriler	66
2.1.8. Necip Fazıl'ın İslâm'ı Anlama Usulü	68
2.1.9. İslâmî Mücadelesi	71
2.2. “Büyük Doğu” Geleneği	72
2.2.1. Sezai Karakoç	73
2.2.2. Maveracılar-Mavera Grubu.....	75
2.2.3. Salih Mirzabeyoğlu.....	76
2.3. Büyük Doğu Fikriyatının Karakteristikleri	79
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
NECİP FAZIL'IN HADİS VE SÜNNET ANLAYIŞI	83
3.1. Necip Fazıl'ın Eserlerinde Kur'ân	83
3.1.1. Âyetleri İşleyişi.....	86

3.1.2. Serlevha (Merkezî-Mihverî) Âyet.....	88
3.2. Hz. Peygamber Tasavvuru ve Temel Özellikleri	91
3.3. Sahâbeye Bakışı	97
3.4. Necip Fazıl'ın Hadis ve Sünneti Anlama ve Eserlerinde Kullanma Yöntemi ..	102
3.4.1. Necip Fazıl'ın Hadisleri Anlama Yöntemi	103
3.4.2. Necip Fazıl'ın Hadis Kullanımı	106
3.4.3. Necip Fazıl'ın Hadisleri Yorumlama-Kullanma Biçimi	112
3.4.4. Eserlerinde-Şiirlerinde Hadis ve Sünnet Kullanımı.....	122
3.4.5. Necip Fazıl'ın (Zayıf-Mevzû) Hadis Kullanımına Yönelik Bazı Tenkitler	131
3.4.6. Necip Fazıl'da Hadis Tasnifi ve Epistemolojisi (Bilgi Değeri).....	133
3.5. Necip Fazıl'da Hadis, Sünnet, Tarihi ve Usûlü ile İstifade Ettiği Kaynaklar ...	135
3.5.1. Hadis, Sünnet, Tarih ve Usûlü	135
3.5.2. Hadis ve Sünnet Kaynakları.....	141
3.6. Necip Fazıl'ın Eserlerindeki Hadislerin Teknik ve Muhteva Analizi.....	144
3.6.1. Birinci Halkadaki 40 Hadis: Tahric, Değerlendirme ve Necip Fazıl'ın Kullanımı	145
3.6.1.1. Birinci Halkadaki 40 Hadisin Teknik Açıdan Genel Değerlendirmesi.....	206
3.6.1.2. Birinci Halka Muhteva Analizi.....	208
3.6.1.3. Serlevha (Merkezî-Mihverî) Hadis'in Muhteva Analizi	209
3.6.2. İkinci Halka Hadislerinin (108 Hadis) Genel Teknik ve Muhteva Analizi	212
3.6.3. Hadislerin Genel Değerlendirmesi	213
3.6.3.1. Tüm Hadislerin (Tekrarsız 1561) Teknik Değerlendirmesi	217
3.6.3.2. Şemâil, Delâil, Gazavât ve Hasâis Hadislerinin İstatistikî Değerlendirmesi.....	220

3.6.3.3. Hadise Hürmet Sırrının Bir Veliden İşaretlenişı	221
3.6.4.4. Necip Fazıl'ın “Medâru'l-İslâm” Hadisleri	223
SONUÇ	226
KAYNAKÇA	229

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.1.	: Hadislerin Kaynak Durumu
Tablo 3.2.	: Hadislerin Sahihlik Durumu
Tablo 3.3.	: Hadislerin Geneli (Tekrarlı).....
Tablo 3.4.	: Hadislerin Geneli (Tekrarsız).....
Tablo 3.5.	: Hadislerin Geneli Kaynak Durumu.....

Kısaltmalar Listesi

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.mlf.	: Aynı Müellif
bkz.	: Bakınız
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
Hız.	: Hazreti
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve sellem
thk.	: Tahkik eden
trc.	: Tercüme eden
Vb.	: Ve benzeri / benzerleri

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

“Büyük Doğu” ismiyle nesil inşası için mücadele edip önemli bir fikir-aksiyon sistemi kuran ve İslâmî tefekkürün öncülerinden olan Necip Fazıl’ın eserleri çerçevesinde, onun Hz. Peygamber tasavvuru ile hadisleri anlama ve kullanma usulünü incelediğimiz bu çalışmamızda¹ konunun soruları ve problematiği, izlediğimiz metot ve amacımız ile genel ve özel kaynakları aşağıdaki gibidir:

1.1. Tezin Temel Sorusu ve Problematiği

Belirttiğimiz üzere bu çalışmamızda, özellikle *Çöle İnen Nur*, *Nur Harmanı*, *Esselâm* ve *İman ve İslâm Atlası* isimli eserleri başta olmak üzere, Necip Fazıl’ın bütün eserlerindeki hadis-sünnet anlayışı ve kullanımı ele alınmıştır. Bu anlama ve kullanımda biri temel-merkezî diğerleri de alt sorular olmak üzere bazı sorular ve bu minvaldeki sorunsal etrafında irdelenmiştir. Bu temel-merkezî soru şudur:

“Necip Fazıl’ın şiir-sanat, fikir, aksiyon ve nihayet İslâm anlayışında hadis ve sünnetin belirleyiciliğinin temel dinamikleri, yönleri ve boyutları nelerdir?”

Bu temel soru etrafında ise şu soruları da sorup araştırmamızda cevap veya cevaplar bulmaya çalıştık:

Necip Fazıl’ın fikriyatının şekillenmesinde hadis ve sünnetin rolü ile hadis-sünneti anlama-kullanmada merkezî fikri nedir?

Necip Fazıl’ın hadis-sünnet kullanımında başvurduğu-istifade ettiği yazılı-sözlü kaynaklar nelerdir?

¹ Konumu seçerken istişare ettiğim günümüz Türkiye’sinde hadis ilminin duayen hocalarından İsmail Lütfi Çakan İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi’ndeki YL dersinde “Necip Fazıl’ın hadis tercümelerinde kendisinin edebî zevki ve becerisinin açıkça görülür olması onun çok önemli bir özelliğidir” diyerek, “Necip Fazıl’ın eserlerinde kullandığı sünnet verileri veya hadisler” şeklinde bir başlık önermiştir. Kendisine şükranlarımı sunarım.

Temel hadis musannefâtına bakışı nedir ve klasik hadis usul anlayışına sahip midir? Zayıf veya uydurma olan hadisleri tercih etmiş midir, ettiyse tercih kriterleri nedir?

Necip Fazıl'ın Hz. Peygamber'e ve hadislere bakışında temel dinamikler ile O'nun sîret-sünnetine bu yoğunlukta yer vermesinin sebebi nedir; onun Hz. Peygamber ve sahâbe tasavvuru nasıldır?

Necip Fazıl'ın derlediği hadislerden oluşan müstakil bir hadis kitabı vardır; neden bunu yapmıştır? Mütefekkir ve sanatçılığı hadis tercümelerine nasıl yansımıştır?

Bütün bu ve benzeri sorulara çalışmamızda, mümkün olduğunca, cevap-cevaplar verilmeye çalışılarak, Necip Fazıl'ın hadis-sünneti anlama ve kullanmadaki yönteminin problematiği bütüncül bakışla ele alınmıştır. Ne var ki her biri ayrı çalışmaların konusu olabilecek bu soruları her yönüyle cevaplamamanın da zor olduğu ve bu mütevazı çalışmanın sınırlarını aştığını da vurgulamak icap eder.

1.2. Metot ve Amaç

Önce metodumuzdan bahsedelim. Araştırmamızda “içerik analizi” yöntemini uygulamaya çalıştık. Bu minvalde reaksiyoner değil, aksiyoner bir kimliğe sahip olan Necip Fazıl'ın aksiyonu ve eserleri yakın tetkike tabi tutularak esas gayesinin ne olduğu-olabileceği ortaya konulmaya çalışılmış; hayatı ve mücadelesi holistik bakışla bir bütün olarak değerlendirilerek, hadis-sünneti ele alışı, anlama ve hayatına yansıtma biçimi tespiti çalışılmıştır.

Bu yönüyle parça-bütün/esas gaye ilişkisi hemen her konu işlenirken göz önüne alınmış, değerlendirmeler buna göre yapılmıştır. Zira gelenekle yeniliği birleştirebilmiş olan Necip Fazıl'ın fikri şiirinden, aksiyonu da fikrinden ayrı ele almak zordur. Dolayısıyla çalışmamızın mihrak şahsiyetinin sanatçı-hissî dili ile akademik dil arasında, mümkün olduğu kadar, yer yer de bir köprü kurmaya çalıştık. Bu meyanda ayrıca “söylem analizi” üzerinde de durulmuş, Necip Fazıl'ın kullandığı özel kelime-kavramlar irdelenmiştir. Dil, kavram ve ifadelerindeki yer yer karşılaştığımız değişikliklere de işaret edilmiştir.

Şunu belirtmek isteriz ki, Necip Fazıl'ın sıkça kullandığı hadisleri tahric ederken, onun hadisleri kullanma tarzını “tematik” açıdan da analize tabi tuttuk. Bu bağlamda onun tefekkürden neşet eden şair-sanatçı yönünün hadisleri anlama-kullanmada bariz olarak öne çıktığı ve hadis-sünnete yaklaşımda “vecd” tavrının belirgin olduğu görülmüştür. Ayrıca Necip Fazıl'ın hadisleri toplumsal yönüyle de öne çıkardığı için onun hadis

kullanımını “içtimaî hadisçilik” yönüyle de analize tabi tutmaya çalıştık. Büyük Doğu külliyyatı çerçevesinde Necip Fazıl’ın hadis ve sünneti anlama ve eserlerinde kullanmasını ele aldık. Buna geçmeden önce de onun Kur’ân’a ve sîret-sünnetin sahibi Hz. Peygamber’e dair anlayış ve yaklaşımına kısaca değindik. Büyük Doğu külliyyatında hadislere merkezî bir rol veren, Üçüncü Bölüm’de ortaya konulacağı üzere, tekrarlarıyla birlikte 2750 kadar hadisi eserlerinde kullanan Necip Fazıl’ın bu açıdan etraflıca ele alınması, dolayısıyla İslâmî bir dünya görüşüne mensup olan Necip Fazıl’ın, hadisleri kendi fikriyatı içinde nereye yerleştirdiği ve onlardan nasıl istifade ettiği hususu önemi haizdir. Bu yönüyle Necip Fazıl’ın bütün eserlerinde geçen hadisler tespit edilmiş ve onlardan bir kısmı (61 adet) teknik ve muhteva analizine tabi tutulmuştur. 70 sayfaya yakın yer tutan bu hadisleri tahlil ederken standart iki başlık kullandık. Bu açıdan bakılırsa Necip Fazıl’ın özellikle *Nur Harmanı* ve *Esselâm* adlı eserlerindeki hadisler ve değerlendirmeleri hacimli bir eser teşkil edebilecek çaptadır. Onun *İman ve İslâm Atlası* eserinde ifade ettiği üzere, “Hadislerle Dünya Nizamı” teklifi ise dikkat çekici olup bu mevzuyu araştırmayı cazip ve faydalı kılmıştır

Ayrıca hadis-sünnet anlayışı-kullanımı başta olmak üzere, Necip Fazıl ve eserlerine dair ortaya konmuş çalışmalardan da -mümkün olduğunca- ve yer yer de mukayeseler yaparak istifadeye çalışılmıştır. Böylece onun fikri, aksiyonu ve eserlerine dair farklı bakış açıları ve lehindeki-aleyhindeki görüşler de tespit edilip değerlendirilmiştir.

Diğer taraftan çalışmamız “inter-disipliner (disiplinler arası)” bir yön de arz etmektedir. Zira Necip Fazıl İslâmî ilimlerin farklı disiplinleriyle meşgul olmuştur. Necip Fazıl’ın fikir-aksiyonu ve eserlerindeki çerçeve pek çok disiplini ilgilendirdiğinden söz konusu ilmi alanlardan da istifadeye gayret edilmiştir. Bunu yaparken de nesnellik-objektifliğe azâmi surette riayet edilmiştir. Hadis kaynaklarını belirleme sürecinde, “Şâmile” programına sıkça başvurulmuş olup sürüm 3.65 kullanılmıştır. Bunun haricinde, kaynak kitaplara müracaat ederek, son olarak da internet ortamından istifade ederek çalışmamız sürdürülmüştür. Ayrıca belirtelim ki, büyük oranda Necip Fazıl’ın eserleri bağlamında çalışmamız şekillendiğinden, onun eserlerine referans verirken “Necip Fazıl Kısakürek” yerine “Necip Fazıl” olarak atıfta bulunduk.

Amacımız hakkında ise şunları ifade edebiliriz. Çalışmamızın ilgili bölümlerinde de vurgulanacağı üzere, Necip Fazıl’ın hacimli ve sistemli fikriyatının literatürde yeterince ortaya konmadığı söylenmelidir. Zira onun fikri yönü genelde şiiri ve

aksiyonun gölgesinde kalmış veyahut da bir kısım “modernist” veya “yeni selefî (neo-selefî)” bazı akımların perdelemesine uğramıştır. Dolayısıyla onun üslubuna ve şiirindeki büyüleyiciliğe meftun olup onu sadece bir “şair” ve “söz ustası” görmekten ziyade bir “çile” ve “dava (Büyük Doğu)”, “ahlâk” ve “aksiyon” adamı olarak bilip Kur’an ve sünneti bu minvalde anlamasını ortaya koymak da çalışmamızın amaçlarından biri olmuştur. Zira eserlerindeki pek çok hadis göz önüne alındığında bir sanatçı, düşünür, aksiyon insanı ve belli dönem sonrasında “tasavvuf insanı” olarak sünnet-hadisler onun fikriyatında belirleyici-kilit bir yerde durmaktadır.

1.3. Kaynaklar

Çalışmamızda kullandığımız kaynakları “genel” ve “özel” kaynaklar olarak iki bölümde ele aldık. Necip Fazıl’ın hadis-sünnet kullanımının temelini oluşturan, ağırlıklı yönünü teşkil eden eserleri ile onun hadis-sünnete, Hz. Peygamber’e ve sahâbeye bakışını ele alan çalışmalar “özel kaynaklar” kategorisinde değerlendirilmiştir. Buna karşılık hayatı, fikriyatı, Büyük Doğu geleneğine dair gerek bizzat Necip Fazıl’ın gerekse bunlara yönelik başka araştırmacı ve akademisyenlerce yapılan çalışmalara ise “genel kaynaklar” kategorisinde yer verilmiştir.

Burada şunu da vurgulayalım ki, çalışmamızın İkinci Bölümü’nde Necip Fazıl’ın yukarıda “genel” olarak nitelediğimiz eserleri farklı açılardan ayrıca tetkik edilecektir. Üçüncü Bölüm’de ise onun hadis-sünnet anlayışında daha ziyade öne çıkan eserleri muhtelif yönleriyle irdelenecektir.

1.3.1. Genel Kaynaklar:

Necip Fazıl’ın hadis-sünnet kullanımı ile doğrudan ilgili olmayan kaynaklar, genel kaynaklar kategorisindedir. Necip Fazıl, hakkında çokça konuşulmuş ve yazılmış bir şahsiyet olup onun hayatı, mücadelesi, fikriyatı, referans kaynağı âlimler, usulü ve Büyük Doğu fikriyatının özelliklerine dair faydalandığımız çalışmalar bulunmaktadır. Bu meyanda Necip Fazıl’ın bizim de özellikle faydalandığımız *O ve Ben*, *Bâbîâlî*, *Kafa Kâğıdı* isimli otobiyografi nitelikli eserlerini öncelikle zikretmek gerekir. Aslında onun bütün eserleri bu minvalde genel kaynağımız olsa da fikir ve aksiyonunu ortaya koymada özellikle *İdeolocya Örgüsü*, *Çile*, *İman ve İslâm Atlası*, *Konuşmalar*, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, *Rapor 3*, *Rapor 4*, *İmân ve Aksiyon*, *Dünya Bir İnkılap Bekliyor*, *Hesaplaşma* adlı kitaplarını öne çıkarmak gerekir.

Öte yandan “Büyük Doğu” fikriyatının “niçin” boyutunu ortaya koyan bazı yazar-düşünürlerin çalışmalarına da baş vurulmuştur. Büyük Doğu’nun bilhassa sanat-şiiir ve fikir boyutuna açılımlar getiren Sezai Karakoç’un *Edebiyat Yazıları II* ve *Sütun* gibi eserlerinden faydalanılmıştır. Salih Mirzabeyoğlu’nun *Necip Fazıl’la Başbaşa, İslâma Muhatap Anlayış ve Kültür Davamız* isimli eserleri başta olmak üzere bütün külliyyatından da faydalanılmıştır. Necip Fazıl’ın sosyal ve siyasî mücadele tarihini belgeleriyle birlikte topladığı için Suat Ak’ın *Necip Fazıl ve Büyük Doğu* çalışması ile Mustafa Miyasoğlu’nun *Necip Fazıl Kısakürek* adlı kitabı da özellikle istifade ettiğimiz çalışmalardan olmuştur. Halen ülkemizde ikamet eden ve genelde Osmanlı ile Türk şiir-düşüncesini özelde ise Necip Fazılın şiir ve düşüncesinin Arap dünyasında tanıtılmasında önemli katkıları olan Mısırlı Muhammed Harb’in Arapça bazı tercümelerinin yanı sıra “Ben ve O: Hatıratımda Necip Fazıl” başlıklı Türkçe makalesini-tebliğini de kaynaklarımız arasında zikretmek gerekir.

1.3.2. Özel Kaynaklar

“Özel” diye nitelediğimiz bu çalışmaları “Necip Fazıl’ın kendi çalışmaları (veya kitaplarındaki bazı bölümleri)” ve “onun hakkında yapılan çalışmalar” olarak iki kısımda ele almak mümkündür. Öncelikle şunu belirtelim ki, Necip Fazıl’ın hadis kullanımını ile alakalı Türkçede bazı çalışmalar yapılmıştır. Ancak, aşağıda da işaret edeceğimiz gibi, bu çalışmalar onun bazı eserleri üzerine yapılmış sınırlı, seçmeci çalışmalardır. Necip Fazıl’ın bütün eserlerinde hadis anlayışıyla ilgili tez veya kitap çalışması tespitlerimiz doğrultusunda bulunmamaktadır. Ayrıca onun hadis ve sünneti anlama-kullanmasındaki ahlâk ve içtimaî fayda hususu da yeterince işlenmemiştir. Ayrıca hadis anlayışı-kullanımı ile onun 100 ciltten müteşekkil bir dünya görüşü ortaya koyan külliyyatındaki edebiyat-belagat ve tefekkür yönünü etraflıca birlikte değerlendiren çalışmalara da ihtiyaç olduğu aşîkârdır.

Bu minvalde Necip Fazıl’ın müstakil olarak hadisleri derleyip onları kısaca şerh ettiği *Nur Harmanı* adlı kitabı çalışmamız açısından temel kaynak olmuştur. Toplam 613 hadis ihtiva bu eserde yer alan “101 Manzum Hadis” adlı bölüm de sanat-şairliğini hadis tercümelerine nasıl yansıttığını göstermesi bakımından önemi haizdir. Ayrıca eserin girişinde hadis ilmi ve usulüne dair bazı açıklamaları da çalışmamızda yön verici olmuştur. Âdem Dölek ve M. Abdullah Arslan’ın *Necip Fazıl’ın 101 Hadis Manzum Meal Tefsir İsimli Eserindeki Hadislerin Tahkiki, Tahrîci ve Edebî Yönden Değerlendirmesi* isimli eserini de bu meyanda zikretmek gerekir. Bu eser alanında

yazılmış nadir kitaplardan biri olup hadislerin tahrîcine yönelik bir çalışmadır. Kısaca da olsa manzumelerin edebi yönüne temas edilmiştir. Ancak eserin en önemli eksiği, Necip Fazıl'ın neden bu hadisleri seçtiğine değinmemesi ve fikriyatı üzerinde durmamasıdır.

Necip Fazıl'ın, siyer konulu olup fıkıh-tasavvuf-kelâm-tefsir-hadis bahislerini de ihtiva eden *Çöle İnen Nur* adlı eseri bu açıdan öne çıkmakta, bizim de bilhassa istifade ettiğimiz kaynak olmaktadır. “Gaye İnsan” ve “Ufuk Peygamber” nitelendirmeleriyle vasfettiği Hz. Peygamber’e “inanmış ve teslim olmuş sanat tavrıyla” yaklaştığı bu eserin Peygamberin kitabında bölümünde 80 hadisi vermesi listenin yanı sıra hadis ilmi, hadis metodolojisi ve hadis hikmetine dair bahisler de yer almaktadır. Bu minvalde *İman ve İslâm Atlası* eserindeki, hadis tanım ve kavramlarına dair değerlendirmelerinden de yararlanılmıştır. Bu eserin sonunda yer verdiği “Hadislerle Dünya Nizamı” başlığı altında ise 181 hadis zikretmiş olması, bu kitabının çalışmamız açısından önemini ortaya koymaktadır.

Necip Fazıl'ın “manzum siyer-i nebisi” olan *Esselâm* adlı eseri ile *Hitâbeler* adlı eseri de hadis-sünnet anlayışına dair sıkça başvurduğumuz eserleri arasında olmuştur. Bu minvalde *Dininizi Öğreniniz* adlı eserindeki bir sayfalık hadis-sünnet bahsi ile *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu* adlı kitabındaki hadis bahisleri ve yorumlarından da istifade edilmiştir. *İmân ve Aksiyon* kitabında ise hadislerle dayanarak konferanslarını temellendirdiğini görüyoruz ki, bundan da yararlanılmıştır.

Ayrıca şu eserlerinden de onun hadis ve sünnet kullanımına dair çalışmamızda istifade ettiğimiz bir kısım bilgilere ulaşılmıştır: *Doğru Yolum Sapık Kolları*, *Gönül Nimetleri*, *Çerçeve 5*, *O ve Ben*, *Peygamber Halkası*, *İdeolocya Örgüsü*, *Çile*, *Sahte Kahramanlar*, *Veliler Ordusundan*, *Çerçeve 3*, *Öfke ve Hiciv*, *Aynadaki Yalan*, *Hesaplaşma*, *Başmakalelerim 3*, *Rapor 3*, *Rapor 4*, *Rapor 9*, *Babîâli*, *Hazret-i Ali*, *Konuşmalar*, *Dünya Bir İnkılap Bekliyor*, *İhtilâl ve Tasavvuf Bahçeleri*.

Öte yandan Necip Fazıl'ın eserlerinde hadis-sünnet kullanımına dair yapılan bazı çalışmalara da işaret etmek gerekir. Bu mânada Mahmut Öztürk'ün, “Necip Fazıl'ın *Esselam*'daki Bazı Şiirlerinin İslâmî Kaynaklardaki Rivayetlerle Mukayesesi” ile “Necip Fazıl Kısakürek'in *Esselâm* Adlı Kitabında Kur'ân'î Telmihler ve İktibaslar” isimli makalelerinden istifade edilmiştir. Orhan Yılmaz'ın “Necip Fazıl Kısakürek'in Hadis Kültürü ve Kullandığı Bazı Hadislerin Değerlendirmesi” isimli makalesinden de özellikle istifade edilmiştir. Hüseyin Yıldırım'ın *Necip Fazıl Kısakürek'in Esselâm*

Mukaddes Hayattan Levhalar Adlı Eserindeki Hadislerin Değerlendirilmesi isimli yüksek lisans tezinden de faydalanılmış olduğunu belirtmek gerekir. Yıldırım, *Esselâm*'daki 101 hadisi tahriç etmiş ve şema ile de göstermiştir. Çalışmada ayrıca *Esselâm*'da olup *Nur Harmanı*'nda olmayan 11 hadisi de değerlendirmiştir.

Son olarak ise Necip Fazıl'ın Hz. Peygamber tasavvuru ile ilgili sanat zaviyesinden önemli tespitleri olan M. Fatih Andı'nın *Şiirin Ufku Hz. Peygamber'i Şiirle Sevmek* isimli eserinden de faydalandığımızı belirtmek isterim.

İKİNCİ BÖLÜM

NECİP FAZIL'IN HAYATI, FİKRÎ KİŞİLİĞİ VE “BÜYÜK DOĞU” GELENEĞİ

Bu bölümde Necip Fazıl'ı doğru anlamak ve derinliğine tahlil etmek için onun İslâm'ı anlama yöntemine yani İslâm'a muhatap anlayışına yoğunlaşmıştır. Bunu yaparken de Necip Fazıl'ın farklı açılardan hayatı, fikrî-edebî şahsiyeti, hocaları, kronolojik olarak eserleri, İslâmî ilimlere bakışında gelenek-yenilik açısından konumu ele alınmaya çalışılmıştır. Şunu belirtmek gerekir ki, Necip Fazıl'ın sistemleştirdiği “Doğunun doğuşu” mânasına gelen “Büyük Doğu” hareketi-dâvası, Müslüman halkın mayasında yer etmesi yanında gençlik ve üniversite çevresinde de en çok okunan ve ilgi duyulan hareket olmuştur, dense yanlış olmayacaktır. İslâmî düşüncenin kökleriyle bağını ortaya koyan Necip Fazıl, büyük oranda inkıtaya uğrayan İslâmî mücadele-hareketinin de bir anlamda yeniden başlatıcısı olmuştur. Necip Fazıl'ın çilesini çektiği ve işaretlediği bu “Büyük İslâm İnkılâbı”nda kaldıracın istinat noktası ise Türkiye'dir.

Bu bölümde, Necip Fazıl'ın fikri şahsiyeti, “Büyük Doğu” ideali-davası ile mürşidi Seyyid Abdülhakîm Arvâsî² başta olmak üzere etkilendiği klasik ve çağdaş âlimler ile etkilendiği ve Büyük Doğu geleneğini sürdürdüğünü düşündüğümüz isimler de ele alınmıştır. Bu meyanda onun geleneği sadece tekrar etmediği, yeni bir fikriyat ile ortaya çıktığı, çileli hayatı ve mücadelesi ile bunu yoğurduğu ve farklı kesimlere yön verdiği görülecektir.

2.1. Necip Fazıl'ın Hayatı ve Fikrî Kişiliği

Necip Fazıl daha ziyade şairlik vasfıyla temayüz etse de onun fikri yönü ve aksiyonu da özel önem arzeder. Dolayısıyla onun şahsiyetini anlamada fikir ve aksiyonunun bilinmesi de son derece önemi haizdir. Bu meyanda Necip Fazıl, bazan “usta bir şair”, bazan da “Allah” demenin yasak olduğu bir devirde ortaya çıkıp “Allah” diyen bir aksiyon adamı ve kahramandır. Ne var ki bu tanımlamalar doğru olsa da Necip Fazıl'ın hakikatini göstermede yetersiz kaldığı da söylenmelidir. Zira çok yönlü şair-fikir ve

² Hayatı, şahsiyeti ve eserlerine dair bkz. Nihat Azamat, “Abdülhakîm Arvâsî”, *DİA*, I, 211-212.

aksiyon adamı ve “Büyük Doğu”nun mimarı olarak Necip Fazıl bütün bunlar ve fazlasıdır, denebilir.³

Necip Fazıl’ın hayatı ve fikri-aksiyoner şahsiyetini, bizzat kendisinin de belirttiği üzere, “Seyyid Abdülhakîm Arvâsî’yi tanıyınca kadar” ve “tanıdıktan sonra” diye iki devrede ele almak mümkündür. Kaldı ki otobiyografi eseri olan *O ve Ben* de bu tasnif üzere kaleme alınmıştır. Dolayısıyla Abdülhakîm Arvâsî’nin onun fikir-aksiyon ve ruh dünyasının şekillenmesinde belirleyici bir âlim-mutasavvıf olmuştur. Bu bağlamda onun mürşidiyle tanışmasını ifade eden şu mısraları önemi haizdir:

“Allah dostunu gördüm, bundan altı yıl evvel;

Bir akşamdı ki, zaman, donacak kadar güzel”.⁴

Aşağıdaki mısralar ise, tanıştığı bu zatın onun ruhunda yol açtığı büyük değişimi ifade etmesi bakımından dikkat çekicidir.

“Bana, yakan gözlerle, bir kerecik baktınız;

Ruhuma, büyük temel çivisini çaktınız!”⁵

Onun şahsiyetini ortaya koymada, “Büyük Doğu” geleneğinin taşıyıcılarından olan Sezai Karakoç’un Necip Fazıl’ın ardından yazdığı “Som Mermer Gibi” yazısında dikkat çektiği bazı yönler önemlidir. Şu ifadeler ona aittir:

“İnsan, şüphesiz eserindedir. Fakat, eserdeki ‘ben’ brüt bir ‘ben’dir. Saf ‘ben’i bulup çıkaracak çok az okuyucu vardır. Bir de eserleri olmakla birlikte, onlardan taşan kişilikler vardır. Esere konan kadar olan yazarlar vardır. Eserine koyduğundan fazlasını, hayatını koyan yazarlar da az değildir. Öyle ki, o, bir olağanüstüyü yaşar; eser vererek de sözleriyle de davranışlarıyla da”.⁶

Bu meyanda söylemek gerekir ki, bir mütefekkir için “diyalektik” ve “ahlâk” önemli iki sahadır. Nitekim Necip Fazıl da fikrin kendisi değil, nizamı ve tertibi olan

³ Necip Fazıl’ı farklı yönleriyle değerlendiren tanımlama için bkz. Salih Mirzabeyoğlu, *İslâma Muhatap Anlayış*, İBDA Yayınları, İstanbul, 2015, s. 64.

⁴ Necip Fazıl, *Çile*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2015, s. 76.

⁵ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 77.

⁶ Sezâi Karakoç, *Gün Saati Günlük Yazılar IV*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2011, s. 253.

diyalektiğe önem vermiş, sistemini sağlam bir örgü içinde kurarken, fikrini yürüten ahlâk da sisteminin itici gücü olmuştur. Zira “Büyük Doğu” ideolojisi bir hakikat ve toplum çilesinin sonucu doğmuş olup temel kaynak olarak İslâm’ı⁷ almıştır. Bu yönüyle de “Büyük Doğu” vahiy kaynaklı bir mefkuredir. Burada tâbi olan “Büyük Doğu”, metbû (tâbi olunan) ise Kur’an ve sünnetiyle İslâm’dır. Dolayısıyla Büyük Doğu, akla sonuna kadar hakkını verse de aklın ötesine geçerek Allah’a ve Resûlü’ne akıl ile değil, sanat ve gönül tavrıyla yanaşan bir iman, fikir ve ahlâk sistemidir. Bu minvalde yepyeni bir ahlâk ve dünya görüşü ile zuhur eden Büyük Doğu, aynı zamanda bir usul de getirmiş olup hareket ve ekol oluşturmıştır ki, bu minvalde tahlillere ayrıca yer verilecektir.

2.1.1. Hayatı

Necip Fazıl Kısakürek,⁸ 1904 yılında İstanbul Çemberlitaş’ta bir konakta doğmuş,⁹ çocukluğu, emekli ağır ceza reisi olan ve Abdülhamid Han devri ricalinden büyükbabası Mehmed Hilmi Efendi’nin ilgisi ve terbiyesi altında geçmiştir. Dört-beş yaşında okuyup yazmaya başlamış; farklı mekteplerde ilk eğitimini tamamlamıştır. Heybeliada Numune Mektebi’ni bitirdikten sonra Birinci Dünya Harbi’nin sonlarına

⁷ Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2017, s. 103-139.

⁸ Necip Fazıl’ın otobiyografik üç eseri vardır. “*O ve Ben*”de mürşidini merkeze alır. “*Babîlî*”de ise sonunda her şey yine kurtarıcıya bağlansa da madde ölçüsüyle kendisi merkezdedir. “*Kafa Kâğıdı*” eseri ise ruhî roman tarzında ve yarım kalmış veya yarım bırakılmıştır. *Aynadaki Yalan* romanında ve *Cinnet Mustatili* isimli cezaevi hatıralarında ona ait bilgiler bulsak bile biyografi tarzı eserler değildir. Biz bu çalışmamızda daha ziyade “*O ve Ben*” eserinden istifade ile onun hayatını ortaya koyacağız.

⁹ Üstad’ın doğum tarihi hakkındaki tartışmaları başlatan M. Orhan Okay olup bu iddialar temelsizdir. Büyük Doğu Yayınları sorumlusu Suat Ak, mevzuyu iki sayfayı bulan dipnotla izah eder. Orhan Okay’ın itibar ettiği hicrî kayıtların o dönemde âdeten tutulduğunu, bunlara fazla güvenilemeyeceğini ve Rûmî takvimin esas alınması gerektiğini ifade eder, Üstad’ın Milâdî ve Rûmî olarak doğum tarihlerinin birbirini tuttuğunu söyler. Rûmî 1320 tarihinin Milâdî takvime göre karşılığı ise kat’î olarak 1904’tür. Zaten Üstad da doğum tarihi konusunda net konuşmuştur. Necip Fazıl’ın, *O ve Ben* kitabında bir çerçeve içinde belirttiği doğum tarihi ilmî bir katıyet altında şudur: Rûmî 1320-26 Mayıs 1904. (Bkz. Suat Ak, *Necip Fazıl ve Büyük Doğu*, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul, 2016, s. 309-310.)

doğru Bahriye Mektebi'ne kaydolmuştur. Çocukluğunun son basamaklarından delikanlılığın ilk basamaklarını geçirdiği Bahriye Mektebi'ndeki beş yılı (12-17 yaşları arası), hayatının en güzel beş senesi olarak geçmiş ve şahsiyetinin temel duyguları orada şekillenmiştir. Tasavvufa ilgisi de orada edebiyat hocası vesilesi ile olmuş; şiire merakı da 12 yaşında başlamıştır. Tabiatıyla bunda annesinin hastane odasında ona, “Senin şair olmanı ne kadar isterdim!” deyişi de rol oynamıştır. İlk şiirleri de henüz 17 yaşlarındayken Yakup Kadri'nin yönetimindeki *Yeni Mecmua*'da yayımlanmıştır.

1921 yılında Dârülfünun imtihanını kazanarak felsefe” bölümüne kaydolur. Bu sıralarda babası Fâzıl Bey 33-34 yaşlarında vefat etmiştir. Dârülfünun sonrası Paris-Sorbon Üniversitesi felsefe bölümüne girmiş; ancak orada öğrenimini tamamlamadan geri gelmiştir. Bu sıralarda “genç şair” olarak meşhur olmuş, *Örümcek Ağı* (1925) ve *Kaldırımlar* (1928) adlı şiir kitaplarını yayımlamıştır. Bu dönemler aynı zamanda banka memurluğu yapıp Anadolu'ya gidip geldiği ve kendinden kaçarak içindeki sabit fikirleri uyutmak için düştüğü bohem hayatı yaşadığı yıllar olmuştur.

Bu hal üzereyken 1934 yılında bir akşam üzeri vapurda karşılaştığı bir yolcu ona şiirinin ve fikrinin üstünde ruhunu doyuracak Seyyid Abdülhakîm Arvâsî'nin ismini vermiştir. Nitekim 1934-1943 yılları Necip Fazıl'ın Abdülhakîm Efendi'nin seyr ü sülûkundan geçtiği yıllar olmuştur. Onunla ilk karşılaşmasını “müthiş bir vakar ve heybet...” olarak vafsetmiş; mürşidinin her an en büyük bir huzurda oluşunun edep hâli onu cezbetmiş; onu “üstün haberci” diye vafsetmiş; onu bulduktan sonraki bu gidiş-gelişler arasında “Çile” şiirini yazmıştır. Necip Fazıl'ın bir mürşide bağlanması “Bir şeyhim olsun, bir cemaatim olsun, manevî huzur da bulayım”. kabilinden olmayıp, kâinatı elekten geçirmek isteyen bir cins kafanın hafakanları ve arayışları sonucu vardığı nokta olmuştur. Bu esnada ona namaza başlaması ve evlenmesi de mürşidince ihtar edilmiştir. Bu ihtarlarla olacak ki, 1941'de Neslihan Hanım'la evlenmiş ve bu evlilikten Mehmet, Ömer, Osman, Ali olmak üzere dört erkek, Ayşe ve Zeynep olmak üzere de iki kız çocuğu olmuştur. Küçük oğlu Ali küçük yaşta vefat ettiğinden pek bilinmemektedir.

“Kalemime fetih ve inkişâf onunla geldi” diye mürşidini vafseten Necip Fazıl, o güne kadar bütün eserini kendi tabiriyle “bir buçuk kitapçıktan” ibaret görmüş, sonrasında ise yüz cildi aşan eser ortaya koymuştur. Önceleri sanat çevrelerinde “Bir mısraı bir millete şeref verecek şair” diye eller üstünde tutulan Necip Fazıl, Müslüman kimliğini

öne çıkardıktan sonra aynı çevreler tarafından “Sanatına kıyan geri adam” diye yaftalanmıştır.

1936’da sanat ağırlıklı ve toplamda 17 sayı çıkan *Ağaç* dergisini yayımlamış; bu sıralarda ayrıca değişik üniversitelerde dersler de vermiştir. 1942 yılında Abdülhakîm Arvâsî’nin irşadıyla yepyeni bir gençlik yoğurmaya karar vermiş ve 1943-1978 yılları arasında “Büyük Doğu” dergisini zaman zaman ara vermek zorunda kalsa da kırk yıl yayımlamıştır. Şükrü Saraçoğlu tarafından matbuata yollanan “Allah ve ahlâktan bahsetmek yasaktır!” şeklindeki tamim üzerine Büyük Doğu dergisinde yayımladığı “*Allah’a ma’siyette yaratılana-kula itaat edilmez*” hadisi onun hadis-sünneti özümseyip ne derece hayat düsturu haline getirdiğine örnektir.

Mürşidinin vefatının ardından Necip Fazıl, 1944 yılında ikinci manevî buhranını yaşamıştır ki, “İmânıma musallat olacaksa canımı al!” duasını bu dönemde yapmıştır. Onun devre devre altı kez manevi buhran yaşadığı da bilinmektedir.

1946’da *Büyük Doğu* dergisi kapatılarak hakkında dava açılmıştır. 1947’de ise *Borazan*¹⁰ adlı haftalık mizah gazetesini yayımlamış; buradaki yazıları sebebiyle de bir yıl süreyle mahkeme koridorlarında dolaşmak zorunda kalmıştır. 1952’de ise Malatya suikasti akabinde tutuklanarak hapse atılmıştır. 1960 ihtilâlinde de Toptaşı Cezaevi’nde hapis yatmıştır. Bu zor dönemlerinde “*Allah hiçbir nefse takatinden fazlasını yüklemes!*” âyeti başta olmak üzere hadis-sünnete dair ezberleri yol gösterici olmuş ve onu umutsuzluğa düşmekten korumuştur. Hapisten çıktıktan sonra “963’ten itibaren Anadolu’yu tutuşturan ve sayıları 300’ü bulan konferanslar serisine başlamış, hatta Almanya’da da konferanslar vermiştir. Bu konferanslarda büyük bir gençlik kitlesini şiir, fikir ve aksiyonu ile etkilemiştir. 1967-1977 yılları arasında Milli Türk Talebe Birliği’nin (MTTB) organize ettiği konferanslar ile mukaddesatçı gençliğe iman şuuru vermiştir. Temel-merkezi eserlerinden olan *İdeolocya Örgüsü*’nü de bu dönemde tamamlamış; *Abdülhamid Han* eseri de Fikir Tiyatrosu tarafından sahnelenmiştir. Bu durum dönemin iktidarınca şimşekleri üzerine çekmiş ve 1972 ilkbaharında üçüncü çile devresi başlamıştır.

1978-1980 yılları arasında ise kitap-dergi formatında 13 sayı *Rapor*’larını yayımlamıştır. 1980 yılında ise Kültür Bakanlığı tarafından Necip Fazıl’a büyük bir

¹⁰ “Borazan” ismi, bu yönde bilgi vermese de İsrail’in Kıyamet’in kopuş anını bildirmek üzere, Sur’a üfleyeceği “kalk” borusu olarak yorumlanabilir.

törenele “Sultanü’ş-şuara” unvanı ve “Büyük Kültür Armağanı” verilmiştir. Ne var ki bu dönemde “*Vahidüddin-Vatan Haini Değil! Büyük Vatan Dostu*” adlı 1968 yılında yayınlanan eseri tekrar toplatılır ve mahkemeye verilir. 1982 yılında da iki sene hüküm giymiş ve hastalığı nedeniyle infazı ertelenmiştir. Vefatı da bu infaz üzerinde iken gerçekleşmiş; 25 Mayıs 1983 tarihinde vefat etmiştir. Sıkıyönetim engellemelerine rağmen cenazesi Fatih’ten Eyüp girişine kadar omuzlarda yetişmesinde büyük emeği olan gençlik tarafından omuzlarda taşınarak Eyüp Sultan’daki “Kaşgârî dergâhı” yolu üzerindeki kabrine defnolunmuştur.

Necip Fazıl’ın hayatı-çilesi ve şahsiyetine dair, onu yakından Sezai Karakoç’un şu sözü manidardır: “Üstün (büyük) insanların söz ve davranışlarını yorumlarken alelade insan psikolojisinden hareket etmek yanlış bir metottur”.¹¹

Mehmet Şevket Eygi’nin ise, Necip Fazıl’ın duruşunun ve sünnet-sîret merkezli hayatının hülasası olan “(Necip Fazıl) Allah için sever, Allah için buğz ederdi”.¹² tespiti önemli olsa gerektir.

2.1.2. Şiiri-Sanatı ve Fikrî-Siyasî Şahsiyeti

Necip Fazıl’da fikir, sanat ve aksiyon vasıfları birbirinden ayrılmayıp onu bu üçlü terkiple ifade etmek en doğru yaklaşımdır ki, kendisi de bu üçlü terkibi tercih etmektedir. “Cemiyetçi mütefekkir” nitelemesi onun fikir ve aksiyon yönüne dikkat çekmekte, sanatı-şiiri toplum için kullandığını göstermektedir. Ancak aksiyonunun öncelikli olduğu söylenebilir. Zira onun için aksiyona dökülmeyen fikir “entelektüel gevezelik”tir. Cemiyet kavgasından uzak sanat çabasını ise o, evinin alt katında yangın çıkarken üst katta şiir yazmak şeklinde bir benzetme ile reddetmiştir. Onun “Ben şiirim ruh iklimini inşa etmek, fert ve toplumu yoğurmak için dava ve politika meydanına atılmış bulunuyorum, 40 yıldan beri...”¹³ ifadesi buna dair olsa gerektir. Kendisine “sabık şair” ve “şiirine yazık etti” diyenlere hakikî şiirin cemiyet inşâcılığı ile birlikte olacağını hatırlatmıştır. Fikir ve hissin, “Bir tefekkürün tahassüsü yahut bir tahassüsün tefekkürü gibi, iç içe ve sarmaş-dolaş...”¹⁴ olduğunu ifade ederek “hissî

¹¹ Sezai Karakoç, *Sur*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2010, s. 38.

¹² Mehmet Şevket Eygi, *Cuma Dergisi*, Sayı 47, 1991.

¹³ Necip Fazıl, *Rapor 4*, s. 14; a. mlf., *Konuşmalar*, s. 110.

¹⁴ Necip Fazıl, *Babîâli*, s. 258.

idrak”¹⁵ demek olan şiirin, fikrî mücadeleden ayrılamayacağını söylemiştir. Bu meyanda onda hem Yunus Emre hem Köroğlu’ndan izler bulunmaktadır ki, ilkinde söz, sanat ve fikir, ikincisinde ise sanat ve isyan öne çıkmıştır. Necip Fazıl da sanat ile aksiyonu ustaca mezcetmiş ve bunun için gerekli fikir, sanat ve estetik donanımı yeniden inşa etmiştir. Çünkü nesillerin koptuğu/koparıldığı bir dönemde gelmiş ve İslâmî tefekkür, tahassüs ve aksiyonu yeniden kurmak mükellefiyetini yüklenmiş, reaksiyoner değil, aksiyoner olmuştur. O’nun “Sakarya Türküsü”nde, “Bu dâva hor, bu dâva öksüz, bu dâva büyük” dediği durum da esasen bu olsa gerektir.

Necip Fazıl, herkesin bir şekilde yolunun kesiştiği ve bahsetmek zorunda olduğu biri olup onsuz bir İslâmcı düşünce ve hareketten söz etmek zordur. Ancak onun hakikatiyle ve etraflıca tartışılmış olduğun söylemek de zordur. Onun yanında bulunanlardan Bekir Oğuzbaşaran’ın şu sözlerini bu bağlamda dillendirmek gerekir:

“Necip Fazıl anlaşılmadan ve yorumlanmadan ne edebiyatımızda ne de fikriyatımızda büyük bir atılım gerçekleştirmek mümkündür. (...) Demek istediğim, Cumhuriyet devri Türk fikir ve sanat hayatının kenet taşı Necip Fazıl incelenmeden bu dönemde yaşayan hiçbir sanatçının ve fikir adamının gerçek yerine ve değerine oturtulamayacağıdır”.¹⁶

Necip Fazıl’ın eserlerini ilk defa Arap âlemine tercüme eden ve onunla da görüşme imkânına ermiş olan Muhammed Harb -ki halen İstanbul’da ikamet etmektedir- de Necip Fazıl’ın misyonunu şu ifadelerle anlatmıştır:

“Necip Fazıl’da pürüzlük yoktur. Necip Fazıl, sırf Şark İslâm mefkûresinden çıkıyor, anlatıyor. Bence Müslüman mütefekkir olarak meydana çıktığın zaman ilk önce ruha bakacaksın, milletin ruhuna; o ruh nereden geliyor? O ruhu millete nasıl takdim ederim? Bizim bu ruhumuzun dile getirilmesinde felsefeye ihtiyaç yoktur. Yazarlar Türk olsun Arap olsun, hep felsefeye nispetle İslâmiyeti anlatmaya çalışıyorlar, bu olmaz. Necip Fazıl’da böyle olmadı, felsefeyle değil tasavvuf ile anlattı İslâm’ı ve ruhu, insanı... Eğer millete hizmet etmek istiyorsanız ne Batı ne başka bir felsefeye ihtiyaç vardır. İslâmî eserlere bakmak bile yetmez. Neden? İslâm’da, bizim Ehl-i sünnet mezhebinde temel kitaplar vardır, bunlara göre davranırız. Necip Fazıl’ın ilmen

¹⁵ Necip Fazıl, *Rapor 4*, s. 14; a. mlf, *Konuşmalar*, s. 110.

¹⁶ Bekir Oğuzbaşaran, *Necip Fazıl’ın Şiiri*, Kültür ve Sanat Yayınları, Kayseri, 1983, s. 8.

derin olarak vukûfiyeti yoktu ama ruhunda bu ilimler vardı, kalben vakıftı. Gerçek ilim Allah'tan gelen nimettir. Vehbî ilimle yazıyordu Necip Fazıl".¹⁷

Bu doğrultuda Necip Fazıl'ın fikri, sanatı ve gazeteciliği de iman davası için vasıta rolü görmüştür. *İdeolocya Örgüsü* eserinin "Devlet ve İdare Mefkûremiz" bölümünde "Başyücelik Devlet Sistemi"ni teklif ederek niteliklerini de ortaya koymuştur. Maddesine tahakküm edemeyen ruhu o, hakikî ruhçuluktan görmez ki, bu mefkurenin 1934'de tanıştığı mürşidi Seyyid Abdülhakîm Arvâsî vesilesiyle içine düştüğünü ifade eder.¹⁸ Zaten 1943'te başlayıp aralıklarla 1978'e kadar yayımladığı *Büyük Doğu* dergisini de esasen bu mefkure için yayımlamıştır. Son dönemde çıkan *Büyük Doğu*'nun ilânındaki "Artık bu davayı eşya ve hadiselerle nakşetme yolunda nihaî (aksiyon)a girişmenin zamanı gelmiştir"¹⁹ ifadesi bunu gösterir.

Demokrat Parti'yi (1950-1960) desteklemiş ve *Benim Gözümde Menderes* kitabını yazarak, Menderes'in idamı dahil bütün bu süreci hülâsa eden önemli bir siyasî hâtırate da imza atmıştır. Ancak 1960 darbesinden önce Menderes'e de bazı uyarılar yapmıştır. 1969 seçimleri sonrasında siyasî faaliyetleri arasındaki en mühim hadise Millî Nizam Partisi'nin kuruluşunda, teşkilatlanma sürecinden ziyade ana nizamname ve program çalışmalarında büyük paya sahip olmasıdır. Partinin genel başkanı Necmeddin Erbakan "Mümkün olsaydı da dilekçemize *Büyük Doğu-İdeolocya Örgüsü*'nü bağlayıp verseydik" diyecek kadar Necip Fazıl'a yakınlık içinde hitap etmiştir.²⁰ Daha sonra Necip Fazıl'ın MHP'yi desteklediği ve ülkücü gençliğe İslâmî aşî yapma gayesi güttüğü görülmektedir. MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş'e imzalatıp bütün ülkeye dağıtılan Türk Milletine Beyanname ile İslâmî mesajlar vermiştir.

12 Eylül Askerî Darbesi'ne karşı olmasına rağmen, ülkedeki keşmekeşi sonlandırma ve komünizmin cüretini kırma açısından da değerlendirmiştir. Yukarıda da zikredildiği üzere, bu dönemde *Sultan Vahidüddin* kitabından dolayı hapis tehdidi ile baş başa kalmıştır.

¹⁷ Muhammed Harb, "Ben ve O: Hatıratımda Necip Fazıl", *Kaldırımlar'dan Sakarya'ya Necip Fazıl Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Bozok Üniversitesi, Yozgat, 2017, Cilt I, s. 101.

¹⁸ Necip Fazıl, *O ve Ben*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, s. 244.

¹⁹ Necip Fazıl, *Rapor 2*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, s. 100.

²⁰ Necip Fazıl, *Rapor 3*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, s. 66.

Neticede şu söylenebilir ki, Necip Fazıl, İslâm'ı cemiyete nakşetme mücadelesi gütmüş, “şekavet ocağı” olarak nitelediği CHP dışındaki siyasî parti-eğilimlere yönelik konjonktürel destek ve tutumlarını da bu amaç doğrultusunda almıştır.

2.1.2.1. Yetiştigi Ortam

Osmanlı'nın son döneminde doğan Necip Fazıl, Cumhuriyet'in ilânında 19 yaşında idi. Dolayısıyla aksiyon ve mücadelesini “Öz yurdunda garipsin, öz vatanında parya!” diye nitelediği, hemen her alanda Batı değerlerine göre değişim-dönüşümün yaşanıp Batı taklitçiliğinin öne çıktığı zor dönemlerde vermiştir. Bu ortamda Necip Fazıl, sanatçılara has fildişi kulesini terk ederek cemiyet meydanına atılarak mücadelesini vermiş; “Büyük Doğu manifestosu” ile “İnanmıyorum bana öğretilen tarihe!” diyerek milletin ve tarihin (iç) sesi olmaya çalışmıştır. Necip Fazıl “Muhasebe” isimli şiirinde, cemiyetin tam tersi bir değişimini “ahşap ev” metaforu içinde şöyle anlatmıştır:

“Üç katlı ahşap evin her katı ayrı âlem!

Üst kat: Elinde tesbih, ağlıyor babaannem,

Orta kat: “Mavs” oynayan annem ve âşıkları,

Alt kat: Kız kardeşimin “Tamtam”da çığlıkları”.²¹

Sosyal, siyasî, ahlâkî bütün alanlarda büyük bir çöküş içindeki cemiyette kendini idrak eden Necip Fazıl, muhtarip bir entelektüel olarak, “Rahminde cemiyetin, ben doğum sancısıyım! Mukaddes emanetin dönmez dâvacısıyım!” diyerek mücadele azmi ortaya koymuştur. Osmanlı başta olmak üzere tarihimize yönelik büyük şuuruyla içinde yaşadığı 20. yüzyılı da muhasebe eden Necip Fazıl'ın tarih muhasebesi, işin ruhunu vermesi açısından çok pratik ve ufuk açııcıdır.²²

Necip Fazıl da çocukluğunu ve ilk gençlik yıllarını Osmanlı Devleti'nin son devrinde idrak etmiş ve temel eğitimini Osmanlıca almış; gençliğini, yetişkinliğini ve eserlerini

²¹ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 403.

²² Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü* eserinde “Tarih Hükmü-Nasıl Bozulduk” ana başlığı ve “İslâm Nasıl Bozuldu” alt başlığında Osmanlı'yı beş dönemde inceler. Birinci dönem Osman Gâzi'den Kânunî'ye kadar olup ikinci dönem ise alâmetleri Kânunî devrinde başlayan vecd ve aşkını kaybetmek şeklinde 2-2,5 asırlık dönemi kapsar. Tanzimat'ın sahte ve köksüz çıkışı üçüncü dönemi, Meşrutiyet'in yol açtığı şuurlu bozuluşu ve yıkılışı ise dördüncü dönemi oluşturur. Son dönemde ise Cumhuriyet anlatılır.

ise büyük ızdırap ve sıkıntılarla Cumhuriyet devrinde idrak etmiştir. Bu minvalde o, İslâm nesilleri arasında doğan kopukluğu giderici bir rol üstlenirken, yeni İslâm gençliğinin ihtiyacı olan duyuş, düşünüş ve davranışına dair de öncü olmuş, ilke ve prensipleri ortaya koyma gayretinde olmuştur. Zira yaşadığı dönem böyle bir zarureti dayatmaktadır. Üstad, fiilî olarak kritik bir nesil döneminde zuhur ederken fikrî olarak da kritik bir vazifeyi yerine getirmiştir. Hem gelenekle bağı ihya etmiş hem de yepyeni bir fikriyat ortaya koymuştur. Bütün bu ortam göz önüne alındığında onun fikri, mücadelesi-aksiyonu daha iyi anlaşılabilir.

Tabiatıyla bu dönem aynı zamanda, Necip Fazıl üzerinde de büyük etkileri olan Osmanlı'nın son dönem âlim, fikir adamı ve mutasavvıflarının bulunduğu dönemdir.

2.1.2.2. Fikriyatını Şekillendiren Hocalar

Necip Fazıl'ın ilk hocası, dedesi Hilmi Efendi'dir. Babasının onun üzerinde tesiri az olup konakta dedesinin vefatına kadar onun terbiyesi altında ve gözbebeği olarak büyümüştür. Dedesi vefat ettiğinde 9 yaşında idi. Dedesi onun istikbalini keşfeden ve ona göre davranan ferasetli bir mü'mindir. Bu mevzu otobiyografi eserlerinde Necip Fazıl tarafından anlatılır. Dedesi onun hem dinî hem edebî terbiyesinin temellerini atmıştır. Her fırsatta, "Büyük babanın memuriyet ve mevkiyle iftihar etme!" diye nasihat alan Necip Fazıl, dedesinin ölümü üzerine duygularını şöyle ifade etmiştir: "Öldü. Büyükbabam öldü. Olanca desteğim, koruyucum, kürkünün içinde barındıracım, sema, toprak, güneş, dünya, Allah, Peygamber, bütün bir kâinat öğreticim, Büyükbabam... Öldü".²³

Bahriye mektebinde ise din dersi hocası olan son devir Osmanlı ve Cumhuriyet döneminin önde gelen âlimlerinden Ahmed Hamdi Akseki ve edebiyat muallimi İbrahim Aşkî Bey ile ders planında da olsa temasları olduğunu hâtıratından biliyoruz. Dârülfünun felsefe bölümünde okuyan Necip Fazıl'ın hocaları arasında Mustafa Şekip Tunç, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, felsefe tarihi hocası Mehmed Emin ve ahlâk müderrisi İzzet Bey²⁴ bulunmaktadır. Yine hatıralarında anlattığı üzere Necip Fazıl, üniversitede aradığı hoca tipinin ne maddî ne manevî çehresini bulabilmiş değildir.²⁵ Üstad'ın

²³ Necip Fazıl, *Kafa Kâğıdı*, s. 131.

²⁴ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 176.

²⁵ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 177.

zaman zaman dinî-fikhî mevzuları sorduğu başka hocaları da olmuştur. Tefekkür ve hikmet seviyesinde eserler veren Necip Fazıl'ın ilme ve hocalara bağlılığını ifade eden birçok belge ve hatıra bize ulaşmıştır. Bu mevzuyu aşağıda “Çağdaş Dönemde Etkilendiği Âlim ve Mutasavvıflar” başlığında teferruatlı olarak ele alacağız.

Ancak burada şunu özellikle vurgulamak gerekir ki, Üstad'ın baş hocası şüphesiz müşidi Seyyid Abdülhakîm Arvâsî'dir. Bilhassa *O ve Ben* isimli eseri hem bir otobiyografi hem de onu terbiye eden müşidi ile ilişkilerinin gayet veciz anlatıldığı temel bir eserdir. Arvâsî Efendi'nin vefatından sonra onun müritleriyle birlikte olduğunu ve onlarla istişare ettiği de bilinmektedir.

Necip Fazıl, her çiçekten bal damıtarak hocalarından istifade etmiş, ancak yüz cildi aşan eserleriyle bir dünya görüşü kurucusu mütefekkir olduğu için orijinal bir senteze vararak kendi kovanını doldurmuştur. Ne var ki onun fikir, aksiyon ve mücadelesini anlamada fikriyatını şekillendiren temel bazı kitaplara-kaynaklara da değinmek icap etmektedir.

2.1.2.3. Fikriyatını Şekillendiren Kaynaklar

Necip Fazıl, Ehl-i Sünnet'in “Hanefî-Mâtürîdî” çizgisine bağlı olup tasavvufa da intisaplıdır. Ehl-i Sünnet çerçevesindeki âlimlere son derece bağlı olup onlara karşı daima edepli bir dil kullanmıştır. Necip Fazıl'ın temel kaynakları âlimler olarak İmam Gazâlî, İmâm-ı Rabbânî ve Seyyid Abdülhakîm Arvâsî'nin isimleri özellikle öne çıkmaktadır. *İman ve İslâm Atlası* eserinde “zâhir âlimleri” olarak bazı âlimleri ve eserlerini zikreder ki, bu âlimlerin daha ziyade fakih ve müerrihler olduğu görülür.²⁶ Ancak İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe'ye ve *Fıkıh-ı Ekber*'ine de özel önem verdiği söylenebilir.²⁷ “Bâtın âlimleri” konusunda ise şunu söylemiştir: “İşin bâtinî cephesine gelince, ruh ve hikmette mübarek zülâllerini kana kana içtiğimiz büyüklerin en başta İmâm-ı Rabbânî,

²⁶ Âlimlerinin ismiyle andığı-anılan bu eserleri şunlardır: *Tahtâvî, Halebî, İbn-i Âbidin, Kudurî, ed-Dürrü'l-Muhtâr, Dürer, Mülteka, Behce, Fetevâ-yı Hindîyye, Nimet-i-İslâm, Mecmûatü'z-Zühdiyye, Mevzûatü'l-Ulûm, Dürr-i Yektâ, Mir'atü'l-Haremeyn* (bkz. Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 6).

²⁷ Necip Fazıl'ın gençler için hazırladığı *Dininizi Öğreniniz* isimli küçük hacimli kitabında İmâm-ı Âzam'ın *Fıkıh-ı Ekber*'inden, Abdülhakîm Arvâsî'nin *Ashab-ı Kiram*'ından ve İmam Gazâlî'nin *İhya*'sından seçilmiş müstakil bölümler yer almaktadır.

Seyyid Abdülhakîm Arvâsî, İmam Gazâlî ve daha nice üstün velîler olduğunu ilâna ne hacet!...”²⁸

Buradan hareketle onun “zâhir-bâtın” ayırımı yaptığı, fıkıh-kelâm âlimlerini daha ziyade zâhir; zühd-tasavvuf-ahlâk yönü öne çıksa da zâhir-bâtını birleştiren bazı âlimleri de “bâtın âlimleri” olarak kabul ettiği görülmektedir. *İman ve İslâm Atlası* başta olmak üzere onun diğer eserlerinde Ehl-i Sünnet kaynaklarından ve başta *Mektubat-ı Rabbânî* olmak üzere tasavvuf büyüklerinden oldukça istifade ettiği anlaşılmaktadır. Necip Fazıl’ın Fransızca, İngilizce ve Farsça’nın yanı sıra orta seviye Arapçası olduğu bilinmektedir. Bu dört dilde yazılan metinleri okuyup anlayabilmektedir. Onun aynı zamanda Arapça kelimelere lugat olarak vâkıf olduğu da belirtilir. Arapça bir soruya yine Arapça olarak verdiği cevap, bıraktığı notlar arasında bulunmuştur. Bu itibarla, dostlarının aktardığına göre, *Mektûbât*’ı Arapçasından okumuş, mevcut tercümeleri beğenmeyip onlardan daha iyi bir tercüme yapmalarını istemiştir. Büyük Doğularda 1945’lerden itibaren *Mektûbât*’tan seçmeler yayınlanmış, 1956’da ise “*İmâm-ı Rabbânî Mektûbât*” isimli tercüme eseri yayınlanmıştır. *Mektûbât*’ın Osmanlıca olan Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin tercümesinden yararlanmış; *Mektûbât*’ı, “Allah ve Resûlü’nün kitaplarından sonra dinin en büyük eseri” ifadesiyle takdim etmiştir ki, Büyük Doğu külliyyatı ve bu külliyyata dayanan fikriyatı da büyük ölçüde *Mektûbât*’tan süzülme olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda Seyyid Abdülhakîm Arvâsî’den sonra üzerinde en çok etkisi olan âlim İmâm-ı Rabbânî ve *Mektûbât*’ıdır, denebilir. Öte yandan eserlerinde sık sık İmam Gazâlî’ye de atıflar yaptığı ve *İhyâu Ulûmiddîn* eserini de Arapçasından tetkik ettiğini belirtmek gerekir.²⁹ Ancak zâhir ve bâtin âlimi olarak büyük değer verip feyiz aldığı Seyyid Abdülhakîm Arvâsî ise, yukarıda da yer yer vurgulandığı üzere, Necip Fazıl’ın en temel referansını teşkil eder. Onunla 1934’te tanıştıktan sonra ilk aldığı kitap onun *er-Riyâdu’l-Tasavvufiyye (Tasavvuf Bahçeleri)* eseri olmuştur. Daha sonra da kendisine *Rabîta-i Şerîfe* risalesi verilmiştir. Bu iki eseri daha sonra sadeleştirerek Büyük Doğu yayınlarında kendisi de neşretmiştir. Ayrıca

²⁸ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 6.

²⁹ Tâhâ Üçışık, 15.2.2021 tarihinde telefonla yapılan görüşme. Tâhâ Üçışık, Seyyid Abdülhakîm Arvâsî’nin oğlu Mekkî Efendi’nin torunu olup Üstad’ın sohbet arkadaşı, Behîk Efendinin oğludur.

Abdülhakîm Efendi, amelî bilgiler için kitap tavsiyesi isteyen Necip Fazıl'a "*Dürr-i Yekta*" şerhini tavsiye etmiştir.³⁰ Onun ayrıca müşidi Abdülhakîm Arvâsî'nin övdüğü Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın *Marifetnâme*'sini de tetkik ettiğini ve oradaki bazı hikmet derinliklerine sık sık işaret ederek onu çok takdir ettiğini biliyoruz ki, ileride ayrıca değinilecektir. Ayrıca o, tasavvufun önemli eserlerinden *Reşahât*'ı da kendi üslubu ile özleştirmiş ve Büyük Doğu yayınlarından bastırmıştır. Tasavvufun bir diğer önemli eseri olan *Nefahât* ise onun *Veliler Ordusundan* 333 eserine kaynaklık teşkil etmiştir. Ayrıca Buhârî şârihlerinden İmam Kastallânî'nin (ö. 923/1517) Hz. Peygamber'e dair *el-Mevâhibü'l-Ledüniyye* adlı eserini de *Gönül Nimetleri* ismiyle günümüz diline aktararak Büyük Doğu yayınlarından neşretmiştir.

Burada ayrıca belirtelim ki, Seyyid Abdülhakîm Arvâsî, büyük mutasavvıf Muhyiddîn İbn Arâbî'yi "vahdet-i vücûd" meselesinde İmâm-ı Rabbânî'nin görüşü zaviyesinden eleştirmesine rağmen müritlerine tavsiye etmiştir. Necip Fazıl'ın da İbn Arabî'ye bakışı bu minvalde olmuş; ondan beslenmiş, ancak müşidi gibi İmâm-ı Rabbânî'nin tasavvuf anlayışını daha ziyade öne çıkardığı görülmektedir.³¹

Bahriye Mektebi'ndeki din dersi hocası Ahmed Hamdi Akseki olup, İslâmiyet'in tüm insanlığı nasıl kuşatacağına dair Necip Fazıl'ın yazısını çok beğenmiş ve sınıfta okutmuştur. Necip Fazıl'ın Diyanet İşleri Reisliği döneminde de Akseki Hoca ile görüşmesini sürdürdüğü kitaplarında ondan söz etmesinden anlaşılmaktadır.³² Yine Bahriye Mektebi'nde, irfan sahibi edebiyat muallimi İbrahim Aşkî Bey'in Necip Fazıl'a ilgi gösterdiği ve okuması için Sarı Abdullah Efendi'nin *Semeratü'l-Fuad (Gönül Verimleri)* isimli o zamanın meşhur eseri ile *Divan-ı Nakşî* diye sahibini bilmediği bir eserini verdiğini hâtıratından biliyoruz. Necip Fazıl bu hadiseden "Tasavvufla, deri üstü deri bir satır plânında da olsa, ilk temasım başlıyordu". diye söz etmiştir.

³⁰ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 161.

³¹ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, s. 160-163.

³² Necip Fazıl'ın Ahmet Hamdi Akseki Hoca ile ilişkisi araştırılmaya değer yönleri de haizdir. Eserlerinde yer yer ondan söz etse, hakkında bir hitabesi varsa da *Büyük Doğu*'larda veya kendi eserlerinde ondan bir alıntıya yer vermemesi dikkat çekicidir.

Öte yandan Amerikan mektebindeki öğreniminden dolayı İngilizcesi kuvvetli olan Necip Fazıl'ın, Bahriye Mektebi'nde Oscar Wilde, Shakespeare ve Lord Byron'ı İngilizce'den okuduğunu hâtıratından öğreniyoruz.³³ Ayrıca daha çocukken büyük babasının elinde Fuzulî divanını gördüğünü ve kendisinin de sık sık Fuzûlî'ye atıf yaptığını da biliyoruz. Yine Yunus Emre, Fuzûlî, Bâkî, Şeyh Galip, Sa'dî-i Şîrâzî, Hâfız vb. İslâm şairleri yanında Shakespeare, Baudelaire, Rimbaud gibi Batılı şairlere ilgi duyduğunu da bilmekteyiz. Baudelaire'den ziyade Rimbaud'u tercih etmiş olup eserlerinde bu sanatçılardan alıntılar ve müstakil bahisler bulunmaktadır. Felsefede ise "sezgicilik" felsefesinin kurucusu Henri Bergson'u, materyalizme yönelik eleştirileri sebebiyle eserlerinde sık sık kaynak göstermiş ve onu müstakil bahislerde incelemiştir.

Zikrettiğimiz Necip Fazıl'ın okuyup istifade ettiği, temel referans aldığı bütün bu âlimler, düşünürler-yazarlar göz önüne alındığında şu söylenebilir ki, o sabit ayağı İslam ilim, kültür ve medeniyetinde olarak Doğu'nun ve Batı'nın birikiminden, istifade etmiş; hikmetli bilgiyi aramıştır. Ancak onun zihin-tefekürünü daha ziyade zühd-tasavvufî yönü olup mücâhede-mücadelesi ve aksiyonu olan ve topluma dokunan âlimler belirlemiştir. İstifade edip hayatına yön veren âlim ve eserlerdeki bilgi, bilinç ve bakış açılarını İslâm'ın ana yolunu temsil eden Ehl-i sünnetin temelleri ışığında edebî-estetik yeni bir dil ve formda harmanlayarak özünü aktarmaya çalışmıştır. Bu sebeple de çok kitap okumaktan ziyade belli kitapları özümseyerek mütalaa edip yenileme anlayışına sahiptir denebilir. Hal böyle olunca da sıradan eserlerin konularına daha üst perdeden bakıp yorumlayabilmiştir. Cahit Zarifoğlu'ndan nakledilen şu tanıklık buna dair yönleri muhtevidir: "Üstad'a okuması temennisiyle bir kitap verirdik. Üstad kitabın sayfalarını karıştırır ve birkaç sayfasını okurdu. Ondan sonra bizim o kitaptan anladığımızdan çok daha fazlasını bize anlattığına hayretle şahit olurduk".³⁴

Son olarak Necip Fazıl'ın, *Nur Harmanı*, *İman ve İslâm Atlası*, *Esselâm*, *Hazret-i Ali*, *Peygamber Halkası* adlı eserleri başta olmak üzere, sıkça hadis kullandığı için temel hadis kaynaklarının yanı sıra o dönemde mevcut olan bazı hadis eserlerini okuyup

³³ Necip Fazıl, *Kafa Kâğıdı*, s. 157.

³⁴ Üstad'ın sohbetinde bulunmuş olup Muhammed Kasım Arvas'ın yeğeni ve Ali İhsan Arvas'ın oğlu olan Takyeddin Zâhid Arvas ile 14.1.2021 tarihinde yaptığım görüşmeden aktarılmıştır.

kaynak olarak kullandığını da vurgulamalıyız ki, çalışmamızın esasını teşkil eden bu konuyu biz, Üçüncü Bölüm’de etraflıca ele alacağız. Ayrıca Necip Fazıl’ın başlıca referans kaynağı âlimlere dair ileriki bölümlerde ayrıca yer yer bilgi verilecektir.

2.1.3. Necip Fazıl’ın İnsanî Yönüne Dair Bazı Tanıklık-Hatıralar

Necip Fazıl’ın sanat ve siyaset yönü, polemikleri genelde bilinse de insanî yönü pek bilinmemektedir. Bu başlık altında onu yakından tanıyan, yakınında bulunmuş bazı şahsiyetler ile şahsen bendenizin de onunla bir hatırasına yer vereceğiz. Mesela avukat komşusu Muhammed Emin Özkan, Necip Fazıl ile ilgili bazı anılarında onun insanî yönüne dair de bilgiler vererek şöyle demiştir:

“Benim merhum Necip Fazıl’a yakınlığım mahalledendir. Kendisiyle tanıştırılmamızdan, vefatına kadar geçen altı yıllık süreçte hemen her gün görüştüğümüzden, onu çok yakından izleme fırsatım oldu. Kendisine gelen kişi beş yaşında bir çocuk bile olsa onu dinler ve mutlaka iltifat ederdi. Ayrılırken de kesinlikle ayağa kalkar ve nazik bir ifadeyle misafirini yolcu ederdi. Nazikti ve nezaketi sahiciydi. Çok cömertti (...) Beş bin lira değerindeki telefon makinasını tamir için eve gelen tamirciye, iki bin lira bahşış verdiğini görmüş ve şaşırmamıştım. Çünkü bu ondan beklenen bir davranıştı. Allah katında kazandığı sevabını bile bağışlayacak kadar cömertti desem mübalağa sayılmaz. Devam eden davaları için gösterdiğim mütevazî gayretimi çok takdir etmiş; maddeten karşılanmasını mümkün görmediği bu gayrete, ‘Bu millete hizmetimden dolayı Allah bana eğer tırnak ucu kadar sevap yazmışsa tamamı senin olsun’ demişti. Cömertliğini bu derece yükselten başka biri acaba var mıdır? Varsa bile ben tanımıyorum. Dostluğu kavi idi. Dostları için de güç kaynağı idi. Onu kibirli sananlar onu tanımayanlardır. Belki biraz kibirli gibi davranarak engin tevazuunu gizlemeye çalışır ve bu yoldan riyakârlığın tuzağına düşmemiş olurdu. Bunu aslında kibirli olup alçak gönüllü görünmeye tercih ederdi. Dolayısıyla dostluğu da ona göre idi. Yani nitelikliydi. İlkokuldaki oğlum öğretmeni tarafından kulak çekme cezasına maruz kalınca bundan aynı okulda okuyan torunu tarafından haberdar edilen Üstad, telefonla okulu ve idaresini fena haşlamış olacak ki, olaydan hiç haberim olmadığı hâlde okul müdürü tarafından aranmış ve defalarca özür dilenmiştim. Oysa, senin çocuğu okulda öğretmeni dövmüş haberin var mı da diyebilirdi. O Üstad idi ve dostluğun gereğini en ince biçimde yapardı. Keza tedavi için gittiğimiz Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesine, gece yarısı bulup merhum Ayhan Songar’ı ilgilenmesi için göndermişti. Ben tüm bunları onun bizlere tenezzülü

olarak kabul etmiş ve cana minnet bilmişimdir. Ayrıca dostluğun bu türünü bu sayede öğrenmişimdir de”.³⁵

Necip Fazıl’ın insanî yönünü soran *Aylık Dergisi* muhabirine İslamcı yazar, karikatürist ve ressam Yalçın Turgut Balaban da şunları söylemiştir: “Dobra sert bir şahsiyet. Dava söz konusu olduğunda da son derece cengâver biriydi rahmetli. Sert mizacının altından muhteşem bir merhamet duygusu da yatıyordu; şair ruhu var... Cengaverlik ile şairlik, Üstad gibi ehemmiyetli şahsiyetlerde at başı gidiyor zaten. Bahsettiğim şey vardı ya, bir liste oluşturmuş, Üstada sunmuştuk. (Burs verme mevzuu) Evet, “getir listeyi!” derdi. Hemen listeyi götürürdüm, alırdı eline, tek tek parmakla isimleri takip ederdi. “Okulunu bitiren, işe giren var mı? Yeni gelenler var mı?..” diye sorardı. Kendisinde de bir liste vardı, Büyük Doğu’ya bağlı zenginlerin listesi... Burs listesindeki arkadaşlar için Üstad ayarlamalar yapardı... “Bunlar şuna, şunlar da buna gidecek...” diye. Onlar da zaten Üstad’dan gelecek kadroyu beklerdi. Hemen projeyi yapardık listeye göre, okul masrafları, harçlıklar, üstleri başları hep yenilenirdi çocukların. Üstad bunları halledince bir rahatlardı. “Ulaşmayan, hallolmayan var mı?” diye rapor alırdı benden. “Tamam Üstad’ım, halloldu, teşekkür ediyor arkadaşlar” derdim rahatlardı. O kadar mutlu olurdu ki anlatamam.

Bir şey daha anlatayım. Büyük Doğu’nun yazıhanesine (Cağaloğlu) götürmek için Erenköy’e Üstad’ın yanına giderdik. Tabii, ben de arkasına otururdum, mümkün olduğu kadar yakın, tetikte olurduk. Neyse, merdivenlerin orada indik, Üstad indi. Salih de (Mirzabeyoğlu) arabayı park edecek... Girdik idarehaneye, oradan geçiyoruz, Üstad’ın odasına. Evet, yemek masası gibi bir şey vardı. Onun üzerinde Akıncı Güç dergilerini koymuş çocuklar. Gelip gidenler, artık kimse. Bir de Gölge dergisiyle beraber verdiğimiz 50x70 posterler vardı. Öyle, katlı duruyorlardı. Renkleri Üstad’ın dikkatini çekti; “Nedir bunlar?” dedi. Oturdu masasına, aldım posterleri, “Üstad’ım Gölge dergisiyle beraber verdiğimiz posterler”. dedim. Gözü yaşlı olan posterleri gördü ilk önce. Meşhur, “sen Eritre’desin çocuk, sen Moro’da, sen yıllarca zulmedilensin” diye devam eden mısraları... “Oku” dedi bana. Başladım okumaya, bitti. Üstad’a nazar ettim ki, göz pınarlarından yaşlar birikmiş. “Salih’in (Mirzabeyoğlu) mi bu mısralar?”

³⁵ Muhammet Emin Özkan, “*Komşumuz Necip Fazıl*”, ed. Mehmet Nuri Şahin-Mehmet Çetin, *Necip Fazıl Kısakürek*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2014, s. 539-551.

dedi. “Evet” dedim. “Müthiş” dedi. Üstad fevkalade hissiyat yüklü bir şahsiyetti. Şair ruhlu cengaverler böyle oluyor. Gözleri doldu o anda...”³⁶

Üstad’a yoldaşlık yapmış, Büyük Doğu dergilerinde yazmış Mustafa Yazgan ise bir mülakatında şöyle diyordu: “Üstad’ın adı çok şiddetli, sinirli, azarlayan, tahammül edemeyen bir tipe çıksa da samimî olarak söylüyorum, çok mütevazî bir insandı. Çünkü, Abdülhakîm Arvâsî Efendi Hazretlerinin rahle-i tedrisinden geçmiş değerli bir insan hiçbir zaman kibirli olamaz. Kibirlinin muhatabı Allah’tır, onun için kibir etmemek lâzım. Üstad’ın çok mütevazî bir hayatı vardı, ama ne zaman ki davanın herhangi bir noktasında bir yanlışlık, bir tutarsızlık, bir başıboşluk görmüşse işte o zaman Üstad hiddetlenirdi”.³⁷

Üstadla 1979 yılında bilfiil tanışma şerefine ermiş ve vefatına kadar (1983) yanından ayrılmamış olanlardan biri bendenizin de şu tanıklığımla anlatmak istiyorum: “Üstad, otoriter bir ses tonuyla kısa heceli hitap tarzıyla tanınan biri idi. Ancak bizlerle her konuyu konuşur, sıcak bir diyalog da kurardı. Bir gün Büyük Doğu idarehanesine uğradım. Üstad o gür, ancak babacan ses tonuyla bana, “Kâzım, gel buraya!” diye ismimi “i” harfiyle seslendirerek hitap etti. Hemen Üstad’ın karşısına çömeldim. Bana “ı” harfinin kaba bir ses olduğunu ve birçok dilde bulunmadığını, Fransızcadan vs. misal vererek anlattı. Ben de mevzuya başka bir misalle katıldım, “güzel” diyerek bana iltifat etti...”³⁸

2.1.4. Tasavvufî Anlayışı

Yukarıda hocalarından ve özellikle de Seyyid Abdülhakîm Arvâsî ve İmâm-ı Rabbânî’den söz ederken de belirttiğimiz üzere, Necip Fazıl’ın düşünce dünyasında tasavvufun yeri büyüktür, hatta maksada ulaştıran ana yoldur. Ancak onun tasavvuf anlayışını doğru anlamalıyız. Necip Fazıl, şekil ve taklitten ibaret olan bir tasavvuf

³⁶ Yalçın Turgut Balaban, “Üstad ve Kumandan Ulvî Varlık Muhasebesini Yapmış İki Yüce Ruh”, *Aylık Dergisi*, Yıl 17, sayı: 200, Mayıs 2021, s. 28-29.

³⁷ Mustafa Yazgan, “Davayı Yükseklerle Götmek Gençliğin Vazifesi”, *Baran Dergisi*, Sayı 739, 11 Mart 2021.

³⁸ Kâzım Albayrak, “Üstad’la Hatıralarım I ve II”, *Baran*, sayı: 659 (29.08.2019) ve 696 (14.05.2020).

anlayışını savunmaz. Ona göre “Allah Resûlü’nün zâhiri şeriat, bâtını tasavvuf”tur.³⁹ Bu tanımlamadan Necip Fazıl’ın tasavvufu, sadece belli başlı zümrelere hasretmediği, “bâtın yolu kahramanları” ifadesinde olduğu gibi, İslâm’ın hakikatini-vecdini yaşayanları kastettiğini ve “İslâm kalbin yolu” prensibini başa aldığını anlıyoruz. Necip Fazıl’ın tasavvuftan anladığı bazı ritüeller değil, yukarıda tanımını vermeye çalıştığımız, onun tabiriyle “derin ve gerçek mümin”dir.

Bu bağlamda o, dünyayı imar borcunu ve içtimaî fayda planındaki hareketli faaliyetleri anlamayanları, “tasavvufun yalnız posasını yiyen sahte sofî”⁴⁰ olarak nitelemiştir. Onda tasavvuf temel bir anlayış ve iç dünyasını dolduran ve aksiyona geçiren müessir güç olup şekil ibadetleri veya zikir sayısı ile ölçülecek bir olgu değildir. Necip Fazıl’ın “gerçek ve derin mümin”⁴¹ tanımı, ham sofuluktan uzak, kalbi zikirde eli işte, çilekeş ve hikmet sahibi mü’minlerdir ki, tasavvufî anlayışta buna “halvet der encümen” tavrı da denilmektedir. O, nefsanî akılcı ve reformculara karşı olduğu gibi ham yobaz ve kaba softa sınıfına da karşıdır. Onun ideal toplumu, iç dünyasında Allah’a karşı iki büküm, cemiyette ve mücadele alanında ise dimdik mü’minler topluluğudur. Onun baş eseri *İdeolocya Örgüsü*’ndeki “Derin ve Gerçek Mü’minde Tasavvuf” başlığı altında “kâinatın topyekûn hesabını veren biricik dünya görüşü kaynağı” olarak gördüğü tasavvufun iki cephesine işaret etmiştir. Biri, velilere mahsus en mahrem rejim olup diğeri ise cemiyet ve hayat planındaki akisleridir. Bu minvalde tasavvuf ruhuna mâlik derin ve gerçek mü’min gözünde dünya, Allah’tan başka her şeyin fenaya mahkûm olduğu hakikatidir. Mümin, ahiretin hakkı için dünyayı değerlendirir, arı gibi çalışkan olur, amel peteğini balla doldurur. Gerçek ve derin mümin tasavvufu, “*Peygamberler Peygamberi*”nin sonsuz bir nur okyanusu hâlindeki bâtını diye tanır”, şeriatı da O’nun zâhiri olarak bilir. Akıl âletini de bunlara bağlı olarak arayıcılık ve buluculuk işine memur eder. Necip Fazıl, “şeriat-tasavvuf-akıl”dan ibaret bu üç kutup arasında ahenge eremeyenleri, derin ve gerçek mü’min olmaktan uzak görür.⁴²

³⁹ Necip Fazıl, *Doğru Yolun Sapık Kolları*, s. 79.

⁴⁰ Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, s. 188.

⁴¹ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 180-185.

⁴² Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 187.

Necip Fazıl'ın ayrıca İslâm tasavvufu ve Batı tefekkürü mukayesesi yaptığı da görülmektedir. Buna göre Batı tefekkürünün ulaşır gibi olup son tahlilde kaçırdığı veya kendi tekeline almaya çalıştığı hikmet ve ilimlerin aslının İslâm'da olduğunu ifade eder. Bu hususta kuvvetli bir dil ve diyalektik geliştirir. *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu* eserinde de bu mevzuyu müstakil olarak inceler. Muhyiddîn İbn Arabî'nin "Küfrün kaynağını bilmeyen gerçek imanda olamaz" sözünü de sıkça zikretmiştir. Zira karşıtlarını bilmek imanın arınma kurnası ve sıçrama tahtasıdır. Necip Fazıl bu mevzuda şunu söyler: "Düşmanı tanımadan dost tanınır mı? Düşmanı tanımak dostu tanımanın yüzde 99,9'udur. Ve buraya yine Allah için kızmak, Allah için sevmek düsturu çıkıyor. Düşmanı olmayan Müslüman; Müslüman değildir! Buyurun ve illa herkes Müslüman ola!.."43

Necip Fazıl da teşrih masasına yatırdığı Batı tefekkürünün arayıp da bulamadığı ya da bulur gibi olup da kaybettiğinin hakikatini İslâm tasavvufundan gösterir şu sözlere de yer verir: "Aydan, dünya küresini (mikro-film)e alırcasına el attığımız bu tahlil içinde terkip cehdi, umulur ki, yeni İslâm gençliğinin şiddetle muhtaç bulunduğu kültürde temel vazifesini görsün".44

"Râbıta", usul, sır ve zikir mevzusuna da değinen Necip Fazıl, *O ve Ben* eserinde bu yönde görüşler serdedir. Abdülhakim Arvâsî'nin manevi iklimine girdikten sonra Necip Fazıl'a şeyhinin *er-Riyâdu't-Tasavvufiyye (Tasavvuf Bahçeleri)* eseri verilir. Bir müddet sonra ikinci kitabı olan hacmi küçük "*Rabıta-ı Şerife*" risalesi takdim edilir. Bu küçücük risalede ona ait hususî mânaya önce dikkat edemeyen Necip Fazıl daha sonra buradaki nüktayı akıl üstü bir davanın "ölümü yenme reçetesi" olduğunu idrak eder ve bunun bir ömür boyu sürecek bağlılık-nispet davası olduğuna işaret eder.45 O râbıtanın "usul"ü olarak bazı şartlardan da bahsetmektedir.46 Ona göre ayrıca "Allah'la kulun arasına girilmez!" sözünün de yanlış anlaşıldığını söyleyerek vasıtasız, vesîlesiz yol alınamayacağını, hakkı-hakikati, ibadetleri ve hikmetleri kendi

43 Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 207.

44 Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 6.

45 Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 152. Ayrıca bkz. s. 173.

46 Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 155.

başımıza bulamayacağımızı ve dolayısıyla Allah’a delalet eden işaretlere, şahıslara muhtaç olduğumuzu belirtir. Bu vasıtaların derecelenmesini de şöyle yapar:

“En büyük vasıta, O, Peygamber, Peygamberlerin Peygamberleri. Sonra sahâbî. Sonra velî. Sonra âlim. Sonra Müslüman, sadece, basit ve kuru Müslüman. Herkes herkese ve her şeye vasıta. Böyleyken herkes ve her şey Allah ile dosdoğru bağlantıda...”⁴⁷

Necip Fazıl, tasavvuf diyerek bu ulvî yolu ayaklara düşüren ve keyfiyetten ziyade mürid sayısıyla övünen şekilcileri de şu sözlerle eleştirir: “Ya, insan tarlalarının tepesine, güneş diye baş kabakları asıp “seni içeriye aldım, seni almadım!” tarzında hüküm kesen ve ilahî yolun isteklilerine, bir kulûbe üye olma muamelesindeki kaballığı tatbik eden şarlatanlar!..”⁴⁸

Yine yukarıda da zaman zaman vurgulandığı üzere Necip Fazıl’ın aksiyonunun tasavvuftaki hâl makamı ile ilgisi kurulabilir ki, bu olgu “Tasavvuf kâl değil, hâldir” tanımı ile onun aksiyon adamlığı arasındaki ilişkiye de işaret eder. O, hem Abdülhakîm Arvâsî ile tanışarak tasavvufa yönelmiş, ancak tasavvufu tekkede dervişlik gibi algılamamış, şeyhinden aldığı ilhamla cemiyet meydanına atılmış ve *Büyük Doğu* dergisi ile mücadele ortaya koymuş; hemen herkesin sustuğu veya susturulduğu bir ortamda her şeyi göze alarak ileri atılmış, öncü ve yol açıcı olmuştur. Zira Necip Fazıl, “hissî idrak” olarak gördüğü şiiri, fikir ve fikre bağlı pratik-praksis, aksiyon ve siyasetle irtibatlı olarak anlamıştır. Zira ona göre İslâm’dan maksad, inandığını hayata geçirip fikri ve zikri bir olmaktır. Bu durumda o, “kal-söz” ehli olduğu kadar “hal-pratik-amel” ehlidir. Onun bu tutumu, tâbiûnun önde gelen âlimlerinden Hasan el-Basrî’nin (ö. 110/728) şu sözüne mutabıktır:

“İstedığınız kadar öğrenin. Yemin ederim ki, Allah, onu hayata geçirinceye kadar size sevap takdir etmeyecektir. Akılsızların himmeti rivâyet, âlimlerin himmeti ise riâyettir”.⁴⁹

Kısaca o tasavvufu Allah Resûlü’nün bâtını olarak görür ve bâtın yolu kahramanları olan İmâm-ı Rabbânî, İmâm Gazâlî gibi velilerin ümmetin en üstünleri olarak hakikat

⁴⁷ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 156.

⁴⁸ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 154.

⁴⁹ Ebû Hamid el-Gazâlî, *İhyâu Ulûmiddîn, I-IV*, trc. Ahmed Serdaroğlu, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1975, Cilt I, s. 865.

yolunu aydınlattıklarını ve yaşanmaya değer hayatı billurlaştırdıklarını söyler. Zâhir (fıkıh) hissesinde görülen İmâm-ı Âzam'ın da bâtın yönünün çok güçlü olduğunu ve bir bâtın büyüğünden (Ma'rûf-i Kerhî) beslendiğini söyler. Necip Fazıl'a göre irfan ilimden üstündür. Ona göre "İslâm'ın zâhiri şeriat, bâtını tasavvuf" tanımında da görüldüğü üzere, zâhir-bâtın birlikte olmalıdır. Bu bağlamda şeriata uymayan tasavvufu da reddeder; bâtın yönü olmayan şeriat iddiacılarını ise "kaba softa" olarak niteler.

2.1.5. Başlıca Referans Kaynağı Âlimler

Yukarıda "Fikriyatını Şekillendiren Kaynaklar" başlığında bu mevzuya değinmiş, kaynak isimleri vermiş, çocukluğundan başlamak üzere beslendiği kitapları saymış, tercüme ve iktibas yoluyla eserlerinde kullandığı klasik metinlerden bahsetmiştik. Bu bölümde ise belli başlı âlimleri zikredip onları tafsilatlı inceleyeceğiz. Bu başlık altında ise Necip Fazıl'ın başlıca referans kaynağı olan İmam Gazâlî, Muhyiddîn İbn Arabî, İmâm-ı Rabbânî ve Seyyid Abdühakîm Arvâsî olmak üzere dört âlime ilaveten İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe, İmam Kastallânî, Şeyh Safiyüddîn ve Erzurumlu İbrahim Hakkı ve eserleri onun en çok istifade ettiği kaynaklarıdır. Bir mülakatında, şu sözlerle bu âlimlerden ilk dördünü birlikte değerlendirdiğini görüyoruz:

"Mütefekkirimiz yoktur!.. Bunu bugün beklemek biraz saçma... Çünkü dün de yoktu. Bir İmam Gazâlî, bir İmâm-ı Rabbanî, bir Muhyiddin⁵⁰ İbnü'l-Arabî çapında mütefekkir gelmemiştir!.. O hâlis bir devirdi. Onun son bakiyelerini "Mârifetname"de görürsünüz. Sahibi İbrahim Hakkı (kopist) olmakla beraber orijinal bir eser ortaya koymuştur. Zaman ve mekâna göre ilmin ne olduğunu onda bulursunuz. Kendisi bir dünya tecessüsü içindedir".⁵¹ Başka bir keresinde ise o, üç âlimi ve aksiyonlarını şu sözlerle vasfeder: "İmam Gazâlî, Muhyiddin İbnü'l-Arabî ve bilhassa İmâm-ı Rabbanî gibi, din hikmetlerini stratosfere çıkarmış büyükler".

Bu âlimlerin ilim, irfan-zühd/tasavvuf ve aksiyonu birleştiren mütefekkir ve merkez-mihver âlimlerden olması dikkat çekmektedir. O âlimlerin tefekkür ve aksiyon yönünü de önemser ve bu tür âlimlerden olduğunu düşündüğü İmâm-ı Rabbânî ve İmam

⁵⁰ İsimdeki "Muhiddin" şeklindeki yanlış imlâyı düzelttik ve çalışmamızın tamamında alıntılar dahil, "Muhyiddîn İbn Arabî" yazımını tercih etik.

⁵¹ Necip Fazıl, *Konuşmalar*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, s.2017, s. 185.

Gazâlî'yi öne çıkarır. Şu sözlerinde “sentez” yapabilen bu tür âlimlerin olmayışından yakınır: “Niçin bizde büyük mütefekkir gelmemiş? Ama Avrupalı bize bakınca ürperiyor. Çünkü Bâkî gelmiş, en üstün şeriat adamı Ebussuud Efendi gelmiş. Fakat sentez yapan, bütün bu münasebetleri cemiyete aksettiren gelmemiş. Meselâ bir İmâm-ı Rabbânî, bir İmam Gazâlî”.⁵²

Necip Fazıl'ın fikirlerini gelenekten süzdüğünü ancak tamamen yeni bir sistem ortaya koyduğunu belirtmek gerekir. Büyük Doğu ideolojisi, kurucu bir rolde olduğu için herhangi bir ekolün devamı da sayılamaz. Necip Fazıl, belli başlı âlimleri referans alırken onların fikir sistemlerini kopyacı veya taklitçi olarak takip etmez, kendi dil ve diyalektiğine kaynak ve destek olarak alır. Meselâ, İmam Gazâlî'ye hayranlığı mâlum olup onun eserlerini de baş tacı eder. Ancak, İmam Gazâlî'ye aklı ve ilim kürsülerini bıraktıran çilesi ve sonunda Hz. Peygamber'in rûhaniyetine sığınarak kurtuluşa ermesi, Necip Fazıl için daha öğretici olmuştur.

Varlık ve oluş, hayat ve ölüm, zaman ve hürriyet, fert ve toplum, estetik ve ahlâk, dil ve diyalektik gibi insan meselelerinin ipuçlarını tasavvufta bulan ve tasavvufun da Allah Resûlü'nün bâtını demek olduğunu mürşidi Abdülhakîm Arvâsî vasıtaıyla idrak eden Necip Fazıl, yine mürşidinin telkinleriyle İmâm-ı Rabbânî'ye yönelir ve o büyükten aldığı ilhamla fikir mimarisini temellendirir. Tasavvufî düşüncede sistem kurucu ilk isim olan Muhyiddîn İbn Arabî'ye de yönelir, ondan istifade eder, ancak İmâm-ı Rabbânî yolu daha belirgindir. Erzurumlu İbrahim Hakkî'da da kendi arayışına tercüman birçok husus görür ve *Marifetnâme* eserini didik didik eder. Ancak Necip Fazıl, bütün bu âlimlerden beslenerek yeni bir terkip meydana getirmesini bilerek çağımıza yönelik bir fikir sistemi kurmuştur. Necip Fazıl'ın şahsiyetine ve fikriyatına yön veren çağdaş bir âlimden bahsedemeyiz. Abdülhakîm Arvâsî'yi hariç tutarsak, Necip Fazıl'ın çağdaş âlimlerden faydalanması ise, itikadî ve amelî (fikhî) ölçülere tam riayet kaygısıyla daha ziyade danışma amaçlı olmuştur.

Bu bağlamda şu hususa da işaret edelim ki, Necip Fazıl'ın çokça atıf yaptığı âlimler olduğu gibi, Mâverî'nin *el-Ahkâmü's-sultaniye*'si gibi, bazılarına da pek atıf yapmadığı halde okuduğuna dair bilgimiz bulunmaktadır.

⁵² Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014, s. 200 ve 201.

Necip Fazıl'ın başlıca referans kaynağı olan âlimleri, kronoloji sırasına göre ve Üstad'ın onlara yaptığı atıflardan misallerle kısaca takdim edeceğiz.

2.1.5.1. İmâm-ı Âzam Ebu Hanife (ö. 150/767)

Necip Fazıl, Hanefî mezhebine bağlı bir fert olarak Hanefî Mezhebi'nin kurucusu ve en merkezi âlimi olan İmâm-ı Âzam Ebu Hanife'ye tâbi olduğu gibi onun eserlerinden de istifade etmiş, onun hakkında yazılar kaleme almış, iktibaslar yapmıştır. Onu, “Fıkıh ilminin kurucusu ve sistemleştircisi, özü Resûlde ve sahâbilerinde olmak üzere İmâm-ı Âzam Ebû Hanife Hazretleri...” diyerek Ehl-i sünnetin kalesi “büyük imam”ı olarak vasfetmiştir.⁵³ *Tarih Boyunca Büyük Mazlumlar* isimli eserinde 13 sayfa kadar İmâm-ı Âzam'ın hayat hikâyesini bütün yönleriyle ele alan Necip Fazıl, bahsin sonunda İmâm-ı Âzam'ı şöyle çerçevelemiştir: “İşte, imanda, ihlâsta, aşkta, takvâda, ilimde, idrakte, keramette, ahlâkta İmâm-ı Âzam...”⁵⁴

İmâm-ı Âzam'ın meşhur fıkıh tanımının ahlâkı da kapsadığının idrakinde olan Necip Fazıl'ın fıkıh ve tasavvuf tanımları, onu nasıl gördüğünü ve ondan nasıl istifade ettiğini de gösterir niteliktedir: “Fıkıh, dinin iç hikmet ve hakikatlerine bağlı olarak, dış ölçü ve hakikatlerinin muazzam tablosu. Tasavvuf, nasıl Allah Resûl'ün bâtını (içi) şariat de zâhiri (dışı) demektir, fıkıh, işte o dışın daima içe bağlı ölçüler manzumesi. Bu bakımdan İmâm-ı Âzam, “zâhir ehli” denilen dış ilim kadrosunun başı olarak İslâmın dış hakikatler cephesine bağlıysa da, bu çapta bir kemale erişmek için köklerini iç plana ve ince hikmetlere kadar ulaştırmış olmalıydı. İmâm-ı Âzam, tecellisindeki büyüklüğü ve şahsiyetini dış cephe üzerinde gösteren, fakat yetiştirici ruh feyzini de içine alan kemal örneği...”⁵⁵

Din eğitim ve öğretim kadrosuna verdiği hitabesinde ise şu tavsiyelerde bulunur: “İşte, din öğrenim ve öğretiminin gençlik kadrosuna tek ölçü: Vecdsiz ilim ve ilimsiz vecdden Allah'a sığınınız! Bilhassa hakikat avcılığı demek olan ilmin, donuk ve dondurucu akla bitişik, yanık ve yandırıcı kalbine mâlik olun! Tapusu kimin üzerine

⁵³ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 37.

⁵⁴ Necip Fazıl, *Tarih Boyunca Büyük Mazlumlar*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1977, s. 146.

⁵⁵ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s.136.

çıkartılırsa çıkarılsın, İmâm-ı Âzam'ın evi demek olan tahsil çatınızın cephe duvarına şu düsturu yazın: “İmâm-ı Âzam'ın aklıyla birarada kalbine giden yol üzerindeyiz!”⁵⁶

Öte yandan yukarıda ayrıca değindiğimiz üzere, Necip Fazıl'ın Büyük Doğu dergilerindeki yazılarından derlenmiş bir kitap olan *Dininizi Öğreniniz*'de İmâm-ı Âzam'ın itikada dair olan *Fıkıh-ı Ekber* risalesi bulunmaktadır. “Topyekûn Mezhepler” başlığında da dört hak mezhepten biri olan İmâm-ı Âzam tanıtılmakta ve “Sünnet ve Cemaat Ehlinin büyük kısmı ve bütün İslam dairesinin yarısından fazlası onun mezhebine bağlıdır”.⁵⁷ denmektedir.

2.1.5.2. İmam Gazâlî (ö.505/1111):

Necip Fazıl'ın İmam Gazâlî'ye ilgisi de büyük olmuştur. Onu şöyle vassfeder: “İmam Gazâlî Hazretleri'nin ilminin sonu tasavvuf oldu ve o bâtın ilmiyle zâhiri tam iç içe oturttu ama, başta zâhir ilminin büyük çilekeşi olarak karşımıza çıkar. Müderristir. Bugünkü tâbiriyle profesör. Onun da en büyüğü. Mümkün olduğu kadar, kafa denilen çuvalın örgüleri çatlayıncaya kadar ilim. Ve bu arada büyük ve derin bir zekâ olduğu için de mütemadiyen tahkikî iman. Ve kafasının o istemeden, uyurken de gezerken de, kendi kendisine bir çalışması var”.⁵⁸

Necip Fazıl'ın İmam Gazâlî'ye olan ilgisinin büyük âlim olması kadar, hakikat arayışlarındaki çileleri ve sonunda tasavvufta karar kılışları gibi ortak noktaların da olduğunu düşünüyoruz. İmam Gazâlî'nin fârik (ayırt edici) vasfı olan ihyacılığı ve irfani yönü Necip Fazıl'ın ona ilgisinde etkili olmuştur. Bâtınîlere ve İslâmî ilimlerdeki yozlaşmaya yönettiği eleştiriler onun ihyacı-tefekkür boyutunu gösterir. Necip Fazıl bir âlim olmasa da edebiyatçı ve aksiyoner bir düşünür, çağının İslâm'a muhatap anlayışını kuran ve sistem getiren bir mütefekkindir. Bu yönüyle aklî ilimlerde derinleşen İmam Gazâlî'nin çilesini kendine daha yakın gören Necip Fazıl, Gazâlî'nin Allah Resûlü'nün ruh feyzine sığınarak hakikat arayışındaki şüphesinden kurtulduğuna işaret eder. Nitekim eserlerinde İmam Gazâlî'den sıklıkla yaptığı iktibas şudur: “Aklımı gerdim, gerdim, kopacak kadar gerdim ve gördüm ki, akıl sınırlıdır ve

⁵⁶ Necip Fazıl, *Rapor 3*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1977, s. 59.

⁵⁷ Necip Fazıl, *Dininizi Öğreniniz*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2009, s. 40.

⁵⁸ Necip Fazıl Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavufu*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014, s. 175.

ötesine yol verici değildir. Resûlün ruh feyzine sığındım, teslim oldum ve kurtuldum”.⁵⁹ Gazâlî’nin bu sözlerini nakleden Necip Fazıl, “Kahraman, işte bu noktaya varmış olandır”⁶⁰ demiştir.

2.1.5.3. Muhyiddîn İbn Arâbî (ö. 638/1240):

Necip Fazıl’ın çokça andığı üç âlimden biri de İbn Arabî’dir. Bu üç isim, zâhir ve bâtını birleştiren merkez âlimlerdir. O’nun, Doğu’da ve Batı’da tesiri büyük olmuş; Anadolu’yu mayalayanlar arasında yer almıştır.

Necip Fazıl onun hakkında “Muhyiddin-i Arabî Hazretleri’nin kafa olarak gösterdiği tecrit cehdini dünyada gösterebilmiş bir başka adam hatırlamıyorum. İmâm-ı Rabbânî müstesna”⁶¹ ifadesini kullanmış; “Zıtlar birleşebilseydiler, ebediyyen ayrılmazlardı” sözünü de fikriyatında anahtar kavramlar olarak sıkça zikretmiş; konferanslarında, yazılarında ve varlık muhasebesi yaparken bu söze atıf yaparak şöyle demiştir:

“Dünya zıtlardan ibaret. Bakın kâinata, zıtlardan ibaret... İşte varlık-yokluk birbirinin zıddı... Ne kadar kötülük varsa yokluğa bağlanıyor. “Vücûd-ı Mutlak” ise Allah... Evet, işte bu tezzadlar o kadar derindir ki, İslâm’ın hem tasavvufu hem tefekkürde en büyük simalarından biri olan Muhyiddin İbn Arabî şöyle der: “Eğer zıtlar barışabilseydi, bir daha ayrılmazlardı”. Muazzam hikmet!.. Onun için zıtlar arasında âhengi kurabilmekte bütün mesele... Bütün mesele o... O âhenkte, o kıvamda...”⁶²

Buradan hareketle olsa gerektir ki, zıtlardaki ahengi yakalayamayan ve bunu bir dünya görüşü çerçevesine alamayanların hikmetten yoksun yobaz olmaktan kurtulamayacağını ifade eden Necip Fazıl şunu söylemiştir: “Bu kâinattaki muvazene,

⁵⁹ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2020, s. 24 ve 25; a.mlf., *İman ve İslâm Atlası*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1981, s. 303; a. mlf., *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014, s. 176; a. mlf., *Sahte Kahramanlar*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2015, s. 30.

⁶⁰ Necip Fazıl, *Babıâli*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2017, s.191.

⁶¹ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 159.

⁶² Necip Fazıl, *Dünya Bir İnkılâp Bekliyor*, s. 19.

âhenk, Allah’a götüren yolun en çarpıcı işareti... Çifte kanat hikmeti...” diyerek, “sır görüşü ve zevken idrak...”⁶³ kavramlarıyla mevzuyu özetler.

Öte yandan Necip Fazıl, İmâm-ı Rabbânî’nin “vahdet-i şuhûd” görüşünü temel alırken İbn Arabî’nin en küçük mikyasta yanlış anlaşılmasına da müsaade etmez, onun veli olarak derecesinin yüksek olduğunu belirtir. Hatta, “Muhyiddin-i Arabî Hazretlerine küfür isnadı, küfürdür! Bir müminin bir mümine küfür isnadı, o mümin gerçek müminse isnad edene döner”⁶⁴ ifadelerine yer verir. Ayrıca o, Muhyiddin İbn Arabî hakkındaki “Hayret” isimli noktalamasında “sır idraki”ne de şu mısralarında işaret eder:

“Şeyh-i Ekber’e göre en üstün makam, hayret;

Ben de şaşkınlardanım, Rabbim sonumu hayret!...”⁶⁵

2.1.5.4. İmam Kastallânî (ö. 923/1517) ve Fahreddin Safî (ö.939/1532):

Buhârî şârihlerinden⁶⁶ olan Kastallânî’nin meşhur siyer eseri *el-Mevâhibu’l-ledünniyye*’yi Necip Fazıl, Türkçe’ye *Gönül Nimetleri* ismiyle çevirmiştir ki, bu tercüme onun bu esere kıymet verdiğini gösterir. Öyle ki bu eserin yarıya yakın kısmını *İman ve İslâm Atlası* kitabına da almıştır. Allah Resûlünü varlığın anahtarı olarak gören ve O olmadan hiçbir kapının (bütün insan ve toplum meseleleri) açılmayacağına inanan Necip Fazıl, O’nun mukaddes hayatına da eğilmiş ve feyz kapmaya çalışmıştır. Peygamber’in nuru olmadan hiçbir adım atılamayacağının idrakinde olarak sistemini buna göre inşa etmiştir. Eseri dilimize aktarırken parantez içerisinde belirterek birkaç tefsire de gidilmiş, bazı başlıklandırma dışında eserin tertibine dokunulmamıştır. Kâinatın Efendisine ait bu eserin benzerlerinin arasında en eminlerinden biri olduğu da eserin takdiminde belirtilir.⁶⁷

⁶³ Necip Fazıl, *Hesaplaşma*, s. 63.

⁶⁴ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 158.

⁶⁵ Necip Fazıl, *Çile*, s. 88.

⁶⁶ Buhârî’nin *el-Câmi ‘u’s-şâhih*’ine yazdığı ve sahasının önemli eserlerinden biri olarak kabul edilen *İrşâdü’s-sârîyi* kastediyoruz.

⁶⁷ Kastallânî, *Gönül Nimetleri*, trc. Necip Fazıl Kısakürek, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2008, s. 5.

Necip Fazıl, Şeyh Safiyüddîn'in tasavvuf hikmetleri ve evliya menkıbelerinin iki ana eserinden biri olup XVI. yüzyıl öncesi Nakşibendî tarih ve kültürünü yansıtan en güvenilir kaynaklardan kabul edilen Şeyh Safiyüddîn'in *Reşahât* isimli eserini aslıyla sadeleştirmiş; aslında bir anlamda tercüme etmiştir.⁶⁸ Bu sadeleştirme-tercüme onun bu âlime ve eserine önem verdiğinin bir göstergesidir.

2.1.5.5. İmâm-ı Rabbânî (1034/1624)

Nakşibendiyye tarikatının Müceddidiyye kolunun kurucusu olan İmâm-ı Rabbânî'nin *Mektûbât* adlı tasavvuf klasiklerinden olan eserini Necip Fazıl "Allah ve Resûlünün kitaplarından sonra dinin en büyük eseri 'Mektûbat-ı İmâm-ı Rabbânî'"⁶⁹ diye takdim etmiştir. Zâtını da resûller, nebiler ve sahâbîlerden sonra ümmetin en büyük ferdi olarak görür. Seyyid Abdülhakîm Arvâsî'nin *Mektûbât*'a ilgisi ve tavsiyesi üzerine bu nitelermeyi yaptığını görmekteyiz.⁷⁰ İkinci bin yılın yenileyicisi olarak anılan İmâm-ı Rabbânî'yi ülkemizde umumi plana çıkaran teşebbüsün sahibi -bazı açılardan- Necip Fazıl olup Büyük Doğu'ların 1945'ten sonraki ikinci devresinden başlamak üzere *Mektûbât*'tan seçmeler yayınlamış ve daha sonra bu tercümeleri kitaplık çapta neşretmiştir.

İmâm-ı Rabbânî'yi şeriatle tarikati, zâhirle bâtını birleştiren, vahdet-i vücud meselesini dibine ve köküne kadar hal ve fasleden sıla lâkaplı bir zat olarak tanımlayan Necip Fazıl, onun müceddidliği ve büyüklüğünün de bu nokta ile bağlantılı olduğunu söyleyerek şu nakilde bulunur: "Beni iki derya arasında sıla eden Allah'a hamd ederim".⁷¹

"Vahdet-i vücûd" meselesinin aslında "vahdet-i şühûd" meselesi olduğunu, Muhyiddîn İbn Arabî'nin bu noktada bazı görüşlerinin hatalı olmasına rağmen kendisinin büyük velilerden olduğunu söyleyen İmâm-ı Rabbânî'nin yolundan giden

⁶⁸ Şeyh Safiyüddîn, *Reşahat*, sadeleştiren Necip Fazıl Kısakürek, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2020, s. 5.

⁶⁹ İmâm-ı Rabbânî, *Mektûbat*, trc. Necip Fazıl Kısakürek, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2009, s. 5.

⁷⁰ Necip Fazıl, *O ve Ben*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1978, s. 183.

⁷¹ İmâm-ı Rabbânî, *a.g.e.*, s. 12.

Necip Fazıl bu meseleyi de çağımıza şu ifadeyle tercüme etmiştir: “Her şey O değil, Her şey O’ndan”.⁷² Bir başka yerde ise bunu şu şekilde ortaya koyar:

“Hiçbir şey O’na muttasıl (bitişik) değildir! Ve hiçbir şey ondan munfasıl (kopuk) değil!

Bu ne azim ölçüdür! Ayrı olmak elinde mi kulun?.. Nasıl ayrı olunabilinirmiş Allah’tan? Buradaki inceliğe dikkat edin! Ayrı nasıl olur? Bitişik nasıl?.. Demek ki, kurtarıcı düstur budur. Yani “Hiçbir şey O’na muttasıl değil ve hiçbir şey O’ndan munfasıl değil...” Hakiki “Vahdet-i Vücut” da bu... Ve “Lâ mevcûde İllallah”ın sırrı burada... Hiçbir şey mutlak olarak ne gayr’dır, ne ayn’dır. Birçok incelik var...”⁷³

İmâm-ı Rabbânî’nin aşağıdaki sözünü birçok eserinde “anahtar kavram” veya “şifre kelâm” olarak kullanan Necip Fazıl, “İmâm-ı Rabbânî Hazretlerinden” başlığıyla ondan iktibaslara yer verdiği bölümün girişinde “Düstur” başlıklı yazısında bu kelâmın rolünü şöyle izah eder: “Veliler Velîsinin zamanında çeşitli “vahdet-i vücut” nazariyeleri ve türlü yanlışlarla zedelenen iman ve İslâm bütünü, onun her ölçüyü yerli yerine oturtucu mübarek eliyle tam yekparelik ve gerçekliğe kavuşmuş ve hem zâhir, hem bâtın yolu bütün engel ve tümseklerinden temizlenmiştir. Allah ötelerin ötesinde, onun da ötesinde, onun da ötesinde...Yâni hangi ufuk noktasında Allah’ı buldum sanırsan, O, onun da ötesinde...”⁷⁴

Necip Fazıl, *Başbuğ Veliler* 33 eserinde İmâm-ı Rabbânî’den kıvılcım kapılacak ölçüler sıralarken, onun edebiyata büyük alaka ve istidadından bahsetmiş, “muhteşem belâgat, parlak fesâhat, keskin görüş” sahibi olduğunu da ilave etmiştir. Aynı bahiste, İmâm-ı Rabbânî’nin okumadığı kitap bırakmadığı, ancak kelimelerin güneşin aynadaki aksi olduğu, güneşi bulmak gerektiği, reçetenin kendisi, kâğıdı deva olmadığı ve ilacın ise mürşit olduğu ifade etmiştir.⁷⁵ “Asıl bütün yollar, ruh yolları İmâm-ı Rabbânî’ye çıkar”⁷⁶ sözüyle onun tasavvufta farklı yolların birleştiği köşe taşı

⁷² Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, 155-166.

⁷³ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 166.

⁷⁴ Necip Fazıl, *Mümin-Kâfir*, s. 161.

⁷⁵ Necip Fazıl, *Başbuğ Velilerden* 33, s. 295-296.

⁷⁶ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 301.

âlimlerinden olduğunu söyleyen Necip Fazıl, şeyhinin de tavsiyesi ile ondan alabildiğine istifade etmiştir. Bu bağlamda “Büyük Doğu” fikriyatının da aslında bu temel üzere kurulmuş olduğu söylenebilir.

2.1.5.6. Erzurumlu İbrahim Hakkı (ö. 1194/1780):

Necip Fazıl’ın önem verip içimizden aradığı bir ses olarak benimsediği bir âlim olan İbrahim Hakkı hakkında müstakil bir yazısı vardır. İbrahim Hakkı isimli “çerçeve” yazısında onu şöyle niteler: “İbrahim Hakkı ve Tasavvuf. Tasavvuf ki, ruh ve kafa çilemin yüzde yüzünü temsil eder, onun Türklerde ilk büyük, geniş ve sistemli dünya görüşünü heykelleştiren muazzam ruh ve fikir adamı İbrahim Hakkı’dır. Mütefekkir ve filozofun pek ileri, şair ve sanatkârın çok üstü, kurtarıcı ve kahramanın ta kendisi...”⁷⁷

İbrahim Hakkı’nın eserlerinden kendi çilesine çözümler bulan Necip Fazıl, bu hususu da yukarıdaki alıntının devamında şöyle dile getirir: “İbrahim Hakkı’nın torununa, bir zamanlar *Mârifetnâme*’yi bir güve gibi harf harf nasıl kemirdiğimi, bana Senfonya⁷⁸ şiirini ve *Bir Adam Yaratmak* piyesini ilham eden büyük ruh kasırgası içinde İbrahim Hakkı’nın cankurtaranına nasıl sarıldığımı anlatırken; bilhassa tefekkürî sistem ve şahsiyetli dünya görüşü bakımından müthiş bir eksiklik belirtici tarihimizde İbrahim Hakkı’nın tek başına bir Süleymaniye kubbesi olduğunu ölçüleştirmek istiyorum”.⁷⁹

Necip Fazıl’ın, İmam Gazâlî’nin entelektüel çilesi ile paralellik kurduğu ve onun, “Gördüm ki bu iş akılla olmaz. Peygamberlik nuruna sığındım ve kurtuldum”. meâlindeki tespitlerini sık sık zikrettiğini ifade etmiştik. Üstad’ın İmam Gazâlî’den sonra kendi kavmi içinden soylu fikir ve çile noktasından müştereklik kurduğu en önemli isim İbrahim Hakkı’dır. Kavmî yakınlığın ırkçı bir mânada olmadığı aynı dil çerçevesinde fikir ve his dünyasındaki müştereklik olduğu ise açıktır. İbrahim Hakkı’nın, “Allah kâinatı insan için, insanı da kendisi için yarattı” sözü, Büyük Doğu külliyyatında şifre olarak kullanılan kelâm-ı kibardan başlıcalarıdır. Bu sözün

⁷⁷ Necip Fazıl, *Çerçeve 2*, s. 165.

⁷⁸ “Senfonya” şiiri ile kastedilen, Üstad’ın ilk yayınlandığında o ismi kullandığı meşhur “Çile” şiiridir.

⁷⁹ Necip Fazıl, *Çerçeve 2*, s. 165.

yorumunda Üstad, “Kâinatın dibini bulmuş olmak gibi bir şeydi”⁸⁰ demektedir. “Niçin varım?” sorusunun fazla düşünülürse insanı cinnete götüreceğini söyleyen Necip Fazıl, İbrahim Hakkı’nın sözünün bu temel meseleyi şifre halinde hallettiğini söyleyerek şöyle yorumlar: “Yani tek davası dünyanın, ebedî tekâmül seyri içinde Allah’a doğru yol almak. Ama bu oluş, Allah’a inkılâp etmeyi mümkün kılıcı bir gâye değil. Her gâyede aslolduğu gibi, varılması muhâl, ancak yaklaşılmaması mümkün...”⁸¹

İbrahim Hakkı’nın *Marifetnâme*’sindeki tekâmül formülünü de hülâsa eden Necip Fazıl, her canlının kendi türü içinde, insanın da sonsuzluğa açık olarak tekâmül edeceğini ve türler arasında geçiş olamayacağını belirtir ve “Her zerre Allah’a doğru ebedî bir akış halindedir ve böylece gider”.⁸² der.

İman ve İslâm Atlası eserinin temizlik bölümünde ise, “Su” başlıklı bahiste Allah’ın “*Bütün canlıları sudan yarattık*” (Enbiya Sûresi, 21/30) âyetini de bize telmih ederek ve İbrahim Hakkı’nın sözünü zikrederek maddî ve manevî temizliğe dair şu ifadelere yer vermiştir: “Tevekkeli su içene ‘su gibi aziz ol!’ denilmemiş... Allah’ın, gökten, yerden, dağdan, dereden, pınardan, kuyudan, gölden, denizden insana bahşettiği su... Hatıra İbrahim Hakkı Hazretlerinin “Mâ’rifetname” başındaki ilk sözü geliyor: “Allah kâinatı insan için, insanı da kendisi için yarattı”. Su, Allah’ın, kendisi için yarattığı insana ihsandır ki, huzura onunla arınmadan çıkılmaz”.⁸³

Bu nakil ve nitelermeler göz önüne alındığında Üstad’ın İbrahim Hakkı’yı “güve gibi harf harf kemirdiğini”,⁸⁴ çilesinde ve varlık muhasebesinde birçok yönden ondan faydalandığını söylemek gerekir.

2.1.5.7. Seyyid Abdülhakîm Arvâsî (ö. 1943)

Yukarıda farklı yerlerde kendisinden söz ettiğimiz Seyyid Abdülhakîm Arvâsî, metafizik bir buhran geçiren ve hakikati arayış yoluna düşen Necip Fazıl’ın hayatında bir dönüm noktası ve mürşidi olmuştur. Ona göre mürşidi Arvâsî hem zahirî hem batınî

⁸⁰ Necip Fazıl, *Aynadaki Yalan*, s. 68.

⁸¹ Necip Fazıl, *Dünya Bir İnkılâp Bekliyor*, s. 11.

⁸² Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 112.

⁸³ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 58

⁸⁴ Necip Fazıl, *Çerçeve 2*, s. 165.

ilimlerde otorite olup, “Altın Silsile”den Başbuğ Velilerin otuz üçüncüsü ve son halka, tespihin son tanesidir. Necip Fazıl onunla tanışmasını merkeze alarak hayat hikayesini anlattığı *O ve Ben* isimli eserinde bize önemli bilgiler vermiştir. Necip Fazıl onunla tanıştıktan sonra hayatını “Onu Tanıyıncaya Kadar” ve “Onu Tanıdıktan Sonra” diye ikiye ayırmış; usul, ahlâk, hikmet, ilim, irfan vs. ne varsa şeyhine borçlu olduğunu ve ondan önceki eserlerini “bir buçuk kitapçıktan” ibaret görürken ondan sonrası için, “Kalemime fetih ve inkişaf onunla geldi”⁸⁵ demiştir.

Necip Fazıl’ın eserlerinde fıkıh, kelam tasavvuf, tefsir ve hadis gibi İslâmî ilim dallarıyla ilgili birçok bahiste doğrudan ya da dolaylı olarak Seyyid Abdühakîm Arvâsî’nin tesirini görmek mümkündür. Tefsir ve hadis ilminin inceliklerinden, kelâm ve mezhepler tarihine, şeriatın zâhirine sınırsız bağlı olmaktan mezhepler arasındaki ihtilafların sırrına kadar Arvâsî Efendi’den öğrenir. Necip Fazıl, kâinat meselelerinin halline dair mürşidine sualler yöneltir ve aradığı cevapları da bulur. Usul, ahlâk ve nefis tezkiyesi ise en başta gelir. Usul ve edep mevzuları olarak, Allah Resûlü’ne öz ismiyle hitap etmemek, sahâbîlerin en küçüğüne bile hürmet göstermek gibi mevzuları misal verebiliriz. Necip Fazıl’ın tarih ve hal muhasebesine dair bir yazısını Abdühakîm Arvâsî Hazretleri, “altın ile yazılacak yazı” diye takdir eder ve bu övgü Necip Fazıl’ın çok hoşuna gider ve ilahî beratına vesile olması temennisiyle kefenine iliştirilmesini ister.⁸⁶

Öte yandan Abdühakîm Arvasî’nin Allah düşmanlarına buğzu da şiddetlidir ve Necip Fazıl’ı bu hususta da yetiştirmiş olduğu eserlerindeki bazı söz ve vurgulardan anlaşılmaktadır.⁸⁷ Ayrıca yukarıda da değindiğimiz üzere Üstad’ın mürşidine ait *er-liyâdu’t-Tasavvufiyye (Tasavvuf Bahçeleri)* ile *Rabita-ı Şerife* isimli risalelerini Büyük Doğu yayınlarından bastığını hatırlatmak gerekir. *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*⁸⁸ isimli eseri de şeyhiyle sohbetlerine dair olup *Bâbîâli*, *Başbuğ Velilerden 33*, *Son Devrin Din Mazlumlari* vb. eserlerinde onunla ilgili önemli bahisler bulunmaktadır.

⁸⁵ Necip Fazıl, *Bâbîâli*, s. 259.

⁸⁶ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 135.

⁸⁷ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 202.

⁸⁸ Necip Fazıl, bu eserindeki “Tanrı” kelimesini değiştireceğini beyan etmiş, ancak sağlığında nasip olmamıştır.

Öte yandan Necip Fazıl'ın fikir mimarisini oluşturan tezlerini Abdülhakîm Efendiye okuduğunu bilmekteyiz. Necip Fazıl'ın etkilendiği başlıca üç âlimin de ismi geçmesi bakımından şu ifadelerine yer vermek istiyoruz: “Kılıçta, maddî fetihle, hatta bazı Güzel Sanatlarda üstün seviyelere ulaşmış olan Türk ırkının, saf ve mücerret fikirde, madde ötesi anlayış cehdinde, emsali Müslüman milletlere göre bir fark belirttiği; meselâ bizden bir İmâm-ı Rabbânî, bir İmâm Gazâlî, bir Muhyiddin İbnü'l-Arabî yetişmediği, vecd ve aşk devrinde yetişenlerinse büyük ve usta kopyacılar olduğu, halis ve aslî (orjinal) müellifler olmadığı; ve nihayet hiçbir nefis muhasebesine girişeksizin kabul ettiğimiz İslâmlığı, yine hiçbir nefis muhasebesine kucak açmaksızın feda ettiğimiz yolundaki tezimi, en derinden dinleyip, en derinden doğruladılar”.⁸⁹

Ayrıca Necip Fazıl'ın Abdülhakîm Arvâsî'den naklettiği şu söz Büyük Doğu İdeologyasının temel çerçevesidir: “Edep, hadlere riayet demektir, en büyük edep de ilahî hududu muhafaza etmek...”⁹⁰ Aynı eserde geçen şu sözler de ona aittir:

“Cemiyetteki ruh hastalıkları iman eksikliğinden doğuyor...”

“Kur’ân şifadır, fakat şifa, suyun geldiği boruya tâbi... Pis borudan şifa gelmez”.

“İlim cehli izale eder, ahmaklığı değil”.

O ve Ben kitabının son cümleleri ise, Necip Fazıl'ın mürşidinden ne aldığını ve gençliğe de ne bıraktığını göstermesi açısından mühim olsa gerektir: “Benim avuçlarımdan süzülen, işte o kaynaktan aldığım sudur; ve bu suyun eğer bulanık bir tarafı varsa nefsim, nuranî özü de O'na aittir. Bugünün, yeşillikler ve pırıltılar içinde suyu arayan ceylân gençliği o pınara koşsun!..”⁹¹

2.1.5.8. Çağdaş Dönemde Etkilendiği Âlim ve Mutasavvıflar

Üstad'ın kendi devrinin âlimlerinden zaman zaman faydalandığını, bazı şer'î-fikhî meseleleri onlara danıştığı bilinmektedir. Bu durum onlara önem verdiğini de göstermektedir. Onun irtibatta olup zaman zaman beslendiği çağdaş dönemdeki âlim ve mutasavvıf şahsiyetlerden tespit edebildiklerimizi kısaca arz etmek istiyoruz.

⁸⁹ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 204.

⁹⁰ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 209.

⁹¹ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 264.

Ahmed Mekki Üçışık ve Cemaleddin Parlakışık

Üstad'ın, Efendi Hazretlerinin vefatından sonra onun oğlu ve âlim bir zat olan Ahmed Mekki Üçışık (Arvasî) (1894-1967) ile onun yeğeni ve yine âlim bir zat olan seyyid Cemaleddin Parlakışık (Arvasî) (1894-1976) ile irtibatı olmuştur. Ahmed Mekki Üçışık, uzun yıllar Üsküdar, Kadıköy müftülüğü de yapmış olup Garipoğlu imzasıyla da Büyük Doğu dergilerinde yazıları çıkmıştır. Seyyid Cemaleddin Parlakışık ise İstanbul Kirazlı Mescidi'nde İmam-Hatip'lik yapmış ve mesnevihan olup onun 6 ciltlik tefsir külliyatı yanında hadis ve kelâm ilmine dair eserleri de vardır. Seyyid Cemaleddin'in vefatı üzerine Üstad, "İstanbul Cemalini kaybetti". demiştir. Üstad'ın bu iki Arvasî-âlimden istifade ettiği kesindir.

Arvasîler ve Onların Çevresinden Diğer İsimler

Zahirî ilimlerde fazla pay sahibi olmasalar da aşağıdaki isimler Üstad'ın sohbetine başvurduğu, onlara güvendiği irfan ehlidir. Efendi Hazretlerinin yakın bir müridi ve Üstad'ın ince, derin ve sevgili⁹² dediği Muhip Işıklar'ı (1907-1981) ve keza mürşidi Seyyid Abdühakîm Arvâsî'nin nedimi Şakir Üçışık'ı (1908-1978) zikretmek gerekir. Üstad'ın *O* ve *Ben* isimli eserinden bazı isimleri de bu mevzuda aktaralım. Onun "Efendi Hazretlerinin en sevdiğim yakınlarından"⁹³ dediği Hâlid Bakır (1883-1948), "sert ifadesi içinde derin mi, derin"⁹⁴ dediği Yusuf Ziya Işık (1888-1958) ve mürşidinin torununun oğlu Tâhâ Üçışık.⁹⁵ Bu isimler, Üstad'ın gerektiğinde her mevzuyu danıştığı sohbet ve gönül dostlarıdır.

Muhammed Kasım Arvas ve Şemseddin Arvas

Üstad'ın şeyhinden dolayı Arvâsîlere derin hürmeti olduğu, onların da Üstadı çok sevdikleri mâlumdur. Necip Fazıl'ın Van seyahati buram buram o topraklar ve Arvâsîler kokar.⁹⁶ O seyahatinde de bahsettiği Van müftüsü Muhammed Kasım Arvas

⁹² Necip Fazıl, *O ve Ben*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1974, s. 141 ve 259.

⁹³ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 236 ve 141.

⁹⁴ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 239 ve 240.

⁹⁵ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 258 ve 261.

⁹⁶ Necip Fazıl, *Hac'dan Çizgiler, Renkler ve Sesler*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2009, s. 127-184.

(1926-1998) ile onun kardeşi Şemseddin Arvas (1935-1986), Üstad'ın ilmî meseleleri sorduğu iki zevattır. Bu isimler daha sonra İstanbul'a yerleşmiştir. Şemseddin Arvas Efendinin ilmî muktesebâtı çok geniş olup Diyanet İşleri'nin dahi ferâizle ilgili çözemediği bir meseleyi ona sormuştur.⁹⁷

Hacı Cemal Ögüt (ö. 1966)

Cuma ve Kürsî Vaizi Dersiâmdan Alasonyalı Hacı Cemal Ögüt Üstad'ın istifade ettiği isimlerden biridir. Şöyle ki, Üstad Toptaşı Cezaevinde yazdığı *İman ve İslâm Atlası* isimli eserini Alasonyalı Hacı Cemal Ögüt Hocaefendiye yollar. “Çok güzel, bir-iki küçük ibare düzeltmeleri yaptım, o kadar, bastırabilirsin!” diye onayını alır. Bu bilgi kızı Hikmet Ögüt'ten nakledilmiştir.⁹⁸ Hacı Sâlim Ögüt'ün dört makalesi, 1964 tarihli Büyük Doğularda yayınlanmış olup biri Kur'ân ve Nakledicileri, üçü ise Din ve Tasavvuf başlığıyla yer alır.

Hacı Cemal Ögüt'ün baskı aşamasında kaybolan “Kur'ân-ı Azimuşşân'a Göre Maddî ve Manevî Feza Âlemleri” isimli eseri hakkındaki soruya Üstad Necip Fazıl, şöyle cevap verir: “Derin ve gerçek ilim adamlarından, merhum Alasonyalı Hacı Cemal Ögüt'ün son günlerine kadar hazırlamakta olduğu bir eser, 20. asrın en büyük keşif ve hamlelerinden biri olan feza davasını ele almakta ve bu bahiste, Kur'ân'ın 14 asır evvel açtığı yolu ve sırları göstermekteydi”.⁹⁹

Âlimin ve ilmin hakkını teslim eden ve onları, “pek derin bir dinî irfana mâlik” ve “büyük bir vecd ve ilimle kaleme alınmış”¹⁰⁰ gibi sıfatlarla metheden Necip Fazıl, Hacı Cemal Ögüt'ü Büyük Doğu'da şöyle takdim etmişti: “Dinî ve şer'î ilimlerde asrımızın

⁹⁷ Takyeddin Zâhid Arvas, 15.11.2021 tarihinde yapılan görüşme. (T. Z. Arvas, Üstad'ın sohbetinde bulunmuş olup Muhammed Kasım Arvas'ın yeğeni ve Ali İhsan Arvas'ın oğludur)

⁹⁸ Vehbi Vakkasoğlu, *Gençler için Hatıralarla Necip Fazıl*, Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kahramanmaraş, 2021, s. 184; Osman Sak, *Şeyh-ül Vâizin Alasonyalı H. Cemal Ögüt*, Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2001, s. 18.

⁹⁹ Osman Sak, *Şeyh-ül Vâizin Alasonyalı H. Cemal Ögüt*, Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2001, s. 19.

¹⁰⁰ *Büyük Doğu Dergisi*, Aralık 1969. Sayı 7, s. 5.

en seçkin örneklerinden, Fatih Camii vaizi, 77 yaşında, 27 yaşındaki delikanlıdan daha genç Hacı Cemal Öğüt...”¹⁰¹

Necip Fazıl ayrıca, *Peygamber Halkası* eserinde Hazret-i Fatıma bahsinde “Hacı Cemal Öğüt’ten” diyerek iki uzunca iktibas yapar. Mâlûm, Hacı Cemal Öğüt’ün *Fâtımaü’z-Zehra* isimli bir kitabı da bulunmaktadır.

Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi (ö. 1954)

Osmanlı’nın son şeyhülislâmı olan Mustafa Sabri Efendi’nin, 10 Şubat 1971 tarihli Büyük Doğularda yayınlanan *Makâmât-ı Harîrî* tercümesi şu şekilde takdim edilir:

“Yukarıda, bundan hayli zaman evvel Necip Fazıl’a Mısır’dan gönderdiği son resmini gördüğünüz büyük din âlimi merhum Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi, İslâm’ın bütün inceliklerini görmüş, dost ve düşman kutuplarını yakından tanımış, Allah için sevme ve Allah için buğz etme sırrına ermiş, muazzam bir şahsiyetti. Kendisinin meşhur “*Makâmât-ı Harîrî*”den tercüme ettiği ve ADIDEĞMEZ’in sadeleştirdiği parçaları sütunlarımıza geçirirken, onu, son devirlerin en derin, faziletli ve mücadeleci din adamlarından biri olarak takdim eder ve o vakitler (Büyük Doğu’nun 1945 ikinci devresi) Necip Fazıl’a bu fotoğrafla beraber gönderdiği şifâî haberi, bugün iftiharla gözönüne sermekte mahzur görmeyiz. Büyük âlimin elimizde bulunan (orijinal) eserlerinden sık sık örnekler takdim edeceğiz”.¹⁰²

Ahmed Davudoğlu (ö. 1983)

Son Osmanlı Şeyhülislâmı Mustafa Sabri ve yardımcısı Düzceli Zahid Kevserî (ö. 1952) yolundan giden merhum Ahmed Davudoğlu’nun *Dini Tâmir Dâvasında Din Tahripçileri* kitabı ise Üstad’ın, ilk defa hakkında “takrîz-önsöz” yazdığı bir eserdir. Orada Ahmed Davudoğlu için “Günümüzün seyrek ilim adamlarından ve gerçek takvâ ve huşû sahibi olduğuna şahadet ettiğim”¹⁰³ diye övgüyle bahsetmiştir.

¹⁰¹ *Büyük Doğu Dergisi*, 11 Kasım 1964, sayı 7, s.6.

¹⁰² *Büyük Doğu Dergisi*, 10 Şubat 1971, sayı 6, s. 5.

¹⁰³ Ahmed Davudoğlu, *Dini Tâmir Davasında Din Tahripçileri*, Necip Fazıl’ın takrizi, Bedir Yayınları, İstanbul, 2020, s. 11.

İbrahim Buğalı (ö. 2009)

Necip Fazıl'ın şeyhinin vefatından sonra Arvasî ailesi ile yakın ilişkisini sürdürdüğünü biliyoruz. Abdülhakim Arvasî Efendi'nin ilim sahibi oğlu Mekki Efendinin talebesi Erenköy Galip Paşa Camii İmamı İbrahim Buğalı Hoca¹⁰⁴ ile Necip Fazıl'ın yakın teşriki mesaisi olup onunla bazı dinî-ilmî meseleleri istişare etmiştir.¹⁰⁵ Üstad'ın, *İman ve İslâm Atlası* eserini son baskı öncesi İbrahim Buğalı'ya gösterdiğini belirtmek gerekir.

Aziz Kondümer (ö. 2009)

Adnadolu'da yaşayan ve Üstadı bazı fikhî meselelerde uyaran ilim ve irfan sahibi. Üstad, onun mektuplarına Büyük Doğu'larda, *Babıalide Sabah*'taki makalelerinde cevaplar verir. Aralık 1969 tarihli Büyük Doğu'larda çıkan Aziz Kondümer'in yazısı ise şöyle takdim edilir: "Aziz Kondümer, hayli yaşlı ve pek derin bir dini irfana malik ve böyleyken herkesçe meçhul bir şahıstır. 30 yıldır Necip Fazıl'ın yazılarını takip eden ve hatta bazı noktalarda kendisini ikaza davranacak kadar lisan ve şeriat kültürüne malik bulunan bu zat, eskilerden elimizde kalmış son sermayelerden biridir. Mübarek Ramazan'da Kadir Gecesi hududuna girdiğimiz bu kıymetli günlerde muhterem Kondümer'in büyük bir vecd ve ilimle kaleme alınmış yazısını neşretmekle şeref kazanırız".

Diğer Âlimler

Necip Fazıl'ın övdüğü iki Diyanet İşleri Başkanı vardır. Bunlar, Ahmed Hamdi Akseki ve Ömer Nasuhi Bilmen'dir. Aksekili Hoca hakkında bir hitabesi de olup onun Diyanet İşleri Başkanlığı döneminde, o makamın manevî haklarını korumak için çaba sarfetmesini, aralarında geçen diyaloglarla anlatır ve ayrıca devrinin şartlarına göre

¹⁰⁴ İbrahim Buğalı Erenköy Galip Paşa Camii imamlığı yapmış olup Mekki Üçışık Efendinin öğrencisidir, Üstad'ın hem komşusu hem dinî konularda danışmanı olup Kardelen dergisinde itikadî ağırlıklı yazıları çıkmıştır. Hazreti Peygamber ve hac ile ilgili kitapları bulunan ve 2009 yılında Buğalı dağındaki Tekke ovasında rahatsızlanıp Turhal, Tokat ve en son Ankara'ya gelen ve orada vefat eden mümin bir zattır.

¹⁰⁵ Tâhâ Üçışık, 15.2.2021 tarihinde telefonla yapılan görüşme. (Tâhâ Üçışık, seyyid Abdülhakim Arvasî'nin oğlu Mekki Efendi'nin torunu olup Üstad'ın sohbet arkadaşıdır; Behîk Efendinin oğludur.)

onun pasif direniş gösterdiğini ve aktif mücadeleyi yeni Türk Gençliğinden beklediğini ifade eder.¹⁰⁶ Üstad, Ömer Nasuhi Bilmen'in kısa süren Diyanet İşleri Başkanlığı dönemini ve baskılara karşı dik duruşunu da sitayişle anar. Ancak Büyük Doğu külliyyatında her iki isimden yapılan bir alıntı tespit edememiş bulunuyoruz. Bununla beraber Ömer Nasuhi Bilmen Hoca ile Üstad'ın diyalogu ve onunla istişaresi olarak Vehbi Vakkasoğlu'nun naklettiği şu hatırat bulunmaktadır: “Rafet Cingil ağabey de hoca ile ilgili şu hatırasını paylaşır: “Bir gün İstanbul İmam Hatip Lisesinde iftar yemeğine gidiyorduk. Arabamıza rahmetli Ömer Nasuhi Bilmen'i de aldık. Kendisine “Efendi Hazretleri” diye hitap etti ve bir takım fikhî meseleler sordu. Üstadı herkes asabî insan diye bilir. Demek ki gerçek mânada ilim, fikir ve gönül ehlini görünce, Üstad'ın öfkesi yok oluyor. Öfkesi, fikir öfkesi olup kendinde varlık hisseden kimselere karşı idi”.¹⁰⁷

Öte yandan nispeten dikkat çekicidir ki, Elmalılı Hamdi Yazır'ın *Hak-Dini Kur'an Dili* tefsirinin ilânı¹⁰ Şubat 1971 tarihli Büyük Doğu dergilerinde yer alsa da Üstad Elmalı'ya bir atıf yapmamıştır.¹⁰⁸

Necip Fazıl'ın etkileme babında olmasa da Büyük Doğu dergilerinde yazıları yayınlanmış 1956-1959 yılları arasında Kur'an, Hadis, tasavvuf vs. mevzularında yazan Hasan Basri Çantay ile 1965 yılında tasavvufî ağırlıklı yazıları neşredilen A. Fikri Yavuz'u da Üstad ile dolaylı irtibatlı âlimlerden saymak mümkündür.

Üstad ayrıca, 1950'lerden beri Büyük Doğu dergilerinde Said Nursî'nin yazılarına da yer vermiş, onu tanıtmış ve hakkında yazılar yazmıştır. Üstad'ın vefatından sonra bu yazılar *Bediüzzaman Said Nursî* ismiyle Büyük Doğu yayınlarınca bir kitap olarak da derlenmiştir. Necip Fazıl'ın Said Nursî'den etkilenmesinden ziyade onun dönemin baskılarına karşı mücadelesini desteklediğini söyleyebiliriz. Bu bağlamda ayrıca Necip Fazıl'ın hakperest bir insan olduğuna, ilme ve âlimlere tabi olmakta hiçbir

¹⁰⁶ Necip Fazıl, *Hitâbeler*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2018, s. 89.

¹⁰⁷ Vehbi Vakkasoğlu, *Gençler için Hatıralarla Necip Fazıl*, Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kahramanmaraş, 2021, s. 183.

¹⁰⁸ Bu bağlamda Abdülhakîm Efendinin yakınlarına, Elmalılı'nın tefsirinde bir hata olmasa bile Abdülhamid Han Hazretlerinin hal' (tahttan indirme) fetvasını verdiği için okunmasını tavsiye etmediği, tefsiri maneviyat açısından da yetersiz gördüğünü söylediği nakledilmiştir. Ne var ki bu bilginin yazılı bir kaynağına rastlamadık.

tereddüt yaşamadığına bir misal şudur: Bugün gazetesinde başyazar olan Necip Fazıl, Said Nursî'nin Eş'arî olduğunu bilmeden onun bir görüşünü Ehli-sünnet inancına ters diye eleştirir. Mehmet Kırkinci Hoca'nın uyarısı üzerine de ertesi gün gazetede baş yazısında hemen tashih etmiştir.¹⁰⁹

Diğer taraftan Büyük Doğu dergilerinde merhum Konyalı Vehbi Hoca, Mekki Üçışık, Abdurrahim Zapsu, Beyoğlu müftüsü Ali Osman Tatlısu gibi isimlerin dinî içerikli yazılarına rastladığımızı bir bilgi notu olarak ilave edelim. Ayrıca Üstad, İskenderpaşa şeyhi Mehmet Zâhid Efendi ile görüşüğünü de yazmış olup onu “tertemiz, berrak, şeffaf, sâf ve her türlü bulanıklıktan münezzeh bir zat” olarak vasfetmiştir.¹¹⁰ Aynı şekilde Ramazanoğlu Mahmut Sâmî Efendi ile de Üstad'ın görüşüğü bilinmektedir.

Onun, *Son Devrin Din Mazlumları* eserinde incelediği çoğu âlim yedi ismi de mevzuya dolaylı katkı olarak vermek istiyorum: Mazlum Padişah (II. Abdülhamid Han), Şeyh Said, İskilipli Âtîf Hoca, Şeyh Esad Efendi, Said Nursî, Süleyman Efendi, Seyyid Abdülhakîm Arvasî.

2.1.6. Eserleri

Necip Fazıl, yaklaşık 110 cild eser vermiştir. Hayatı ve mücadelesi ile eserleri at başı gitmiş, yaşadıklarını yazmış, yazdıklarını yaşamıştır. O, velud ve faal bir edebiyatçı-yazar-mütefekkindir. Eserlerini, onun da sevdiği bir kelime ile söylersek “senfoni” olarak ortaya koymuştur. Temel eseri olan *İdeolocya Örgüsü*'nün “Orkestra, Senfonya ve Biz” bahsinde söylediği üzere, bu senfoniye çalacak orkestrayı (gençliği) yetiştirmek için de kendisi canla başla çalışmıştır.

Eserlerini konularına göre şöyle tasnif edebiliriz: Fikir (32), Şiir (3), Piyes (15), Hikâye (1), Senaryo Roman (9), Roman (1), Din ve Tasavvuf (15), Otobiyografi (3), Biyografi (2), Hâtıra ve Siyasî Hâtırat (2), Konferans (5), Hitabe (1), Seyahat (1), Müdafaa (1), Röportaj (1), Teşkilât (1), Mizah (1), İnceleme (1), Tarih (5), Fikir-Edebiyat (1), Günlük Fıkralar (8).

¹⁰⁹ Vehbi Vakkasoğlu, *Gençler için Hatıralarla Necip Fazıl*, Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kahramanmaraş, 2021, s. 179.

¹¹⁰ Necip Fazıl, *Rapor 5*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1979, s. 29.

Necip Fazıl'ın bütün eserleri konularına göre aşağıda listelenmiştir. Bu listeye vefatından sonra derlenen kitaplarını da ekledik. Baskı tarihi olarak ise Büyük Doğu yayınlarından olsun olmasın ilk baskıları esas aldık.

“Fikir” (32)

Tarih Boyunca Büyük Mazlumlara (1965); *Türkiye'nin Manzarası* (1968); *İdeolocya Örgüsü* (1968); *Tanrı Kulundan Dinlediklerim I,II* (1968, daha sonra tek cilt basılmıştır); *Yeniçeri* (1970); *Moskof* (1973); *İhtilâl* (1976); *Rapor 1* (1976); *Rapor 2* (1976); *Rapor 3* (1977); *Rapor 4* (1979); *Rapor 5* (1979); *Rapor 6* (1979); *Rapor 7* (1980); *Rapor 8* (1980); *Rapor 9* (1980); *Rapor 10* (1980); *Rapor 11* (1980); *Rapor 12* (1980); *Rapor 13* (1980); *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu* (1982); *Başmakalelerim I* (1990); *Hücum ve Polemik* (1992); *Başmakalelerim II* (1995); *Başmakalelerim III* (1995); *Edebiyat Mahkemeleri* (1997); *Hâdiselerin Muhasebesi I* (1999); *Hâdiselerin Muhasebesi II* (2003); *Hâdiselerin Muhasebesi III* (2003); *İstanbul'a Hasret* (2005, Derleme); *Yahudilik-Masonluk-Dönmelik* (2007, Derleme). (Kitap-dergi formatındaki Raporların her biri 1976-1980 arasında 13 ayrı kitap çıkmış olup daha sonra B.D. Yayınları tarafından iki kitap birlikte altı cilt olarak basılmıştır).

“Şiir” (3)

Çile (1962) (İlk şiirleri Örümcek Ağı ismiyle 1925 yılında Osmanlıca basılmıştır.), *Öfke ve Hiciv* (1988), *Esselâm* (1973).

“Hikâye” (1)

Birkaç Hikâye Birkaç Tahlil (1933) (Hikayelerim ismiyle, 1970).

“Piyes” (15).

Tohum (1935), *Bir Adam Yaratmak* (1938), *Künye* (1938), *Sabır Taşı* (1940), *Para* (1942), *Parmaksız Salih* (1949), *Reis Bey* (1964), *Siyah Pelerinli Adam* (1964), *Ahşap Konak* (1964), *Abdülhamid Han* (1969), *Kanlı Sarık* (1970), *Mukaddes Emanet* (1976), *İbrahim Ethem* (1977), *Yunus Emre* (1984), *Püf Noktası* (2000).

“Roman” (1)

Aynadaki Yalan (1980).

“Senaryo Roman” (9)

Vatan Şairi Namık Kemal (1944), *Kâtibim* (1972), *Deprem (Çile)*, (1972) *Villa Semer* (1972), *Canım İstanbul* (1972), *Ufuk Çizgisi* (1972), *En Kötü Patron* (1972), *Sen Bana Ölümü Yendirdin* (1972), *Son Tövbe* (1972) (Senaryo Romanları ismiyle topluca ilk defa 1972’de basılmıştır).

“Otobiyografi” (3)

O ve Ben (Büyük Kapı adıyla, 1965), *Bâbîâli* (1975), *Kafa kâğıdı* (1984).

“Biyografi” (2)

Namık Kemal (1966), *Bediüzzaman Said Nursî* (3. baskı, 2014, Derleme).

“Hâtıra ve Siyasî Hâtırat” (2)

Cinnet Mustatili (1955), *Benim Gözümde Menderes* (1970).

“Konferans” (5)

İmân ve Aksiyon (1964, daha sonra iki konferans), *Sahte Kahramanlar* (1976, önce üç sonra iki konferans), *Dünya Bir İnkılap Bekliyor* (1985, dört konferans), *Hesaplaşma* (1985, üç konferans), *Tiyatro ve Tesiri* (2016).

“Hitâbe” (1)

Hitâbeler (1975)

“Röportaj” (1)

Konuşmalar (1990)

“İnceleme” (1)

At’a Senfoni (1958)

“Din ve Tasavvuf” (15)

Veliler Ordusundan 333 (1948 İlk baskı Halkadan Pırıltılar adıyla), *Çöle İnen Nur* (izinsiz baskı, 1950: ibtidaî baskı, 1961; birinci baskı 1969), *Mektubat* (1956, tercüme), *Başbuğ Velilerden 33* (1960 İlk baskı Silsile-i Zeheb/Altın Halka adıyla), *Hazret-i Ali* (1964), *Gönül Nimetleri* (1967, tercüme), *Peygamber Halkası* (1968), *Nur Harmanı* (1970), *Reşahat* (1971, sadeleştirme), *Rabita-i Şerife* (1974, sadeleştirme), *Doğru Yolun Sapık Kolları* (1978), *İman ve İslâm Atlası* (1981), *Tasavvuf Bahçeleri* (1983, sadeleştirme), *Mümin-Kâfir* (1986), *Dininizi Öğreniniz* (2007, Derleme).

“Mizah-Fıkra” (1)

Nasreddin Hoca (Derleme).

“Müdafaa” (1)

Müdafaalarım (1946, İlk baskı Müdafaa adıyla).

“Tarih” (5)

Ulu Hakan II. Abdülhamid Han (1965), *Son Devrin Din Mazlumları* (1969), *Sultan Vahidüddin* (1968), *Vesikalar Konuşuyor* (2009, Derleme) ve *Put Adam*. (Necip Fazıl’ın Arap ülkelerinde Zâbıt-ı Türkî Sâbık imzası ve er-Recülû’s-sanem ismiyle 1977 yılında basılan *Put Adam* eseri (Beyrut, Müessesetü’r-risâle), 2019 yılında Dârü’l-Hilâfeti’l-Aliyye Medresesi Yayınları (İstanbul) tarafından Arapçasından aynen tercüme edilip Türkçe basılmıştır).

“Seyahat” (1)

Hac (1973).

“Günlük Fıkralar” (8)

Çerçeve I (1968), *Çerçeve II* (1968), *Çerçeve III* (1968), *Çerçeve IV* (1969), *Çerçeve V* (1998), *Çerçeve VI* (2010) (Çerçeve ismiyle, 1940), *Savaş Yazıları I* (2006) *Savaş yazıları, II* (2006).

“Teşkilât-Tüzük” (1)

Büyük Doğu Cemiyeti (2009)

“Fikir-Edebiyat” (1)

Dil ve Edebiyat (Derleme, 2016)

Burada Necip Fazıl’a ait 109 eser tespit ettik; bunların 104’ü telif, 5’i tercümedir. Onun gazete ve dergilerde dağınık olan bazı yazıları vefatından sonra derlenip kitaplaştırılmıştır. Bu eserlerin yanına “derleme” yazarak bu durumu belirttik. Bu faaliyet hâlen Büyük Doğu Yayınları tarafından sürdürülmektedir. İlk baskıları tek cilt basılan kitap-dergi formatındaki raporların daha sonra iki cilt bir arada (biri üç cilt) basıldığını da hatırlatalım. *Tanrı Kulundan Dinlediklerim* eseri de daha sonra tek cilt halinde basılmıştır.

Bir diğer husus ise yukarıdaki listede yer alan beş eser Necip Fazıl’ın tercüme veya sadeleştirdiği eserlerdir. Üstad bu çalışmalarını için “günümüz diline aktarma” veya “özetleme” ifadelerini kullanmıştır. Bunlar; İmâm-ı Rabbânî’den seçmeler olan

Mektubat (1956), İmâm Kastallânî'nin *el-Mevahibü'l-ledünniyye* eserinin dilimize aktarımı olan *Gönül Nimetleri* (1967), Mevlana Ali b. Hüseyin'den özleştirilen *Reşahat* (1971), Seyyid Abdülhakîm Arvasî'nin iki risalesinin sadeleştirmesi olan *Rabûta-ı Şerife* (1974) ile *Tasavvuf Bahçeleri* (1983)'dir.¹¹¹

2.1.6.1. Eserlerinin Kronolojisi

Bir müellifin eserlerinin kronolojisi o kişinin fikrî macerası hakkında fikir verebilir. Fikrî gelişimi ve mücadele tarihini tespit açısından Necip Fazıl gibi karizmatik şahsiyetlerin eserlerinin kronolojisi ise çok önemlidir. Bundan dolayı onun eserlerin tarihî serencamını takip edeceğiz.¹¹²

Bu meyanda onun ilk eseri *Örümcek Ağı* isimli şiir kitabı olup 1925 tarihli ve Osmanlıca'dır. İkinci eseri de şiirleriyle ilgili olup bu sefer *Kaldırımlar* ismiyle ve Osmanlıca basılmıştır. Yine şiirleri *Ben ve Ötesi* ismiyle 1932 yılında bu sefer Latin harfleriyle basılır. 1933'de *Birkaç Hikâye Birkaç Tahlil* yayınlanır. Bu hikâyeler Cumhuriyet gazetesi edebiyat sahifesinde çıkan yazılar idi. Daha sonra *Hikayelerim* adıyla yayınlandı. 1935'te *Tohum* isimli ilk piyesi çıkar. 1938'de *Bir Adam Yaratmak*, 1940'da *Sabır Taşı*. 1942'de *Para* piyesleri çıkar. 1944'te *Vatan Şairi Namık Kemal* isimli senaryo romanı yayınlanır. Bu tarihe kadar şiir, hikâye, piyes ve senaryo romanı türlerinde edebiyat eserlerini görüyoruz. Bütün şiirleri *Çile* ismiyle 1962'de bir kitapta toplanmış (ilk adı *Senfonya*), 1974'de ise *Çile* şiir kitabı son şeklini almıştır. Necip Fazıl'ın zaman zaman eserlerinin başlıklarında değişiklik yaptığını görmekteyiz.

Mâlum olduğu üzere 17 Eylül 1943'te Büyük Doğu dergileri çıkmaya başlar ve bunlar Necip Fazıl'ın manifestosu hüviyetinde ve bir dünya görüşü niteliğindedir. Zaten eserlerindeki muhteva değişikliği de bu anlayışa paraleldir. Öyle ki Büyük Doğu'larda tefrika edilen yazılar daha sonra kitaplaşacaktır. *İdeolocya Örgüsü*, *Çöle İnen Nur* (o

¹¹¹ Onun eserlerinden *Bir Adam Yaratmak* Muhammed Harb tarafından 1983'te Arapçaya çevirilip Mısır'da basılmıştır. Aynı eser ve *Para* piyesleri ise Mesud Aktar Shaikh tarafından 2005 yılında İngilizceye çevirilip İslâmabad'da basılmıştır. *Esselam* eseri 2007'de Kahire'de, *O* ve *Ben* ise 2021'de Beyrut'ta Arapça neşredilmiştir. *Ayandaki Yalan* adlı eseri ise Arapça olarak basım aşamasındadır.

¹¹² Bu kronolojide Yusuf Turan Günaydın'ın, "Necip Fazıl'ın Eserleri için Bir Kronoloji-Oluşum Denemesi" tebliğinden istifade edilmiştir: Zeytinburnu Belediyesi, "Necip Fazıl Kitabı "Kalır Dudaklarda Şarkımız Bizim", İstanbul 2015, s. 57-81).

zamanki adı “*O ki O yüzden Varız!*”), *O ve Ben* (o zamanki adı “*Büyük Kapı*”) *Veliler Ordusun’dan* (o zamanki adı “*Halkadan Pırıltılar*”) bunlardan bazılarıdır. Keza *İman ve İslâm Atlası* eserine vücut veren bazı yazılar (Vecdimin Penceresinden, Mümin-Kâfir gibi) Büyük Doğu’da yayınlanmıştır. Şu anlaşıyor ki, Büyük Doğular siyasî bir arena olurken aynı zamanda fikrin piştiği bir ocak olmuştur. 1943’te Büyük Doğu’ların çıkmaya başladığını ve eserlerine muhteva zenginliği geldiğini ifade etmiştik. 1946’da *Müdafaa*, 1948’de *Halkadan Pırıltılar* (daha sonra “*Veliler Ordusundan*”), 1949’da *Nam-ı Diğer Parmaksız Salih* (Piyes).

1950-1960 arasında ise şunları görüyoruz: 1951’de *101 Manzum Hadis*, Büyük Doğu Gazetesinin eki bir risale olarak yayınlanır. Bu nüve çalışma önemli olup daha sonra *Nur Harmanı* ismiyle 613 hadisten mürekkep bir esere vücut verecektir. 1953’teki *Maskenizi Yurtıyorum* isimli broşürü de (neşreden H. Rahmi Yananlı) zikrederim ki, Malatya suikastine dair çarpıcı bir broşürdür. 1955’te *Sonsuzluk Kervanı* ismiyle şiirleri yayınlanır. Fikir ve aksiyon ile sanat atbaşı gitmektedir. 1955 yılı bereketli olmuştur. *Halkadan Pırıltılar* ve *Cinnet Mustatili* isimli, ilki dinî ikincisi hâtıra tarzı olmak üzere iki eser daha basılmıştır. 1956’da ise *Mektubat’tan Seçmeler* ismi ile “ikinci bin yılın yenileyicisi” İmâm-ı Rabbanî’nin eserinin devreye girdiğini görüyoruz. 1958’de Türkiye Jokey Kulübü’nün bastığı *Ata Senfoni* ise Necip Fazıl’ın bilinen fakat keşfedilmeyen, yani hayvan cinsinin ufku olan at ile insanın tarih boyunca olan ilişkisine dairdir.

1960 yılından, Büyük Doğu Yayınlarının kurulduğu 1973’e kadarki zaman dilimini ele alalım. 1960’da *Başbuğ Velilerden 33 Altun Silsile* eseri, o zamanki ismiyle *Silsile-i Zehep / Altun Silsile / Altun Halka* diye yayınlanır. Aynı sene dinî-tasavvufî bir eser olan *Halkadan Pırıltılar* (sonraki ismiyle *Veliler Ordusundan 333*) yayınlanır. 1961 yılında *O ki, O yüzden Varız* (sonraki ismi *Çöle İnen Nur*) yayınlanır. 1962 yılında ise Necip Fazıl’ın bütün şiirlerinin *Çile* adıyla ilk baskısını görüyoruz. Hareketli ve bereketli bir iman adamı olan Necip Fazıl’ın aynı yıl *Her Cephesiyle Komünizm* ile *Türkiye’de Komünizm ve Köy Enstitüleri* isimli kitapları yayınlanır. 1964’te çıkan *Hazret-i Ali, İmân ve Aksiyon, Ahşap Konak, Siyah Pelerinli Adam, Reis Bey* eserlerini ise, din ve sanat elele şeklinde niteleyebiliriz. 1963 yılından başlamak üzere yaklaşık 10 yıl boyunca Necip Fazıl’ın Anadolu’yu (buna Almanya’da dahil) konferanslar serisiyle bir ağ gibi ördüğünü hatırlatalım. Konferansları daha sonra eserleşecektir.

1965 yılında Üstad'ın mürşidi ile ilişkisini otobiyografi tarzında anlattığı *Büyük Kapı* (sonraki adı *O ve Ben*) yayınlanır. Üstad bu önemli eserini sık sık zindana girip çıktığı hayatında, ancak basmaya muvaffak olmuş veya zamanı şimdi gelmiştir. Aynı yıl başka eserler de mücadele sahnesinde yerini alır: *Ruh Burkuntularından Hikâyeler*, *Ulu Hakan II. Abdülhamid Han*, *Bir Pırıltı Binbir Işık*, *Tarih Boyunca Büyük Mazlumlar* 1966 yılında ise *Büyük Kapı-Ek* Yayınlanır. Necip Fazıl, mürşidi ile tanışmasına dair bu eser için, “Hayal ve hasretimdeki şekil ve kavramını bulamayan eser, bu türlü “*Büyük Kapı-Ek*”, adı altında tamamlanmış oluyor” der. Aynı sene *Şahsı Eseri ve Tesiriyle Namık Kemal* yayınlanır.

1967 yılında Kastallânî'nin meşhur eserini *Gönül Nimetleri* ismiyle dilimize aktarır. 1968 yılı da Üstad için bereketli geçmiştir. Müellifimiz eserlerini bir batında dokuz doğurmuşçasına aynı yıl verir: *Vatan Haini Değil Büyük Vatan Dostu Vahidüddin*, *İdeolocya Örgüsü*, *Halkadan Pırıltılar*, *Türkiye'nin Manzarası*, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim I ve II*, *Peygamber Halkası*, *Binbir Çerçeve 1,2 ve 3*. Tarihten fikre, tasavvuftan siyasete, Asr-ı Saâdet'ten günümüz hâdiselerini çerçevelemeye kadar renkli ve zengin bir demetle karşılaşıyoruz. 1969 yılı da bir önceki yılın izdüşümü gibidir: *Çöle İnen Nur* bu sefer emin ellerde ilk baskısını yapmış olup yine ilk baskısı yapılan *İdeolocya Örgüsü*'nün peşinden gelmesi bizce hoş bir tevâfuk. *Dördüncü 101 Çerçeve*, *Binbir Çerçeve 5*, *Şiirlerim*, *Piyeslerim (Yunus Emre-Siyah Pelerinli Adam)*, *Para*, *Müdafalarım*, *Son Devrin Din Mazlumları*, *Sosyalizm Komünizm ve İnsanlık*, 1970 yılında ilk defa basılan eserler arasındadır.

Üstad, baskısı hızla tükenen eserlerini de tekrar basmaktadır. Eserlerinin baskı sayısı fazla olduğu için biz genellikle ilk baskılara yer veriyoruz. *Benim Gözümde Menderes*, *Hikâyelerim*, *Yeniçeri*, *Kanlı Sarık*, *Yılanlı Kuyudan (Cinnet Mustatili)* gibi. *Nur Harmanı* 1970 yılında Çile yayınlarınca ilk baskısı yapılan eserlerdendir. 1971'de tasavvufî tercüme eser olan *Reşahat* çıkar. 1972'de *Senaryo Romanları* eseri yayınlanır.

1973'te Büyük Doğu Yayınları kurulur ve Necip Fazıl eserlerini kendi öz yayınevinde basma imkanına kavuşur. Büyük Doğu yayınlarının ilk eseri ise, manzum siyer tarzında ve dikkat çekici bir eser olan *Esselâm*'dır. Aynı sene *Hac*, *İdeolocya Örgüsü*, *Hazret-i Ali* ve *Türkiye'nin Manzarası* Büyük Doğu Yayınları markasıyla çıkar. *Moskof* isimli eserinin ilk baskısı bu yılda ancak Toker yayınlarınca basılır. 1974 yılında ilk defa *Rabıta-ı Şerife* eseri okuyucularla buluşmuş olup 1975'de *Hitâbeler*,

1976'da ise *İhtilâl, Sahte Kahramanlar, Rapor 1 ve Rapor 2* kitapları ilk defa yayınlananlar arasındadır.

1977 yılında 16 eser yayınladığını görüyoruz. Bunlardan *Yolumuz Hâlimiz Çaremiz* (konferans) ile *Rapor 3* kitapları ilk baskıdır. 1978'de *Doğru Yolun Sapık Kolları* ile *Künye* (piyes) kitapları ilk baskılarını yapar. Üstad, yetmişini aşmış ancak işi bitmemiş ve yeni eserler vermeye devam etmektedir. 1979'da yeni olarak *Rapor 4,5 ve 6'yı* sayabiliriz. 1980'de ise asıl hadise, Üstad'ın ilk romanı olan ve kadın üzerinden kâinat muhasebesini yaptığı, Batılıların ruhî roman dediği türden olan *Aynadaki Yalan*'ın çıkışıdır. Üstad şaşırtmaya devam ediyor, 1981 yılında 78 yaşında *İman ve İslâm Atlası* gibi dev bir esere imza atıyor. Kitaptaki bir kısım yazılar Büyük Doğu dergilerinde ve muhtelif gazetelerde ramazan sayfalarında yayınlanmış olsa bile, hacimli bir kitap olup diğer ilmihallere benzemeyen yepyeni bir tertiple yayınlanması önemli bir hâdisedir. Bu eser, Üstad'ın 1960-61 hapsinde Toptaşı Cezaevinde hazırlanmıştır. "İhtiyar delikanlı" Üstad'ın son demlerinde yayınlanmış olması da hâdiseye ayrı bir renk katıyor. Yine Üstad'ın bir ramazan boyunca sahura kadar konuşmalarından oluşan *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu* eseri de 1982 yılında ilk defa okuyucularla buluşur. Bu da Büyük Doğu'nun usulünü (diyalektiğini) gösteren ve terkipçi olan önemli bir eserdir.

Üstad'ın vefatından bir ay önce ilk baskısı yapıp yayınlanan, mürşidinden sadeleştirdiği *Tasavvuf Bahçeleri*, ne tevafuk ki onun son eseri olup takdimde, "Kendimden ekleyeceğim biricik ölçü, Büyük Veli'nin muazzez ruhaniyetine sığınmak ve affını dilemektir". demektedir. Eserlerinin kronolojisi burada biterken, "Allah, Üstad'ın duasını kabul etsin". diye temenni ediyoruz.

Necip Fazıl'ın basmaya vakit bulamadığı bazı eserleri (makaleleri, konferansları ve yarım kalmış otobiyografi eseri olan *Kafa Kâğıdı*) ile gazeteler ve Büyük Doğu dergilerindeki yazıları derlenerek vefatından sonra peyderpey yayınlanmıştır.

Üstad'ın sayısız konferansından belli başlı 12 adedinin şu şekilde yayınlandığını da bir bilgi notu olarak verelim. *Sahte Kahramanlar* kitabında Sahte Kahramanlar ile İslâm ve Öbürleri konferansları birlikte (kitabın içinde 1 ve 2 rakamları verilerek) yayınlanır (ilk baskısı 1976). *Hesaplaşma* kitabında Hesaplaşma, Tarihte Yobaz ve Yobazlık, Türkiye ve Komünizm konferansları kitabın içinde her birine ayrı rakamlar verilerek (3, 4, 5) yayınlanır (ilk baskısı 1975). *Dünya Bir İnkılâp Bekliyor* kitabında Dünya Bir İnkılâp Bekliyor, Yolumuz Hâlimiz Çaremiz, Ruh Muvazenesi, Her

Cephesiyle Komünizma konferansları rakamlar verilerek (6, 7, 8, 9)yayınlanır (ilk baskısı 1985). *İmân ve Aksiyon* kitabında ise, İmân ve Aksiyon ile Özlediğimiz Nesil Konferansları rakamlar verilerek (10, 11) yayınlanır (ilk baskısı 1964). Tiyatro ve Tesiri kitabı ise 12 numara ile son ve tek konferans olarak yayınlanır (ilk baskısı 2016). Böylece Üstad'ın 12 konferansı toplam 5 kitapta yukarıda verdiğimiz tertipte yayınlanır.

2.1.6.1.1. Eserlerinde Yaptığı Değişiklikler

Devamlı tekâmülü ve mükemmeli arayan Necip Fazıl, “Yirmi yaşında yazdığım bir şiirin yetmiş yaşında bir kelimesini değiştirdiğim olmuştur”¹¹³ der. “Şiirlerini tashih ettiğini ve birçoklarını da ıskartaya attığını” da ilave eder. Fikir yazılarında şiirleri kadar değişiklik yapmamış olup bazı başlıkları değiştirerek yeni tertiplere ve az da olsa paragraf değişikliği ve ilavelere başvurduğunu belirtelim. Büyük Doğu dergilerinde çıkan yazıları ile daha sonra kitaplaşanlar arasında yaptığımız bazı kısa mukayeselerde bunları gördük. Ancak, fikirlerinde ilk zuhur ettiği zamanki vuruculuk ve diyalektik aynı kalmıştır.

Necip Fazıl, eserlerinin başlıklarında bazen değişiklikler yaptığını yukarda belirtmiştik. *Çile* şiir kitabında ilk başta *Senfonya* ismini kullanmış ancak bundan kısa sürede vazgeçip *Çile*'de karar kılmıştır. Doğumu çileli ve uzun süreli olan *Çöle İnen Nur* eseri önce bu isimde çıkmış, sonra “*O ki O Yüzden Varız*” ismini almış, ancak daha sonra ilk isimde karar kılmıştır. *O ve Ben* eseri de ilk baskılarda *Büyük Kapı* ismiyle çıkmıştır. *Başbuğ Velilerden 33* eseri ise önce “*Silsile-i Zehep/Altun Silsile/Altun Halka*” ismiyle çıkmış, daha sonra zikrettiğimiz ismi almış ve “*Altun Silsile*” ise alt başlık olmuştur. *Veliler Ordusundan 333* ise önce *Halkadan Pırıltilar* ismiyle çıkmış, sonra bu isim alt başlık olmuş ve zikrettiğimiz ismi almıştır.

Bu bağlamda bir örnek olması yönüyle Necip Fazıl'ın üç temel eserindeki değişiklikleri aşağıda detaylı olarak ele alacağız.

Çöle İnen Nur Eserindeki Değişiklikler

Çöle İnen Nur'un, 1961 yılı Türk Neşriyat Yurdu Yayınevi tarafından, *O ki O Yüzden Varız* ismiyle yapılan baskısı ile (444 sayfa) 1969 yılı Toker yayınları baskısı (542 sayfa) ve 1975 yılında Büyük Doğu yayınlarından çıkan (504 sayfa) baskılarını

¹¹³ Necip Fazıl, *Konuşmalar*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2017, s. 213.

karşılaştırmak istiyorum. 1951 tarihli bir korsan baskısı olduğunu ve onun konumuz dışı bulunduğunu da hatırlatalım. 1961 baskısının ibtidaî baskı kabul edildiğini ve Büyük Doğu yayınlarından çıkan *Çöle İnen Nur* baskılarının jeneriğinde I. baskı tarihi olarak 1969 tarihi verildiğini (Toker yayınlarının bastığı kitap) hatırlatalım. Üstad, kitabın takdiminde ibtidaî baskıyı kastederek, baskı hataları ve atlamalar olduğunu söyler. 1961 yılı baskısı ile sonraki baskılar (1969, 1975 ve sonrası) arasında muhteva olarak gördüğümüz farklılıklara işaret edelim.

10 sayfa kadar tutan Başlangıç başlıklı yazı, 1961 baskısında olmayıp Kara Taş ve Kızıl Tüylü Devenin Süvarisi bahisleri de yeni olup 1969 baskılarından itibaren eklenmiştir. Üstad, birçok eserinde yaptığı gibi bu eserinde de başlıklarda değişikliklere gittiğini görüyoruz. Yaklaşık 27 yeni başlık açmış ve böylece eski başlıkları bölerek zenginlik katmıştır. Bu kadar çok yeni başlık olması, 1961 baskısının “ibtidaî baskı” olmasıyla da alâkalıdır. Ayrıca bazı fasılların sonuna ya bir iki cümle veya birkaç paragraf ilavesi olmuştur, ancak bunlar az yerde yapılmıştır. Bütün bunlardan Üstad’ın bu eser üzerinde sürekli düşündüğünü ve unutulmuş bir nokta kalmaması için azamî gayret gösterdiğini ifade ediyor. Üstad’ın bu esere farklı bir ihtimam gösterdiğini biliyoruz.

Necip Fazıl’ın, “gaye eserim” dediği *Çöle İnen Nur*’un 1969 yılında Toker yayınlarından çıkan baskısından sonraki değişikliklerden de bahsedelim. 1975 yılından itibaren Büyük Doğu Yayınları ismi ile çıkan baskılarda ithaf yazısı yer alır ve Üstad, “Esseyyid Abdülhakîm Arvasî Hazretlerinin yüce ruhaniyetine ithaf ediyorum...” der. Yine Büyük Doğu baskılarında yer alan, “Bu eser” yazısında eserin usulü hakkında yararlı bilgiler verilmiş ve “Mukaddes kapıya ilim değil, sanat tavrıyla” yanaşıldığı ifade edilmiştir. 1969 Toker Yayınları baskısı ile sonraki baskılarda gördüğümüz bazı değişiklikleri işaretlemeye devam edelim:

1969 baskısında “Kible” olan bölüm sonraki baskılarda muhteva aynı olmak şartıyla “Kible ve Oruç” ismini almıştır. I. Baskıda “Cenk ve Cenk sonu” diye ayrı fasılda yer alan bahisler, sonraki baskıda “Bedr Gazası” başlığında toplanmıştır. Aynı şekilde I. baskıda “Bozgun Değil İntikam” faslı, sonraki baskılarda “Kılıcın Ucunda Bir Yenik” başlığında toplanmış. Yani iki ayrı fasıl, tek fasılda verilmiştir. “Hendek ve Gerisi” faslı da aynı şekilde “Ahzap Yahut Hendek” faslında toplanmıştır. Birinci baskıdaki “Düzlük” faslının ismi “Gurura Yer Yok” olarak değişiyor ve bu yeni faslın başına, “Devrilen 360 Put” faslındaki “Huneyn Gazası” konuluyor, peşinden de “Taif Gazası”

gelerek iki gaza birlikte verilmiş oluyor. İki gazanın başlığı da “Gurura Yer Yok” olmuştur.

1969 baskısında Ruh İklimleri faslı, sonraki baskılarda Ölçüler ismini almıştır. Yine I. baskıda “Kaside ve Huka (Hırka olmalı)” faslı, sonraki baskılarda “Peygamber ve Şair” başlığı altına alınmış, daha toplu bir görüntü verilmiştir. Aynı şekilde 1969 baskısında “Nokta Nokta” faslı, sonraki baskılarda “Renk Renk” faslının içine alınmış, “Daima O Huzur” faslı da Huzurlarında faslında toplanmıştır. Yine “Nokta Nokta” faslı daha sonraki baskılarda isim değişikliğine uğramış, “Çizgi Çizgi” adını almıştır. 1969 baskısında büyük harfle yapılan vurgular sonraki baskılarda kaldırılmıştır.

1969 baskısında “Peygamber’in Kitabı” faslında yer alan, “Hadise ve Hadis Usûlü ilimlerine ait dış bilgi ve kabuk cephesini bırakıp yalnız ruhu aydınlatmak cehdindeyiz...” cümlesini sonraki baskılarda göremedik. Ancak aynı faslın olduğu gibi yer aldığı *Nur Harmanı* kitabında bu cümle bulunmaktadır. “Peygamber’in Kitabından” faslının alt başlıklarından biri “Ahlâk, Ebedî Dava” iken sonraki baskılarda “Ahlâk ve İyi-Kötü” olmuştur.

“Veda Haccı” faslında, “Allah Resûlü’nün vazifesini tamamladığına dair gizli bir işaret var”. ibaresinin son kelimeleri sonraki baskıda “İşaret mi var yoksa?..” diye daha sırrî bir hale getirilmiştir. Bahsin devamındaki pasajın sonuna ise, “Sonsuzluğa kavuş!” ifadesi ilave edilerek Allah Resûlü’nün âhirete intikali hikmet gözüyle hissettirilmiştir. “Sonsuzluğa Sesleniş” faslındaki hadislerin sonundaki bir yorum, ait olduğu hadis ile birlikte verilerek tahsis edilmesi daha anlaşılır hale getirilmiştir. Aksi halde bütün hadisleri kapsayıcı bir yorum gibi anlaşılabilirdi. Sonraki paragrafa “Ezellerin ve Ebedlerin Resulü” ifadesi eklendiğini de belirtelim.

Özetle söylersek, muhteva aynı kalmış, başlıklarda bazı düzenlemeler ve metne ufak tefek dokunuşlar yapılmıştır.

Çöle İnen Nur eserinin Büyük Doğu dergilerindeki tefrika macerasını anlatan yarım sayfalık takdim yazısı, tahminimizce 1975 Büyük Doğu Yayınları I. baskısında unutulmuştur. Zira önceki ve sonraki basılarda bulunmaktadır. 1969 tarihli bu takdim yazısında özetle, “1950 yılında başlangıcının başlangıcını kaleme aldığını ve *ÇÖLE İNEN NUR* diye isimlendirdiğini, 1952 günlük Büyük Doğu’larda ALLAH’IN SEVGİLİSİ adıyla ancak pek kısa bir parçasını neşrettiğini, 1956 Büyük Doğu’larda ise O ismiyle yeniden ve bambaşka bir şekilde ele aldığı, nihayet 1957 hapsinde

tamamladığı, 1958 Büyük Doğu’larda tekrar ve sadece ilk kısımlarını yayınladığı ve nihayet son hapsinde nihaî şekli verdiğini” söyler.

Çöle İnen Nur’un baskılarını özetlersek, 1961 tarihli Türk Neşriyat Yurdu (Burhanettin Erenler Matbaası) baskısı I. baskı kabul edilebilir. Toker Yayınlarından 1969’da I. baskı diye yayınlanan ise II. baskı olur. Zaten 1975 tarihli Büyük Doğu yayınlarından çıkan I. baskıda “Tashihli ve ilaveli 3. Baskı” denmektedir.

Üstad, *Çöle İnen Nur*’a, “baş ve gaye eserim” der. Hakikaten üzerinde 20 yıla yakın bir zaman çalışılmış ve Üstad’ın maddî ve manevî olarak büyük bir emek verdiği bir eser olmuştur. İhlas ile verilen emekler boşa gitmemiş, *Çöle İnen Nur* eserinin tesiri azîm ve tadı doyumsuz olmuştur. Samimiyet ve ahlâk adamı Üstad’ın bütün eserlerinde bu tad söz konusudur, ancak *Çöle İnen Nur*’un macerası çok daha farklıdır.

O ve Ben Eserlerindeki Değişiklikler

1965 baskısında *Büyük Kapı* olan eserin ismi, daha sonra *O ve Ben* olarak değiştirilmiştir (211 sayfa). 1966 yılında ise *Büyük Kapı-Ek* ismiyle Oku yayınevi tarafından “*Altun Halka-Silsile-i Zehep*” ismiyle velilerin hayat hikayesine dair bir eser yayınlamıştır (128 sayfa). Üstad, asıl *Büyük Kapı* ismini Seyyid Abdülhakîm Arvasî’ye tahsis edeceğini o eserin takdiminde söylemektedir. 1974 yılında ise *O ve Ben* ismiyle Büyük Doğu yayınlarından basılmıştır (256 sayfa). 1965 tarihli olanı I. baskı kabul edildiği için 1974 yılındaki Büyük Doğu baskısı, II. baskı olmaktadır.

O ve Ben kitabının 1965 yılında Neşriyat Yurdu Yeni Şark Maarif Kütüphanesi baskısı ile 1978 Büyük Doğu Yayınları baskısının mukayesesini yapacağız. Üstad, eski bölümleri yeni başlıklarla ayırdığı gibi bazı başlıkları ise değiştirmiş ve bir iki yeni başlık ilave etmiştir. Kitabın ana muhtevasının korunduğunu, ancak bazı bahislerin ilave olduğunu görmekteyiz. 1965 tarihinden sonraki olaylara ait dört bahis ise tabîî olarak ilave olmuştur. Ayrıca kitaba kısa bir son paragraf eklenmiştir. Bilhassa birinci bölümdeki bazı bahislere (Heybeliada, Elveda, Üstadlar, Hayran) bazı ilaveler yapılmıştır. Üstad’ın 1975 yılında kendi el yazısıyla kitaba yazdığı takdim yazısı, eski baskıda hâlîyle olmayacağı gibi herhangi bir takdim yazısı da yer almamıştır. Ayrıca, doğum tarihi ile ilgili tartışmalardan ihtiyaç duymuş olsa gerek, kitabın sonraki baskılarında çerçeve içinde doğum tarihi milâdî ve rûmî olarak gösterilmiştir. Yukarda söylediklerimizin hûlasası olarak, eserlerinde değişiklikten ziyade ilave ve zenginleştirme olduğunu ifade edelim.

O ve Ben kitabının 1965 ilk baskısı ile 1978 Büyük Doğu baskısında Mürted bahsinde de küçük bir değişiklik vardır. İlk baskıda “Ölü Mürted Muharrir hakkında sordum”. denilirken, sonraki baskıda sadece “Bir Mürted hakkında sordum”. denmiştir. Bu farktan orada geçen isimden (Abdullah Cevdet) ziyade ifadenin daha geneli kapsadığı anlaşılacağı gibi, “baş nefret kutbu” diye işaretlediği “en büyüğü” de anlaşılabilir. Zaten Abdülhalkîm Arvasî’ye soru yöneltildiğine göre ikinci yorum daha uygun olur.

İdeolocya Örgüsü Eserindeki Değişiklikler

İdeolocya Örgüsü eseri, Büyük Doğuların ilk sayısından (17 Eylül 1943) itibaren tefrika edilmiştir. Bu eserin ilk baskısı ise 1968 tarihli olup Kayseri Yüksek İslâm Enstitüsü Talebe Derneği Yayınları’ndan çıkmıştır (461 sayfa). 1973 yılında Büyük Doğu Yayınları faaliyete geçince o yıl ikinci baskısı yapılmıştır (526 sayfa). İlk baskı ile sonraki baskıları (elimizdeki 2017 baskısıdır) kısa bir karşılaştırma yaptığımızda şunları söyleyebiliriz:

Toplam 11 Fası (bölüm) muhafaza edilmiştir. Sadece sonraki baskılarda Ek bölümü açılmış ve burada 1979 yılında Üstad’ın, Salih Mirzabeyoğlu ve Akıncı Güç kadrosuna kendi el yazısı ile ithaf ettiği “İslâm’ı Yenilemek” yazısı yer almıştır. İlk bahis olan “Büyük Doğu” yazısının son paragrafı, ilk baskıda bir cümle iken sonraki baskıda genişletilmiştir. Bu paragraf, “Büyük Doğu”, “İslâmiyetin emir subaylığı...” diye başlayan meşhur paragraftır. Üstad, 1973 yılında Büyük Doğu yayınlarından çıkan bu esere yazdığı takdimde, “Bu kitap, ilk defa 1968’de basıldı ve çıktı. Bu çıkışıyla da “Büyük Doğu – b.d. yayınları”nın dördüncü, fakat bütün geçit ve kilit noktalarını gösterici ve dâvayı temellendirici baş eseri olarak, en yeni tertip, terkip ve kıvama erişmiş bulunmakta...” der.

Dışı ve İçiyile İslâm bahsi, ilk baskıda tek paragraf iken sonraki baskılarda dört paragraf ilave olmuş mevzu tafsil edilmiştir. Sınıf bahsinde I. baskıda “Sınıf, münevverler sınıfıdır” denmiş. Daha sonraki baskılarda ve büyük harfle, “GERÇEK MÜNEVVERLER, ÇİLEKEŞ FİKİR SOYLULARI ASALET SINIFIDIR” diye ifade edilmiştir. Beklediğimiz İnkılabın Yönleri faslına Mahkeme bahsi ilave olmuştur. Birinci baskıda, Beklediğimiz İnkılabın Yönleri faslında yer alan İnkılabın Ruhı bahsi, sonraki baskıda çıkarılmış ve onun yerine 10. Fasıldaki Ordu ve İnkılap bahsi gelmiştir. Ayrıca Millet ve Ordu, Anladığımız Ordu isimleriyle iki yeni bahis ilave olmuştur. Devlet ve İdare Mefkûremiz faslına ise Yüce Din Dairesi bahsi eklenmiştir. Ayrıca bu fasılda Yine Basın, Radyo, Yeni Kılık, Köy İmamı, Subay, İşçi, Sermaye

ve Patron, Fabrika, Vesaire diye yeni bahisler ilave olmuştur. 10. Fası'l'a (Hâl ve Manzara) 13 kadar yeni bahis ilave olduğunu da belirtelim, I. baskıda olan üç bahis ise çıkarılmıştır. İlave bahisler şunlardır: Asıl Dâva Hep'çilikte, Geliş ve Gidişimiz, Asıl İnkılâp, Felix Culpa-Mes'ut Suç, Hürriyet, Uydurma Dil Felâketi, İktidarın Hikâyesi, Cepheler-Yeni Müctehid Taslakları, Dışımızda İslâm, İç ve Dış Düşman-Yahudi, Makine, İdeâl...On birinci fasıl'a ise Çilemiz ve Davamız ile Ocak Kızıştı bahisleri ilave olmuş, Hakikatimiz ve Gençliğimiz bahsine ise bazı paragraflar eklenmiştir.

İslâm ve Dünya bahsinin sonuna ise, sonraki basılarda tek cümlelik şu paragraf ilave olmuştur. "Sadece bu dünyaya bakıştır ki, İslâmın hak din olduğunu göstermeye yeter".

1973 yılında Büyük Doğu yayınlarından çıkan baskısı ile sonraki baskılar arasında ufak-tefek farklılıklardan bahsedebiliriz:

Birinci baskıda başta yer alan ithaf yazısı sonraki baskılarda sonda yer almıştır. 1973 baskısında Gerçek ve Derin Müminde Akıl bahsi içinde yer alan Gerçek ve Derin Müminde Tasavvuf bahsi ise sonraki baskılarda (muhtemelen 1976 yıllarında 3. ve 4. baskı) müstakil başlıkta verilmiştir. 1973 yılında Makine bahsi içinde yer alan İdeal bahsi ise sonraki baskılarda müstakil başlıkta yer almıştır. 1973 baskısının sonunda yer alan ve hukukî baskılara karşı bir tedbir hüviyetinde olarak gördüğümüz, eserin amacının sadece tefekkür zaviyesinden olduğu şeklindeki açıklamaya ise sonraki baskılarda yer verilmemiştir. Kısaca söylersek, eserin Büyük Doğu yayınlarından 1973 yılında çıkan baskısı ile sonraki baskıları arasında bir fark yoktur. Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi, Üstad'ın 1979 yılında Akıncı Güç kadrosuna ithaf olarak kaleme aldığı İslâm'ı Yenilemek başlıklı yazı, Ek diye kitabın sonunda ayrı bir fasıl olarak, o yıldan sonraki baskılarda (1986'dan itibaren) yer almıştır.

Hülasa, eserin çatısı korunurken son fasıllara yeni bahisler ilave olmuş, diğer fasıllarda ise bazen bir paragraf bazen de bir cümle eklenmiştir. Bunlar, mânayı kuvvetlendirmeye yönelik olmuştur. Bir misal verirsek, Esas bahsinde, "İşte beklediğimiz inkılabın esası!" cümlesinden sonra şu ibare ilave olmuştur: "Su katılmamış ve suyu çekilmemiş tam hakikatiyle İSLÂM..." Şöyle düzeltmeye de rastladık: İslâm ve Ahlâk bahsinin son paragrafında geçen "Kur'ân emriyle" ifadesi, "din emriyle" diye değiştirilmiş. Çünkü aktarılan ifade âyet değil, hadis idi.

Büyük Doğu dergileri ile basılı eserlerindeki farklarla ilgili bir-iki misal verirsek: Büyük Doğu dergilerinde 4 Kasım 1949 tarihinde, “İslâm İnkılabı-Havaî ve Nefsanî Tefsirciler” başlığı daha sonra kitaplaştığında “Nefsanî Tefsirci” diye yer alır. Fasıl başlığı olarak da İslâm İnkılâbı ifadeleri yerine “Beklediğimiz İnkılâb” ifadesi kullanılmıştır. Görüldüğü üzere esas aynı kalmış, ufak-tefek tertip değişikliği yapılmıştır. Yani, Büyük Doğularda tefrika edilen bölümlerle kitap metni arasında önemli değişiklikler yok. Bazı benzetmelerin, “Galatadan Sütlüce” yerine, “Üsküdar’dan Beşiktaş’a” diye değiştirilmesine de rastladık. Önemsiz görülen bu ayrıntı Üstad’ın titizliğini gösteriyor ve bize *Çile* kitabının poetika (şiiir hikmeti) bölümündeki şu sözünü hatırlatıyor: “Şair, göğsünü didikleyici Pelikan kuşuvâri, sanatı üzerinde nefsinin törpüleyen, nefsi üzerinde düşünen her ân ard arda sanatının kanunlarını heceleyen, sanatının zaman ve mekânını birbirleriyle kaynaştıran ve takoz takoz iklimini kuran mâna mimarı...”¹¹⁴

Şiirlerindeki değişiklikler

Çile eserinin takdiminde, eski şiirlerinde yaptığı değişiklikler için, “Onlarda bağılı olduğum unsurları öbürlerinden süzmeyi, ayıklamayı, düzeltmeyi ve yenileriyle bir arada bütünleştirmeyi dilemişim”¹¹⁵ der. Necip Fazıl, dünya görüşünde meydana gelen değişime paralel eski bazı şiirlerini atar. Onun, nesir yazılarından ziyade manzum yazılarında daha ziyade değişime gittiğini biliyoruz. Bir gazetecinin, “eserlerinizi gözden geçirme ve bazı şiirlerini reddetme” şeklindeki sualine Üstad şöyle cevap verir: “Tashihi yapıyorum. 20 yaşında yazdığım bir şiirin 70 yaşında bir kelimesini değiştirdiğim olmuştur. Birçoklarını da ıskartaya atmışımıdır. Yani bu kuvvetli şairdir... Şunlar da şunlar da onun eseridir... İstemiyorum bunu. Marulun göbek tarafının yaprakları olmak istiyorum”¹¹⁶

Seyyid Abdülhakîm Arvâsî’ye okuduğu bazı şiirlerinin ve yazılarının tashihiinde mürşidinin doğrudan etkisi olmuştur. Meselâ *Çile* şiirinin son kıtası “Diz çok zorlu

¹¹⁴ Necip Fazıl, *Çile*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2015, s. 495.

¹¹⁵ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 11.

¹¹⁶ Necip Fazıl, *Konuşmalar*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2017, s. 213.

kader, önümde diz çök!” diye yazılmış iken, mürşidinin uyarısı üzerine “kader” kelimesi “nefs” kelimesi ile yer değiştirmiştir.¹¹⁷

***Nur Harmanı* eserindeki şiirlerde değişiklikler**

Nur Harmanı eserinin 1970 yılında Çile yayınları tarafından I. baskısı yapılmış olup Büyük Doğu yayınlarından ise ilk basım 1985 yılıdır. Çile yayınları baskısı milâd kabul edildiği için Büyük Doğu yayınlarının 1985 yılı baskısı, “2. Basım” olarak takdim edilmiştir. Bu iki baskı arasında bir fark yoktur. Ancak daha sonraki baskılarla (elimizdeki baskı 2010 tarihli) ilk baskılar arasında eserin üçüncü bölümü olan Manzum 101 Hadis’le ilgili birçok değişiklik yapılmıştır. Üstad’ın şiir kısmında yaptığı bu değişiklikler vefatından sonraki 1985 baskısında büyük bir ihtimalle unutulmuş, daha sonraki baskılarda ise bu hata düzeltilmiştir. Çile yayınları baskısında hadis ile yorum kısmını birbirinden ayırmak müşkil iken, 1985 Büyük Doğu baskısında tireleme işareti ise yorumlar belirgin hale getirilmiş ve 1951’deki broşür baskısında yer alan takdim kısmı da konarak bu mevzu vuzuha kavuşturulmuştur. 1951 yılında Büyük Doğu dergisinin eki olarak ilk defa basılan 101 Manzum Hadis’in o metni ile 1970 ve 1985 baskılarının aynı olduğunu da belirtelim. Söz konusu broşürde ilaveten hadislerin Arapçaları da bulunmakta idi.

Nur Harmanı eserinin “101 Manzum Hadis” bölümü 202 mısradan meydana gelmiş olup tespit edebildiğimiz kadarıyla 85 mısraı tamamen değişmiştir. Bu da kitabın, üçte birden fazlasına tekabül eder. Az sayıda da kelime değişikliğine rastladığımızı ilave edelim. Beyitlerdeki değişiklikler, hadis kısmının çevirisinde olabileceği gibi yorum kısmında da yapılmıştır. Değişiklikler için şunu söyleyelim, öncekiler de güzel, yenileri ise daha güzel. Necip Fazıl bilhassa şiirlerinde on yıllar sonra bir kelimeyi değiştirdiğini kendisi de ifade ediyor.¹¹⁸ 101 Manzum Hadis’te bu kadar değişikliğe gitmesini ise hadislerle verdiği ehemmiyet ve onları manzumeleştirirken gösterdiği emek olarak değerlendirebiliriz. Değişikliklere birkaç misal verelim (Hadisler italik olarak verilmiştir): İlk baskılarda “*İmandan yükselir, hikmet korkusu, hikmetin başıdır*

¹¹⁷ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 237.

¹¹⁸ Necip Fazıl, *Çile*, s. 11.

Allah korkusu”¹¹⁹ sonraki baskılarda ise “*Hikmetin başıdır Allah korkusu. Allah korkusundan, vicdan burgusu*”¹²⁰ olarak verilmiştir. İlk baskılarda “*Allah’ın emrettiği- sahici müslümanlık,- Allah için dostluktur, Allah için düşmanlık*”¹²¹ iken sonraki baskılarda “*Hakkın en sevdiği iş-çifte kutbu gözetmek, Allah için sevmek ve Allah için buğz etmek*”¹²² olarak verilmiştir.

Üstad bazen tek mısra da değişiklik yapar. Misal olarak ikinci mısraı oluşturan, “*Günleri birbirine eş geçen aldanmıştır!*” hadisinin takdim-yorumu olarak birinci mısra da, ilk baskılarda, “*İslâm sonsuz yenilik; bu nokta başlıca sır*” denmişken, sonraki baskılarda “*İslâm zaman boyunca her dem yeni akıştır*” şeklinde değiştirilmiştir. Bu tercümelerin her ikisi de mânâyı yansıtmakta ancak edebi-estetik ve dil zevki açısından sonraki daha akıcı ve kafiyeledir.

Necip Fazıl, bu tür hadisleri tercüme ettiği “101 Manzum Hadis”i 2, 3 ve 4’erli gruplar halinde ve 35 başlık altında toplamış olup başlıklarda herhangi bir değişiklik yapmamıştır. Sadece “Tatlılık” başlığını “Tatlılıkla” olarak değiştirmesini Üstad’ın ince işçiliğine bir misal olarak zikretmek gerekir. Necip Fazıl’ın manzum hadislerdeki değişikliklerinin temel sebebi, vezin-kafiye gibi şekil şartı değil, hadislerin mânâ zenginliğini daha derinlik içinde verme kaygısıdır.

Esselâm eserinde bir şiirdeki değişiklik

1973 yılında Büyük Doğu yayınlarından ilk baskısı yapılan *Esselâm* kitabında, *Nur Harmanı*’ndaki 101 Hadisin 11’i hariç hepsi bulunmaktadır.¹²³ Ancak buradaki manzum hadisler, *Nur Harmanı*’nın ilk baskıları ile değil, 1985 sonrasında

¹¹⁹ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, Çile Yayınları, İstanbul, 1970, s. 183; a.mlf., *Nur Harmanı*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1985, s. 179.

¹²⁰ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2010, s. 179.

¹²¹ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, Çile Yayınları, İstanbul, 1970, s. 188; a.mlf., *Nur Harmanı*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1985, s. 189.

¹²² Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2010, s. 183.

¹²³ *Nur Harmanı*’nda olup da *Esselâm*’da bulunmayan veya tersi olan hadislerin listesi için bkz. Hüseyin Yıldırım, *Necip Fazıl Kısakürek’in Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar İsimli Eserindeki Hadislerin Değerlendirmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2017, s. 179-181.

gördüğümüz değişikliklerle yayınlanmıştır. Bundan anlaşılan şu ki, Üstad, 101 manzum hadisi, 1970-1973 arası gözden geçirmiş ve 1973 yılında *Esselâm* eseri Büyük Doğu yayınlarından basılırken değişikliklerle yayınlanmıştır. *Nur Harmanı* eserinin ilgili bölümü de daha sonraki baskılarda *Esselâm*'a göre düzenlenmiştir.

Esselâm eserinin ilk baskısı ile ikinci baskısı arasında önemli ve tek fark olarak, eserin sonuncu bölümü olan 63. Levha'daki *Esselâm* şiirinin baştan sona değiştiği hususudur. Köklü değişikliğe uğrayan bu şiir, âdeta yeniden yazılmış, “Ne bir harf ne kelâm” mısraının vurgusuna uygun bir kısaltmaya tâbi tutulmuştur.¹²⁴

2.1.6.2. Eserlerindeki Temel İslâmî İlimler

Din düşünürü olarak Necip Fazıl'ın İslâmî ilimlere katkısı önemli olsa da bunun neliği-niteliği üzerinde yeterince durulmuş değildir. “Ben bazı şer’î eserler üzerinde etüdler yaptığım zaman, bulduğum ölçüler içinde aldığım hazzı, hissettiğim konforu dünyada hiçbir şiirden almıyorum”¹²⁵ diyen Necip Fazıl'ın bazı eserlerini, hadis ilmi başta olmak üzere, İslâmî ilimler açısından değerlendirildiğinde şu hususları vurgulayabiliriz ki, bu esnada onun eserlerindeki hadis-sünnete dair yönler de, biraz daha tebellür edecektir.

İdeolocya Örgüsü eseri, hikmet-i teşrî ve İslâm kamu hukuku açısından önemli bir eserdir. Şer’î hükümlerin incelikleri, Üstad'ın dili ve güçlü diyalektiği ile ifade edilmektedir. Şer’î ahkâma dair hikmet ve incelikleri, hikmeti önceleyen bakışı bu eserde görmemiz mümkündür. *İdeolocya Örgüsü*'nde geçen toplam 34 hadisin, Necip Fazıl'ın eserlerindeki tüm hadislerin (2700 küsur) bir “prototipi-medârı” olması da

¹²⁴ Necip Fazıl Kısakürek'in şiirlerini ilk yayınladıkları dergilerden başlamak üzere bütün değişimleriyle birlikte tespit eden İbrahim Kavas, *Esselâm* şiir kitabına da bir bölüm ayırarak oradaki değişiklikleri tek tek işaretler. *Esselâm*'daki şiirlerin bazılarının ilk yayınlandığı Büyük Doğu dergileri esas alınca değişiklikler 28 şiire varır. Ancak daha ziyade Resûl, İlkler, Davet, Çile, Mirâç ve *Esselâm* şiirleri ile 101 manzum hadis bölümünde külliyatlı miktarda değişiklikler yapılmış olup diğer bölümlerde ise ufak-tefek değişiklikler ile yetinilmiştir. (İbrahim Kavas, *Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirleri ve Şiirlerindeki Değişmeler*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2020, s. 75, 372-444).

¹²⁵ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 179.

dikkat çekici olsa gerektir ki, Üstad sanki eserini bu hadisler etrafında şekillendirmiş gibidir.

İman ve İslâm Atlası eseri ise fıkıh, kelâm ve tasavvuf ilimleri açısından önem arzettiği gibi hadis ve tefsir ilimleri açısından da özlü temel bilgiler ihtiva etmektedir. Eser, alt başlığında (şekil-ruh, amel-hikmet) da görüldüğü üzere şekil ile ruhu, amel ile hikmeti mezcetmek iddiasında olup adeta “yeni bir ilmihal” tarzındadır. Bu meyanda, fıkıh ile tasavvufun mezc edilmesine de güzel bir misaldir. Eserde “Hadislerle Dünya Nizamı” diye ayrı bir bölüm olup 181 hadis bulunmaktadır.

Doğru Yolun Sapık Kolları, Mümin-Kâfir, Yahudilik-Masonluk-Dönmelik gibi eserleri ise akaid ve kelâm ile dinler ve mezhepler tarihi ilimleri açısından ve ayrıca İslâm düşüncesi boyutuyla önemi haizdir. Alt başlığı *Arınma Çağında İslâm* olan *Doğru Yolun Sapık Kolları* eserini yazmak için Necip Fazıl’ın dinî literatürü taramış olduğu ve mevzuları, ilimden yola çıkarak, kendi zaviyesinden hikmet ve marifet gözüyle de ele aldığı görülmektedir.

Siyer ilmine dair olmasına rağmen *Çöle İnen Nur* eserinde başta Kur’ân ve hadis ilimleri olmak üzere, fıkıhın inceliklerinden kelâm mevzularına, hikmet-i teşrîden tasavvufa kadar birçok mevzuyu bulmamız mümkündür ki, bu eserleri onun fikriyatının mihrak noktasıdır. Kâinatın Efendisinin hayatını tablolaştırmayı hedef edinen ve din ile edebiyatı mezceden manzum tarzdaki *Esselâm* eseri ise hem dinî tahassüse hem dinî tefekküre misal bir çalışmadır. Eserin içinde “101 manzum hadis” bölümündeki hadisler ise genelde iman, ahlâk, cihad, dünya, güzellik, terbiye, usul vb. konulara dairdir.

Hadis ilmi ve usûlü açısından *Nur Harmanı* eseri önemli tespitler içerdiği gibi kitaptaki 613 hadisin her birini kısaca da olsa açıklaması “hadis şerhçiliği” ilmine günümüz edebi diliyle katkı sunar, niteliktedir. Bu yönüyle eser, “edebiyat-hadis” ilişkisi bakımından da önemi haizdir. Aşağıda ilgili bölümde detaylı inceleyeceğimiz gibi, onun hadis ilimleri ve usûlüne dair başka eserlerinde de bahisler vardır ve esasen gerek Hz. Peygamber’in hayatı gerekse hadislerle yoğun teşrik-i mesaisi oldukça dikkat çekicidir. *Peygamber Halkası* ve Hz. Ali gibi eserlerini ise İslâm tarihi ilmi açısından dikkate değer mahiyet arz etmektedir. *Dininizi Öğreniniz* eseri ise gençler için hazırlanmış, orada dinin temel ilkeleri ve mezhepleri kısaca anlatılmış, sonunda da İmâm-ı Âzam, İmâm-ı Rabbânî ve İmam Gazâlî’den alıntılara ve bir kısım kudsî hadislere yer verilmiş küçük bir eserdir.

Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu eseri ile Batı düşünce tarihini hesaba çeken, işin aslını tasavvuftan gösteren Necip Fazıl'ı, diğer birçok eserinde olduğu gibi hikmet-felsefe ve kelâm ilimleri açısından da ayrıca değerlendirmemiz gerekir. Batı ile hesaplaşma içinde olan İslâm dünyasının içinde bulunduğu fikrî, ilmî, kültürel vs. durumunu düşünürsek, Necip Fazıl'ın neden Batı'yı kritik ettiğini ve İslâm'ın yükselmesi için neden bunu şart koştuğunu daha iyi anlarız. Bu eserde, “Şeriatın ölçüleri, büyük sırrın anahtarlarıdır. Veya kasa kilidinin şifresi... (...) Bunlar kasa şifresidir ve bu şifreler üzerinde çilingirlik iddiasına ise hiç kalkmamak lâzımdır!”¹²⁶ diyerek hikmet-i teşri mevzuları da incelenir. Mürşidi Abdülhakîm Arvâsî ile ilişkilerini anlattığı *O ve Ben* eseri ile *Başbuğ Velilerden 33* ve *Veliler Ordusundan 333* gibi eserlerini de başta tasavvuf ve ahlâk olmak üzere hikemiyât ve fıkıh ilimleri açısından değerlendirilebilir.

Bütün bunlar ışığında şu söylenebilir ki, iç içe geçmiş üç daireden en içteki dairenin teknik, onu kapsayan dairenin ilim ve hepsini kapsayan dairenin tefekkür olduğunu düşünürsek, mütefekkir Necip Fazıl'ın İslâmî ilimler açısından da rolünü anlamış oluruz. Bütün İslâmî ilimlere ayırım yapmaksızın yer ve değer veren Necip Fazıl'ın, çağımızdaki dağınıklığı giderici terkipçi bir ilim anlayışına sahip olduğunu görmekteyiz. Bu itibarla Necip Fazıl, İslâmî ilimlerin hepsinden pay almış olup İslâmî tefekkür ocağını sistemleştirirken bütün ilimleri kendi zaviyesinden, mümkün olduğunca, anlamaya-yorumlamaya çalışmış, âdeta her çiçekten bal alarak kovanını doldurma gayretinde olmuştur. Necip Fazıl, terkebî ve tevhidî bir külliyyat ortaya çıkarmış ve buna da “BÜYÜK DOĞU” adını vermiştir. Onun ideolojisi, İslâmî kaynaklardan süzülme bir petektir. Çağımızın ihtiyaçlarına ve yeni meselelerine karşı çözüm teklifleri sunarken, düşünce ufkundaki derinlik ile İslâmî ilimlerin tefekkür boyutunda ihya edici rol oynamıştır. Necip Fazıl, geleneğe ve İslâmî ilimlere bağlı yeniden doğuşun “nasıl”ına bir misal olurken, bütüncül-küllî tefekkür ve hikmet boyutundan İslâmî ilimlerin ondan faydalanacağı terkebî hükümler ve tümeller sunmaya çalışmıştır. Bu husus, ilimler arasındaki bütüncül fikrî irtibatları sağlamada yol gösterici mahiyettedir. Bütüncül anlayış, İslâmî ilimlerin tefekkür ve hikmet boyutundan bir potada kaynaşması demektir. Belki de çağımızda en çok ihtiyaç

¹²⁶ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014, s. 179, 183, 186.

duyulan bir husustur. Şu hâlde inter-disipliner bakışla meseleleri ele almak isteyenler “Büyük Doğu İdeolocya”sında ufuk açıcı yönler-tespitler bulabileceklerdir.

2.1.6.3. Klasik Olarak Necip Fazıl’ın Eserleri

İlim, fikir ve sanat insanlarının yöntemi, kavramlarını bilmek o âlimi, mütefekkeri ve sanatçıyı anlamada son derece önemi haizdir. Bu açıdan bakılırsa Necip Fazıl’ı anlamak da onun adeta klasikleşmiş temel eserleri başta olmak üzere Büyük Doğu külliyyatındaki anlama yöntemi, tefekkürünü, şiirini-edebiyatçılığını, ilmî-fikrî, aksiyoner arka planını anlamakla birebir ilişkilidir.

Bir metnin nasıl klasik olduğunu anlamak bu meyanda fikir verebilir. Klasik kitap-metin, sıkça referans verilen olmalı, ekol-okul oluşturan karizmatik yönleri haiz kitap-metindir. Ayrıca klasik eser-metin inşacı olup yeni bir şey de ortaya koymalı; farklı yönleri haiz olarak üzerine literatür oluşmalıdır. Klasik eserler-metinler bugüne hitap eder ve geleceği inşa eder. Önce tespit yapar, “Toplum nasıl, problem nedir?” sorusunu sorar, bağlama takılıp kalmasa da “bağlamı-konteksi” dikkate alır. Sonra sırasıyla “tespit-teşhis”, “temellük”, “tevarüs” ve “tedavi”ye soyunur.¹²⁷

Bu açıdan Büyük Doğu İdeolojisi’ne (dünya görüşü) baktığımızda toplumu çok iyi tahlil ettiğini, sorunu tespit ettiğini, çözüm önerileri sunduğunu; bu yönüyle de dünya irfan yemişlerini kendi dil çarşafına silkelemeyi ve onları kendi bünyesinin yakıtı yapmayı bilmiş olduğunu görüyoruz. Zira Büyük Doğu, geleneği günümüz diliyle ifade etmiştir. Bu açıdan bakıldığında Necip Fazıl’ı ve eserlerini indirgemecilikle tek yönüyle değil, farklı yönlerini dikkate alarak anlamalıdır. Meselâ Necip Fazıl’ı sadece “büyük şair” veya Allah demenin yasak olduğu bir devirde Allah demiş “bir kahraman-mücadele adamı” olarak ele almak indirgemeci bir tavidir. Bu tanımlama doğruysa bile eksiktir. Şu hâlde Necip Fazıl’ı yukarıdaki bölümlerde de yer yer zikrettiğimiz yönleriyle bütüncül-küllî bakışla değerlendirmek gerekir. Ayrıca klasik eserlerin ötekileştirmeden ötekiyle yüzleşen ve kendi yöntem-manifestosunu ortaya koyan eserler olması düşünüldüğünde Necip Fazıl’ın eserlerinde de bu yönün görüldüğünü söyleyebiliriz. Doğu’da ve Batı’da pek çok kavram, nosyon ve fikir ile

¹²⁷ Bu yöndeki değerlendirmeler Özcan Hıdır’ın 27.04.2019 tarihindeki “Klasik Metin Okumaları” (Yüksek Lisans) dersinden istifade edilerek oluşturulmuştur (İZÜ, Temel İslâm Bilimleri).

yüzleşmeye girendir. Bu itibarla Büyük Doğu İdeologyası, paradigmalara itiraz edip kendi paradigmasını kurucu bir misyona da sahiptir. Bu yönleriyle -ve ayrıca polemiklerinin de etkisiyle- Necip Fazıl'ın “sevenleri” ve “sevmeyenleri” hayli fazla olmuştur.

Necip Fazıl, kültür tarihimizde zuhur etmiş dünya çapında bir mütefekkir olmasına rağmen onun eserleri, mücadelesi, tefekkürü, ihyâcılığı, vizyon ve misyonu bütünüyle ele alınıp yeterince tartışılmış değildir. Bununla birlikte Necip Fazıl'dan etkilenenlerin hayli fazla olduğu düşünülürse onun bir ekol-okul oluşturduğu da söylenebilir.¹²⁸ Bununla beraber onun hakkındaki çalışmalarda daha ziyade şairliği-şiirleri ve edebiyatçılığının ele alındığını görüyoruz ki bu meyanda da nitelikli ilmi mesailer ortaya konmaktadır. Böylece Büyük Doğu ekolünü sürdürüp farklı açılardan geliştirerek eserler vermiş birçok isimden bahsedebiliriz. Bu bağlamdaki bazı isimler şunlardır: Cevad Ülger (mimar-ressam-karikatürist), Yalçın Turgut (ressam-karikatürist), Ahmet Kabaklı (edebiyatçı yazar), Sezai Karakoç (fikir ve sanat adamı), Salih Mirzabeyoğlu (fikir, sanat ve aksiyon adamı), Mustafa Miyasoğlu (edebiyatçı yazar), Muzaffer Doğan (edebiyatçı), Hasan Nail Canat (tiyatrocu), Yahya Düzenli (eğitimci), Bekir Oğuzbaşaran (edebiyatçı). Bu ve burada isimlerini sayamadığımız diğer bazı isimler ilim, siyaset ve içtimâî alanda Büyük Doğu geleneğini şu veya bu şekilde sürdürmüşlerdir.

2.1.7. Necip Fazıl'a Yöneltilen Bazı Eleştiriler

Necip Fazıl'a yöneltilen eleştirileri “kemalist-sol kesim”, “reformist-modernistler” ve “İslâmcı çizgideki bazı yazar-düşünürler” olmak üzere başlıca üç kesim tarafından muhtelif yönleriyle eleştirilmiştir. Kemalist ve solcu çizgide olanlar, henüz ideolojik rengi öne çıkmayan Necip Fazıl'ın sanat yönüne hayranlık duyarken Seyyid Abdülhakîm Arvâsî ile olan irtibatı sonrasında ise ona karşı tavır almışlardır. Öncesinde “genç şair” diye överlerken ardından “Sabık şair, şiirine yazık etti!” demeye başlamışlar; kendilerince Necip Fazıl'ı ademe mahkûm etmeye çalışmışlardır. Bunu başaramayınca da ona yafta vurmaya, iftiralar atmaya veyahut da hapse

¹²⁸ Bu meyanda şunu ifade etmek gerekir ki, bir üniversiteye isminin verilmesi bir yana, Necip Fazıl ile ilgili üniversitelerde enstitü ve araştırma merkezlerinin, tespit edebildiğimiz kadarıyla, pek olmayışı önemli bir eksiklik olsa gerektir. Son yıllarda “Necip Fazıl ödülleri” adıyla adına ödüllerin verilmesi ise teselli kaynağıdır.

attırmaya çalışmışlardır. Ortaya koydukları eleştiriler de sığ-yüzeyseldir. Bu çevrelere yakın duran Çetin Altan, Aziz Nesin, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi bazı isimlerin ise onu takdir ettikleri de bilinmektedir.

Necip Fazıl'a hem ideolojik hem de aksiyon (inkılapçı yön) itibarıyla eleştiren İslâmî kesimden bazı kimseler de bulunmaktadır.¹²⁹ Benzer şekilde bazı selefi ve neo-selefi çevreler de anlayışının merkezine yerleştirdiği tasavvufi yönelimi sebebiyle Necip Fazıl'ı eleştirmektedirler. Öte yandan bir kısım İslâmcı kesimden de Necip Fazıl'a "Türkçü" diyen veya Türkçü söylemleri olduğu yönünde eleştiriler yöneltmiştir. Halbuki Üstad'ın çizgisi bu noktada çok net olup İslâm'ın emir kulu olmaktan başka bir şeyi şeref olarak görmeyeceğini deklare etmiştir. "Türkün ruh kökü"¹³⁰ gibi ifadelerinden kastının da aslında İslâm olduğu ortadadır. Kavim ve din ilişkisini o, zarf ve mazrûf benzetmesiyle anlatır ve kıymetin zarfta değil, mazrûfda olduğunu söyler.¹³¹ Yine "Mutlaka bilmek lâzımdır ki, Türk, Müslüman olduktan sonra Türk'tür"¹³² sözü de ona aittir. Aynı şekilde Üstad'ın, "Türk Gençliğine" şeklindeki hitapları da bu minvaldedir. CHP'ye karşı net tutumu ve aksiyonuna hizmet amacıyla yaptığı bazı konjonktürel siyasi yönelimleri de eleştirilerin hedefi olmasına yol açmıştır.¹³³

Öte yandan Üstad'ın egosuna düşkün olduğu ve "Ben" diye şiir yazdığı iddialarının ise onun dâvasını, şahsiyetini ve şiirini anlamayanlar tarafından ortaya atılmış bir iddia olduğu söylenebilir. Zira "Sonsuzluk Kervanı peşinizde ben/Üç ayakla seken total bir köpeğim!"¹³⁴ mısralarını içinden gelerek söyleyen birine "benlik" suçlaması yersizdir.

¹²⁹ Bu bağlamda Mustafa Çağrıcı'nın *Karar Gazetesi*'nde 12.02.2020 tarihli "İdeoloji İnsanı Olarak Necip Fazıl" başlıklı yazısındaki sözleri gösterilebilir. Zira Çağrıcı'ya göre Necip Fazıl gençlere öfke aşulamakta olup demokratik ve bilimsel de değildir. Hatta ahlâk dünyasını fakirleştirmiştir. Bu ifadelerin, ön yargılı olmak bir yana, onu bütüncül okuyamamaktan, tefekkürü ve aksiyonunun özünü anlayamamaktan kaynaklandığını düşünüyoruz.

¹³⁰ Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, s.234-236, 398-401.

¹³¹ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 234.

¹³² Necip Fazıl, *Konuşmalar*, s. 182; a. mlf., *Hitâbeler*, s. 249.

¹³³ Bu yönde bkz. Necip Fazıl, *Rapor 4*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1979, s. 18; a. mlf., *Rapor 3*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1977, s. 81.

¹³⁴ Necip Fazıl, *Çile*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2015, s. 65.

Ayrıca o, tasavvufî yönü sebebiyle nefis muhasebesi yapan bir düşünürdür. Şiirlerinde olduğu gibi, *O ve Ben* adlı eserinde bu durum belirgindir. Dolayısıyla onun tutumlarını “benlik” gibi nitelemeyip analiz etmek gerekir.¹³⁵ Üstad’ın egosuna düşkün olup olmadığı mevzuunda bir tanıklık, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın şu ifadeleridir: “Kendisini şahsen de tanıma bahtiyarlığına eriştim, hatta ve hatta takdim fırsatını yakaladım. Üniversite yıllarımın en hareketli günlerinde Üstada jübile yapacağız. İki genç olarak, bir tanesi de benim, Milli Türk Talebe Birliği’nin (MTTB) Çağaloğlu’ndaki merkezine gittik. Takdimi nasıl yapacağız. Diğer arkadaşım benden önce takdim yapıyor. 4 sayfa hazırlamış A-4 kağıtları boyutunda. Üstadı öyle övdü, öyle övdü ki, Üstad dayanamadı, şu anda burada söylemeyeceğim, o kendisine has üslubuyla orada bir ifade kullandı ve orada iş kesildi. Ondan sonra sıra bana geldi. Bende avuç içi kadar bir kâğıt vardı, ben de takdimi yaptım. Ve Üstad ‘Benim takdimimi bu genç yapsın’ dedi. Ve iş bana kaldı”.¹³⁶

2.1.8. Necip Fazıl’ın İslâm’ı Anlama Usulü

Yukarıdaki bazı başlıklar altında da belli ölçüde ifade ettiğimiz üzere Necip Fazıl’ın İslâm’ı anlaması Ehl-i sünnet’in Hanefî-Mâtürîdî çizgisi çerçevesindedir. Ancak onun bu çerçevedeki anlayışının temel karakteristiğini Kur’an ve Sünnet’in rehberliğindeki tasavvufî-irfanî ve hikmet merkezli anlama-yorumlama oluşturur. O İslâmî nasların zahirî anlamayla yetinmeyip ötesindeki irfanî-hikemî mânayı arar. Zira Büyük Doğu ideolojisi-dünya görüşünün temelinde hikmet-ahlâk-irfan ve fıkıh iç içedir. O fıkıh, katı zâhirci anlamaya karşı çıkmış; ilmin zâhirini tek başına yeterli görmemiş, zâhire de sınıksız bağlı olarak zâhir-bâtın birlikteliğini esas almıştır. Ruhsuz bir dinin kuru bir ceset olduğunu vurgular ve dinî hayata iman ve aşk boyutu ile canlılık kazandırmak ister. Onun, “Tasavvuf, Resulullah’ın (a.s.) bâtınıdır”¹³⁷ nitelemesi ile “Şeriatın ifade

¹³⁵ Bu yönde bkz. Ömer Faruk Bakan, *Necip Fazıl’ın Şiirlerinde ‘Ben’ Kavramı*, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, 2010. Ayrıca bkz. Sezai Karakoç, *Edebiyat Yazıları II*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2019, s. 73-114.

¹³⁶ “Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Necip Fazıl ile Olan Anısını Anlattı”, *Hürriyet*, 03.11.2014. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/cumhurbaskani-recep-tayyip-erdogan-necip-fazil-ile-olan-anisini-anlatti-27506507>, son erişim: 20.05.2020.

¹³⁷ Necip Fazıl, *Konuşmalar*, s. 98.

ettiği vecdin ahlâkî”¹³⁸ ifadeleri buna dairdir. Yine önemli eserlerinden *İman ve İslâm Atlası* eserinin “Şekil-Ruh/Amel-Hikmet” alt başlığı da bunu gösterse gerektir. Bu eserinin takdiminde şöyle demiştir:

“Şekille ruhu, amelle hikmeti, mezcetmek gayesini güttüğüm bu eserde, hem en emin “ilmihâl”i hem de en şaşmaz tefekkürü, en sağlam müşahhas üstüne en ulvî mücerredi bina edercesine mimarîleştirirken, tebliğci olmaktan ziyade telkinci olmaya gayret ettim”.¹³⁹

Necip Fazıl’ın, zâhiri bâtından ve bâtını zâhirden ayırmaya karşı olduğu, şekil ve ruhu birlikte ele aldığı düşünülürse, onun misyonunun bu iki kanadı vasletme (sıla) üzerinde “zü’l-cenaheyn-iki kanatlı” olduğunu ifade edebiliriz. Esasen onun ihyacı tefekkürünün değeri de bu anlayışdır.

Bu doğrultuda Necip Fazıl, kendine öncü-rehber kabul ettiği ve sözünü ettiğimiz çizgideki İmam Gazâlî, İmâm-ı Rabbânî, Muhyiddin İbn Arabî, İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe ve mürşidi Seyyid Abdülhakîm Arvâsî başta olmak üzere, bazı âlim-mutasavvıfları alabildiğine öne çıkarır, görüşlerine sıkça referans verir ki, yukarıda “Başlıca Referans Kaynağı Âlimler” başlığı altında bu âlimleri “Necip Fazıl”a kaynaklıkları açısından ele almıştık. Hatta bu âlimler içinde de Necip Fazıl’ın anlayış-fikriyatının daha ziyade “İmam Gazâlî, İmâm-ı Rabbânî ve Seyyid Abdülhakîm Arvâsî” çizgisinde şekillendiğini söylemek gerekir. Kaldı ki onun klasik İslâmî ilimler ve tefekkürüne dair anlayışın esaslarını veren “magnum opus (baş-temel)” diye nitelenebilecek yukarıda da bu açıdan analiz ettiğimiz kitapları yakın tetkike tabi tutulduğunda bu durum görülür. Buna göre “Büyük Doğu İdeologyası” ismiyle sistemini ortaya koyan Necip Fazıl, fikriyatı-anlayışı yenileyici bir mütefekkir olarak durmaktadır.

Bu itibarlardır ki Necip Fazıl, böyle anlamadığını düşündüğü bazı fıkıh-kelam ehlini de doğrudan-dolaylı olarak eleştirir ki, önceki bölümlerde buna dair bazı doneler arzetmiştik. Yine Ehl-i sünnet çizgisine aykırı gördüğü birtakım “reformist-modernist”, “selefî/neo-selefî” ve “müfrit zahirî” anlayışlar ile tasavvuftaki bazı anlayış bozuklukları-sapmaları da tenkit ettiğini görüyoruz. *İdeologya Örgüsü*

¹³⁸ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 190.

¹³⁹ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 4.

eserinde “ham yobaz, kaba softa” diye damgalayarak kaba ve şekilci Müslümanlığı reddederken, “nefsanî tefsirciler” ve “reformcular” diye nitelediği kesimleri de tenkit ettiğini görüyoruz.¹⁴⁰ Zira Necip Fazıl, şariat (fıkıh) ölçülerine bağlılığı esas alırken şariata uymayan tasavvufu da reddeder; şariat ile tasavvufu ayırmaz. Bu yönüyle de Resûlullah’ı ve O’nun yetiştirdiği kurucu nesil olan, onlarsız İslâm binasının kurulamayacağını düşündüğü sahâbeyi örnek almaya çalışır ki, “Sahâbilerdir bizim tek modelimiz.”¹⁴¹ sözü bunu gösterse gerektir. Tasavvufu da Hz. Peygamber’e ulaştıran yol olarak anlayıp tarikat ve bazı şekillerden ibaret görmez. Onun *Başbuğ Velilerden* 33 eseri, mürşidi Seyyid Abdülhakîm Arvâsî’den başlayarak Allah Resûlü’ne kadar varan silsilesini menakıp kitaplarından farklı bir mânada anlatmaktadır.

Öte yandan onun esasa götüren usulden, “ölçülendirme ölçüleri”nden söz ettiğini, bunları da günümüzde de varlıklarına muhtaç olduğumuz âlimler-mütefekkirlerin ortaya koyabileceğinden söz ettiğini biliyoruz. Büyük Doğu İdeolocya Örgüsü’nde kendisini “İslâmiyetin emir subaylığı”¹⁴² diye nitelemesi de bu ihtiyaca dairdir. Bu minval ve usule binaen ortaya konan esasın, çağımızda içtimaî, ruhî, iktisadî ve siyasî tüm meselelere karşı sistem (tüm) tutarlılığı içinde Ehl-i sünnet yoluna bağlı sahih bir İslâm anlayışı vermesinin söz konusu olacağını ifade eder. Bu itibarla Necip Fazıl’ın edebiyatçılığı ve aksiyonundan önce bu yönünün idrak edilmesi, birçok kafa karışıklığını giderici olacağı gibi, eşya ve hadiseler zemininde ideolojik savrulmaları da önleyecektir. Onun şu ifadelerinde bunun ipuçları bulunmaktadır:

“Olanca asliyet ve saffetiyle İslâm... İslâm tohumunun 21. Asır eşiğindeki ağacı asrımızın meseleleri önünde İslâm’ın hükmü ve fikrî, ruhî, içtimaî, iktisadî, idarî, siyasî ne kadar düğüm varsa hepsinin birden İslâm eliyle çözülüşü...”¹⁴³

Necip Fazıl’ın bu meyandaki şu ifadeleri ile onun mücadelesi-aksiyonu konusuna geçmek istiyoruz:

¹⁴⁰ Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, s.171-180.

¹⁴¹ Necip Fazıl, *İmân ve Aksiyon*, s. 121.

¹⁴² Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, s. 12.

¹⁴³ Necip Fazıl, *Konuşmalar*, s. 56.

“İslâm, mukaddes kaidelerin ezberciliği ve tekerlemeciliği demek değildir. O kabuk bilgilerin tek tek hepsi mukaddes; fakat, bağlı olduğu büyük hikmetlerden ona gelmek şartıyla. Ancak o zaman amelin, yani zâhirî bilgi dediğimiz şeylerin tadını alabiliriz. Dâvamızı bu anlayış seviyesine çıkarmadan kurtuluş ümidi yoktur”.¹⁴⁴

2.1.9. İslâmî Mücadelesi

Cumhuriyet döneminde eserlerini ve mücadelesini vermiş olan Necip Fazıl, İslâmî anlamdaki bozulmanın tarihini Osmanlı’nın yükselişi döneminin önemli padişahı Kanûnî’ye kadar götürüp beş asırlık bir tarih muhasebesi yapar. Bu bağlamda Batı’yı da kritik ederek, “Büyük Doğu İdeologyası” ismi ile yeni bir toplum projesi-manifestosu halinde dünya görüşünü ortaya koymuştur. İslâm’ın tekrar yükselişi için düşünce plânında sistemini kurarken, yerine göre düşünceden önce gelen his dünyasını da inşa eden Necip Fazıl, “Gençliğe Hitabe”sinde ifadesini bulduğu üzere, Anadolu insanının iptal edilmiş hislerini iade etmek üzere aksiyona da geçmiştir. Necip Fazıl’ın ihyâ-inşâ ediciliği güçlü bir his ve estetik temel üzerinde (iman öfkesi ve sanat çabası) bir dünya görüşü ile yükselmiştir. Onun gözü kara ve devrimci mizacı ise, İslâm’daki iman ve amel birlikteliğinin tezâhürü olmuştur. Aynı zamanda kurucu rolü gereği Cumhuriyet sonrası İslâmî mücadelenin başlatıcısı olarak da görülebilir. Hareketi fiilde ve fikirde hedeflendirmiş, istikametlendirmiş, dost-düşman kutuplarını da işaretlemiştir.

Bu doğrultuda Necip Fazıl, cemiyette kendinden ibaret kalan bir âlimin, “Viran olası hânede evlâd ü iyâl var...” sözünün arkasına sığınmasını, “İlim sahibi, yürekli, cesur olmalı. Arayıcı ve cesur...”¹⁴⁵ sözleriyle eleştirmiştir. Allah Resûlü’nün İslâm kaynaklarında yer alan pek çok ismi arasından 17’sini zikreden Necip Fazıl en başa da “el-Eşça-En Şeçaatli” ismini koyar.¹⁴⁶ Necip Fazıl, her ne kadar Seyyid Abdülhakîm Arvasî ile tanışmadan önce iman ve itikad sahibi olsa bile, onunla tanıştıktan sonra esas mihrakını bulmuş ve bir gaye uğrunda misyon yüklenip mücadele azmini ortaya koymuştur. Bu itibarla 1943 senesinde *Büyük Doğu* dergisiyle cemiyet meydanına atılmış, mürşidinden aldığı ilhâm ve istikâmetle yeni İslâm gençliğine vücut vermek

¹⁴⁴ Necip Fazıl, *İmân ve Aksiyon*, s. 89.

¹⁴⁵ Necip Fazıl, *Konuşmalar*, s. 187.

¹⁴⁶ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 505.

üzere zuhur etmiştir. Bu milletin ruh köklerine uygun olarak dinî-fikrî hayatını yeniden canlandırmak istemiştir. Bu minvalde Büyük Doğu davasını “Doğu’nun doğuşu” olarak nitelemiştir. Gençliğe hitabesindeki, “iptal edilmiş hislerini iade etmek üzere” ifadeleri, varlık-yokluk meselesine tekabül etmektedir. Şu ifade edilmelidir ki Necip Fazıl, çok kritik bir devirde gelmiş ve bu milletin İslâmî hayatında önemli rol oynamıştır. Türkiye’deki önde gelen hadis âlimlerinden İsmail Lutfi Çakan’ın şu ifadeleri de buna dairdir: “Necip Fazıl, 1950’lerden beri bu milletin dinî hayatında büyük katkısı olmuştur. Bu milletin mayasında Üstad vardır”.¹⁴⁷

O, çile ve hapis hayatına rağmen, Anadolu’yu bir ağ gibi ören, konferanslar serisiyle dâvâ taşını gedigine koyarak yukarıda ilgili başlıkta serdettiğimiz hemen her alanda pek çok eser vermiştir. Onun bu eserlerinin hemen tamamında bu mücadelesinin parametreleri ve izleri bulunmaktadır. Onun mücadelesi ve aksiyonunun orijinalligi ise, sistem bütünlüğünde yepyeni bir ideoloji inşa etmesi ve buna göre Müslümanları şekil ve ruh olarak yoğurma gayretidir. Onu diğer mütefekkir ve mücadele insanlarından ayıran da bu “sistem kurucu” rolü olsa gerektir ki, *İdeolocya Örgüsü* eserinde bu modeli “Başyücelik sistemi” diye ortaya koymuştur.

2.2. “Büyük Doğu” Geleneği

Şiiri-edebiyatçılığı, tefekkürü, karizmatik-çok yönlü kişiliği, disiplinler arası bakışı ve vizyonu ile Necip Fazıl, Anadolu’ya öyle bir tohum atmıştır ki, dinî, siyasî, edebî, fikrî, sosyo-kültürel ve aksiyon alanında Büyük Doğu’dan şu veya bu şekilde etkilenmeyen Müslüman neredeyse yok gibidir. Siyaset sahasında bulunup da Büyük Doğu’dan bir şekilde etkilenmiş başbakanlık veya cumhurbaşkanlığı yapmış siyasetçiler olarak Adnan Menderes başta olmak üzere Necmettin Erbakan, Alparslan Türkeş, Süleyman Demirel, Turgut Özal, Abdullah Gül ve Recep Tayyip Erdoğan’ı sayabiliriz. Bununla beraber aslında sağ görüşe mensup neredeyse tüm siyasilerin Necip Fazıl ile irtibatı söz konusudur. Ünlü Rus yazar Dostoyevski’nin, “Hepimiz Gogol’un paltosundan çıktık!” sözünden mülhem olarak söyleyecek olursak âdetâ Türkiye’deki pek çok sağ-siyasetçi ve ilim-fikir insanının Necip Fazıl vizyon, misyon, fikriyatı, aksiyonu ve -tabir yerinde ise- “paltosu” ile bir şekilde irtibatı söz konusudur. Necip Fazıl’ın fikrî-siyasî mefkûresinin önemli temsilcilerinden biri hiç şüphesiz

¹⁴⁷ İsmail Lutfi Çakan, “Hadis Usûlü ve Edebiyatı Yüksek Lisans Dersi”, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Temel İslâm Bilimleri, -sözlü aktarım-, 10.2.2020.

onunla gençliğinde birlikteliği de olan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'dır. Bu itibarla 2017 yılında yaptığı bir konuşmasında Erdoğan, "Yetmiş dokuz milyon Büyük Doğu'yu kuracağız!" demiştir ki, bu söz onun üzerindeki Necip Fazıl-Büyük Doğu çizgisinin etkisini gösterse gerektir.

Öte yandan Necip Fazıl'ın en önemli etkisi fikir, şiir-edebiyat ve sanat alanında görülür. Büyük Doğu fikriyatı birçok cemiyet-cemaate ve teşkilata yön vermiş, bu ekolü sürdürenlerce eserler ortaya konmuştur. Bu yönüyle fikir, ilim, siyaset, teşkilat, sanat, edebiyat vb. alanlarda Büyük Doğu'dan ilhamını alan birçok şahıs ve kurum bulunmaktadır. Bunlar arasında Sezai Karakoç, Maveria Grubu-Maveracılar ve Salih Mirzabeyoğlu sayılabilir. Aşağıda bu isimlerin Necip Fazıl ve Büyük Doğu irtibatını kısaca ele alacağız.

2.2.1. Sezai Karakoç

Asrımızın önde gelen şair-edebiyatçı ve mütefekkirlerinden olan ve "Diriliş" neslinin öncüsü Sezai Karakoç'un (1933-2021) Büyük Doğu ile ilk irtibatı Maraş ortaokulunda Büyük Doğu dergisiyle tanışmasıyla başlamış; o ilk tanışmasında "Aradığım ses buydu!" demiştir. Daha sonra Gaziantep'teki lise yıllarında (1949 başı) Büyük Doğu'nun "hasbihal" köşesinde mektubu ve cevabı yer almış; 1949 yazında da Büyük Doğu Cemiyeti'ne üyelik kartını almıştır. Lise son sınıfta (1950) ise Büyük Doğu dergisinde şiiri yayımlanmıştır ki, aynı yıl İstanbul'a gelerek Üstad ile de tanışmıştır. Yine aynı yıl Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde üniversite hayatına da başlamış ve oradayken Ankara'ya gelen Necip Fazıl'ın konuşmalarını da kaçırmamış; Osman Yüksel Serdengeçti'nin kitabevinde onunla görüşmeleri olmuştur. 1952 baharında, 19 yaşında, "Mona Roza (Monna Rosa)" şiirinin ilk bölümünü yazmıştır ki, bu kısım 1956'da Büyük Doğu'da üçüncü kez yayınlanmıştır. Tabiatıyla başka şiirleri de Büyük Doğu'da yayımlanmıştır ki, bu yıllarda ayrıca Büyük Doğu'larda sanat sayfası da hazırladığını görüyoruz. Karakoç'un 1962 yılının başlarında yayınlanan ikinci şiir kitabı *Şahdamar* hakkında Necip Fazıl *Son Posta Gazetesinde* "Onu Anlayınca" başlıklı bir yazı neşreder. 1964 yılında yeniden yayınlanmaya başlayan Büyük Doğu'da Sezai Karakoç'un çeşitli yazıları da neşredilmiştir. 1966 yılında ise Karakoç, 1990'a kadar dönem dönem kapanıp tekrar yayımlanacak olan *Diriliş*'i yayımlamaya başlamıştır. 1967'den itibaren hiç ara vermeden yazdığı *Babîâli'de Sabah*'ta "Büyük Doğu" başlıklı (54. Yazı) makalesinde Büyük Doğu düşüncesinden ve Necip Fazıl'ın mücadelesinden bahsetmiştir. Bu yazı üzerine Necip Fazıl *Bugün Gazetesinde*

(2.2.1968) küçük bir teşekkür yazısı yayınlayarak şöyle demiştir: “Yeni iman neslinin güzide kalemlerinden Sezai Karakoç’a Büyük Doğu münasebetiyle yazdığı takdir satırlarından dolayı candan bağlılık ve şükranlarımı takdir ederim”.¹⁴⁸

Sezai Karakoç, Batı sembolistleri olan Baudelaire, Verlaine, Rimbaud’a Necip Fazıl’ı benzetenlerin yanıldığını, Necip Fazıl’ın “yeni bir oluş ve diriliş, bir metamorfoz yaptığını”¹⁴⁹ ifade etmiştir. Sembolistlerin daha çok estetik ve poetik bir kaygı taşıdığını ve içlerindeki “ben”liği aşıp ötelere ulaşamadığını, ancak Necip Fazıl’ın “çevre çevre nur, çevre çevre nur” mısralarındaki gibi, ruhun, benliğin içinde eriyeceği bir “nur”la karşılaşmasıyla bu işin hakikatine erileceğini ifade ettiğini söyler.¹⁵⁰ Ayrıca Karakoç, Necip Fazıl’ın şiirimizi yaradılış sırrına, varoluş sancısına kadar götürdüğünü ifade eder.¹⁵¹ “Büyük Doğu” yazısında Büyük Doğu’nun kurtuluş yolu misyonuna da dikkat çeken Sezai Karakoç’un bu minvaldeki bazı ifadeleri şöyledir: “Şimdi, her şeyden önce şu hakkı teslim edelim ki, Büyük Doğu, düşünce, edebiyat, aksiyon alanında İslâm idealinin kurucusudur Türkiye’de, çağımızda. Ondan sonra doğan ve gelişen hareketler doğrudan doğruya ve dolayısıyla ondan beslenmişler, ondan güç almışlardır”.

“Sağ düşünce kurulurken, onu her türlü sapmadan, bid’atten, dalâletten koruyan, Ehl-i Sünnet yolundan kıl feda etmeden, açık ve seçik bir şekilde dava yolunu ortaya koyan bir düşünce, inanç, aksiyon okulu olmuştur Büyük Doğu”.

“Eğer Büyük Doğu, sağ hareketin merkezinde düzenleyici rolünü yapmamış olsaydı, şimdi siz, ne korkunç bir insan ve iddia kargaşalığının, anarşisinin içinde kalmış olacaktık, bir düşününüz”.¹⁵²

Bu bilgiler ışığında söyleyebiliriz ki, her ne kadar kendisi Büyük Doğu’dan ayrı bir isimle müstakil bir yol izlese de Sezai Karakoç ve “Diriliş”in beslendiği ana kaynak Büyük Doğu olmuştur. Büyük Doğu’nun hem fikir hem sanat yönüne nüfuz etmiştir.

¹⁴⁸ Bu bilgilere dair bkz. Turan Karataş, *Sezai Karakoç (Hayat-Sanat-Tenkit)*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 1994.

¹⁴⁹ Sezai Karakoç, *Edebiyat Yazıları II*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2019, s. 72-78.

¹⁵⁰ Karakoç, *a.g.e.*, s. 84-95.

¹⁵¹ Karakoç, *a.g.e.*, s. 72.

¹⁵² Sezai Karakoç, *Sütun*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2019, s. 127-128.

Teoriye eğilimli mizacı gereği de olsa gerek, sanat-edebiyat ve tefekkür yönü büyükse de aksiyon yönünün eksik kaldığını veyahut da mücadele ve aksiyonu nispeten farklı anladığını söyleyebiliriz. Bu bağlamda ayrıca Necip Fazıl'da tasavvufî yön daha belirgin tezahür ederken Sezai Karakoç ise tasavvufu içselleştirmiş olmasına rağmen belirgin olarak öne çıkarmamış; ancak şiir-edebiyat ve sanatına dair eserlerinde¹⁵³ bu tezahürleri yansıtmıştır. Ancak her hal ü karda Sezai Karakoç, fikir ve sanat derinliğinden dolayı Üstad'ın sevdiği biri olmuştur. Fikirleri büyük ölçüde Büyük Doğu fikriyatıyla örtüşmektedir. Zira o da şiir tadı veren nesrinin fikir ve sanat derinliği olup metafizik meseleleri yeni bir dil ile işleyebilmiştir. Ne var ki, örtüşme-benzerliğe rağmen “Diriliş”i Büyük Doğu yerine ikame etmek de doğru olmayacaktır.

2.2.2. Maveracılar-Mavera Grubu

1976-1990 yılları arasında aylık edebiyat dergisini çıkaran bu kadrodaki isimler M. Akif İnan, Cahit Zarifoğlu, Erdem Beyazıt, Rasim Özdenören, Alaaddin Özdenören ve Ersin Nazif Gürdoğan'dır. *Mavera* dergisi, edebiyat ağırlıklı olup zaman zaman aktüel ve politik konulara da girmiş; bu bağlamda “Afganistan”, “Fethi Gemuhluoğlu”, “Necip Fazıl” ve “Cahit Zarifoğlu” özel sayılar da yayımlamıştır. Daha önce *Diriliş*, *Edebiyat* gibi dergilerde yazmış olan kurucu yazarların yanı sıra yeni isimler de dergide yer almıştır.

Üstad'ın, 1965 sonrası yıllarda Ankara'ya gittiğinde *Mavera*'nın öncülerinden M. Akif İnan'a misafir olduğu bilinmektedir. İlk dönemlerinde “Anamı sorarsan Büyük Doğu” diyecek kadar Necip Fazıl'a bağlılık göstermişler, ancak daha sonra siyasi-fikri bazı sebeplerle olsa gerek bu bağlılıklarında zayıflama olduğu söylenebilir. Bunda da Üstad'ın MSP'yi terkedip MHP'yi desteklemesi önemli rol oynamış; bunu kabul edemeyip bir mektupla yazılarının Büyük Doğu'larda yayınlanmamasını istemişlerdir. Cahit Zarifoğlu dışındaki Maveracılar bu mektubu imzalamışlardır. Bu mektubun üzerinde Üstad da “Hıyanet Vesikası” ve “Kötü Dostlar” yazarak dosyalarından

¹⁵³ Şiirleri, *Gün Doğmadan* ismiyle bir kitapta toplanmıştır. Şiirde hece veznine bağlı kalmaz. *Hikâyeler (I-II)*, *Piyeler I*, *Armağan (Piyes)*, *Edebiyat Yazıları (I-II-III)* yanında konuşmaları ve çevirileri de kitaplaşmıştır. Günlük yazıları, *Farklar*, *Sütun*, *Sûr* ve *Gün Saati* ismiyle yayınlanmıştır. İrili ufaklı 27 adet düşünce eseri vardır. Bunlardan bazıları şunlardır: *Çağ ve İlham I-II-III-IV*, *İslâm*, *İslâm'ın Dirilişi*, *İslâm Toplumunun Ekonomik Strüktürü*.

birinin arasına koymuş; daha sonra ise bu yazı gün yüzüne çıkmıştır.¹⁵⁴ Ancak bu grup önceleri günlük politikadan uzak durduğu ve Üstad'ı da politik tavrından dolayı eleştirirdikleri halde daha sonra MSP'nin yayın organında sayılan *Yeni Devir* gazetesinde yazmaya başlamışlardır. Üstad'ın, “şerefsiz bir telmih ve îma yoluyla, beni Müslümanlar arasında fitne çıkarmakla suçladılar”¹⁵⁵ diye bahsettiği bir yazıya da sebep olmuşlardır. Yine Üstad “Maveracılar ve Bir Ölçü” başlıklı yazısında, “Bu zümreyi korkunç bir kaçaklık içinde görmekle, öteden beri biricik gıdamı teşkil eden inkisar ve ıstırapların en zâlimine uğramış bulunuyorum” diye hissiyatını ifade ederek, polemik ve eleştiri dozunu yükselten “Mavera iddiacısı mâsıva giriftarlarına yazıklar olsun!..”¹⁵⁶ ifadelerini de kullanmıştır. Üstad bir sene sonra “Evlatlıktan Red” yazısında da şu ifadelere yer vermiştir:

“Benim, bir katarda lokomotif tahammül edemedikleri için raydan çıkan kıskanç vagonlara değil, bizzat lokomotif olacak, aldığı tesiri kusmayacak ve onun altında ezilmeyecek şahsiyet çekirdeklerine ihtiyacım var”¹⁵⁷

Dönemin siyasi-fikri tercihleriyle de şekillendiğini düşündüğümüz bu suçlama-polemikler ile burada Maveracıları mevzu etmemizin sebebi, onların Büyük Doğu geleneğinden çerçeve ve üst fikir-aksiyon olarak beslenmeleridir. Buna rağmen bütün yönleriyle bu geleneğe ve Üstad'a sadakat gösterdikleri de söylenemez. Dolayısıyla zaman içerisinde kendi fikrî-siyasî tercihlerini de öne çıkarmışlardır. Bununla beraber genellemecilik ve homojen tutumlardan da kaçınmak gerektiği, bu grupla isimleri anılan şair, edebiyatçı ve fikir insanlarının her birinin ayrı ayrı değerlendirilmesinin lazım geldiği de belirtilmelidir.

2.2.3. Salih Mirzabeyoğlu

Ömrünü Büyük Doğu davasına vakfeden fikir, sanat ve aksiyon adamlarından biri de Salih Mirzabeyoğlu'dur (1950-2018). O, Büyük Doğu İdeolojisi'ni kendine âdeta mihrak yapmıştır. Daha 16 yaşında Üstad'ın Eskişehir konferansında (1966) Büyük

¹⁵⁴ Buna dair bkz. Suat Ak, *Necip Fazıl ve Büyük Doğu*, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul, 2016, s. 283

¹⁵⁵ Necip Fazıl, *Rapor 4*, s. 71-73.

¹⁵⁶ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 71-73.

¹⁵⁷ Necip Fazıl, *Rapor 7*, s. 48.

Doğu davasına râm olmuş; Eskişehir’de ve civar illerde Milli Nizam Partisi adına faaliyetlerde bulunmuştur. 1975’te çıkardığı *Gölge Dergisi* ile aksiyoner bir çizgi de izleyerek Akıncılar hareketinin doğuşu-oluşumunda önemli rol oynamıştır.¹⁵⁸ Gölge’nin ilk sayısının çıkış yazısında “dava hamurkârı” diye Üstad’ı işaret etmiş; 1979 yılında çıkardığı Akıncı Güç dergisi ile Büyük Doğu’ya nispetini her bakımdan ilan etmiştir. Üstad Necip Fazıl ise, Mirzabeyoğlu ve Akıncı Güç’ü bağrına basmış ve *Ortadoğu Gazetesinde* ondan “Müjdelerin Müjdesi” yazısıyla bahsetmiş;¹⁵⁹ *Akıncı Güç* dergisine el yazısıyla “Işık” başlıklı bir yazısını da göndermiş; bu yazı derginin kapağında yer almıştır.¹⁶⁰ Ve ardından Üstad yine kendi el yazısı ile “Akıncı Güç kadrosuna ithaf” diyerek *İdeolocya Örgüsü*’ne ek olan “İslâm’ı Yenilemek” yazısını kaleme almıştır.¹⁶¹ Üstad’ın kitap-dergi formatında çıkardığı *Rapor*’larda 7 ila 12. sayılar arasında “Necip Fazıl ve Yeni Dostları” manşeti ile “yeni dostlar” olarak Salih Mirzabeyoğlu ve bazı arkadaşları da yazmaya başlamıştır.

Aksiyon mizacına sahip mücadeleci yönüyle öne çıkan Salih Mirzabeyoğlu’nun, 28 Şubat döneminde gözaltına alındığı, idam cezasına çarptırıldığı, 2005 yılında idam cezasının ağırlaştırılmış müebbet hapse çevrildiği, 16 yıl cezaevinde kaldıktan sonra, dönemin AK Parti hükümetinin meseleye el atışıyla 2014’te tahliye edilip sonra da beraat ettiği belirtilmelidir. Hapisten çıktıktan sonra da siyasi-fikri aksiyonuna devam eden Mirzabeyoğlu, 2018’de beyin kanaması sonucu vefat etmiş; çok sevdiği Üstad’ı Necip Fazıl’ın Eyüp’teki kabrinin yanına defnedilmiştir.

Büyük Doğu’nun “nasıl” buuduna karşılık, “niçin” buudu olarak zuhur ettiğini düşündüğümüz Mirzabeyoğlu, Üstad’ın da tavsiyesine uyarak hukuktan edebiyata, yeni fizikten hikemiyâta kadar değişik yelpazede ancak fikrî bir bütünlük içinde pek çok eser vermiştir. Sanatçı-edebiyatçı yönünü de gösteren *Aydınlık Savaşçıları* (destan) ve *Anafor* (şiir) kitaplarından sonra baş şiir kitabı *Kayan Yıldız Sırrı*’nı da

¹⁵⁸ Turhan Feyizoğlu, *Akıncılar ve Ak-Gençlik’ten AKP’ye*, Tekin Yayınları, 2015, s. 39.

¹⁵⁹ Necip Fazıl, “Müjdelerin Müjdesi”, *Ortadoğu Gazetesi*, 10 Haziran 1979; a. mlf., *Rapor* 5, s. 82.

¹⁶⁰ *Akıncı Güç Dergisi*, Sayı: 3, 15.07.1979; Necip Fazıl, *Rapor* 6, s. 30.

¹⁶¹ *Akıncı Güç Dergisi*, sayı: 2. 02.08.1979; Söz konusu ithaf, Üstad’ın kendi el yazısıyla Salih Mirzabeyoğlu’nun *Marifetname* kitabının kapağında da bulunmaktadır.

yayımlamıştır. Bu şiir kitabı Üstad'ın *Çile*'sine nisbet şiiri olarak da görülebilir. “*Şiir ve Sanat Hikemiyatı*” eseri ise işin estetik ve sanat cephesini örgüleştirme ve poetikaya (şiir görüşü) dairdir.¹⁶² Onun tefekkürüne dair ilk ve önemli eseri ise *Bütün Fikrin Gerekliği*'dir. Zira önce aksiyon ve sanat yönü ile zuhur eden Salih Mirzabeyoğlu, gençlik yıllarında fikrî eserleriyle de öne çıkmıştır. Üstad'ın onun *Kültür Davamız* eseri için el yazısıyla yazdığı şu ifadeleri bunu gösterir: “Bu kitap, Cumhuriyet sonrası kavruk nesillerin ilk ciddi fikir sesi ve ilk çileli nefis murakabesi eseridir”.¹⁶³

Salih Mirzabeyoğlu, Büyük Doğu geleneğini sürdürmek için eserler vermiştir. Onun *İdeolocya ve İhtilal*, *İBDA Diyalektiği*, *İslâma Muhatap Anlayışı ve Kültür Davamız* gibi eserleri buna dairdir. Ayrıca Necip Fazıl'ın temel eseri *İdeolocya Örgüsü*'nün kalbi sayılabilecek olan bölümünü *Başyücelik Devleti* ismiyle müstakil bir kitapta açıklamıştır. Eserlerini, İslâmî bir dünya görüşü olan Büyük Doğu'nun “niçin” var olması lazım geldiğinin bir nevi gerekçe metni şeklinde mütalaa edebiliriz. Tecritçi/soyutlamacı, yani her meselenin kühü'nü ele alıcı bir usulle çağın meselelerine dair yeni bir diyalektik ve metot geliştirdiği söylenebilir. “Ben kimim?” demek, ‘ölüm nedir?’ diye sormakla eşanlamlıdır” diyen Mirzabeyoğlu, bu sorunun cevabını Büyük Doğu'da bulmuş; eserlerinde bunun tafsilatını yapmıştır. Onun fikirlerini, çilesini ve Büyük Doğu'ya bağlılığını varlık muhasebesi açısından ve kendinden zuhuru olarak değerlendirmek gerekir. Onun eserlerinin temalarına göre tasnifini şöyle yapabiliriz:

“Fikir” (23), “sanat” (7), “din ve tasavvuf” (6), “ruhî roman” (6), “fikir tedaileri” (4), “düşünce tarihi” (4), “iktisat” (2), “hukuk ve kamu hukuku” (2), konferans-sohbet” (2), “gözlem” (1), ““yeni fiziğe dâir” (1), “lugat” (1), “araştırma” (1). Bu meyanda belirtilmelidir ki, *Baran* dergisinde tefrika edilen ve fikir tedaileri kategorisi içinde zikrettiğimiz onun *Ölüm Odası* serisinden yeni kitapları (tahminen 6 cild) henüz yayınlanmadığı gibi, savunmaları, ve son konferansı (Adalet Mutlak'a) da ayrı kitaplar oluşturacak hacimdedir.

¹⁶² Mirzabeyoğlu ve İBDA hakkında bir akademik çalışma için bkz. Abdullah Çakmak, *Salih Mirzabeyoğlu ve İBDA Hareketi*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya, 2021.

¹⁶³ Salih Mirzabeyoğlu, *Kültür Davamız*, İBDA Yayınları, İstanbul, 1993, s. 5.

Tâlim Terbiye Kurulu üyeliği yapan edebiyatçı Kâmil Yeşil'in "İslâmcı Düşüncenin Meydan Şairi Olarak Necip Fazıl" başlıklı yazısında, "Üstad"ı terk etmeyen birkaç kişiden biri olarak Mirzabeyoğlu'nu göstermesi, onun Üstad'a sadakatine tanıklık teşkil eder.¹⁶⁴

2.3. Büyük Doğu Fikriyatının Karakteristikleri

Büyük Doğu İdeolojisi, her şeyden önce bir usul davası olup İslâma muhatap anlayışın "nasıl"ını temsil etmektedir. Necip Fazıl, fikir dünyasından önce gelen his dünyasını da inşa etmiş, yaşanmaya değer hayatın ölçülerini billurlaştırmış bir iman ve ahlâk adamıdır. İdeolojisini şeriate derin bağlılık içinde ve ilahî hududa riayet çerçevesinde ortaya koymuştur. Diyalektik, kendi zıddını dışarda bırakma sanatıdır. Büyük Doğu fikriyatı, İslâm'a zararlı unsurları dışında bırakan, efradını câmi ve ağıyarını mâni bir ideoloji/sistem ifadesidir. Büyük Doğu fikir manzumesi, hayatı güzelleştirmeyi hedefleyen ve insanı mükemmeli aramaya teşvik eden düzenlemeler ve faydalar demek olan tahsîniyât'tır. Zarûriyyat ve hâciyât ile tahsîniyyât maslahat prensibinin üç aşamasıdır ve esasen bunlar tek bir küllî amaç için birer vasıta hükmündedir.¹⁶⁵

Necip Fazıl'ın hikmeti öncelemesi, makâsıd ve maslahat prensibi gütmesi, Allah'ın muradı ve şer'î hükümlerin amaçları ile yakın irtibatlı olmasındandır. Bu amaçla zuhur eden Büyük Doğu, Kur'an'ın mesajı ve Hz. Peygamber'in çağrısının hayat verici soluğuna çağımızda bir misal olmaktadır. Bu ideoloji maslahat prensibini benimserken varlığı ile de Müslümanlar için bir maslahat/tahsîniyyât olmaktadır. Bu minvalde söyleyecek olursak bir mütefekkirin fikriyatını doğru anlamak için bir usul perspektifi gerekir. Bu itibarla Büyük Doğu mimarının diline metot açısından bakılması gerektiği de açıktır.¹⁶⁶ Din-İslâm dili-estetikğine dair -daha ziyade felsefî-filolojik- çalışmalarıyla

¹⁶⁴ Kâmil Yeşil, "İslamcı düşüncenin meydan şairi olarak Necip Fazıl", *dünyabizim.com*, 03.03.2020. <https://www.dunyabizim.com/islamci-dusuncenin-meydan-sairi-olarak-necip-fazil-makale,1598.html>, son erişim: 03.06.2020.

¹⁶⁵ İbrahim Kâfi Dönmez, "Maslahat", *DİA*, Ankara, 2003, Cilt: XXVIII, s. 79 ve 94.

¹⁶⁶ Büyük Doğu'nun yönteminin karakteristiklerine dair onun sadık takipçilerinden Mirzabeyoğlu'nun şu ifadelerini zikretmek gerekir: "Büyük Doğu gerek pratik gerekse ideal değerler çerçevesinde mütalaa edilen meselelerin Mutlak Fikre göre "olması gereken"ini gösteren ahenkli bir terkip ve faaliyetlerin kendisindeki ipuçlarından hareketle

tanınan Turan Koç'un şu tespitleri bize, Üstad'ın dini anlamadaki yöntemine ışık tutar mahiyettedir.

“Dinî hakikatlerin büyük bir bölümünün anlatılmasında uygun olan dil, dolaylı anlatıma dayanan sanat dilidir ve bu bağlamda din, sanat ve ahlâk dili bir yerde birbirine çok benzer özelliklere sahiptir. Öyle ki, Allah'ın güzelliğinin dile getirilmesi konusunda düz mantık dilinin yapacağı pek bir şey yoktur”.¹⁶⁷

Büyük Doğu'nun temel vasıflarından biri de yepyeni bir ahlâk ve dünya görüşüne malik olmasıdır. Komünizm dahi ters tarafından bir ahlâk ve dünya görüşü sahibi olurken, onlara karşı olan ve esasında antitez değil tez olan İslâm davasının bir görüş ve inanış manzumesi olarak çağımızda temsil edilmesi gerekir. İslâm'ın izzetini düşünen ve bunu dert edinen Necip Fazıl, Büyük Doğu ile bu ihtiyacı karşılamıştır. Bu açıdan Büyük Doğu, fikir ve sanat çabasından önce üstünde bir “iman ahlâkı” davasıdır ki, bu esasen bir usul meselesidir. Sosyal ve siyasî bir nizam olan Başyücelik sistemiyle Necip Fazıl, dünyaya alternatif bir yönetim şekli teklif eder. “Devlet ve İdare Mefkûremiz”¹⁶⁸ olarak önerdiği “Başyücelik Devleti”¹⁶⁹ ile o, devrimci bir karakter taşır. Nitekim Büyük Doğu'nun bu vasfını “İslâm inkılâbı”¹⁷⁰ diye nitelemiş; bu aksiyon ve fikriyatını da estetik bir form içinde sunmuştur. Bu açıdan bakılırsa Büyük Doğu ideolojisi güçlü bir dil ve diyalektiğe sahiptir. Mesela Üstad, paradoks gibi görünen ve bazen ataletle bahane yapılan kader inanışını aksiyon (amel) ile mezcederek şöyle ifade etmiştir: “Kader, bir amel meselesi değildir; bir itikad meselesidir”.¹⁷¹

sonuçlandırılması gereği bakımından da bir “olması gereken”dir. (Mirzabeyoğlu, *Hikemiyat*, İBDA Yayınları, İstanbul, 1988, s. 125-127).

¹⁶⁷ Turan Koç, *İslâm Estetiği*, İSAM Yayınları, İstanbul, 2019, s. 10. İnsanın varoluşunu ifade de felsefî dilin yetersizliği ve felsefe-edebiyat ilişkisi açısından da bkz. Murat Kara, “Varoluş Bağlamında Edebiyat ve Felsefe Şiir ve Endişe”, *BEÜ SBE Dergisi*, 2019, 8 (1), s. 43-66.

¹⁶⁸ Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2017, s. 283-386.

¹⁶⁹ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 307 ve 311.

¹⁷⁰ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 119, 175 ve 207.

¹⁷¹ Necip Fazıl, *İmân ve Aksiyon*, s.94.

Necip Fazıl'ın Büyük Doğu külliyyatının genelde tamamı, özelde ise yukarıda da farklı açılardan söz ettiğimiz *Çöle İnen Nur*, *İdeolocya Örgüsü*, *Çile* ile *O* ve *Ben* adlı dört “magnum opus” diye nitelenebilecek olan baş eserleri bütün bu fikriyatının karakteristiklerini vermektedir. “Bu eseri örgüleştirmek için yaratıldım” ve “Benim bütün varlığım, vücut hikmetim, her şeyim...”¹⁷² gibi ifadeleri göz önüne alınırsa *İdeolocya Örgüsü* adlı eseri, onun bütün ideolojisini (Büyük Doğu) sistem tutarlığında ortaya koyan temel eseridir demek yanlış olmayacaktır. Bu anlamda onu “iman ve aksiyon” adamı olarak iki kelimeyle vasfetmek mümkündür. Ona sorulan “Bütün yazdıklarınızdan bir tek istisnası ile vazgeçmek zorunda kalsa idiniz, o istisna ne olurdu?” sualine verdiği şu cevapta bunun ipuçları olsa gerektir: “Mutlaka herşeyi unutmam gerekirse ki, bence gerçek ilim, ledünnî ilmi budur, o zaman bende iki kelime kalır sadece; Allah ve Resûlü”.¹⁷³

Büyük Doğu'nun bazı temel karakteristikleri olarak “fikir ve aksiyon” yönünü, “Sanat, estetik modeli”ni,¹⁷⁴ “İslam/iman ahlâkı-edebi ve iktisad modeli”ni,¹⁷⁵ “dünyaya siyasî

¹⁷² Necip Fazıl Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, s. 568.

¹⁷³ Necip Fazıl, *Konuşmalar*, s. 95.

¹⁷⁴ Necip Fazıl'ın ahlâk-edep, sanat ve estetik formuna dair bazı ifadeleri için bkz. *İman ve İslâm Atlası*, s. 121, 219, 221; a. mlf., *Hazret-i Ali*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2009, s. 72. Bu yönde bazı değerlendirmeler için de ayrıca bkz. Salih Mirzabeyoğlu, *Şiir ve Sanat Hikemiyatı*, İBDA Yayınları, İstanbul, 1998, s. 32.

¹⁷⁵ Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, s. 95, 402; a. mlf., *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 129.

düzen teklifi-Başyücelik rejimi”ni,¹⁷⁶ “bilgi ve anlama yönü-metodu”,¹⁷⁷ “yenileyiciliği-ihyâcılığı ve aksiyonu”nu¹⁷⁸ zikredebiliriz. Son olarak yer verdiğimiz onun aksiyonuna dair şu tanıklık ile onun bu yönünü Mehmet Akif, Muhammed İkbâl ile mukayese eden Mısırlı tarihçi-akademisyen Muhammed Harb -ki halen Türkiye’dedir- şu mukayesesinin de önemli olduğunu düşünüyoruz:

“İlk ikisi [M. İkbâl ve M. Akif] Müslüman toplumların acısını, derdini sadece dile getirmekle yetinmişler, onları harekete geçirememişlerdir. Necip Fazıl, herkesin bilinen dertlerle ilgilenmesi için, aksiyona girişmiş, büyük gürültüler koparacak yayınlar yapmış, Müslümanları uyandırmıştır. İkbâl’in dediği gibi, “uyan” demekle kimse uyanmıyor, onları uyandıracak, sarsacak yayınlar yapmak gerekiyor. İşte Necip Fazıl bunu yapmıştır.¹⁷⁹

¹⁷⁶ Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, s. 285-286, 290, 300. Bu hususta ayrıca bkz. Kâzım Albayrak, *Necip Fazıl’ın Başyücelik Modelinde Hürriyet Anlayışı*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, 2018. Bu yönde ayrıca bkz. Arif Ay, “Bir Düşünür ve Sanatçı Olarak Necip Fazıl’ın Kişiliği”, ed. Kadir Özköse, *Kaldırımlar’dan Sakarya’ya Necip Fazıl Sempozyumu*, Bozok Üniversitesi, Yozgat, 2017, Cilt: II, s. 315. Onun bu sistemini mukayese ettiği Hülefâ-yi Râşidîn dönemi İslâm devletinin teşkilâtı ve medeniyeti konusunda da bkz. Ziya Kazıcı, *İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2018, s. 105; Mustafa Fayda, *Hülefâ-yi Râşidîn Dönemi Medeniyet Tarihi*, ed. Eyüp Baş, *İslâm Tarihi*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2016, s. 303; Salih Mirzabeyoğlu, *Başyücelik Devleti*, İbda Yayınları, İstanbul, 1995, s. 196.

¹⁷⁷ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 176; a. mlf., *İdeolocya Örgüsü*, s. 184, 390. Necip Fazıl bu bölümlerde İmam Gazali’nin *Hakikat Arayışı el-Münkız mine’ d-dalâl* adlı eserinde yer alan “Anladım ki, her şey Peygamber nuru meselesidir! Ve Peygamberlik tavrı aklın ötesidir. Bunu gözlerimle gördüm!” sözünden hareketle de bazı yorumlar yapmaktadır (bkz. *Hakikat Arayışı el-Münkız mine’ d-dalâl*, trc. Abdurrezzak Tek, Emin Yayınları, Bursa, 2019, s. 61).

¹⁷⁸ Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, s. 565-67; a. mlf., *İmân ve Aksiyon*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2008, s. 11, 73.

¹⁷⁹ Aktaran: Mustafa Miyasoğlu, *Necip Fazıl Kısakürek*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2009, s. 20.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NECİP FAZIL’IN HADİS VE SÜNNET ANLAYIŞI

Bu bölümde, Büyük Doğu külliyyatı çerçevesinde Necip Fazıl’ın hadisleri anlaması ve tercümelerini eserlerinde kullanması gerekse de temel hadis müsennefâtına yönelik yaklaşımını ele alacağız. Bilahare onun çokça kullandığı 40 hadisi (benzer muhtevadakilerle 61 hadis) teknik-metodolojik yönleriyle tahlil edeceğiz. Buna geçmeden önce konuya giriş olması bakımından onun Kur’ân’a ve sîret-sünnetin sahibi Hz. Peygamber ve sünnetin taşıyıcısı olan “kurucu nesil” sahâbeye dair anlayış ve yaklaşımına kısaca değineceğiz.

Bu meyanda belirtmek gerekir ki, Büyük Doğu külliyyatında hadislerle merkezî bir rol veren, aşağıda ortaya konulacağı üzere, tekrarlarıyla birlikte 2750 kadar hadisi günümüz için dinamik planda inceleyen Necip Fazıl’ın bu açıdan etraflıca ele alınması gerekir. Bundan dolayı İslâmî bir dünya görüşüne mensup olan Necip Fazıl’ın, hadisleri kendi fikriyatı içinde nereye yerleştirdiği ve onlardan nasıl istifade ettiği hususu önemi haizdir. Zira *İman ve İslâm Atlası* eserinde yer alan “Hadislerle Dünya Nizamı” başlığından da anlaşıldığı üzere onun eserlerindeki, çoğu hadislerden mülhem, bazı başlıkları bile hadis literatürüne vukufiyeti yanı sıra, onlardan hareketle nasıl bir dinî ve siyasî düşünce-sistem, ortaya koyduğunu gösterir. Bu bağlamda Necip Fazıl’ın bütün eserlerinde geçen hadisler tespit edilmiş ve onlardan bir kısmı teknik ve muhteva analizine tâbi tutulmuştur. Bu hadislerin tahrirleri yapılmış, sahilik-zayıflık yönünden durumları tespit edilmiştir. Büyük yekûn tutan bu hadisleri tahlil ederken standart iki başlık kullandık.

Necip Fazıl’ın hadis-sünnet kullanımına giriş olması bakımından İslâm’ın birinci kaynağı Kur’an âyetlerini kullanımını, bazı âyetlere yönelik meâl-tefsirlerini kısaca ele almak yerinde olacaktır.

3.1. Necip Fazıl’ın Eserlerinde Kur’ân

Necip Fazıl eserlerinde pek çok yerde lafzen, mânen ve işareten âyetlere yer vermiştir. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, abdestsiz dokunulmayacağı ve yüksek yerde tutulması gerektiği inancı-edebi sebebiyle “Büyük Doğu” yayınlarında âyetler orijinal

hâli ile basılmamaktadır. *İman ve İslâm Atlası* eserinde “Hususiyyet”¹⁸⁰ başlıklı bir sayfada bu anlayış izah edilmiştir. Ayrıca onun, Allah’ı, Resûlünü, sahâbîyi, velîyi, anneyi, babayı nihayet milleti sevmenin ölçüsünün, “had” mefhumunu da yaratan Allah’a âit olduğunu ifade ettiği “Hadler”¹⁸¹ başlıklı yazısına da işaret etmek gerekir.

Necip Fazıl, eserlerinde Kur’an Arapçasının inceliklerine de işaret için zaman zaman tefsirine yer verir. Kalem Sûresi 4. âyetinin tefsiri sadedinde şunu söylemiştir: “Allah, Sevgilisinin, ‘*Azîm bir ahlâk üzere*’ olduğunu, O’nu ahlâkların en azîmi içinde yarattığını bildiriyor. Ahlâk mefhumunun yanında kullanılmasına Arapçada hiç alışılmamış “azîm” sıfatı, burada titreticidir”.¹⁸²

Kur’an’ın mahiyeti üzerinde de yer yer duran Necip Fazıl, Allah’ın kelâmının ezeli ve ebedî olduğu, zâhirî ne söylese de tek harfine bütün bir kâinatın sığıdığı ve ona böyle bir kudsiyet hâlesi içinde saygı gösterilmesi gerektiğine dikkati çekerek Allah’ın Kitabı hakkında şu edebî ifadelerle yer vermiştir:

“İçinden nizâmların nizâmı tüten, ancak yürek hizasında ve baş üstünde taşınabilecek, topyekûn varlığın hesabını verici kelimeler içinde ve kelimeler üstüne İlâhî hitap...”¹⁸³

Kur’an ile alakalı kadim dönemde tartışılan bazı konuları gündeme getiren Necip Fazıl, Kur’ân’ın mahluk olup olmadığı hakkında şöyle demiştir: “Kur’ân, genişliğine dış yüzü ve derinliğiyle içiyle Allah kelâmıdır, Allah ile kâim ve sonradan yaratılma (mahlûk) değildir”.¹⁸⁴ “Ezelî ve Ebedî Kitap” başlığı altında bir başka eserinde de “Allah’ın ezeli kıdem sıfatı içinde kadim ve onunla kâim kelâmı. Kelâm-ı Kadîm. Ve Mahlûk değil...”¹⁸⁵ değerlendirmesini yaparak Ehl-i Sünnet çizgisinde olduğunu beyan etmiştir.

Diğer taraftan Necip Fazıl, Kur’ân’ın kendi anlayışımız ve aklımız seviyesinde yorumlanmasını şiddetle eleştirmiş, Kur’ân’ın tercümesi olamayacağını, ancak

¹⁸⁰ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 5.

¹⁸¹ Necip Fazıl, *Çerçeve 3*, s. 132.

¹⁸² Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 504.

¹⁸³ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 38.

¹⁸⁴ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 20.

¹⁸⁵ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 537

meâlinin yapılacağını ve onlara da Kur’ân denemeyeceğini, değişik makalelerinde ve kitaplarında ifade etmiştir. Kur’ân’ın en büyük müfessirinin ise Resûller Resûlü olduğunu *Çöle İnen Nur*’da ifade etmiştir. Bu eserin “Kur’ân Tefsir ve Meâli” bahsinde, büyük tefsirciler için “Sahâbîlerin büyükleri, daha sonra da toplu ifadeyle, büyük hâl, takva, ilim ve tahkik ehli...” diyen Necip Fazıl, örnek tefsirlerden biri olarak da “hikmet ve inceliklerde” diyerek müfessir, Eş’arî kelâmcısı ve Şâfiî fakihi olan Beyzâvî (ö. 685/1286) tefsirini misal vermiştir.¹⁸⁶ Onun *İman ve İslâm Atlası* ile *Çöle İnen Nur* eserlerinde Kur’ân ve Kur’ân ilimleri bahislerinin bulunduğunu ve bunlarla ilgili tanım, kavram ve hikmetlere yer verildiğini görmekteyiz.

İslâmî ilimlerin ipuçlarının bulunduğunu söylediğimiz *Çöle İnen Nur* eserinde doğrudan Kur’ân ile ilgili “Allah’ın Kitabı”, “En Büyük Mucize” ve “Ezelî ve Ebedî Kitap” bahisleri vardır. “Kur’ân ve İnsan” faslında ise “Dinleyenler”, “Nazil Olduktan Sonraki Mucize” ve “Öbür Kitaplar” başlıkları yer almaktadır. “Kur’ân’ı Anlamak” başlığı altında ise “Kur’ân hikmeti ve emirleri” ile “Kur’ân tefsir ve meâli” bahisleri bulunmaktadır. Bütün Peygamberlerin mûcizeleri yanında, “hem akıl almazlık, hem de açıklık ve belirlilik bakımından Kur’ân mûcizesinin en büyüğü” olduğunu ve onun “nâmütenahi icaz, mâna, âhenk, nizam, azamet, hikmet, ölçü ve nisbet çağlayanı” vasıfları taşıdığını, dinleyenlerin ya Ömer gibi hemen kapılıp teslim olduğunu, kabul etmeyenlerin ise “sihir” dediğini ancak “insan kelâmı” diyemediklerini belirten Necip Fazıl, Kur’ân’ın türlü iç ve dış tahripçilere rağmen günümüze sağlam bir şekilde gelmesinin ayrıca bir mûcize olduğunu ifade etmektedir.¹⁸⁷

İmân ve Aksiyon adlı eserinde ise, “Kur’an, bazen açık, bazen kapalı, bazen dolambaçlı, bazen bedihî, bazen mecazî, baştan başa aksiyon emriyle doludur”¹⁸⁸ diyen Necip Fazıl’ın bu ifadelerinden onun Kur’an ilimlerinden olan “muhkem-müşâbih”, “mücmel-mübeyyen”, “hakikat-mecaz” bahislerinden haberdar olduğunu söyleyebiliriz. Yine aynı eserde o, Kur’an sûrelerinin başında bulunan besmele hakkındaki şu yorumu da önemlidir: “Besmele, yalnız Allah’a dayanılarak yapılan

¹⁸⁶ İtikat ve amelde ise onun, İmâm-ı Azâm Ebû Hanîfe’yi örnek gösterdiği görülmektedir. Bu konuda bkz. Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 544.

¹⁸⁷ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 536-542.

¹⁸⁸ Necip Fazıl, *İmân ve Aksiyon*, s. 16.

işin, vazifenin açış formülüdür ve mâna, hikmet, güzellik, gerçeklik, tesir, tenbih bakımlarından hiçbir dinde böyle bir anahtar mevcut değildir”.¹⁸⁹

3.1.1. Âyetleri İşleyişi

Bu ifadelerin ardından Necip Fazıl’ın bazı Kur’an ayetlerine dair tercüme ve yorumlarına örnekler vermek, onun Kur’an’a yönelik bilgisini, tefekkürünü göstermesi bakımından önemi haizdir. Genel olarak söylenecek olursa, Necip Fazıl’ın toplam 38 eserinde yaklaşık 270 kadar âyet kullandığını tesbit ettik. Ancak işareten kullandığı âyetler buna dahil değildir. Mükerrerleri çıkarınca bu sayı 150’ye inmektedir. Necip Fazıl’ın tercüme edip Büyük Doğu yayınlarında bastırdığı beş eserde geçen âyetlerin sayısı ise 200 kadar olup bunlarla beraber âyet sayıları 470’e yükselmektedir. Tespitlerimiz doğrultusunda telif-tercüme eserlerde geçen âyetlerin tekrarsız sayısı ise 260 civarındadır. Âyetlerin en çok geçtiği eserleri ise *Çöle İnen Nur*’da 63, *İmân ve Aksiyon*’da 27, *Hazret-i Ali*’de 27, *İhtilâl*’de 19 ve *Peygamber Halkası*’nda 18 adet şeklindedir.

Âyetleri naklederken bazen sûre ismi verip âyet numarasını ise pek vermeyen Necip Fazıl, *Gönül Nimetleri* eserinde, “Bir kimse, *Sana emredileni yap*” meâlindeki âyeti işitir işitmez secdeye vardı ve bu kelâmın fesahatine secde ettiğini söyledi.” naklini verdikten sonra parantez içinde kendi yorumunu “Zâhirî mâna bakımından basit görünen nice âyetler vardır ki, derinliğine, anlamları sonsuzdur”¹⁹⁰ şeklinde eklemiştir.

Eserlerinde en sık kullandığı 9 âyet (tekrarlarıyla birlikte 80 âyet) konularına göre daha ziyade “ahlâk”, “hakikat”, “aksiyon” ve “ilim” konularına dairdir. Bu âyetler eserlerindeki tekrar sayılarıyla birlikte şunlardır:

1. “*Ben insanı yeryüzüne halife olarak yarattım*”. (Bakara, 2/30) (25).
2. “*Ben emaneti dağlara ve taşlara teklif ettim, kaçındılar, insan ki, zalûm ve cehûldür, üzerine aldı, kabul etti!*” (Ahzâb, 33/72) (10).
3. “*Sana verdiğim nimetleri takdis et, dile getir*”. (Duhâ, 93/11) (9).
4. “*Hiçbir nefse takatından fazla yüklemem*”. (Bakara, 2/286) (7).
5. “*Dinde ikrah (zorlama) yokur*”. (Bakara, 2/256) (7).
6. “*Oku, Rabbinin ismiyle başlayarak...*” (Alak, 96/1) (6).

¹⁸⁹ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 16.

¹⁹⁰ Kastallânî, *Gönül Nimetleri*, trc. Necip Fazıl Kısakürek, İstanbul, 2008, s. 435.

7. “*Ey örtülere bürünen... Kalk ve uyar...*” (Müddessir, 74/1-2) (6).
8. “*Emrolunduğun şeyleri açığa vur*”. (Hicr, 15/94) (5).
9. “*Hak geldi ve bâtil gitti*”. (İsrâ, 17/81) (5).

Görüldüğü üzere, ayrıca ele aldığımız “*Ben insanı kendime halife olarak yarattım!*” (Bakara, 2/30) âyeti, 25 kez ile en çok tekrar edilen ayet olmuştur. Bu bağlamda, ilgili bölümde ele alınacağı üzere, sıkça kullandığı hadislerin de bu âyetlerin izdüşümü olduğu yönünde tespitimiz bulunmaktadır. Nitekim “İmân ve Aksiyon” konferanslarında Necip Fazıl, mevzu ile ilgili âyet ve hadislerden bir demet yapmakta, İslâm’ın aksiyon emrini verdiğini, kulun memuriyetinin bu kelimede (aksiyon) görüleceğini ve dinimizde karşılığının ise “amel” demek olduğunu ifade etmektedir. Bu yönüyle bakıldığında Büyük Doğu fikir ve aksiyonunun temeli söz konusu âyet ve hadislerin açılımından ibarettir dense yanlış olmayacaktır. Bu meyanda Necip Fazıl’ın “İmân ve Aksiyon” konferanslarında merkezi âyeti “*Ben insanı kendime halife olarak yarattım*” ve buna dair serlevha hadisi de “*Bir günü bir gününe eş geçen aldanmıştır*”dir. Buna göre “Her gün biraz daha yeni, biraz daha başka. Fakat her gün özde ve esasta daima. Aynı mihver etrafında ebedî yenilik...”¹⁹¹ yorumuyla âyeti şerh edici olarak yer alır.

Meâl verirken de Necip Fazıl’ın zengin tedaileri olan kelimeleri seçtiğini ve bunu da Kur’ân’daki sırların sınırsızlığına binaen yaptığını ifade etmek gerekir. Meselâ “*Her şey Allah’ın yüzüne karşı helâkte...*” (Kasas, 28/88) âyetine, *Çöle İnen Nur* eserinde alt alta üç farklı meâl vererek bu hususa dikkat çekmek istemiştir. Veciz yorumlarıyla birlikte üç farklı meâli şöyledir:

-“Allah’tan gelen mâmütenahi icaz, nâmütenahi mâna, nâmütenahi âhenk, nâmütehani nizam, nâmütehani azâmet, nâmütehani hikmet, nâmütehani ölçü, nâmütehani nisbet çağlayanı...Kur’ân’ın zâhirindeki yalnız.

“*Her şey helâkte; onun veçhine karşı...*”

Yahut “*Allah’ın yüzünden başka her şey helâkte...*”

Veya “*Onun yüzüne karşı, her mevcut yoklukta...*”

¹⁹¹ Necip Fazıl, *İmân ve Aksiyon*, s. 15-22.

Hikmetine, bütün beşerî tefekkür yekûnu ve tecrid çilesi yetişemedi”¹⁹².

Üstad’ın ruhî roman tarzında kaleme aldığı *Aynadaki Yalan* romanında da bu âyetin derinlikli tefsirine rastlamaktayız: “Allah kelâmındaki hikmetlerin en büyüklerinden biri “*Her şey Allah’ın veçhinde, yüzünde, helâkte*” âyeti... Fakat bunu sözle ve cümlelerle, sözün ve cümlenin dış yüzünden anlamak ne mümkün!.. Bu yakıcı idrak sade Allah’ın nadir kullarına nasip... Yalnız bu âyet, Kur’ân’ın Allah kelâmı ve Resûlü’nün hak olduğunu ispata yeter”¹⁹³.

Necip Fazıl Kısakürek’in *Esselâm* adlı şiir kitabındaki Kur’ân’dan lafzen, mânâ ve işaretten yapılan iktibasları incelediği makalesinde Mahmut Öztürk şu tespitleri yapar: “Necip Fazıl az kelime ile çok şey ifade etme üslubunu âyet meâllerini iktibas ederken de kullanmıştır. Mânaya aykırı olmamak kaydıyla olabildiğince daha az kelime ile iktibasları gerçekleştirmiştir. Bu eserin sıradan bir muhafazakâr aydın tavrından daha ileri bir gayretin ürünü olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Kaldı ki konumuz dışında tuttuğumuz; onun hadislerden yaptığı iktibaslar ve tasavvufî yorumları beraber değerlendirdiğimizde *Esselâm*’ın klasik çağdaş şiir kitabı kalıbına sığmadığı hemen görülecektir”¹⁹⁴.

Necip Fazıl, âyetleri temel almasına rağmen onların tatbiki ve tefsiri olarak bazen doğrudan hadislere yönelmiş ve sahâbî, velî, âlim sözleriyle de tezlerini eşya ve hadiseler zemininde misallendirmiştir. Aşağıda da ele alınacağı üzere Kur’ân’ın açılımı ve pratiği demek olan sünnete dair veriler, Büyük Doğu fikriyatında çokça kullanılmıştır.

3.1.2. Serlevha (Merkezî-Mihverî) Âyet

Üstad, “*Ben kulumu eşya ve hâdiseleri teshir etmesi için kendime halife olarak yarattım!*” âyetini Büyük Doğu külliyyatında dikkat çekici bir sıklıkla kullanmış olup kâinat muhasebesinde bu âyete anahtar rol vermiştir. *İdeolocya Örgüsü* eserinin

¹⁹² Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 537.

¹⁹³ Necip Fazıl, *Aynadaki Yalan*, s. 287.

¹⁹⁴ Mahmut Öztürk, “Necip Fazıl Kısakürek’in *Esselâm* Adlı Kitabında Kur’ân’ı Telmihler ve İktibaslar”, *İSEM*, sayı: 20, 2012, s. 134 ve 153.

“Beklediğimiz İnkılabın Yönleri” faslında ve “Müsbet Bilgiler” bahsinde bu âyet şöyle işlenmektedir:

“Müspet bilgilerin tarifi kolaydır; eşya ve hâdiseleri bütün dış kanunlarıyla, amelî fayda bakımından teftiş, tefahhus ve insan iradesine bağlamak yolunda aklın istismar hakkı... Bu hak o kadar İslâm’ın malıdır ki, her şeyden evvel mü’minlere Allah tarafından ve Kur’ân’la emredilmiştir; *“Rabbiniz sizi yeryüzünde halifeler etti; sizi arzın teshir ve tasarrufuna memur eyledi ve öbür mahlûklara hâkim kıldı”*. Ayrıca ve hep o gayeye bağlı binbir muazzam hadis içinde hep aynı düstur...”¹⁹⁵

Bu âyet, Üstad Necip Fazıl’ın açık ara en çok kullandığı ve 25 tekrar sayısı ile tüm eserlerindeki âyetler listesinin başında yer alır. Ondan sonra gelen âyetin tekrar sayısı ise 10’dur. Aradaki bu fark dikkat çekici bir husustur. Bu âyetin meâline Üstad’ın kattığı anlam zenginliğinin ise piyasadaki meâllerde pek görülmediğini belirtelim. Üstad âyette geçen “halife” kelimesini lafız ve mânaya uygun olarak, “eşya ve hadiseleri zapt ve teshir vazifesi” diye çevirir.

İmân ve Aksiyon konferansında bu âyeti “açık aksiyon memuriyeti” ve “ebedî oluş yolunda sonsuz hareket” diye yorumlayan Necip Fazıl, bu bahiste 25 civarında âyet zikrederken en başa mevzuumuz olan âyeti koyar. Bahsin devamında ise her işe besmele ile başlama emrinin, peşinden bir hareketi icap etmesi açısından aksiyonun anahtarı olduğunu belirtir.¹⁹⁶ Böylece aksiyonu, “Allah’ın ismi”ne bağlar.

Sadece bir siyer kitabı olmayıp usul, ilim (fıkıh), hikmet, ahlâk, iktisad vs. birçok mevzunun ipuçlarını veren *Çöle İnen Nur* kitabında, “Kur’ân’ı Anlamak” bölümünde “Kur’ân Hikmeti ve Emirleri” alt başlığında, “Kâinatın bütün esrarını, en yakın ve en uzak her zerrenin birbirine nispetinde, zaman ve mekân boyunca olmuş ve olacak her şeye kadar Kur’ân’ın hikmeti içinde bilmek lâzım... Bilinmezi bilmek budur ve bu kadardır” diyerek Batı karşısındaki durumumuzun söz konusu âyetin gereğiyle amel etmememiz olduğu şu şekilde dile getirir:

¹⁹⁵ Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, s. 250.

¹⁹⁶ Necip Fazıl, *İmân ve Aksiyon*, s. 15-17.

“Sadece insanı, yeryüzünde halifesi olarak yarattığını ve onu eşya ve hâdiseleri teshire memur ettiğini bildiren Allah’ın Emrindeki zâhirî delâleti mefkûreleştirmiş olsaydık, bugün müspet bilgileriyle cihana hâkim Garbın basit akıl harikası bizde olurdu”.¹⁹⁷

Yine *Hesaplaşma* eserinde “Bu âyetin şuuruna erseydik bugün bütün kâinat bizimdi”.¹⁹⁸ denilirken, *Sahte Kahramanlar* eserinde ise, “Avrupalı inanmadığı Kur’ân’ın bu maddesini inanmadan tatbik etti”¹⁹⁹ demiştir.

Öte yandan Necip Fazıl’ın hem içe hem dışa yönük aksiyonu açısından ilhamını aldığı bazı âyet ve hadisler vardır. Buna sahâbî, velî ve âlim sözlerini de ekleyebiliriz. Onu kurtarıcı olan ve aksiyona geçiren bu ölçülerin en başında gelen bu mihver âyetin Büyük Doğu’nun misyonuna işaret ettiği belirtilmelidir. O’nun “Yeni Filiz Lâzım” başlıklı başmakalesinden yapacağımız aşağıdaki alıntı hem bu âyetin açılımı hem de ondan nasıl bir filiz yeşerdiğine dair açıklamasıdır:

“Evvelâ “*Ben kulumu eşya ve hadiseleri teshir etmesi için kendime halife olarak yarattım!*” buyuran Allah’ın emrine uyarak Rönesans hareketinin, yani yerinde akıl hak ve istiklâlinin İslâm’a ait olduğunu anlar, iç fesatlara ve din adına işlenen cinayetlere dinin hakikatiyle karşı koyar, bazı sarıklıları sarığıyla boğar, sahte Batılılaşma hareketinin maymunlara bile kahkaha attıracak kofluğunu görür, bütün kâinatın tohumda gizli ağaç gibi, İslâm’da olduğu ve bütün dâvanın onu kol kol, lif lif, dal dal ve yaprak yaprak hecelemeden ibaret bulunduğunu takdir eder, ucuz ve sahte kahramanların yolunu keser ve muhtaç olduğu rejimi noktası noktasına İslâma bağlı olarak dünya çapında heykelleştirirdi. İşte Büyük Doğu’nun fikir plânında yaptığı budur ve bu iş ve işçilik, Rönesans’dan beri Türkiye’de ve bütün İslâm âleminde yapılamamıştır. Allah’ın “*Sana verdiğim nimetleri dile getir*” emriyle bu hakikati bağlamak, hattâ mahyalaştırmak hakkımız ve belki vazifemizdir”.²⁰⁰

Bu alıntıda, âyetin âyetle tefsiri sadedinde yer alan, “*Sana verdiğim nimetleri dile getir*”²⁰¹ âyeti, Necip Fazıl’ın sıkça kullandığı âyetler listesinde üçüncü sırada yer

¹⁹⁷ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 545.

¹⁹⁸ Necip Fazıl, *Hesaplaşma*, s. 93.

¹⁹⁹ Necip Fazıl, *Sahte Kahramanlar*, s. 113.

²⁰⁰ Necip Fazıl, *Başmakalelerim 3*, s. 188.

²⁰¹ Ahzâb, 33/72.

almaktadır. Demek ki bu âyetten de anlaşılan, eşyada Allah'ın tecellilerini ve kanunlarını ortaya çıkararak halifelik vazifesini yerine getirmektir. Bahsin devamında ise Necip Fazıl, İslâm ölçülerini kışrından tekrarlayan eski nesiller değil, “sahâbî” tipini ve dört büyük halifeyi takip edecek yeni nesilleri yoğurmayı hedef aldığını vurgulayarak, “İslâm'ın olanca saffet ve asliyetiyle doğması ve bütün insanlığa şifa getirmesi ancak bu şekilde kabildir. Bu kâinat ve dünya bizindir ve anahtarları cebimizde kaybedilmiştir. Yeter ki, onu, astar içinden çıkarmayı bilelim”²⁰² der. O'nun, İslâm'ı yitiren bizim gibi nesillerin hali için söylediği, “Ceplerde kaybedilen güneş” tabiri meşhur olup bu bahis içinde de geçmektedir.

3.2. Hz. Peygamber Tasavvuru ve Temel Özellikleri

Necip Fazıl'da Allah Resûlü sevgisi çok fonksiyonel ve merkezîdir. “O ki varlık o yüzden var!” diyerek bütün iş ve oluşu O'na bağlar. Varlık muhasebesini Allah Resûlü'nden başlatır. Ona göre varlık O'nunla vücud bulmuştur. Kur'ân'ın iniş sebebi de O olup ilk ve başlangıç Hz. Peygamber'dir. O, Kâinatın Efendisi, Varlığın Tâci'dir. O'nsuz oluş mümkün değildir. Baş şiiri olan “Çile”yi de bu minvalde kaleme alan Necip Fazıl, Hz. Peygamber aşkını şu mısralarında ifade etmiştir:

“Allah, Resûl aşkıyla yandım, bittim, kül oldum!

Öyle zayıfladım ki, sonunda herkül oldum”.²⁰³

Necip Fazıl'da Hz. Peygamber sevgisi mücerred bir sevgiden ziyade derinliği olan, onu yakan ve pişiren, harekete geçiren bir “vecdî ahlâkî”²⁰⁴dir. Onun *Nur Harmanı* kitabının üst başlığı olan “Efendimiz, Kurtarıcımız, Müjdecimiz” ifadesinde görüldüğü üzere, Kâinatın Efendisi bütün fikir ve duygu dünyasını dolduran mihrak şahsiyettir. Necip Fazıl'da tecelli eden Hz. Peygamber sevgisi, milletin kökleriyle de buluşur. Bu ise onun millet tarafından ne kadar sevildiğini, bu sevginin köklerinin Allah ve Resûlü aşkından geldiğini gösterir. Onun, “Türkün ruh kökü” ifadeleri de Allah ve Resûl sevgisine tekabül etmektedir. O, bir kavme aşî yaparken kavimler üstü bir davayı (İslâm) zerketmektedir. Necip Fazıl'ın Hz. Peygamber tasavvurunun

²⁰² Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 189.

²⁰³ Necip Fazıl, *Çile*, s. 376.

²⁰⁴ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 133, 187-190.

Mehmet Akif dâhil dönemindekilerden farklı olduğunu tespit eden edebiyatçı-akademisyenlerden M. Fatih Andı, onun sanatı ve fikriyatı için şunları söylemiştir:

“Necip Fazıl, modern dönem na’t edebiyatımızda bir dönüm noktası ve bir odaktır. Akif’ten gelen, klasik na’t edebiyatımızdan tamamen farklı bir hassasiyetin, farklı bir renk ve ses tonuyla çoğalışıdır, devamlılığdır. (...) Bu muhtevayı yapan unsurların başında ise, onun Peygamber’i bugünün toplumuna söyledikleri ve söyleyecekleri etrafında, klâsik şairlerimizin şefaat ve övgü çabalarına yönelmiş yaklaşımlardan tamamen farklı mesaj yüklü, hayatla örtüşük, şahsiyeti diri, çağın insanının ve toplumun idealine seslenen, canlı bir şahsiyet olarak ele alıp anlatışı gelir. Bu anlatış, Peygamber’i modern karşıtı radikal bir bilinç ve algı ile aktarır”.²⁰⁵

Bu doğrultuda Necip Fazıl’da Peygamber sevgisi, akılla inanmak değil, kalp (aşk) ile inanmak olup dil ile edebiyatını yapmak değil, canıyla aksiyona geçmek şeklindedir. Onun akli kalbinden sonra, dili ise elinden sonra gelmekte ve hepsi de Allah ve Resûlü dâvası için yerini ve kâmil şeklini bulmaktadır. Necip Fazıl, “O olmasaydı olmak olmayacaktı!”²⁰⁶ diyerek bütün oluşu Allah Resûlü’ne bağlar ve neredeyse her şeyini O’na nispet eder. Öte yandan Necip Fazıl’ın “Mucize”²⁰⁷ başlıklı yazısı, Allah Resûlü’nün yolundan kopmanın bizi ne hallere düşürdüğünün ifadesidir.²⁰⁸ O’nun yolundan gitmek tarihte bu milleti yücelttiği gibi aksi durum ise süflileştirmiştir.

²⁰⁵ M. Fatih Andı, *Şiirin Ufku Hz. Peygamber’i Şiirle Sevmek*, Ketebe Yayınları, İstanbul, 2019, s. 21-22.

²⁰⁶ Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, s. 464.

²⁰⁷ Necip Fazıl, *Rapor 4*, s. 78.

²⁰⁸ Bu yazının geçtiği dergi ve eserler şunlardır: 1968-1970 yıllarında verildiğini tahmin ettiğim “Ruh Muvazenesi” konferansında, “Türkiye’nin ve İslâm âleminin bugünkü hâli, Allah Resûlü’ne dair mucizelerin, hiçbir peygambere nasip olmamış, en büyüğü!.. Tersinden mucize...” (*Dünya Bir İnkılâp Bekliyor*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014, s. 99-102.) tespitinde bulunan Necip Fazıl, bu görüşünü öncesinde ve sonrasındaki paragraflarla destekler. 28 Nisan 1971 Büyük Doğularında da (sayı 17, s. 3) bu yazının tamamı bulunmaktadır. İlk baskısı 1973 yılı olan *Türkiye’nin Manzarası* eserinde de Mucize başlığında (Büyük Doğu Yayınları, 2007, s. 155) aynı mevzu, son kısmı kısaltılarak yayınlanır. Ayrıca *Rapor 4* eserinde de (Büyük Doğu Yayınları, 1979, s. 78) tamamı yayınlanmıştır.

Üstad, “Gayelerin Gayesi” diye vafsettiği “Kurtarıcılar Kurtarıcısı”na ancak “Ölmeden Ölme” idraki ile yanaşabileceğimizi ifade ederek şöyle demiştir:

“En mahrem ve yakın görüş noktalarından Peygamber anlayışı, işte sonu olmayan bu idrak vecdinden başlar. Yoksa O’nu bir takım kuru ta‘zim kelimeleri içinde, bir takım yavan hesapların ve dış görünüş sınırlarının gözlüğünden boş yere hecelemeye çalışmak değil. Vecdin metoduyla bu görüş arasındaki fark, birinin peşinen topyekûn ve ispatsız doğrulaması, öbürünün ise ispat dâvasında kuru aklı konuşturması ve satıhta kalması”.²⁰⁹

Hiz. Peygamber’in beşer-insan ve kul olmasını da çok önemseyen Necip Fazıl, O’nu Hiz. İsa ile de kıyaslayarak Hiz. İsa’dan üstünlüğü sadedinde, “Hiz. İsa’da melekîyet yön var idi, ancak beşerîyet yönü eksik idi”.²¹⁰ şeklinde vurgu yaparak meleğin secde ettiğı beşerîyet vasfını insanî oluş ve tekâmül noktası olarak görmüştür. Allah Resûlü’nün, kul gibi oturup kalkmasından çok evliliğine kadar bu vasıflar içinde büyüklüğünün tecelli etmesine de dikkat çeker. Kısaca, Allah’ın Sevgilisi nefis muhasebesine taalluk eden beşerî yön açısından da en üstün olanıdır.

Öte yandan Necip Fazıl’da Hiz. Peygamber tasavvurunun kanaatimizce üç temel özelliğı bulunmaktadır. Birincisi, Allah Resûlü’nü varlık ve oluşun temeli görmesi; ikincisi, “Kâinatın Efendisine sanat tavrı ile yaklaşması ve iman ve sanatın birlikte tecellisi”; üçüncüsü ise, “Hiz. Peygambere hitap tarzlarında görülen edep tavrı ve fikrî derinlik”tir. Sanatçı-mütefekkir olarak kâinatın sırlarını kurcalayan ve insanî hakikatini arayan Necip Fazıl, mürşidi Abdülhakîm Arvâsî vasıtasıyla bu işin anahtarının Allah Resûlü’nü sevmek ve anlamak olduğunu öğrenir ve ondan sonra Hiz. Peygamberin hakikatine yoğunlaşır. *Nur Harmanı ve Başbuğ Velilerden 33* eserlerinin girişinde bu durumu şöyle anlatır:

“Mutlak (Bir)in bir ve tek olarak yarattığı. O, kendisinden sonraki halkalanışa, Allah’ın kendisiyle sayı sayı yol verdiği. O, bizzat oluşun sırrı, adedlenişin vâhidi. O, insanın gâyesi, Peygamberliğin ufku. Ezelde sebep, ebedde netice. O, zâhiriyle sayısız

²⁰⁹ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 461.

²¹⁰ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 137; a. mlf., *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 122.

çizgili şeriatın, bâtınıyla de bütün çizgileri tek noktada hudutlaştıran hakikatin merkezi”.²¹¹

Hal böyle olmakla birlikte onun Allah ve Peygamber inancının en yakıcı ifadeleri *Çile* şiir kitabında bulunmaktadır. İnsan bölümündeki ilk şiirine “Peygamber” adını vermiş olup “O” beytinde şu mısralara yer vermiştir:

“O, Allah’ın emriyle Kâinatın Efendisi;

Varlığın Tacı, varlık nurunun ta kendisi...”²¹²

Müessirden ziyade eserde derinleşen Necip Fazıl’ın varlık muhasebesini, Hz. Peygamberin varlığı üzerinden yaptığını görmekteyiz. Sîret konularını ihtiva eden bazı eserlerinden şiir kitaplarına, hadisler demetinden konferanslarına kadar bunun tezahürlerini görmemiz mümkündür. Necip Fazıl, iman dâvası ve his dünyasını Allah Resûlü’ne teslimiyetten sonra, O’nun maddî ve manevî hayatının kılavuzluğundan başlatır. İnsandan maksadın O olduğunu “Gâye-İnsan ve Ufuk Peygamber” terkiibiyle hülâsa etmişse de “Ölçü” isimli noktalamasında da şunu söyler:

“Müjdecim, Kurtarıcım, Efendim, Peygamberim;

Sana uymayan ölçü, hayat olsa teperim!”

Allah Resûlü’nün zâhiri ve bâtını, kısaca her şeyi ile Müslümanlara ölçü olduğuna işaret eden Üstad’a göre nasıl ki Allah Resûlü zâhir ve bâtınıyla ayrılmaz ve her şeyiyle örnek bir şahsiyet ise, İslâmî ölçüler de zâhir ve bâtınıyla birbirinden ayrılmaz bir bütündür.²¹³

Bütün bu ifadelerden hareketle Necip Fazıl’ın aslında Hz. Peygamber’e ilimden ziyade “imanın iç şartı” diye nitelediği “vecd”²¹⁴ ve sanatla yaklaştığını söyleyebiliriz. *Çöle*

²¹¹ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, s. 9; a. mlf., *Başbuğ Velilerden 33*, s.3.

²¹² Necip Fazıl, *Çile*, s.80.

²¹³ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 12.

²¹⁴ “Vecd” konusunun Necip Fazıl’daki tanımı-anlamı için onun şu ifadeleri verilebilir: “O’nu böylece anlattıktan sonra ilk mesele: Bu eser bir “Mevlid”mi? Hayır! Sadece O’na olan eritici aşkımın ve gevşemez bağlılığımın vecd destânı. Vecd, imanın iç şartı” (bkz. Necip Fazıl, *Esselâm*, s. 8). Bu konuda ayrıca onun *İman ve İslâm Atlası* eserinin ikinci kısmının başlığı olan “Vecd” bölümüne bakılabilir.

İnen Nur'da Kâinatın Efendisini anlatırken sanki bir nur huzmesi içinden naklettiğini hissediyoruz. Esere erişilmezlik veren bu ruh ve aşktır. Dil ve üslûbu da ondaki iman ve aşka eşlik etmektedir. Mesela Allah Resûlü'nün çocukluğunu "Nur Çocuk", gençliğini ise "Mukaddes Genç Adam" hitaplarıyla ifade etmiş; böylece aslında "Gâye-İnsan ve Ufuk-Peygamber" vasıflandırmasını âdeta hissettirmiştir. Zira dakik ilim mihengine vurduktan sonra o bilgileri iman ve aşk hamuruyla yoğurup yepyeni bir eser vermek hem çileye hem sanatçı kumaşına delâlet etmektedir. Bu meyanda vurgulamak gerekir ki, o bazı konferans ve hitâbelerini "Allah'ın inayeti ve Resûlü'nün ruhaniyeti üzerinize olsun!" ifadeleriyle bitirmiştir.

Öte yandan Necip Fazıl, Allah Resûlü'ne yaklaşma usulünü de *Çöle İnen Nur* eserinin takdiminde şöyle izah etmiştir: "Bu bir ilim değil, sanat eseridir ve ilmin içini ve dışını tahkik selâhiyetinde olmadığı mukaddes kapıya, ancak inanmış ve teslim olmuş sanat tavrıyla sokulmaktan başka çare yoktur".²¹⁵ Hz. Peygamber'i "var oluşun başı" olarak niteleyen ve O'na ilimle değil sanat (iman-aşk) tavrıyla yanaşmak gerektiğini bir usul dâvası olarak eserlerinde işaretleyen Necip Fazıl, kendi hayatında da daima bu vecdi yaşamış, eserleri ise yaşadıklarından sonra gelmiştir. Onun şaheserlerinden sayılan *Çöle İnen Nur* eserinde Allah Resûlü'nü bütün beşeriyet yönüyle ve bir kutsiyet zarfı içinde güzel bir şekilde vasfetmiştir. Böylece Necip Fazıl'ın Allah Resûlü'ne ve O'nun hadisleri-sünnetini ele alış yöntemi, yukarıda da vurguladığımız üzere, ilim tavrından önce gelen iman, "vecd"-aşk tavrı olduğu görülmektedir ki, zaten onun *İman ve İslâm Atlası* eserinin birinci kısım başlığı ibadet, ikinci kısım başlığı ise "Vecd"dir. Dolayısıyla Allah Resûlü'ne bakışta onun merkezi kavramlarından birinin "vecd" olduğu söylenebilir.

Diğer taraftan Necip Fazıl'ın Hz. Peygamber sevgisinde ona yönelik hitap tarzları da oldukça önemli ve dikkat çekicidir. "Allah Resûlü", "Allah'ın Sevgilisi" ve "Kâinatın Efendisi" hitapları olmak üzere "Varlığın Tâcı", "Varlığın Nuru", "Kâinatın Nuru", "Gâye-İnsan ve Ufuk-Peygamber" gibi Resûlüllah'a yönelik "vecd-sevgisini" ve hürmetini ifade eden nitelemeleri önemlidir. Sadece bu hitapları bile onun Hz. Peygamber'e ve O'nun hadisleri-sünnetini hayat modeli olarak alıp düşüncesinin merkezine koyduğunu gösterse gerektir. Şu ifadeleri de onun, "Muhammed" ismini niçin zikretmediği ve Resûlüllah'a hürmetine dairdir: "Yakıcı hürmetimiz yüzünden

²¹⁵ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 8. Ayrıca bkz. s. 14, 18.

anmadığımız mukaddes isme salât ve selâm olsun...”²¹⁶ Onun bu hürmetini mürşidi Abdülhakim Arvasi’den aldığını *O ve Ben* adlı otobiyografisinde açıklamaktadır.²¹⁷

Diğer taraftan da Necip Fazıl’ın Allah Resûlü’nü vasfettiği “nur”²¹⁸ kavramı da önemlidir ki, pek çok yerde bu kavramı kullanmaktadır. Hatta “*Müminin ferasetinden korkunuz; zira o, Allah’ın nuruyla nazar eder*”²¹⁹ hadisine de bu minvalde atıf yapmaktadır. *Çöle İnen Nur* eserinin başlangıcında da o, şöyle demektedir: “Sen; var oluşun şerefine, Allah’ın topyekûn varlığı hediye ettiği ilk ve son Varlık Nuru!”²²⁰ Yine aynı eserde Hz. Peygamber’in Medine’ye hicretini “Medine’ye yaklaşan Nur Sütunu...”²²¹ diye ifade etmiştir. “Çile” şiirinin sonunda da “Ve çevre çevre nur, çevre çevre nur” ifadelerine yer vermiştir. Yine manzum siyer-i nebî eseri olan *Esselâm*’da “Nur” başlıklı bir şiiri de vardır ki, ilk kıtasında “nur ile kimi kastettiğini de ifade etmiştir:

“Yok bile yokken O vardı;

O bir nur... Ki mutlak saffet.

Âdem, Allah’a yalvardı;

“O nur için beni affet!”²²²

Aynı şekilde pek çok hadisi de zikrettiği ve bir önceki bölümde “eserleri” kısmında tetkik edilen ve aşağıda bu mânada ayrıca işlenecek olan *Nur Harmanı* kitabındaki “nur” ile de o, aslında hadisleri ve hadislerin sahibi Resûlullah’ı kastetmektedir. Onun anlayışında Allah’ın ilk yarattığı Hz. Peygamber olduğu için “Muhammedî Nur” kavramıyla ifade edilmiştir. Dolayısıyla onun, mânası sahih olduğu düşünülse de, rivayet tekniği bakımında mevzu kabul edilen “*Sen olmasaydın, sen olmasaydın*

²¹⁶ Necip Fazıl, *İmân ve Aksiyon*, s. 27.

²¹⁷ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 144.

²¹⁸ Bu kavramın etimolojisi, anlamları ve İslam kaynaklarında yer alışına dair bkz. Süleyman Uludağ, “Nûr”, *DİA*, Cilt: XXXIII, İstanbul, 2007, s. 244.

²¹⁹ Tirmizî, Tefsirü’l-Kur’ân 16; Süyûtî, *el-Câmiu’s-sağîr*, c. 1, s. 24.

²²⁰ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 10.

²²¹ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 266.

²²² Necip Fazıl, *Esselâm*, s. 22

âlemleri yaratmazdım”²²³ rivayeti ile onu mânaca destekleyen “*Âdem, ruh ile ceset arasında iken ben peygamber idim*”²²⁴ hadisinden -ve bu yöndeki tartışmalardan- haberdar olduğunu söyleyebiliriz. Bu meyanda belirtmek gerekir ki, Kur’an’da “Nur” isminde bir sure (24/35) bulunmakta, farklı ayetlerde “nur” kelimesi geçmekte ve Resûlullah’ın da “*Ya Rabbi önümde bir nur, ardımda bir nur, sağımda bir nur, solumda bir nur, üstümde bir nur, kalbimde bir nur halket!*”²²⁵ mealinde bir duasının bulunduğu rivayet edilmektedir.²²⁶ Ayrıca Nur sûresi’ndeki ilgili ayetten hareketle bu kavram ile “Allah”ın kastedildiği de belirtilmektedir.²²⁷

Necip Fazıl’ın bütün bu ve burada zikredemediğimiz farklı eserlerindeki benzeri açıklamaları şunu göstermektedir ki, “nur” kavramı onun Resûlullah’a, yaratılışa, varlığa ve hadislere bakışında merkezî-mihverî kavramlardandır²²⁸ ki, bu durum, onun külliyatı çerçevesinde bu kavramı anlaması, kullanımına dair müstakil çalışmalar yapılacak yön, muhteva ve hacimdedir. Hatta mürşidi Abdülhakîm Arvâsî’den aldığı nurla yepyeni bir gençlik yoğurma gayretine giriştiğini beyan ederken²²⁹ onun gençlikten muradının “Nur Gençlik” olduğunu görmekteyiz.

3.3. Sahâbeye Bakışı

İslam’ın “kurucu nesli” sahâbeye dair Necip Fazıl’ın bakışı da hadis-sünnet anlayışı ve hadisleri kullanma biçimini tespitinde önemi haizdir. Onları “tek ve mutlak kaynak”²³⁰

²²³ İbn Asâkir, *Tarîhu Dimaşk*, III, s. 517-518; Benzer muhtevadaki rivayetler için bkz. Ebû Bekr el-Hallâl, *es-Sünne*, I, s. 233; Deylemî, *Firdevs*, V, s. 227 (hadis no: 8031); Hâkim, *Müstedrek*, V, s. 120 (hadis no: 4279); V, s. 120-121 (hadis no: 4280); Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve*, V, s. 489.

²²⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXIV, s. 202 (hadis no: 20596); Buhârî, *et-Tarihül-Kebîr*, IX, s. 177 (hadis no: 10809); Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-evliyâ*, IX, s. 53.

²²⁵ Buhârî, *Daavât*, 9; Müslim, *Müsâfirîn*, 181.

²²⁶ Bu yönde bilgi için bkz. Süleyman Uludağ, “Nûr”, *DİA*, Cilt: XXXIII, İstanbul, 2007, s. 244.

²²⁷ İlhan Kutluer, “Nûr”, *DİA*, Cilt XXXIII, İstanbul, 2007, s. 265.

²²⁸ Necip Fazıl, *Dünya Bir İnkılap Bekliyor*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014, s. 83.

²²⁹ Necip Fazıl Kısakürek, *O ve Ben*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, s. 244.

²³⁰ Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, s. 280.

olarak işaretleyen Necip Fazıl, onlardan gayrı örnek tanınmayacağını ifade etmiştir.²³¹ Allah Resûlü'nü anlamak için sahâbîlerin hakikatini tanımayı temel bir usul şartı olarak şöyle izah eder: “Sahâbî bizim tek örneğimizdir. Çünkü, kimse kendisine Allah'ın Sevgilisini direkt ve re'sen örnek diye alamaz. Kimse o güneşe gözlüksüz nazar edemez. Haddine mi düşmüş? Sahâbî bir aynadır, Allah Resûlü'nün nurunu aksettiren, O'nu temsil eden, gösteren ayna, safvet dolu ayna!.. Sahâbîdir bizim olanca imtisal örneğimiz...”²³²

İster velî, ister âlim olsun ümmetin geri kalanları tarafından onların erişilmez derecelerine (sahâbî olma şerefî) sıklıkla işaret etmiştir. İmâm-ı Rabbânî'nin “Velîlerin en büyüğü, sahâbîlerin en küçüğünün atının burnuna kaçan toz olamaz” sözünü birçok eserinde tekrarlamış,²³³ “Cihanın hiçbir ferdi, fazilet ve derecede sahâbî seviyesine varamaz”²³⁴ diye de bu doğrultuda kendi inancını ortaya koyar. Ona göre sahâbîlerin kıymet ve erişilmezliği Hz. Peygamber'den kaynaklanır. Dolayısıyla ona göre velî bile olsa sonraki nesillerden kimse sahâbîlerin derecesine-sohbet şerefine erişemez. “O Nura Göre” başlıklı yazısında şöyle der: “Bir bedahat şivesiyle kavırıyoruz ki, sahâbî, kendi nefesine göre değil, o nuru görmüş ve ondan bir zerre kapmış olmaya göre kıymetleniyor. Bu kıymet, Nebîlerden sonra, bir atlayışta insanoğlunun en üstünü olmak değeri...”²³⁵

Sünnetin taşıyıcıları ve İslâm'ın topluma tatbiki konusunda sahâbîlerin önemi ortada olup onların yolu Müslümanlar açısından vazgeçilmez örnek, Resûl-i Ekrem'in getirdiği dinin ve kurduğu sistemin temelidir²³⁶ ki, Necip Fazıl'ın sahâbîlere bakışı da

²³¹ Necip Fazıl, *İmân ve Aksiyon*, s. 134; a. mlf., *Başmakalelerim 3*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2008, s. 189.

²³² Necip Fazıl, *Dünya Bir İnkılap Bekliyor*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014, s. 19.

²³³ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 51; a. mlf., *Çöle İnen Nur*, s. 468; a. mlf., *Peygamber Halkası*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2012, s. 7. (İmâm-ı Rabbânî ise bu rivayeti farklı lafızlarla Abdullah b. Mübarek'e isnad ediyor. Bkz. İmâm-ı Rabbânî, *Mektûbât-ı Rabbânî* trc. Abdülkadir Akçiçek, Çile Yayınları, İstanbul, 1979, s. 180.)

²³⁴ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 470.

²³⁵ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 468.

²³⁶ Mehmet Efendioğlu, “Sahâbe”, *DİA*, İstanbul, 2008, Cilt: XXXV, s. 491.

bu nokta-i nazar iledir. O Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali olarak dört raşid halifeyi bir fenerin dört yöne ışık veren camlarına benzeterek sırasıyla onların en belirgin vasıfları olarak “merhamet, adalet, edep, ilim”i²³⁷ zikretmiştir. Birçok eserinin yanında konferanslarında da sahâbî vurgusu özellikle dikkat çekmekte, sahâbeye doğru bakışın Ehl-i sünnet’in şiarından olduğunu da belirterek sahâbî tanımını şu ifadelerle yapmaktadır:

“Sahâbî, O’nun, kâinatın o yüzden var olduğu insanlık tâcının aynasıdır ve o aynaya kondurulacak en küçük leke, hayale değil aslî zata sirayet etmek gibi en azîm tehlikeyi yaşatır. Dini doğrudan doğruya Peygamber elinden alan ve onun örneklik temsil kadrosunu şekillendiren, Resûlden sonraki ve Resûle bağlı mübarekler çevresinin, “Sahâbî” sıfatını muhafaza edici hiçbir ferdine dil uzatma hakkı hiçbir fertte mevcut değildir ve bu ölçü doğru yolun biricik yaftası “Sünnet Cemaat Ehli”nin başlıca şîârıdır”.²³⁸

Öte yandan onun sahâbîler arasındaki ihtilafa bakışına dair tespiti de önemlidir: “Son ve kat’i hüküm şudur ki, Hazret-i Ali ve Muaviye meselesi, iki Sahabi arasında içtihat farkından başka bir mahiyet arzetmez; ve Hazret-i Ali’yi “mutlaka haklı!”, Hazret-i Muaviye’yi “haksız değil!” tarzında, küçük bir farkla ifade etmekten ileriye varamaz”.²³⁹

Sahâbîlerin aynı zamanda sanat ruhuna malik olduğunu, “Hemen her Sahâbî, kılıcını şiir kınında muhafaza eden bir kahraman...”²⁴⁰ sanatlı benzetmesiyle ifade eder. Yine onların Hz. Peygamber etrafında divane olmalarını hatta O’nun hayalini günlük bayağı işlerde bile akıllarından çıkaramamalarını ve bu hallerini O’na şikâyet etmelerini nakleden Necip Fazıl, tasavvuftaki râbitanın hakikatinin de bu hal olduğunu belirtir.²⁴¹ *Esselâm* kitabında sahâbî başlıklı 6 kıtalık şiirde önce sahâbînin tanımı daha sonra dört

²³⁷ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 473; *Esselâm*, s. 113.

²³⁸ Necip Fazıl, *Doğru Yolun Sapık Kolları*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2005, s. 54; a. mlf., *Çöle İnen Nur*, s.477.

²³⁹ Necip Fazıl, *Doğru Yolun Sapık Kolları*, s.55.

²⁴⁰ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 500.

²⁴¹ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 479.

büyük sahâbî isimleri ve vasıflarıyla verilir, onların, “O Nur sütunundan renk renk sarmaşık” oldukları vurgulanır ve şu kıta ile şiir biter:

“Ümmet caddesinde, o gün bugündür,

Sahâbîye nispet, taşlar hep moloz.

En üstün veliden daha üstündür,

Sahâbî atının burnundaki toz”.²⁴²

Öte yandan İslam deliller hiyerarşisi ile irtibatları ve özellikle hadis-sünnetin naklindeki rolleri bakımından da sahâbîleri Necip Fazıl, şöyle ifadelendirmiştir: “Hadislerin naklinde kaynak, Sahâbîler... Nitekim ümmetin temeli de onlar... “İcma” dediğimiz “ümmetin birleşik hükmü”, onlarda tecelli eder ve onlar peygamber aynaları halinde ilk bildiriği kaynağından almış olmanın imtiyazını temsil ederler...”²⁴³

Sahabilerden tecelli eden tek ümmet olma modeli açısından Necip Fazıl’ın eserleri incelendiğinde görülür ki, o sahâbeyi bir bütün olarak “örnek-prototip ümmet modeli” olarak değerlendirmiştir. Birçok eserinde beklenen İslâm gençliğinin sahâbîler topluluğundan başka bir nesil örnek almamasına vurgu yapan Necip Fazıl şöyle der:

“Kendimi fildişi kuleden azad ettikten sonra, bilhassa cemiyette çalıştım. Benim yepyeni bir İslâmî nesle ihtiyacım var. Yani onu görmeye ihtiyacım var. Yanlış anlamayın. İslâmî nesil, yepyeni... Ne dünü beğensin ne bugünden tiksirmede derin derin devam etsin. Modelini ta Saadet Devri’nde, Sahâbî tipinde bulsun. Yepyeni, bütün dünyaya hakîm bir ideoloji sahibi, her şeyin hesabını veren büyük bir nesil...”²⁴⁴

Bir nesil yetiştirmeye ömrünü adanmış ve bir cemiyet projesi ortaya koymuş olan Necip Fazıl, gençliğin örnek alacakları tek modeli şöyle gösterir: “Mayası tutmaya başlamış olan bu nesil kendisine örnek olarak sadece vecd ve aşktan, ateş ve lâvdan, hikmet ve aksiyondan yoğurulmuş “Sahâbî” tipini ele alacak ve Dört Büyük Halife Devirlerini

²⁴² Necip Fazıl, *Esselâm*, s. 113.

²⁴³ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 40.

²⁴⁴ Necip Fazıl, *Konuşmalar*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2017, s. 170.

takip eden birkaç müspet çığır ve örnekten gayri hiçbir devri ve nesli beğenmeyecektir”.²⁴⁵

Necip Fazıl’ın önemli talebelerinden sayılan ve yukarıda bu mânada kendisinden söz ettiğimiz Salih Mirzabeyoğlu *Sahâbîlerin Rolü ve Mânâsı* isimli eserinde, Necip Fazıl’ın da sahâbe anlayışını şöyle açıklamıştır:

“Allah Resûlü’ne nisbetle sahâbînin rolünü belirtmek, tek yol üzerinde bulunan topluluk hakikatini en yüksek noktasından göstermek olur... Her şeyden önce, “Zamanüstü örnek ümmet” kadrosundaki her ferdin, Allah Resûlü’nün nurunu kendi mizaç hususiyetinde pırıldatma hakikatini yaşayanlar olduğunu düşünelim... Önde, topyekûn zaman ve mekânın sahibi ve “fert hakikati”ni temsil eden Allah Resûlü’nün bulunduğu kervanda tecelli eden “topluluk hakikati”.²⁴⁶

“İmân ve Aksiyon” konferansını sahâbîlerden aksiyon tabloları vererek sürdüren Necip Fazıl, sahâbîlerin imandan neşet eden aksiyonlarını da şöyle anlatır: “Sahâbî... İşte aksiyon ruhunun fert halinde bize olanca tecellisini veren yegâne örnek... Onların en büyük aksiyoncu olduklarını demin verdiğim misâllerden anladınız. Her sahâbî yanan, tutuşan mütemadiyen yanan ve asla sönmek bilmeyen ebedî bir aksiyon yolunun yolcusudur”.²⁴⁷

Görüldüğü üzere sahâbe tasavvuru Necip Fazıl’ın inanç ve düşünce dünyasının merkezinde yer almakta ve İslâm’ın kurucu nesli ve sünnetin taşıyıcıları olan sahâbeyi Resulüllah’ın İslâm’daki merkezî rolüyle birlikte ve o minvalde ele almaktadır ki, onun hadislere-sünnete bakışı ve eserlerinde kullanımında bu olgu önemi haizdir. Hal böyle olunca yukarıda genel olarak değerlendirdiğimiz Necip Fazıl’ın sahâbîlere bakışının, kısaca da olsa, eserlerinde de izlerini sürüp değerlendirmek istiyoruz. Zira o, sahâbîlere dair eserler kaleme almış ve ayrıca onlara dair meselelere ve bakışa birçok eserinde yer vermiştir. *Hazreti Ali* ve *Peygamber Halkası* ismiyle müstakil iki eseri vardır ki bu eserinde 84 sahâbînin hayatına yer vermiştir. Birçok eserinde (*Çöle İnen Nur*, *Esselâm*, *İman ve İslâm Atlası* vb.) ise sahâbîlerle ilgili müstakil başlıklar bulunduğu gibi, mevzular arasında da sahâbîlere çokça atıf yapılır.

²⁴⁵ Necip Fazıl, *Başmakalelerim 3*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2008, s. 189.

²⁴⁶ Salih Mirzabeyoğlu, *Sahâbîlerin Rolü ve Mânâsı*, İBDA Yayınları, İstanbul, 2014, s. 37.

²⁴⁷ Necip Fazıl, *İmân ve Aksiyon*, s.71.

Bu bağlamda *Peygamber Halkası* eseri, isminden de anlaşılacağı gibi 84 sahâbînin hayatına dair olup eserin girişinde “Sahâbî” başlığı altında dört sayfa kadar sahâbîlerin kıymeti, derecesi ve niteliği anlatılır. Hayatlarında Cennet’le müjdelenen on sahâbî (aşere-i mübeşşere) ve Peygamber torunları Hz. Hasan ve Hüseyin’den teferruatlı bahsedildikten sonra sahâbîlerin 12 tabaka olduğu, âyet ve hadislerle methedildikleri hülâsa edilip, “birer nur çakıntısı halinde en kısa, fakat en özlü ve mânalı çizgiler içinde” sahâbîlerden bir seçki yapılmıştır.

Çöle İnen Nur eserinde on üç sayfa kadar “Sahâbîler” ve “Tabakalar” bölümleri bulunmaktadır. “Sahâbîler” bölümünde, “Bir An Gören Yahut Görülen”, “O Nura Göre”, “Veysel Kâranî” ve “Dört Sahâbî” ismiyle alt başlıklar yer almaktadır. “Tabakalar” bölümünde ise, “Müjdelenenler”, “İlkler”, “Ardlarınca”, “Sevgi ve Nefret”, “O’ndan Nur Alanlar”, “Râbîta” başlıklarıyla bahisler vardır. *Esselâm* eserinde ise “Sahâbî” başlığında 24 mısırda sahâbî tanımı ve nitelikleri anlatılmaktadır. *İman ve İslâm Atlası* eserinde “Sahâbî” başlığında bir sayfa olarak sahâbîler mevzuu incelenir. Ayrıca bahisler içine sahâbîlere ait birçok tablo bulunmaktadır. *İmân ve Aksiyon* eserinin içinde yayınlanan “Özlediğimiz Nesil” konferansında Necip Fazıl tamamen sahâbe neslini örnekleştirir. Sahâbîlerden sık sık kahramanlık tablolarına yer verdiği konferansında gençlere, sahâbîlerin iman ve mücadelelerinden anekdotlar-tablolar sunarak tavsiyelerde bulunmuştur.²⁴⁸ Bunların dışında da onun, farklı eserlerinde sahâbeden bahislere yer verdiğini görüyoruz.²⁴⁹

3.4. Necip Fazıl’ın Hadis ve Sünneti Anlama ve Eserlerinde Kullanma Yöntemi

Burada Necip Fazıl’ın hadisleri anlama yöntemi, hadislerin epistemik değerine dair yaklaşımı, hadisleri kullanması ve yorumlayışını, hadislere sıkça yer verdiği temel

²⁴⁸ Necip Fazıl, *İmân ve Aksiyon*, s. 104, 131-134.

²⁴⁹ Bu eserlere ve ilgili bahislerine dair bkz. *Dünya Bir İnkılap Bekliyor* (2014, s. 19-26); *Doğru Yolun Sapık Kolları* (2005, s. 53-55); *Mümin-Kâfir* (1986, s. 101-151); *İmân ve Aksiyon*, (2008, s. 39 ve 134); *Başmakalelerim 3*, (2008, s. 187-189); *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, (2014, s. 180-182). Yine Üstad’ın dilimize aktardığı İmâm-ı Rabbânî’nin *Mektubât*’ı ile Kastallânî’nin *Gönül Nimetleri* eserlerinde de sahâbîlerin faziletine dair çokça bahisler bulunmaktadır.

eserleri başta olmak üzere külliyatı ışığında bazı misallerle ele alacağız. Bu meyanda onun hadis kullanımına yönelik bazı tenkitlere de yer vereceğiz.

Bu bağlamda önce hadis ve sünneti anlama usulünü ele alacak ardından da eserlerinde hadisleri kullanmasını örneklerle tetkik edeceğiz.

3.4.1. Necip Fazıl'ın Hadisleri Anlama Yöntemi

Necip Fazıl'ın hadisleri anlama usulü, işârî (lafzın bâtinî yönü) yorumdan ziyade hikmet ve irfan merkezli anlama olup nazarî ve amelî yönleri haizdir. Dolayısıyla da o, bireysel ve toplumsal iç-dış güzelleşme-gelişmeye dair ahlâkî, içtimaî ve inşâî hadisleri daha ziyade ene çıkarmış; mesela geleceğe dair fiten-melahim ve kıyamet alametlerine dair apokaliptik hadislerle pek girmemiştir. Bu durum onun elinde olmayan, dahlinin olmadığı gelecek beklentisinden ziyade, hadisleri anlama-kullanmada içinde yaşadığı ânı inşa-ıslahı öncelediğini gösterse gerektir.

Buradan hareketle onun zühd-tasavvufî, irfan, hikmet ve bireysel-toplumsal oluş-varoluş ve ıslah merkezli bir hadis anlama tarzına sahip olduğu söylenmelidir. Onun hadisleri “hikmet, ölçü, kaide, kanun” vb. nitelemelerle zikrettiğini, bazı yerlerde “hadis” derken başka yerde aynı hadisi “hikmet” diye verdiğini²⁵⁰ belirtmek gerekir. Burada hikmet derken, hadisin serapa hikmet olduğu kastediliyor. Hz. Peygamber’e dair şu sözü onun bu anlama tarzına işaret etse gerektir: “Allah Resûlü’nün zâhiri, Şeriat, bâtını ise tasavvuf”.²⁵¹ Dolayısıyla Necip Fazıl, geleneği veya klasikleri kuru tekrar eden biri değildir. Onları canlı olarak çağımıza taşıyan ve yorumlayan biridir. Necip Fazıl'ın şeyhi Abdülhakkîm Efendi'nin Nakşîbendiliğin Hâlidîlik kolundan geldiğini ve onların fıkıh ve hadis temeline dayanan tasavvuf anlayışını sürdürdüğünü belirtmek gerekir.²⁵²

Bu açıdan bakılırsa onun hadislerin ince-estetik formda kavranışı anlamında fıkıhına (fıkhu'l-hadîs) önem verdiği görülür. Zira “fıkhu'l-hadîs” hadis metninin içerdiği

²⁵⁰ Necip Fazıl, *İmân ve Aksiyon*, s. 87 ve 119; a. mlf., *Hesaplaşma*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014, s. 14.

²⁵¹ Necip Fazıl, *Doğru Yolun Sapık Kolları*, s. 80.

²⁵² Nuran Çetin, *Kâşgarî Dergâhı*, Eyüp Sultan Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2019, s. 189.

mânalar ve bunların hakkıyla anlaşılmasıdır²⁵³ ki, Necip Fazıl'da bu olgu, bilhassa bazı merkezi kavramalarda belirgin olarak öne çıkar. Şu hâlde Necip Fazıl'ın hadisleri kullanım tarzı, “rivayet” değil, “dirayet”, “hikmet” ve “maksat” yani onları içerisinde bulunduğu cemiyetin ihtiyaçlarına göre ince anlayıp ilgili bölümlerini öne çıkararak kullanma amaçlıdır. Bu meyanda hadislerdeki hikmetlere ve hikmet-i teşrî ilmine dikkat çeken Hind Alt Kıtası'nın önemli âlim ve ıslahatçılarından Şah Veliyullah ed-Dihlevî'nin (ö. 1176/1762) sözlerini aktarmak meseleyi izah sadedinde önemi haizdir: “Bence bütün hadis ilimleri içerisinde en zoru, kök itibarıyla en derinde olanı, şerefçe en yükseği gördüğüm kadarıyla şer'î ilimlerin en başta geleni mertebeye en üste olanı, miktarca en büyüğü hikmet-i teşrî ilmidir. Bu ilim şer'î hükümlerin hikmetlerinden onların gerekçelerinden, amellere has özelliklerden ve hükümlerin içerdiği sırlardan bahseder”.²⁵⁴ Dihlevî, hadislerin esrarına vakıf olmanın ledün ilmi ve vehbî sırlarla Allah'ın kalbini doldurduğu kimselere nasip olacağını, ancak hadislerden esaslar çıkarmak için usul meselelerini de bilmeyi gerekli görür.²⁵⁵

Necip Fazıl'ın hadisleri bu minvaldeki anlama ve aktarmasında en önemli örneği “Varlığın Tâcı” olarak nitelediği, zâhir ve bâtınıyla kâinatın Efendisi olan Resûl-i Ekrem ve sahâbedir. *İman ve İslâm Atlası* eserinde yer alan şu ifadelerinde bu yönde ipuçları vardır: “Şekille ruhu, amelle hikmeti, mezcetmek gayesiyle güttüğüm bu eserde hem en emin “ilmihal”; hem de en şaşmaz tefekkürü, en sağlam müşahhas üstüne en ulvî mücerredî bina edencesine mimarîleştirirken, tebliğci olmaktan ziyade telkinci olmaya gayret ettim”.²⁵⁶

Necip Fazıl'ın hadisleri anlayış usulüne misal olarak hadislere en geniş mânada yer verdiği *Nur Harmanı* eserinde uzun metni ile ilk sırada yer alan, “Benden size bir hadis nakledilince eğer o size hoş gelmiyor, içinizi karartıyorsa, bilin ki, benim

²⁵³ Abdullah Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2019, s. 86.

²⁵⁴ Şah Veliyullah ed-Dihlevî, *Huccetullâhi'l- Bâliğa*, trc. Mehmet Erdoğan, İz Yayıncılık, İstanbul, 2002, Cilt: I, s. 4.

²⁵⁵ Dihlevî, *a.g.e.*, I, s. 5.

²⁵⁶ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 4.

*değildir; eğer ferahlatıyor, zevk ve şevk veriyorsa benimdir!”*²⁵⁷ hadisine dair şu değerlendirmesini gösterebiliriz:

“Kâinatın Efendisi, hikmetin bu derecesine varmakla, peygamberlik delillerine birini daha ilave etmişlerdir. Bu çapta lûtüfkar bir sözü ancak bir peygamber söyleyebilir. Memuriyetini belirtmekte, tevazuda, rahmette, hadislerle mevki göstermekte ve insan ruhunu zaptetmekte mucize çapındaki bu kelâm, birkaç satır içinde değil, cilt cilt kitapla bestelenmeye lâyık...”²⁵⁸

*İman ve İslâm Atlası*nda da iki ayrı yerde özetle verdiği bu hadis, orada “Kur’an ve Hadis” ile “Sünnet Edebi” bahislerinde yer almıştır.²⁵⁹ Buna göre onun bu hadislerde öncelikle vurgusu hadislerle hürmet-edep yönüdür ki, onun anlayışında bu aslında sünnetin sahibi olan Resûlüllah’a hürmet ve edep olmaktadır. Bu minvalde Necip Fazıl söz konusu ettiğimiz hadisi “mucize hadîs” diye vasfederek şöyle demiştir: “Sahibinin hak Peygamber olduğunu gösterir bir (fors) gibi hakikat kalesi üstünde dalgalanmakta... Gerçeği müminin vicdanında arayan böyle bir sözü Peygamberden başka kimse söyleyemez”.²⁶⁰ *Nur Harmanı* eserinde bu hadisin takdiminde ise şöyle demektedir: “Bu lütuf ve rahmet derecesi, ancak, kâinatın yüzüsuyu hürmetine yaratıldığı Kurtarıcıdan başka kimde olabilir”.²⁶¹

Çöle İnen Nur kitabında, 80 hadisin bir arada yer aldığı “Peygamberin Kitabından” bölümündeki “Sayılar Boyunca” başlığı altında da müstakil olarak tek bu hadise yer vermiş ve “Her birinde nâmütenahilik, bu hikmetler, sayılar boyunca gider”²⁶² ifadesini kullanmıştır. Onun bu bakışı aslında bütün hadislerle anlama-kullanmasına dair yöntemsel ipucu vermektedir. Öte yandan Necip Fazıl’ın “mucize hadis” dediği bu hadis, Hanefî fakihlerin rivâyetleri Kur’an’a, meşhur “haber”lere ve İslâm’ın temel ilkelerine arz etme yöntemine delil olan hadislerden biri olduğunu da belirtmek

²⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXV, 456 (hadis no: 16058).

²⁵⁸ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 39.

²⁵⁹ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 39, 217.

²⁶⁰ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 217.

²⁶¹ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, s. 17.

²⁶² Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 564.

gerekir.²⁶³ Necip Fazıl, Hanefî fakihlerin bu hadisi ele alış yöntemine temas etmese bile, hadisi değerlendiriş tarzı ile, Hanefîlerin fıkıh merkezli anlayışını hikmet ve tefekkür boyutundan tahkim etmiş olduğunu söyleyebiliriz. Necip Fazıl'ın Hanefî fakihlerinin arz yöntemine yakın durduğunu, bütüncül bir anlayış (ideolocya tamlığı) ile hadisleri ele almaya çalıştığını ve bunda da edebi-estetik yönü başa aldığını da belirtmek gerekir ki, Necip Fazıl'da hadislerin epistemik yönü konusunda tekrar ele alınacaktır.

Necip Fazıl, eşya ve hadiselerin sürekli yeniliğı üzerinde kulun onları zapt ve fetih görevini, serlevha olarak işaretlediğı “*Ben kulumu eşya ve hadiseleri teshir etmesi için kendime halife olarak yarattım*” ve yine serlevha olarak işaret ettiğı “*Bir günü bir gününe eş geçen aldanmıştır*” hadisinde de göstermiştir. Bu âyet ve hadisi, Büyük Doğı Külliyyatında çokça tekrar etmiş olup Üstad bu tekrarı mevzular içinde sindirerek ve ustaca yapar. Edebî üslubunca ve okuyucuyu bıktırmayan akıcı bir dille aktarır. Büyük Doğı İdeolojisi, eşya ve hâdiselerdeki değişimi ve insanın “hareket içinde hareket eden” rolünü ve esas murad-hikmet-maksatları kavramıştır. Bu meyanda, Necip Fazıl'ın Abdülhakîm Arvasî'den aktardığı duş altında gusül bahsine dair bir anekdot misal teşkil eder:

“Sünnettir diye tasla su dökünmek şart değil... Bu hususta fevkalâde kolaylaştırıcı bir âlet olan duş altına geçip aynı üçer kereleri tekrarlamak suretiyle sünnet yerine getirilmiş olur ve duşun püskürtücü ve gövdeyi kaplayıcı gücünden ötürü, insanda ‘değdi mi, değmedi mi?’ şüphesine yer kalmaz. Mesele sünnetlerin muradını kestirebilmekte...”²⁶⁴

Bu bağlamda Necip Fazıl'ın “Sünnet Edebî” bahsinde misvak yerine sıhhi diş fırçaları kullanarak yapılan diş temizliğinin de sünnetin muradına uygun olduğunu söyler²⁶⁵ ki, bu anlama onun hadislerin sadece lafızlarını değil, onlardaki hikmet-maksatları öne çıkardığına önemli bir misal olarak görülebilir. Dolayısıyla Necip Fazıl'ın hadis ve sünnet anlayışı, maksat, hikmet, marifet temellidir. Zira o ölçülerin zâhirine sımsıkı

²⁶³ Mehmet Özşenel, *Arz Yöntemi Özelinde Hanefî Hadis Anlayışının Teşekkülü*, İFAV Yayınları. İstanbul, 2018, s. 37.

²⁶⁴ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 61. Ayrıca bkz. *O ve Ben*, s. 171.

²⁶⁵ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 217.

bağlı ve şeriatın tek zerresini feda etmez iken, ölçüleri kendi nefsimizde daraltmamıza karşı olup “sır idraki”²⁶⁶ içinde hikmetler devşirmeden yanadır.

3.4.2. Necip Fazıl’ın Hadis Kullanımı

Necip Fazıl’ın eserlerine alıp kullandığı hadisler, temel hadis musannefâtı ile daha ziyade okuyup öne çıkardığı âlimlerin eserlerindeki hadislerden alınmış hadislerdir. Bu itibarla o, hadislerin kaynağını gösterme (tahric) işine girmemiş; tek tek kaynak gösterip sened verme meselesinden uzak olduğunu birkaç eserinin girişinde belirtmiştir.²⁶⁷ Yaklaşık 750 hadise yer verdiği *Çöle İnen Nur* kitabının takdiminde “Tefsir, hadis, siyer ve nakil olarak en emin kaynaklardan devşirili ve kaynaklarını tek tek göstermek tasasından uzak bu eser”²⁶⁸ ifadesini kullanmıştır. *İman ve İslâm Atlası* eserinde ise kaynak başlıklı sayfada genel itibariyle faydalanılan eserler ve isimler sayılırken her satırda veya her rivayette kaynak gösterilmemesini şöyle savunmuştur:

“Usulümüz, her mesele ve madde başında şahit gösterircesine allamelik tavrı takınmak ve bu yoldan itibar kazanmak olmadığı, şifalı meyveyi kimyahane tahlilinden rapor göstermeye lüzum görmeksizin en canlı haliyle belirtmek olduğu için selâhiyetlilerin tek tek imzalarını klişeleştirmeye kıymet vermiyor ve raporlarını çok evvelden hâmil olduğumuz bu imzaları zâhiri inşa işinde ana madde olarak kullanırken ayrıca faturalandırmak zahmetini yersiz buluyoruz. Eserimizin dinamik örgüsü böyle gerektiriyor. Eğer işin kuru bilgi tarafına itiraz edecek varsa, kendilerini ortaya çıkmaya davet ediyoruz”.²⁶⁹

Bununla beraber Necip Fazıl’ın bazen de hadisin hem senedi hem metni hakkında yorum yaptığını da görüyoruz. *Çöle İnen Nur* eserinde “Bir Hadis ve Hikmet” başlığındaki şu ifadelerinde bunun işaretleri vardır: “Doğruluk derecesini bilmediğim, fakat neticede her güzel şey gibi özünü mutlaka O’na bağlı gördüğüm bir hadis: “Allah’ın esrar hazinesi Arşın altındadır. Anahtarları da şairlerin diline verilmiştir.”

²⁶⁶ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 172 ve 210.

²⁶⁷ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 8; a. mlf., *İman ve İslâm Atlası*, s. 6; a. mlf., *Peygamber Halkası*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2012, s. 8.

²⁶⁸ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 8.

²⁶⁹ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 6.

Öyleyse O, bütün kâinatın nizâmını getirdiği gibi, şiirin de hikmetini, birkaç çizgiyle yer ve gök arası hendeseleştirmiştir oluyor”.²⁷⁰

Görüldüğü üzere Necip Fazıl, “doğruluk derecesini bilmediğim” diyerek bu hadisin sahilik-zayıflık yönünü araştırmaktan uzak olduğunu hissettirmekte ancak rivayetle ilgili bir zayıflık olduğuna da işaret etmektedir. Lâkin senette zayıflık vb. var diye, sözdeki hikmet ve maksadı da ıskalamak istemediği anlaşılmaktadır.

Necip Fazıl’ın hadisleri aktarırken genelde “Allah Resûlü’nden” “Kâinatın Efendisinden”, “hadis meâli” vb. ifadelerle, bazen de bir sahâbînin ismini vererek aktardığını görüyoruz. Bazı ihtilaflı hadislere yönelik, az da olsa, hadislerin sıhhat değerlendirmesi yaptığına ve hatta hadisleri “nâsih-mensûh” olma durumlarına göre de değerlendirdiğine şahit oluyoruz. “Cenaze geçerken ayağa kalkma” rivayetinin nesh edildiğini söylemesini²⁷¹ buna misal verebiliriz. Çokça hadis naklettiği eserlerinde de herhangi bir kaynaktan bahsetmese de, hadislere dair bazı bahislerde “Kütüb-i Sitte”yi övdüğü, Buhârî’ye derin saygısını izhar ettiği²⁷² görülmektedir.

Öte yandan Necip Fazıl’ın genelde uzun hadislerin anahtar bir cümlesini aldığı veya özetlediği de görülmektedir. Hadislerin meâllerinde yer yer lafız değişikliği yaptığına da rastlıyoruz. Hadisteki maksat ve mânayı süzerek hem pratik aktarım hem günümüze hitap etme yolunu seçtiğini ise yukarıda vurgulamıştık. Dolayısıyla onun hadislerdeki muradı anlamaya çalıştığını ve özlü bir şekilde sunabilecek dil ve yorum gücüne sahip olduğunu söylemek gerekir. Bu meyanda onun hadislerdeki önemli yönleri öne çıkarmasına misal olarak Allah Resûlü’nün giyim-kuşamı ile ilgili rivayetleri naklettikten sonra, “Allah Resûlü, iyi giyim nimetinin gururlanmadan, zâhirde de gösterilmesini emrediyor ve güzel kılığı seviyorlar”²⁷³ genel değerlendirmesini yapmıştır. Ayrıca Üstad, birçok yerde işaretten hadisler kullandığı gibi atıflar da yapmaktadır. Bu ise onun hadis bilgisine delalet etse gerektir ki, buna dair misalleri aşağıda ayrıca bir bahiste zikredeceğiz.

²⁷⁰ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 496.

²⁷¹ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 257.

²⁷² Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, s. 13; a. mlf., *Çöle İnen Nur*, s. 552; a. mlf., *Dininizi Öğreniniz*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2009, s. 38.

²⁷³ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 510.

Necip Fazıl'ın bazı âyet, hadis, sahâbî ve veli sözlerini sık sık tekrar ettiğini görmekteyiz. Kendisi de ifade ettiği üzere, Müslüman halkın zihin dünyasını inşa etme gayreti taşımaktadır. Bu hususu şöyle ifade eder: “Ben bu işe girdiğim zaman; önce ruhiyatını, bütün bir tarihi hata haline gelen seyrini alıp zemini hazırlamayı, onun ‘kült’ denen kültürünü, irfanını vermeyi düşündüm. Sonra aksiyonunu... Daima aksiyon...”²⁷⁴

Necip Fazıl'ın hadis âlimlerince “zayıf” veya “mevzu” olarak nitelenen bir kısım hadisleri de İslâm'ın genel prensiplerine aykırı değilse, büyük oranda mutasavvıfların yöntemine göre değerlendirdiği söylenebilir.²⁷⁵ Necip Fazıl'ın, benzer muhtevadaki hadisleri de bir arada kullandığını görmekteyiz. Bunu tezini kuvvetlendirmek için yaparken, bu vesile ile eğer varsa zayıf hadisler de birbirine şahit olur.²⁷⁶ Bazen âyet ve velî sözlerini de hadislerle birlikte tezini destekleyici delil olarak zikreder.²⁷⁷

Necip Fazıl'ın, tercümeleri dahil, eserlerinde yaklaşık olarak tekrarlı 4600, tekrarsız 2250 hadise yer verdiğini tespit etmemiz, onun İslâm'ı anlaması ve dünya görüşünü hadislerle şekillendirdiğine, sosyal/içtimaî aksiyonunda hadislerin başat rol oynadığına, Resulullah'a olan imtisaline, Kur'ân ve Sünnete olan bağlılığına işaret etse gerektir. Bu meyanda dikkat çekicidir ki, Necip Fazıl, Kur'ân âyetlerine hadislerle

²⁷⁴ Necip Fazıl, *Konuşmalar*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2017, s. 232.

²⁷⁵ Buna dair bir misal için bkz. Kastalanî, *Gönül Nimetleri*, trc. Necip Fazıl Kısakürek, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2008, s. 500.

²⁷⁶ Necip Fazıl'ın benzer muhtevadaki hadisleri bir arada kullanmasına misaller olarak bakınız: *Doğru Yolun Sapık Kolları*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2005, s. 275; *İdelocya Örgüsü*, s. 276; *Çöle İnen Nur*, s. 21 ve 28; *İman ve İslâm Atlası*, s. 478; *Konuşmalar*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2017, s. 184; *Nur Harmanı*, s. 43.

²⁷⁷ Onun eserlerinde herhalde hata olarak iki yerde âyet meâlinin hadis diye verildiğine şahit olduk. *Hesaplaşma* eserinde (2014, s. 86) “kitap taşıyan eşeklere ait hadis” diye zikredilmekte olup böyle bir hadis bulamadık. Ancak bu meâlde âyet olup (Cuma Sûresi, 62/5) yanlışlıkla olduğunu düşünmekteyiz. Keza *Hazret-i Ali* eserinde de (2009, s. 45) Kuba mescidi için, “Temeli takva üzerine kurulan mescit” diye, Allah Resûlü'ne atfen bir rivayete yer verilmektedir. Bu meâlde âyet olup (Tevbe Sûresi, 9/108) bunun da sehven olduğunu düşünüyoruz. Zaten *Çöle İnen Nur* eserinde (2020, s. 269) Kubâ mescidi bahsinde âyet olarak verildiğine de şahit olduk.

nispetle daha az yer vermiştir. Bu olgu, onun sünnete uymayı Kur’ân’a uymak olarak anladığına, Kur’an’ı genel-teorik, hadis-sünneti ise özel ve pratik olarak anladığına işarettir, denebilir. Bu yönüyle Necip Fazıl’ın hadisler-sünneti anlama-kullanmasında Kur’an İslam’ı söylemine yönelik de dolaylı reddiyelerin olduğunu söylemek mümkündür. “Kur’ân’cıyım!” diyenlerin sünneti aradan çıkarıp kendilerini onun yerine koymuş olduklarına, *Çöle İnen Nur* eserinin “Kur’an’ı Anlamak” bölümünde yer vermiştir ki, bu yöndeki tartışmalar, farklı açılardan halen de güncelliğini korumaktadır.

Diğer taraftan Necip Fazıl’ın hadisleri Türkçeye aktarması da onun hadis-sünnet anlayışı-kullanımında önemi haizdir. Zira hadisleri aktarırken o, adeta bir kuyumcu gibi ince işçilik göstermiş ve her bir kelimeyi tefekkür kefesinde tartarak kullanmıştır. O, Allah Resûlü’nün sözlerini Türkçeye aktarmanın edep ve estetik mesuliyetini de derinden hissetmiş ve fikir-sanat kumaşını bu işe hasretmiştir. Arapça harikası olan hadislerin belîğ anlatımını dilimizde ifade etmenin çetinliğini dil ustalığı ile aşmak istemiştir. Necip Fazıl, hadislerdeki mâna zenginliğini verebilmek için bazı farklı terimlere de başvurmuştur. Şu tercümelerinde buna dair izler bulunmaktadır:

*“Öyleleri vardır ki, âleme karşı cennetliklerin amelini işler, fakat cehennemliktirler. Öyleleri de vardır ki, cehennemliklere mahsus işler içindedir; fakat cennetliktir.”*²⁷⁸

Aynı hadisin başka bir meâli ise şöyledir: *“Zâhirde cennet ehli amelini işleyenler vardır ki, cehennemliktirler. Yine zâhirde cehennem ehli amelini işleyenler vardır ki, cennet ehlidirler.”*²⁷⁹

Bu konudaki başka bir misal de *“Allah, aranızda seciyelerinizi nasıl taksim ettiyse rızkınızı da öylece taksim etti”*²⁸⁰ hadisidir ki, değişik lafızlarla hadisin meâlini şöyle vermiştir: *“Allah size ferd ferd ahlâkınızı taksim etmiştir; rızkınızı böldüğü gibi...”*²⁸¹

Üstad, ele aldığı konu içinde, bir hadisin farklı tercümelerini “özleştirme” diyerek şöyle bir araya getirir: “Yobaz, yolunda olduğunu sandığı Kâinatın Efendisini

²⁷⁸ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 114.

²⁷⁹ Necip Fazıl, *Peygamber Halkası*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2012, s. 251.

²⁸⁰ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, s. 114.

²⁸¹ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 506.

“Müjdeleyiniz, soğutmayınız; sevindiriniz, korkutmayınız; güzelleştiriniz, çirkinleştirmeyiniz!” şeklinde özleştirilmesi mümkün fermanına rağmen sapık yoldan takip etmiş ve en büyük felaket olarak, tersinden ibaret küfür yobazlarına, İslâmı kendisinde zannettirmek gibi bir hedef vermiştir”.²⁸²

Necip Fazıl’ın çokça kullandığı hadisler arasında dördüncü sırada olan, “*İşte zaman devrini icra ede ede çıktığı noktaya vardı.*”²⁸³ hadisi, bazı eserlerinde ise mânası biraz daha tefsir edilerek, “*İşte zaman, devrini tekrarlıya tekrarlıya, Allah’ın yeri ve göğü yarattığı ilk ândaki çıkış noktasına vardı.*”²⁸⁴ mealiyle verilmiştir. *İmân ve Aksiyon* eserinde ise “çıkış noktasında” ifadesi “heyetine” şeklinde Türkçeleştirilmiştir.²⁸⁵ *Hitâbeler* eserinde ise tefsiriyle birlikte “*İşte zaman, devrini icra ede ede, başladığı noktaya, (gâye noktasına) vardı!*”²⁸⁶ şeklinde verilmiştir. Öyle anlaşıyor ki, Necip Fazıl hadis tercümelerini çarpıcı bir üslupla ortaya koyma gayretinde olup onları kuru bir nakil gibi değil, damarlarımıza kan şırınga eder gibi aktarmaktadır. Bu açıdan Necip Fazıl’ın hadis tercümelerindeki dil ve üslûbu, hadislerin ruh, mâna ve maksatlarına uygun edebî-estetik dili, İslâm’ı anlamasında özellikle öne çıkan canlı bir vecd dilidir ki, yukarıda farklı bölümlerde bundan söz etmiştik.

Necip Fazıl’ın eserlerindeki değişiklikler başlığı altında da yer verdiğimiz üzere *Nur Hamanı* eserinin “101 Manzum Hadis” bölümünde hadis tercümelerinde değişiklikler de yapmıştır.²⁸⁷ Bu kadar değişikliğe gitmesini ise hadislere verdiği ehemmiyet ve onları manzumeleştirirken gösterdiği emek olarak değerlendirebiliriz. Değişikliklere birkaç misal verelim (Hadisler italik olarak verilmiştir): İlk baskılarda “*İmandan*

²⁸² Necip Fazıl, *Aynadaki Yalan*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014, s. 124.

²⁸³ Necip Fazıl, *İhtilâl*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1998, s. 57; a. mlf., *Hazret-i Ali*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014, s. 57; a. mlf., Rapor 5/6, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2015, s. 174.

²⁸⁴ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 573; a. mlf., *Hazret-i Ali*, s. 169.

²⁸⁵ Necip Fazıl, *İmân ve Aksiyon*, s. 36.

²⁸⁶ Necip Fazıl, *Hitâbeler*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2018, s. 124.

²⁸⁷ Necip Fazıl, *Çile*, s. 11.

yükselir, hikmet korkusu, hikmetin başıdır Allah korkusu”²⁸⁸ hadisi, sonraki baskılarda ise “*Hikmetin başıdır Allah korkusu. Allah korkusundan, vicdan burgusu*”²⁸⁹ olarak verilmiştir. İlk baskılarda “*Allah’ın emrettiği- sahici müslümanlık,- Allah için dostluktur, Allah için düşmanlık*”²⁹⁰ iken sonraki baskılarda “*Hakkın en sevdiği iş-çifte kutbu gözetmek, Allah için sevmek ve Allah için buğz etmek*”²⁹¹ olarak verilmiştir.

“101 Manzum Hadis” başlığı altında da Üstad, yer yer yaptığı tercümelerde değişiklikler yapmıştır. Mesela “*Günleri birbirine eş geçen aldanmıştır!*” hadisinin takdim-yorumu olarak birinci mısradaki, ilk baskılarda, “*İslâm sonsuz yenilik; bu nokta başlıca sır*” denmişken, sonraki baskılarda “*İslâm zaman boyunca her dem yeni akıştır*” şeklinde değiştirilmiştir. Bu tercümelerin her ikisi de mânâyı yansıtmakta ancak edebî-estetik ve dil zevki açısından sonraki daha akıcı ve kafiyeledir. Necip Fazıl, bu tür hadisleri tercüme ettiği “101 Manzum Hadis”i 2, 3 ve 4’erli gruplar halinde ve 35 başlık altında toplamış olup başlıklarda herhangi bir değişiklik yapmamıştır. Sadece “Tatlılık” başlığını “Tatlılıkla” olarak değiştirmesini Üstad’ın ince işçiliğine bir misal olarak zikretmek gerekir. Necip Fazıl’ın manzum hadislerdeki değişikliklerinin temel sebebi, vezin-kafiye gibi şekil şartı değil, hadislerin mânâ zenginliğini daha derinlik içinde verme kaygısıdır.

3.4.3. Necip Fazıl’ın Hadisleri Yorumlama-Kullanma Biçimi

Hadisleri bir araya getirdiği dört temel eserini incelediğimizde onun, sadece hadisleri toplamadığını, ele aldığı hadisleri sık sık başlıklara ayırarak bir tertip ve hatta bir terkip yaptığını, bir kısım hadislerin öncesine de bir takdim cümlesi yerleştirdiğini görüyoruz. O, hadislere sadece nakletmek için başvuramaz, onlardan çağımızda bir kurtarıcı reçete çıkarmayı hedefler. Bu bağlamda 613 hadis ihtiva eden *Nur Harmanı* eserinde 165 başlık içinde hadisleri serpiştirmiş ve her hadisin öncesinde de onu yorumlayıcı bir takdim cümlesi koymuştur. Uzun uzadıya yorumlara girmemiş birer

²⁸⁸ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, Çile Yayınları, İstanbul, 1970, s. 183; a.mlf., *Nur Harmanı*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1985, s. 179.

²⁸⁹ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2010, s. 179.

²⁹⁰ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, Çile Yayınları, İstanbul, 1970, s. 188; a.mlf., *Nur Harmanı*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1985, s. 189.

²⁹¹ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2010, s. 183.

cümlelik takdimlerle “az sözle çok mâna” ifade etmiştir. Aslı Allah Resûlü’ne ait bu özelliği Necip Fazıl, kendi kalem kudreti ile yaşatmak istemiştir. Allah Resûlü’nün “cevâmiu’l-kelim- az sözle çok mâna” vasfının bir yansımasını onda görmekteyiz.

Necip Fazıl’ın özlü ve veciz ifade yeteneğini, Kâinatın Efendisini manzum tarzda anlattığı *Esselâm* eserinde ve içindeki “101 Hadis’ten” bölümünde de görmek mümkündür. Söz konusu 101 Hadis’i, yedi ayrı bölümde vermiş, her bir bölümde dört başlık olmak üzere toplam 28 adet başlık kullanmıştır. Bu da Necip Fazıl’ın çokça başlık kullanarak hadisleri yorumladığına bir işarettir. Ayrıca hadisleri manzûmeleştirdiği mısra veya beyitlerin yanında hadislerden farkı belli olacak şekilde kısa yorumlarını da eklediğini belirtelim. Bazen bu ilaveler beytin bir mısraını teşkil eder. Onun *Esselâm* eserinde Allah Resûlü’nün hayatını 63 levhaya sığdırması da az sözle çok mâna ifade etmeye, hem de bunu manzume tarzında yapmaya bir misaldir. Mevzu ve olayların belli olduğu bir hayatı, bütün derinliğiyle şiirin şekil sınırları içinde (vezin, kafiye) vermenin zorluğu ise meydandadır.

O’nun hadis yorumculuğu, bilhassa fikir eserleri ve konferanslarında daha bâriz görülür. Meselâ İmân ve Aksiyon konferansı (daha sonra bu isimle kitaplaşmıştır), bu konu ile ilgili âyet ve hadislerin açılımıdır. Zaten konferansın başında ilgili âyet ve hadisler verilmiştir. Aynı şekilde İstanbul’un fethi ile ilgili hadisi mihrak yaptığı bir hitabesi vardır. Onun fikir eserlerinde hadis yorumculuğu daha zengindir. Çünkü bir fikir konsepti içinde hadisler yerleştirilmiş, onlardaki sonsuz güzellikler açık edilmeye (şerh edilmeye) çalışılmıştır. Necip Fazıl bunu, “Hadisleri şerhedeyim!” diye bir hadisçi veya fıkıhçı gibi yapmamış, cemiyet mücadelesi sırasında dinamik bir planda meydana gelmiştir. Böylece hadislere işlerlik kazandırmış, hayata dair birer düstur olduğunu göstermiştir. Kendisi, Allah Resûlü’nün bâtınına sığındığı ve O’nun her hâl ve davranışını mübarek bildiği için, fikriyatında hadisleri terkîbî vâhidler olarak takdim etmiştir. Daha önce söylediğimiz gibi, Necip Fazıl’ın hadislere el atışı bir derleme faaliyeti değildir, bir hadisçi faaliyeti hiç değildir. O, cemiyetçi bir mütefekkir olarak, âyet ve hadislerden damıttığı balı toplumun faydasına sunmayı amaçlamış, kendi dil ve diyalektiğinden hadisleri bir tertibe koymuştur. Her sunuş yeni olduğuna göre, Necip Fazıl’ın hadislere el atışı, yenileyici bir mütefekkirden beklenecek tarzda yeni bir sunuş, yeni bir tarz demektir.

Necip Fazıl’ın hadis şerhleri (yorumları), bazen kısa bazen ise uzunca olup ve daima ele alınan mevzuda kilit roldedir. Müslüman ahalinin kaybedilmiş veya yok edilmiş

hislerini yeniden iade etmek için belli başlı hadislerden bir mimarî kurar ve eserlerinde sıklıkla bu hadisleri zikrederek onları hareket noktası olarak belirler. Seçtiği hadisler gibi bazı âyetleri ve velî sözlerini de sıkça tekrarlayarak Cumhuriyet rejimi ile yıkılmış olan İslâm binasını yeniden kurmak için köşe taşları olarak yerleştirir.

Hadislere yaklaşım, bir usul mevzuu olup hadis usulünü de alâkadar eder. Meselâ, fıkhu'l-vaki' (çağının hususiyeti) ile fıkhu'l-evleviyet (öncelikler fıkhu) hadislerle yaklaşımda devreye girer. Bu mevzuyu biraz açalım. Meselâ, bazı hadislerde fazilet sıralaması yapılmıştır. Bugünün insanının problemi neyse oradaki faziletlerden bazılarını öne çıkarabiliriz. Allah Resûlü de devrinde böyle bir siyaset izlemiş, karşısındakinin seviyesine göre (Kureyşli, Bedevî vs.) hitap etmiştir. Necip Fazıl'ın devrinin problem önceliğine göre hadislerden tercih yaptığına şahit olmaktayız. Onun hikmet temelli anlayışı da bunu icap ettirir. Allah Resûlü'nü, "Âlemlerin Nuru"²⁹² ve "İnsanlığın Tâci"²⁹³ olarak gören Necip Fazıl, hadisleri de âlemin şifresi olarak değerlendirir, hatta tek bir hadisten bile kâinat muhasebesi yapılacağını söyler. Bu hususu bir hadis naklederken, "Her davanın olduğu gibi tek hadisiyle bütün kâinatı ihata etmiş bulunan Peygamberler Peygamberinin"²⁹⁴ diyerek ifade eder. Birçok mevzuda Necip Fazıl o mevzunun anahtarı mesabesinde bir hadise yer verir. Meselâ zarafet ve estetik mevzuunda "*Allah güzeldir, güzeli sever*"²⁹⁵ hadisini, kendimize bakışımız ve dışa karşı siyasetimiz açısından "*Hikmet mü'minin yitiğidir, nerede bulursa alır!*"²⁹⁶ hadisini, her daim yenilik ve aksiyon içinde olmak için "*Bir günü bir gününe eş geçen aldanmıştır.*"²⁹⁷ hadisini zikreder. Onun şifre halinde kullandığı belli başlı hadisleri bulunmaktadır. Onun zengin hadis envanteri içinde sıklıkla kullandıkları, ideolojisinde kilit taşı vazifesi görmektedir.

İlk plânda aklın almadığı veya daha doğru bir ifadeyle "akıl üstü" olan hadislerin illâki akılla yorumlanması ve akla uymayınca reddedilmesi tavrını Necip Fazıl kabul etmez.

²⁹² Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2017, s. 234.

²⁹³ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2020, s. 105.

²⁹⁴ Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2017, s. 263.

²⁹⁵ Müslim, *İman*, I, s. 93

²⁹⁶ Tirmizî, *İlim*, 19 (hadis no: 2687)

²⁹⁷ Deylemî, *Firdevs*, III, s. 611 (hadis no: 5910)

İmân davasının akıl davasına üstün olduğunu her fırsatta savunan Necip Fazıl, mûcizeleri akıl ile izah etme gayretlerini de kabul etmez. *Gönül Nimetleri* ismiyle günümüz diline aktardığı İmam Kastallânî'nin *el-Mevâhibül-ledüniyye* kitabında, Resûlullah'a vahiy geldiğinden dolayı yerinden ayrılamayıp namaz vaktini geçiren Hz. Ali için "güneşin geri getirilmesi" rivayetinin²⁹⁸ akılla hemen reddine gidilmesini eleştiren Necip Fazıl, bahsin geçtiği yere not düşerek, bazı hadisleri anlamının ölçüsünün akla uydurmak değil, bedahat hissi olduğunun altını çizer. Aynı bahiste, "bedahet hissiyle sezilmesi kâbil uydurmaları bir yana itecek tefrik kudretine sahip olmak şartıyla"²⁹⁹ diyerek de uydurma hadislerden uzak durur. Burada Necip Fazıl'ın mevzû (uydurma) rivayetler hususundaki hassasiyetini de görmekteyiz.

Necip Fazıl, bir hadisten bile bütün kâinatın muhasebesini yakalayabilecek bir ilim-irfan seviyesi belirtir. Hadis isimli noktalamasında şöyle der: "Şu hadiste toplanmış tüm hikmet ve tüm gerçek/*Hesaba çekilmeden kendini hesaba çek!*"³⁰⁰ Beytin ikinci mısraında yer alan hadisi konferanslarında ve eserlerinde de sıklıkla kullandığını görmekteyiz. Bu hadisin Necip Fazıl'ın çokça kullandığı hadisler arasında beşinci sırada yer aldığını da ilave edelim.

O, bütün aksiyonunu bir hadise (*Allah'a itaat etmeyene itaat edilmez*) sığdırdığı gibi, varlık sebebini de "Muhammedî nur" mânasındaki rivayetlere isnad eder.³⁰¹ Aslında o, hikmet gözü ile birçok hadisi derinlikli yoruma tâbi tutar. Necip Fazıl'ın, İbrahim Ethem isimli tiyatro eserini, "*Hiç ölmeyecekmiş gibi dünyaya, hemen ölecek gibi*

²⁹⁸ Bu rivayete dair geniş bir değerlendirme için bkz. Özcan Hıdır, *Yahudi Kültürü ve Hadisler*, İnsan yayınları, İstanbul 2006, s. 590-99.

²⁹⁹ Kastallânî, *Gönül Nimetleri*, s. 447.

³⁰⁰ Necip Fazıl, *Öfke ve Hiciv*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2008, s. 243.

³⁰¹ Allah Resûlü'nün "en evvel, en üstün" olduğuna dair Necip Fazıl'ın çokça kullandığı rivayetler şunlardır: "*Sen olmasaydın, sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım.*", "*Âdem, ruh ile ceset arasında iken nebî idim.*" Allah Resûlü'nün "*Arşta ismi yazılı olması ve Hz. Âdem'in o isim yüzü suyu hürmetine Allah'tan af dilemesi.*" O'nun üstünlüğüne dair bazı rivayetler ise şunlardır: "*Sidretü'l-münteha'ya varması ve oradan öteye Allah'la mülâkî olması.*", "*Ben âlemlere rahmet olarak gönderildim.*", "*Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim.*", "*Bütün nebîlerden üstün hasletlere sahip oluşu.*"

âhirete çalışın!” hadisi üzerine binâ ettiğine işaret edelim. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, ona göre, kâinat tek hadis içine sığabilir.

Necip Fazıl’ın hadis merkezli çalışmalarının yanında birçok eserinde hadisleri işlediğini, hatta fikriyatını hadislerin yörüngesinde dizayn ettiğini biliyoruz. Anlattığı bir konuyu desteklemek için sıkça hadislerden misal verir ve hadisleri ya takdim ederken yahut naklettikten sonra yorumlar. Âyet ve hadisleri kendisine mihrak aldığı ve konunun bunların çevresinde geliştiğini söyleyebiliriz. Ancak o, âyet ve hadisleri göze sokacak bir şekilde başta vermez, konunun akışı içinde merkez noktayı işaretlemek için verir. Böylece hadislerin günümüzde nasıl anlaşılması gerektiğine ve yeni meselelere nasıl tatbik edileceğine de misal olmuş olur. Necip Fazıl, hadisleri, fikir ve aksiyonunun içinde gayet akıcı ve anlaşılır bir şekilde takdim etmektedir.

Kâinatın Efendisi’nin kötülüklere karşı kademeli olarak işaret ettiği, “*El ile, dil ile ve bunlara gücü yetmeyenin kalb ile buğz etmesi*” şeklindeki tavsiyelerini nakleden Necip Fazıl, “*Haksızlık karşısında susan dilsiz şeytandır*” hadisine gönderme yaparak üçüncü kademe olan pasifliğin “susan şeytan” noktasına kadar varabileceği tehlikesine işaret eder.³⁰² “*Bütün insanlığa peygamber gönderildim.*”³⁰³ mealindeki hadisin yorumunda ise Necip Fazıl şunu söyler: “Topyekûn zaman ve mekânın Peygamberi olmak hususiliği...”³⁰⁴ Bu ve bunun gibi hadisler Necip Fazıl’ın diyalektiğinde temel rol oynar. Onun *Çöle İnen Nur* kitabının alt başlığı olan “Çöle ve Bütün Zaman ve Mekâna” bu hususa işaret ediyor.

Necip Fazıl’ın bazen bir hadisin yorumuna bir yazı da ayırdığı olmuştur. Meselâ bir hadisin edep ve estetik diline aykırı ve kaba bir şekilde tercümesine *Çerçeve 5* kitabındaki iki makalesinde şiddetli eleştiri getirmiştir. Fikriyatında estetik planı başa alan Necip Fazıl, bu hususlarda çok titiz davranmış ve hadisleri estetik bir formda sunmaya azamî dikkat göstermiştir. Zaten “estetik plan” onun bütün fikriyatına şâmindir. “Pis borudan temiz su akmaz” diyerek, İslâmın tebliğ, telkin ve tesirinin üstün bir dil ve diyalektik yanında estetik bir ambalaj içinde sunulması gerektiğine

³⁰² Necip Fazıl, *Çerçeve 5*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2010, s. 216.

³⁰³ Müslim, *Mesâcid*, 1, I, s. 371 (hadis no: 523). Tirmizî, *Siyer* 5 (hadis no: 523); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XV, s. 194 (hadis no: 9397).

³⁰⁴ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 328.

vurgu yapan Necip Fazıl, “Ah, Şu Kabalık!” başlıklı “çerçeve” yazısını, bir hadisin yanlış bir uslupta tercüme edilmesine tahsis eder. Allah Resûlü’nün boy abdesti almayı unutarak girdiği mescidi aniden terk etmesi hadisini nakleden bir yazar, “cenabet” gibi Türkçede kaba bir mânası olan bir kelimeyi kullanmasına Necip Fazıl, Ebû Dâvud hadisini kaynak gösterenlere mukabil, Buhârî’nin *Sahih*’inde rivayet edildiğini belirterek, Allah Resûlü’nün namazda değil de kamet esnasında bu durumu hatırladığını ve hızlıca yıkanıp namaza yetiştiğini söyler. Bu hadisin “İNSAN, PEYGAMBER DE OLSA YANILABİLİR!” inceliğinden bir ders olduğunu büyük harflerle vurgulayan Necip Fazıl şunları söyler: “Din mevzuunda başımıza ne geldiyse bu kaba, daha yakışığı galiz ruh bünyeleri yüzünden gelmiştir. Hem, hiçbir manevî ve amelî faydası olmayan bir rivayeti asla ortaya dökmek, yalnız ehline saklamak gerekirken (nitekim Bedir Yayınları ihtarımız üzerine eserin ikinci baskısından o bahsi çıkarmıştır) günümüzün bin bir menfî şartına rağmen içinden çıkılmaz işlere girmekteki hayasız hamakat nasıl izah olunabilir? Ne gün zevk, zerafet ve bedîi (güzellik) idrakine kavuşacağız?..”³⁰⁵

Necip Fazıl, üst üste iki yazısını bir hadisin kaba bir şekilde anlaşılıp takdim edilmesi mevzuuna ayırır. Hadisin Sahih-i Buhârî’den kaynağını da vererek, kabalıktan uzak ve incelik içinde dinî ölçülerin takdim edilmesinin ehemmiyetine işaret eder ve din mevzuunda başımıza ne geldiyse bu kaba ve kısır idrakten dolayı olduğunu söyler. Necip Fazıl’ın dili ve diyalektiğinde şer’î inceliklerin her zaman ön planda olduğunu ve Hak davanın güzel bir şekilde savunulmasını (estetik plan) başa aldığını biliyoruz. Onun *İdeolocya Örgüsü* eserinde “Vaizler” bahsinde, “vaaz ve ders kürsüleri, bu kürsülerin gerektirdiği üstün şartları nefslerinde pırılatacak insanlar yetişinceye kadar boş kalacağını”³⁰⁶ söylediğini de biliyoruz. Dolayısıyla Necip Fazıl, estetik (zarafet) muhtevalı hadisleri, Büyük Doğu İslâma Muhatap Anlayış’ının temel taşlarını döşemek niyetiyle bazı eserlerinde çokça kullanır. Zarafet ve Estetik başlığıyla verilen bir paragrafı nakledelim: “En zayıf olduğumuz noktalardan biri... Biz İslâm’ı şahıslarımızda kabalaştırıyoruz. Halbuki İslâm, zarafet, incelik ve güzellik ölçülerinde de sonsuz ileri... Varlığın Tâci, bu bakımlardan da kâinatın en erişilmez insanı...

³⁰⁵ Necip Fazıl, *Çerçeve 5*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2010, s. 143.

³⁰⁶ Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, s. 368.

Mücessem nezahat, nezaket, nezafet, zarafet timsali... Halbuki bizde asırlar boyu birbirini takip eden ham din temsilcilerinin kabalıkları... Saymakla bitmez...”³⁰⁷

Zarafet ve güzellik bahsini bir konferansında işleyen Necip Fazıl, peş peşe verdiği iki hadis ile mevzuyu temellendirir: “Bir gün yolda yürürken bir kirli nesne gördü, bir tükürük... Yürüyemedi, sahâbîler koşular ve o pisliği temizlediler’.”³⁰⁸ Şu zarif, şu latif bünyeye bakın!..” (...)

“Bir gün mescidde ağırca bir hava gördükleri zaman: ‘-Niçin bugün yıkanmadınız?’ diye hitap ettiler.”³⁰⁹ Zarafet, İslâmı güzel gösterme sanatı... Kılığından, edâsına, her şeyine kadar...”³¹⁰

Cezayir asıllı Muhammed Tayyibî’nin hadisler ve edebî zevk ile alâkalı şu tespitlerini özetle aktarmak konuyu izah sadedinde önemlidir: “Arapçayı öğrenmek başka, dil zevki-edebî zevk (selîka) sahip olmak başkadır. İlk asırlardan sonra fasih Arapça (selîka) kayboldu. Kur’an, Arapça’nın belâgati üzerine indi. Daha sonra edebî zevk kalktı. Buhârî’yi suçlayanlarda dil ve edebî zevk cehaleti var. Edebî zevk olmayınca Buhârî’deki hadisler akla aykırı anlaşıyor. Buhârî’yi eleştirenler ve zayıf yerinden yakaladığını zannedenler, kendi cehaletlerini ortaya seriyor. Şu anki Araplar da Arapça’yı bilmiyor, onlar da sözlüğe bakıyorlar. Bir Ebû Cehil, Kur’an tefsirini İbn Kesîr’den daha iyi bilirdi, ancak küfrü seçti. Dil, gramerle anlaşılmaz, fasih bir şekilde anlaşılır. En çok şüpheler dilden geliyor”.³¹¹

“Uyuyan fitneyi uyandırmayınız!” hadisini yorumladığı “Strateji” başlıklı yazısında ise Necip Fazıl, “Hakkın her şeyi tedric ve sıra ölçüsüne bağlayan hikmetine” işaret ederek İslâm’ın başarısı için fırsat kollamaktan bahseder ve şöyle der: “Bugün gerçek ve derin Müslümana düşen borç, bu hikmeti ruhuna kazıyarak, daima uyanık ve tetikte

³⁰⁷ Necip Fazıl, *İmân ve Aksiyon*, s. 133.

³⁰⁸ Buhârî, Salât, 33 (hadis no: 406).

³⁰⁹ Buhârî, Cuma, 13 (hadis no: 902-3); Müslim, Cum’a, 1.

³¹⁰ Necip Fazıl, *İmân ve Aksiyon*, s. 121.

³¹¹ Mustafa Tayyibî, “Arap Diline Âşinalığın Zayıflığı ve Bu Durumun Sahih-i Buhârî Hakkında Tereddütlerin Oluşmasına Etkisi”, ed. Serdar Demirel-Hamza Bekrî-Ahmed-Sanuber, *Sahih-i Buhârî Geleneksel ve Çağdaş Yaklaşımlar*, İbn Haldun Üniversitesi, İstanbul, 2020, Cilt: 2, s. 425.

susmayı ve konuşacağı zamanı beklemeyi bilmektir”. (...) “Çoğun talibi, aza razı olamaz ve iflâsa mahkûm “az”lar yüzünden davasını akamete uğratmaktan sakınır”.³¹²

Necip Fazıl’ın hadislerle işareten sık sık atıf yapması onun -belli ölçüde- hadis külliyyatına vâkıf olduğunu da gösteriyor. Kuba mescidi yapılırken Allah Resûlü’nün şiir söylediği hadisini işareten kullanan Necip Fazıl, ancak daha sonra Hz. Peygamberin şiir söylemeyip, başkalarının şiirlerini okuyup, okuttuğunu söyler. Burada Necip Fazıl’ın hadisi işareten kullandığı gibi diğer hadislerle de münasebetini tesbit ettiğini görmekteyiz.³¹³ İşareten hadisleri kullanmasına bir başka misal ise İslâm’ı öven bir şiir okuyup Müslüman olan ve bunun üzerine Allah Resûlü tarafından hırkaları ile ödüllendirilen Ka’b b. Zühre hâdisesini anlatıp, “Şiiri sevdiler ve ona gerçek istikametini verdiler.”³¹⁴ diye yorumlamıştır. Bu doğrultuda Necip Fazıl’ın Allah Resûlü’nün uslûp ve belâgatına hayran olduğunu ve onun pek çok hadisi manzum tarzda ifadeye döktüğünü de belirtmek gerekir. 101 Hadis olarak müstakil olarak da basılan eserinde bu tür örnekler bulunmaktadır.

“Ölülerinizi hayırla yad edin!” hadisini, “dalalet diyalektiği”nin kendi ölülerini dokunulmaz kılmak için kullandığını ve bu hadiste ise Müslümanların ölüleri kastedildiğini belirten Necip Fazıl, şöyle der: “Bu hadis, ‘Ölülerinizi hayr ile yâd edin!’ hadisidir. Ölüleri değil!.. Ve bizim, bugün şu gördüğümüz manzarayı başımıza getiren hiçbir sağ ile alâkamız yoktur. Bütün intikamımız ölülerdendir!..”³¹⁵

“Ümmetimin ihtilâfı rahmettir.” rivayetini İmam Kastallânî’nin eserinden nakleden Necip Fazıl, bu hadisin mevzû (uydurma) olup olmadığı hususlarına girmez. Ancak şer’î anlayışa göre bu rivayetin anlamına yönelik “Ana merkeze sınıksız bağlı kalmak şartıyla”³¹⁶ diye bir şerh düşer. Bu yorumdan da anlaşılacağı üzere, Necip Fazıl’ın hadislerin bilgi değerine de yoğunlaştığını görmekteyiz.

³¹² Necip Fazıl, *Çerçeve 6*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2010, s. 138.

³¹³ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 498.

³¹⁴ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 503.

³¹⁵ Necip Fazıl, *Hesaplaşma*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014, s. 14.

³¹⁶ Kastallânî, *Gönül Nimetleri*, trc. Necip Fazıl Kısakürek, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2008, s. 521; Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 478.

Diğer yandan Necip Fazıl'ın toplumun değerlerinin altüst olduğu bir dönemde geldiğini ve bir cemiyet projesi ile ortaya çıktığını düşünürsek, onun hadislere el atmasının bir yönünün de içtimâî hadisçilik açısından ele alabiliriz.³¹⁷ Ancak sadece bununla sınırlıdır. Bilhassa çalkantılı dönemlerde içtimâî/sosyal hadislerin ön plâna çıktığını söyleyebiliriz. Osmanlı'nın son döneminde modernleşmeye bir tepki olarak Mehmed Ârif Bey'in *Binbir Hadis-i Şerif ve Şerhi* eseri ile Birinci Meclis'te görev almış ve kritik bir dönemi idrak etmiş Mustafa Takî Efendi'nin *Kırk Hadis Yahut İlmi Hâl-i Siyasî* adlı eseri içtimâî hadis şerhçiliğine misal verilebilir. Mehmet Akif'in de sosyal ve siyasî bunalımlara karşı hadislerden faydalandığını bilmekteyiz. Geçmişte ulema, pörsüyen ümmet yapısını canlandırmak için sünnete başvurmuş, hatta Hattâbî (ö. 388/998), Begavî (ö. 516/1122) ve Nevevî (ö. 677/1278) gibi cemiyetçi âlimler seçmeler yaparak bu ihtiyacı karşılamışlardır. Hadis edebiyatı bu gayretlerin neticesinde oluşmuştur. Bu meyanda da toplumsal yarar için kaleme alınan hadis kitaplarımızı tarihimizde görmekteyiz. İmâm Nevevî'nin (ö. 676/1277) *Riyazu's-salihîn*'i, Süyûtî'nin (ö. 911/1505) *el-Câmiu's-sağîr*'i ve Gümüşhanevî'nin (1813-1893) *Râmûzü'l-ehâdis*'ini sayabiliriz. Geniş halk kitlelerini eğitmeyi, devrinin sosyal problemlerine de çözüm sunmayı ve dinî hayatı tekrar canlandırmayı amaç edinerek hadislerden bir terkip yapılmak istenmiştir. Ayrıca siyasetname türü eserlerde dahi bu amaç görülmektedir. Meselâ, Maverdî'nin *el-Ahkâmü's-sultaniye* eseri, cihaddan zekâta, yönetim esaslarından ahlâk esaslarına, yargı işlerinden askerî işlere kadar, mevzular içinde hadislerle donatılmıştır ki, Necip Fazıl'ın bu kitabı tetkik ettiğini yukarıda ayrıca belirtmiştik.

Necip Fazıl'ın, “bütün varlığım, vücut hikmetim, her şeyim” dediği ve Anadolu gençliğine ithaf ettiği *İdeolocya Örgüsü* eserinin cemiyetçilik bahsi, “*Hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünyaya, hemen ölecekmiş gibi öbür dünyaya çalışınız!*”³¹⁸ hadisiyle başlayıp bu hadisin şerhi ile sürüyor. Onun *İman ve İslâm Atlası* eserinde ise, “Hadislerden Dünya Nizamı” başlığında 181 hadis yer almış olup bunların çoğu cemiyet nizamı tesisine dairdir. Cemiyetin temeli olan ahlâka dair bazı hadisler de bunların içinde yer almaktadır. Yukarıda meâlini verdiğimiz hadisin şerhini

³¹⁷ Hadislerin ve sünnetin toplumsal boyutuna dair bkz. Hayati Yılmaz, *Toplumsal Dönüşümde Sünnet*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2004, s. 92-94.

³¹⁸ Beyhakî, *Şuâbu'l-imân*, V, s. 395 (hadis no: 3603).

(yorumunu) ise Üstad şöyle yapar: “Dâva, hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünyaya ve hemen ölecekmiş gibi öbür dünyaya çalışmanın belirttiği tezat içindeki harikulâde vahdet ve ahengi kavramaktır. Zira işaret ettiğimiz gibi, öbür dünyaya giden yol, bu dünyadan başlar ve bu dünyadan başlayan yol, öbür dünyaya gider”.³¹⁹

Necip Fazıl ahlâkçı, cemiyetçi ve aksiyoncu bir mütefekkir olarak topluma faydalı olma amacı gütmüş ve hadislerden de bu doğrultuda azamî derecede faydalanmıştır. Necip Fazıl, hadisleri cemiyete faydalı olmak için topluyor ve onlardan cemiyete tatbik modeli inşa ediyor. Necip Fazıl’ın hadisleri anlamadaki içtimaî yönü, çözüm odaklı ve günümüze tatbik amaçlıdır. Bütün bunlarda Üstad’ın çizgisi ve beklentisi ise şudur: “Şimdiki İslâm dünyasının hali, cihan çapında bir kurtarıcı beklemenin ve 15. Asırda İslâmı yeni baştan keşfetmenin ıstırabını belirtiyor. Reform değil, temelinden tek zerre feda etmeksizin yeniden keşf ve idrak... İslâmî saffet ve asliyete tam bir mutabakat ve sadakat...”³²⁰

Öte yandan Necip Fazıl’ın hadis müktesabına vâkıf olduğunu, hadis ıstılahlarını da mümkün olduğunca yerli yerinde kullandığını ve bu ilimlere dair özlü tanımlar yaptığını görmekteyiz. Onun hadis yorumculuğu ise, çağımızın muhtaç olduğu İslâm’a muhatap anlayışı gösterir niteliktedir. Bu açıdan Necip Fazıl, günümüz fikir, ilim ve sanat adamları için eşsiz örnekler sunmaktadır. Hadis edebiyatı niteliğindeki *Nur Harmanı* eseri başta olmak üzere *Çöle İnen Nur*, *İman ve İslâm Atlası*, *Esselâm* vb. eserlerinde, hadis ilmi ve usûlü ile ilgili tanım ve kavramlara da yer verilmektedir. Necip Fazıl, söz konusu eserlerin giriş kısmında ve muhtelif bölümlerinde hadis ilmi ile ilgili muktesabatını gözler önüne sermektedir. Ayrıca eserlerinde sünnet ve hadis ilimleriyle ilgili yer yer zengin bahisler de bulunmaktadır ki, aşağıda buna değinilecektir. Burada buna dair bazı misaller vermekle yetineceğiz. Buna göre Necip Fazıl, “Benim ağzımdan söz uyduranın yeri ateştir.”³²¹ hadisini iki eserinde (*Nur Harmanı* ve *İman ve İslâm Atlası*) detaylı tahlil eder. *Nur Harmanı* eserinde uyarı hitabıyla mevzuyu şöyle verir: “Çok nazik... ‘Benim ağzımdan söz uyduranın yeri ateştir’ meâlindeki Hadîs ve Sahâbîlerin Allah Resûlü’ne duyduğu nihayetsiz hürmet,

³¹⁹ Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, s. 404.

³²⁰ Necip Fazıl, *Konuşmalar*, s. 205.

³²¹ Buhârî, İlim, 37 (hadis no: 107); Müslim, *Mukaddime*, I, s. 10.

Hadîs usûlünü en titiz ölçülere bağladı. Bu bakımdan Hadîs ve Hadîs Usûlü ilimlerinde saat, dakika, saniye, salise ölçülerinden daha ince ayırt edişler, sınıflandırmalar vardır”.³²² Üstad’ın Hadis Müessesesi’ne itimadı tamdır. Başta Buhârî olmak üzere Kütüb-i Sitte’yi (altı temel hadis kitabı) muteber hadis kitaplarının en başında sayar.³²³

Genel çizgilerini ve çerçevesini sunmaya çalıştığımız Necip Fazıl’ın hadisleri kullanma ve anlama biçiminde netice olarak onun hadislere bakışının İslam’ın genel ilkeleri ve Ehl-i Sünnet’in itikadî, ameli ve ahlaki esasları ile şekillendiğini görüyoruz. Bu doğrultuda hadisleri tasavvuf-irfan, hikmet ve maksatlarını dikkate alarak anlamaya çalıştığı bunu yaparken de edebî-estetik ve “cemiyetçi mütefekkir” olarak içtimâî yönleri, maksatları öne çıkarmaya azami dikkat gösterdiğini söyleyebiliriz. Tabiatıyla onun eserlerinde bütün bu yönleri vurgulayan, öne çıkaran hayli yorum-ifade ve anekdotlar bulunmaktadır. Ne var ki bütün bunları aktarmak çalışmamızın hacmini oldukça aşmaktadır. Zira onun bütün bu anlama ve yorumlama yöntemleri ayrı ayrı çalışmaların konusu olabilecek nitelik arz etmektedir.

3.4.4. Eserlerinde-Şiirlerinde Hadis ve Sünnet Kullanımı

Önceki bölümde eserlerinin muhtevasını anlatırken de belli ölçüde değindiğimiz üzere, Necip Fazıl’ın külliyatında bilhassa temel eserlerinde hadislere pek çok kere yer vermiştir. Hatta kendi ifadesiyle “Çile dolu bir çalışma sonunda” onlardan 101 manzum hadis bile tertip etmiştir. “Her kelimesi bir beyin törpülemesine mal olduğunu” söylediği manzum siyer-i nebî *Esselâm* eserini de “ruh çilesi içinde” yıllarca uğraşarak meydana getirdiğini biliyoruz.

Bu itibarla sadece hadislerden demetlediği müstakil bir eseri olduğu gibi hadislerden ayrı bölümler oluşturduğu eserleri de bulunmakta; ayrıca birçok eserinde de şu veya bu şekilde muhtelif münasebetlerle hadislere yer verdiğini görmekteyiz. Biz, eserlerindeki -tespit edebildiğimiz- bütün hadisleri toplamaya çalıştık. Necip Fazıl’ın sıklıkla kullandığı hadisleri de hadis tekniği, eserlerinde kullanımı ve muhteva açısından ilerleyen sayfalarda ayrı ayrı ele alacağız. Dolayısıyla burada içerisinde çokça hadis bulunan bilhassa sîrete dair de olan eserlerini kısaca ele alacağız.

³²² Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, s. 111; a. mlf., *Çöle İnen Nur*, s. 550.

³²³ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 38; a. mlf., *Nur Harmanı*, s. 13.

Burada öncelikle ele alacağımız kitabı, bir dönem *O ki O yüzden varız* ismiyle de yayınlanan *Çöle İnen Nur* -*Çöle ve Bütün Zaman ve Mekâna*- adlı eseridir. Allah Resûlü'nün hayatını anlattığı bu eseri sadece kronolojik hâdiseler zinciri değil, topyekûn varlık, bilgi, hikmet, ahlâk ve değerler sistemini ifadeye dair olup orada sulhtan savaşa, fertten cemiyete, ferahtan çileye her şeyden bir parça bulmak mümkündür. Necip Fazıl'ın, Allah Resûlü'nü vasfederken öne çıkardığı kavram -ki yukarıda söz etmiştik- “Nur”dur. Kitabın başlığında da görülen bu kelimeyi Alından Alına Geçen Nur³²⁴, Nur Çocuk³²⁵, Nur Sütunu³²⁶, şeklinde bölüm başlıkları yanında, bahisler içinde de sıkça görüyoruz. 92 bölümden oluşan bu kitap klasik bir siyer kitabı olmayıp onda hadis ve sünnetler üzerinden “helal-haram”, “mübah”, “ihlas”, “izdivaç”, “cihad”, “zekât”, “vakıf” gibi konulara dair de bilgiler-yorumlar gibi fıkıh, kelâm, iktisad ve tasavvufa dair bilgiler-bahisler siyer anlatımı içinden gösterilmiştir. Bu yönüyle *Çöle İnen Nur*, tarih kitabı mânasında bir siyer kitabı değil, Kâinatın Efendisinin merkezinde olduğu bir dünya nizamı, Allah Resûlü'nün tamamladığı ahlâkî güzelliklerin kemâl ifadesidir. Bu eser ayrıca, bazı açılardan, günümüz bazı çalışmalardan bildiğimiz üzere, “fıkhu's-sîre (sîret fikhî-fikrî)” türü eserlerden³²⁷ de kabul edilebilir.

Onun hadisler açısından en önemli eseri, ilk defa “Efendimiz, Kurtarıcımız, Müjdecimiz'den” başlığıyla *Büyük Doğu* dergisinde 3 Mayıs 1946-13 Aralık 1946 arasında 32 sayı (27-58) arasında tefrika edilen³²⁸ *Nur Harmanı*'dır. Bu eser içinde yer alan “101 Hadis” ise ilk defa 19 Haziran 1951 yılında “101 Hadis-İzah” başlığıyla *Büyük Doğu*'larda yayınlanmış olup aynı yıl “101 Hadis-Manzum Meâl Tefsir” başlığıyla broşür olarak derginin eki olarak da dağıtılmıştır. Yine “Nur Harmanı: Hadis-i Şerifler” başlığıyla 22 Nisan 1956'da başlamış yazı dizisinin aynı yılda 15 sayı çıktığını da görüyoruz.³²⁹

³²⁴ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 29.

³²⁵ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 71.

³²⁶ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 264.

³²⁷ Bu türün örneklerinden olarak Ramazan el-Bûtî'nin *Fıkhu's-sîre*'si gösterilebilir.

³²⁸ Suat Ak, *Necip Fazıl Bibliyografyası*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2013, s. 509.

³²⁹ Ak, *a.g.e.*, s. 495.

101'i manzum olmak üzere 613 kısa hadis ve kısa şerhlerinden meydana gelen *Nur Harmanı* eserinin takdiminde “hadis” kavramının kısa tanımları yapıldıktan sonra, bu eserdeki gayesini şöyle açıklamıştır: “Allah’ın kitabından sonra gelen Peygamberin Kitabı isimli büyük eseri genç nesillere ısmarlarken, onlara, üslûb, zevk, anlayış ve derleyiş usulünden küçük bir örnek vermek istedim”

Eserde “O” başlığında özlü-edebi bir şekilde Efendimiz’i, “O’nun Kitabı” bölümünde ise, hadis ilmi ve usulü ile ilgili bilgiler vermiştir. Bu bilgilerde Üstad’ın ilim ile marifeti mezceden üstün dil ve anlayışı tezahür etmiştir. Eserin birinci bölümünde “Hakikat” başlığında 254 hadise yer verilir. Her hadis bir paragrafta yer alır ve bir takdim cümle veya cümleleri ile hadis şerhedilir. Kısa hadisler tercih edilerek kısa ve net yorumlarla takdim edilir. Hadisler kalın (siyah) yazılarak, hadis ile şerhinin birbirine karışmasının önüne geçilir. Dört ile on iki arası hadis bir başlık altında toplanmış olup içtimaî hadisler ağırlıktadır. İkinci Bölüm’de ise, “Ahlâk” başlığı altında 258 hadis yer alır. Şekil olarak önceki bölümdeki gibi tertip edilmiştir. Bu bölümde merhamet, sabır, âdâb, yardım, nefis terbiyesi, estetik gibi ahlâk hadisleri yer almaktadır. Üçüncü Bölüm’ün girişinde ise kısa bir takdim yazısı yer almış olup bu bölümdeki hadisleri asıllarına mutlak bağlılık içinde onları nazım (şiir) çatısına almanın zorluğundan bahisle, “Çile dolu bir çalışma sonunda meydana geldi ve hayale sığmaz titizlik ölçüleri istedi” demiştir. Üçüncü Bölüm’de ise, “Manzum 101 Hadis” başlığında hadisler yer alır. Bu bölümde 3 veya 4 hadis bir başlıkta olmak üzere toplam 35 başlık yer almaktadır. Bu meyanda Üstad’ın eserlerinde sık sık başlıklandırma yapmasının onun hadis anlama, kullanma ve yorumlamasında önemli bir yön-yöntem olduğunu belirtmek gerekir. Beyitler halindeki şiirlerde hadisler bazen iki mısradan yer alırken bazen de bir mısra hadis, diğer mısra yorum olarak karşımıza çıkar. Kolay ayırt edilmesi için hadislere koyu renk verilirken, kendi yorumlarını da iki küçük çizgi içinde gösterir. Üstad’ın mâna ve tasnif zenginliği ifade eden başlıklarına dayanarak söylersek, üçüncü bölüm, iman ve hikmet ile başlarken ilim, hakikat, toplum, ahlâk, güzel davranış, adalet vb. mevzular ile sona erer. Manzum hadislerden ibaret olan üçüncü bölüm, kendi içinde ayrı bir örgüye sahiptir. “Hamd” başlıklı 1,5 sayfalık nesir bir yazı ile eser sona ermiştir. Böylece eser “kimya-i saadet” olarak nitelediği “besmele” ile başlamış ve “hamd” sona ermiştir.

Öte yandan *Nur Harmanı*’nda tekrar edilen hadisler de bulunmaktadır. Bunun sebebi ise konularına göre tasnif edilmesi ve dolayısıyla birden çok konuya dair hadislerin

farklı konularda tekrarlanmasıdır ki, “ale’l-ebvâb-konularına göre” tasnif edilen “câmi”, “sünen”, “muvatta” gibi musannefat için bu durum hadis tarihinde bilinen bir durumdur. Öte yandan mânası aynı, lafızları farklı hadisler de aynı konuda verilerek vurgu yapıldığını görmekteyiz.

Necip Fazıl’ın hadisler açısından önemi haiz bir eseri de manzum sîret kitabı olan *Esselâm-Mukaddes Hayattan Levhalar*’dır. Bu eseri onun, biri manzum (*Esselâm*), biri mensur (*Çöle İnen Nur*) ve biri de tercüme (*Gönül Nimetleri*) olmak üzere, doğrudan sirete dair üç kitabından biridir. *İman ve İslâm Atlası* eserinde de bu mevzuların ağırlıklı olarak işlendiğini görüyoruz. “Şiir, Allah’ı sır ve güzellik yolunda arama işidir”³³⁰ diyen Necip Fazıl’ın, *Çile* şiir kitabında da Allah’a, Resûlüne ve velilere aşkı terennüm ettiğine şahid olmaktayız. Necip Fazıl’ın *Esselâm*’da âyetleri, hadisleri ve siyer külliyyatını çok iyi kullandığını ve bunları ustaca manzumeleştirdiğini görmekteyiz. Nebi, Resûl, Büyük Fetih gibi levhalarda Kur’ân’dan âyetler bölüme damgasını vururken bazı yerlerde âyet ve hadisler işaretlenmiştir. Meselâ Fetih Suresi 12. âyetinde “Yakın Bir Fetih” olarak işaretlenen olay, Necip Fazıl’da “Büyük Fethe Doğru” başlığıyla verilmiştir. Bazı bölümlerde âyet ve hadisler birlikte takdim edilir. İslâm tarihindeki rivayetler ise bir kuyumcu titizliği ile işlenirken mücevherimiz (*Esselâm*) zinetlendirilir.

Esselâm, siyer konulu bir kitap olduğu için tamamına yakını hadis kategorisine girebilir. Kavli hadis olarak ve tırnak içinde verilen 23 hadis tespit ettik, yine kavli hadis olarak eserde verilen 101 manzum hadisle birlikte bu sayı 124’e çıkar. Fiilî ve takrirî hadislerle şemail-delâil, gazâvât türü hadisleri de ilave edersek en az 100 rakam daha artar. Ancak yukarıda da ifade ettiğimiz gibi siyer tarzı kitaplarda bunun sınırını belirlemek zordur. *Esselâm*’da yedi bölümde 101 manzum hadis yer almakta olup her beyitte bir hadis bulunurken bazen beytin bir mısraı ile açıklama yapıldığını belirtelim. Bu hadislerin yer aldığı her bölümde ise dört ayrı başlıklandırma yapılarak seçilen hadislerden bir anlam dünyası kurulmaya çalışılmıştır. Başlıklardaki her kelime ayrı bir konu olarak ele alınırsa 28 konu ihtiva eder, ancak konular arttırılabilir. 101 manzum hadis, 1951 yılında Büyük Doğu dergisinin broşürü olarak Arapça orijinaliyle birlikte verilmiştir. Söz konusu hadislerin 90 tanesi, toplam 613 hadisin yer aldığı *Nur Harmanı* eserinin son bölümünde de kullanılmıştır.

³³⁰ Necip Fazıl, *Çile*, s. 474

Necip Fazıl'ın çokça hadis kullandığı *Çöle İnen Nur* ve *Esselâm* isimli siyer konulu kitaplarından sonra sahâbîlere dair, *Hazret-i Ali*, *Peygamber Halkası* ile kısmî siyer bahisleri ihtiva eden *İhtilâl* kitaplarını zikretmemiz gerekir. *Hazret-i Ali* kitabında ise gazavât bahisleri ağırlıklıdır. Necip Fazıl'ın "*İlim Beldesinin Kapısı Hazret-i Ali*" ismiyle böyle bir kitap yazmasının sebebi, büyük sahâbîye saygısının yanında ilim ve hikmete yaptığı vurgudur. Eserde 310 kadar hadis bulunmaktadır. Bu hadisler doğrudan Hz. Ali ile ilgili olabileceği gibi Asr-ı saadet'te yaşananlar ve bilhassa gazalar ile ilgilidir. *Peygamber Halkası* ise Necip Fazıl'ın sahâbîler üzerine kaleme aldığı müstakil bir eserdir ki, bu yönüyle hadislerle dolaylı ilgilidir. Tesbit edebildiğimiz kadarıyla *Peygamber Halkası* kitabında 220 hadis geçmektedir. Kitapta önce sahâbî tanımı verilmekte, derecelerinin ulaşılmazlığı anlatılmakta ve onlardan herhangi birine dil uzatılamayacağı ifade edilmektedir. En başta cennetle müjdelenen on sahâbî (aşere-i mübeşşere) ve Ehl-i beyt olmak üzere 84 sahâbî anlatılmaktadır. Sahâbîlerle ilgili veya bizzat rivayet ettikleri hadislerle de yer verilir.

Bu bahiste kısaca tanıtacağımız üçüncü eser, 74 hadis tespit ettiğimiz *İhtilâl*'dir. Bu eser, Necip Fazıl'ın çokça hadis kullandığı kitaplar arasında sekizinci sırada yer alır. Bu eserde Necip Fazıl, "mutlak inkılâpçılar"³³¹ olarak peygamberleri işaret etmiş olup bazı ulu'l-azm peygamberlerden kısaca bahsettikten sonra Kâinatın Efendisinin gazalarını 30 sayfa kadar incelediği bahse şöyle başlar: "Mutlak mânada inkılâbın en büyük bir erişilmezi Kâinatın Efendisinde olduğu gibi, şu veya bu fikir uğruna basit cemiyet kaynaşma ve dalaşmalarından münezzeh, en keskin ihtilâl çizgileri de yine O'nda..."³³²

İhtilâl kitabında, içinde yaşadığı topluma İslâm'ı nakşetme mücadelesi veren Allah Resûlü'nün çilesi ve bilhassa gazveleri ayrıntılı anlatılır. Onun iktidarı ele geçirdikten sonra dünyayı nizamlandırıcı hadisleri de Veda Haccı'ndan tablolaştırılır ve bahis şöyle hitama erer: "Her şey O'nun için geldi, O'nunla geldi ve O'nunla gagesine erecek..."³³³ Kitapta ağırlıklı olarak "Büyük Fransız İhtilali" üzerinde durulur ve bu büyük ihtilâl vesilesiyle içtimaî, siyasî ve amelî dersler çıkarılır.

³³¹ Necip Fazıl Kısakürek, *İhtilâl*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1998, s. 7.

³³² Kısakürek, *a.g.e.*, s. 29.

³³³ Kısakürek, *a.g.e.*, s. 58.

Hadislere yer veren bir diğ er eseri ise *İman ve İsl am Atlası*’dır. Bu eserin dili, tertibi ve diyalektiğı ile tamamen farklı ve ilmihâl konulu olup 250 civarında hadis ihtiva etmektedir.³³⁴ Bu eser içinde Buhârî ş arihlerinden “İmam Kastallânî’den Seçmeler” bölümünde de 700 civarında hadis bulunmaktadır. Eser,  stad’ın her zamanki hadis kullanımına uygun olup herhangi bir kaynak verilmemiştir. Ancak eserin girişinde bir sayfa kadar topluca kaynaklar listesi verilmiştir. Bazen ilk rav  zikredilir ve genellikle kısa hadisler tercih edilir. Necip Fazıl dünya görüşünü *İdeolocya  rg s *’nde, bunun kaynaklarını da *İman ve İsl am Atlası* ile gösterdiğini söyler. Ayrıca bütün eserlerini *İman ve İsl am Atlası*’nda mihraklandırđını da belirtir.³³⁵

Öte yandan “Ben şiiri, her türlü hasis gayenin üstünde, doğrudan doğruya kendi zat g yesine “sanat için sanat-, fakat kendi zat g yesinin sırrıyla de Allah’a ve Allah d v sının topluluğuna- cemiyet için sanat- bağlı kabul etmişim...”³³⁶ diyen Necip Fazıl’ın şiirlerinde kullandđđ hadisler, hadislerden parçalar, telmihler de onun hadis kullanımında önemi haizdir. Bu  ifte gaye (sanat ve cemiyet), onun, daha güçlü ve kalıcı eserler vermesine sebep olmuştur. Din ve edebiyatın hitap ediş ve güzel söyleyiş kriterleri bir “iman şövalyesi” olan Necip Fazıl’da birleşince, Allah dâvasının mükemmel örnekleri tezahür eder. Onda inanç, fikir ve sanattır, sanat da inanç ve fikir. En  st n sanatçılar genelde itikat sahiplerinden çıkmıştır. Necip Fazıl hiçbir işinde “asl”ı kaybetmiyor ve şöyle diyor: “Biz şiiri iman için bilmişiz ve bu mihrak bilgiyi, her bilginin ge tiğı bin bir yol ağız biliyoruz”.³³⁷

Necip Fazıl şiiri, “ st n idrak müessesesi” olarak görür, Allah’a ve Resûlü’ne aşkını en iyi şekilde şiir ile terennüm eder. Üstad, * ile*’nin takdiminde ifade ettiğı üzere, onun anlayışında hakikî ş ir, sanat ve hayat, sanat ve hakikat üzerinde fikir tasası  ekendir. Salt sanatlı söyleyiş veya parlak ifadeler değil, derinlikli fikir ve ince his onda

³³⁴ *İman ve İsl am Atlası* eserinin sonunda topluca bulunan hadislerin sayısında baskı hatalarından dolayı bir-iki fark olduğunu gördük, ancak biz, diğ er baskılarla karşılaştırarak 181 sayısında karar kıldık. Aynı durum *Nur Harmanı* eseri baskılarında da karşımıza çıkmıştır.

³³⁵ Necip Fazıl, *Konuşmalar*, s. 203-204.

³³⁶ Necip Fazıl, * ile*, s. 13.

³³⁷ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 13.

makbuldür. Yani, Necip Fazıl'ın şiiri, usta söyleyişten, vezin ve kafiye ahenginden ibaret değildir.

Bu minvalde Necip Fazıl'ın, tahassüsün en üstün âleti şiir vasıtasıyla hadis ve sünnet verilerini de şiirlerinde kullandığını görüyoruz. Yukarıda değindiğimiz *Nur Harmanı*'ndaki 101 manzum hadis, hece vezni ile beyitler halinde yayınlanmıştır. Beşten on dörde kadar bütün heceler kullanılmış; bazen beytin tamamı hadis olmuş bazen ise bir mısra hadis bir mısra yorum olmuştur. Hadis ile yorumun karışmaması için, hadis koyu siyah renkte olurken, ayrıca birer kısa çizgi arasında gösterilmiştir. Dili sade, üslubu akıcıdır. Kafiye ve vezin sıralamasına rağmen hadisin anlamını tam ve belîğ bir şekilde sunmak için dilin imkanlarından ustaca istifade edildiği söz ve mâna olarak birçok edebî sanatın serdedildiğini görmekteyiz. Misal olarak, “Güzellik” başlığında peş peşe gelen iki hadisi nakledelim (Hadisler *italik* olarak verilmiştir):

“Her güzel, daha güzele yaver...

Allah güzeldir, güzeli sever.

Güzel yüzlülerden devşir çiçeği;

Güzel yüzlülerden iste gerçeği!”

Yine aynı eserden iki kısa hadis ve yorumu:

“Affediniz affedilirsiniz.

Yoksa rahmetten kesilirsiniz.-

Bağlan sözüne candan-

Ahde vefa imandan”.

Nur Harmanı'ndaki 101 manzum hadisin 11'i farklı olmak üzere hepsi *Esselâm* kitabında da bulunmaktadır. *Esselâm* eseri baştan başa manzum siyer-i nebî'dir. Allah Resûlü'nün yaşından dolayı toplam 63 levha (bölüm) olup kitabın alt başlığı, “Mukaddes Hayattan Levhalar” ismini almıştır. Üstad, Allah Resûlü'nün hakikatini ve dolayısıyla kâinat muhasebesini Veda Haccı şiirinde, “*Zaman döne döne gaye noktasına vardı.*” hadisini de kullanarak şöyle ifade eder:

“Dönmeye başlayalı zaman dedikleri çark;

Gökyüzü ve yeryüzü, şimal, cenup, garp ve şark,

Görmedi, görmeyecek o söz mucizesini.

Batan bir güneş rengi hâlelenmiş sesini,

Allah Resûlü yüzbin sahâbîye hitapta...

Çizgi çizgi toplamalar... İslâm büyük hisapta...

En derin sır: Zamanın bir vazifesi vardı.

Ve: “*Zaman döne döne çıktığı yere vardı.*”

Demek ki, o dem, gaye noktasında kâinat;

Gaye, imanda İslâm ve insanlıkta o Zat!”

Üstad’ın baş şiiri *Çile* olup bu şiir kitabına da isim olmuştur. Necip Fazıl’ın *Çile* şiirindeki ızdırıp ve yakıcılığını, Peygamber şiirindeki sıcaklığı ile dengeler:

“Sen, fikir kadar güzel;

Ve tek, birden daha tek!

İtrını süzmüş ezel;

Bal sensin, varlık petek...

Sensin ölüme hisar;

Bâkisi hep inkisar...

Sar bizi, çepçevre sar,

Rahmet rüzgârı etek!..”

“Müslüman Yüzü” başlıklı noktalaması ise Necip Fazıl’ın hadisleri işareten de kullanmasına (ikinci mısra) bir misal olmuştur:

“O yüz, her hattı tevhid kaleminden bir satır;

O yüz ki, göz değince Allah’ı hatırlatır...”

Önce *Çile* eserinin içinde bir bölüm olup daha sonra *Büyük Doğu* dergilerinde çıkan bazı şiirleriyle birlikte derleme olarak Büyük Doğu yayınlarından kitaplaşan *Öfke ve Hiciv*’de “Hadîs” isimli noktalama nefis muhasebesine bir hadisle dikkat çekmiştir:

“Şu hadiste toplanmış tüm hikmet ve gerçek:

‘Hesaba çekilmeden kendini hesaba çek!’

Üstad, sehl-i mümteni (söylenilmesi kolay gibi görünen güç söz) sanatını, hemen her hadisi manzumeleştirirken uygulamış, hikmet ve duygusal derinliği olan zengin bir çerçeve içinde sunmuştur. Böylece aslında manzum hadis yorumculuğunun önemli örneklerinden birini ortaya koymuştur.

Öte yandan Necip Fazıl'ın, yer yer değindiğimiz üzere, sîret kaynaklarında da hadis-sünnet verilerine yer verdiğini görüyoruz. Bu bağlamda da en önemli eser, kendisinin dilimize *Gönül Nimetleri* ismiyle çevirdiği İmâm Kastallânî'nin *el-Mevâhibü'l-ledünniyye* eseri gelir. Necip Fazıl bu eseri, “benzerleri arasında en eminlerinden biri”³³⁸ diye takdim eder. Necip Fazıl'ın kendi telifi olan siyer konulu *Çöle İnen Nur* kitabında ise *Gönül Nimetleri*'ndeki bazı rivayetler yer almaktadır. Zaten Necip Fazıl, Kastallânî'nin eserini beğenip takdir etmektedir. Öyle ki bu eserdeki bahislerin yarısı, *İman ve İslâm Atlası*'nda “İmam Kastalânî'den Seçme ve Süzmeler” başlığıyla iktibas edilmiştir. Üstad'ın, Ahmed Cevdet Paşa'nın siyer kitabını (*Kıyas-ı Enbiya*) tetkik ettiği de bilinmektedir. Öyle ki, onun Bedir Cengi'nin kervanı kovalarken “tesadüfen” gerçekleştiği şeklindeki yorumunu eleştirir.³³⁹

Öte yandan 1950'lerden beri Büyük Doğu dergilerinde yayınlanan ve o zamandan beri birçok baskısı yapılan *Çöle İnen Nur* eserinde kaynakları ve usulü hakkında bazı bilgiler vermektedir. Herhangi bir kaynak ismi vermekten ziyade usulünü gösteren bu paragrafı aynen vermekte fayda mülâhaza ediyorum: “Tefsir, hadis, siyer ve nakil olarak en emin kaynaklardan devşirili ve kaynaklarını tek tek göstermek tasasından uzak bu eser, “Başlangıç” yazısında da belirtildiği gibi, sadece iman sahiplerine hitap edici, hiçbir aklî teftiş, tespit ve ispat gayretine düşmeyici, mutlak “doğru” üzerine hissî ve teessürî bir çatı kurucu ve eğer bir kıymeti varsa onu bu noktada toplayıcı bir denemedir; ve akla verdiği pay, onu bazı noktalarda yine akılla iptal etmekten ibarettir. Bu bir ilim değil, sanat eseridir ve ilmin içini ve dışını tahkik selâhiyetinde olmadığı mukaddes kapıya, ancak inanmış ve teslim olmuş sanat tavrıyla sokulmaktan başka çare yoktur”.³⁴⁰

³³⁸ Kastalanî, *Gönül Nimetleri*, trc. Necip Fazıl Kısakürek, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2008, s. 5.

³³⁹ Necip Fazıl, *İhtilâl*, s. 42.

³⁴⁰ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 8.

Necip Fazıl'ın başta Kastallânî'nin *el-Mevâhibül-ledünniyye* eseri olmak üzere muteber siyer kitaplarından istifade ettiğini ve Ehl-i Sünnet anlayışına muhalif herhangi bir yaklaşıma yer vermediğini de belirtmek gerekir.³⁴¹

3.4.5. Necip Fazıl'ın (Zayıf-Mevzû) Hadis Kullanımına Yönelik Bazı Tenkitler

Necip Fazıl, Ehl-i sünnetin ölçülerine ve tasavvufî anlayışa bağlı bir şahsiyettir. Ehl-i sünnet kaynaklarından istifade ile hadisleri kitaplarına dercetmiştir. Kendisi hadisçi olmadığı için, yöntemi-anlayışı gereği, hadislerin senetlerini tahric ve metinlerini tenkit etme yoluna gitmemiştir. Necip Fazıl, hadis geleneğine güvenmiş ve muteber hadis kitaplarından hadisleri derlemiş, zevk ve sezgi mıntıkasına göre onlardan gül demetleri yapmıştır. Bu itibarla Necip Fazıl'ın eserlerinde gerek senet gerek lafız bakımından zayıf veya uydurma hadisler olduğunu söyleyenlere karşılık şu hususları açıklamaya ihtiyaç duyuyoruz.

Her âlimin ölçüsü farklıdır. Her muhaddisin de bir değerlendirme ölçüsü vardır. Hadisleri değerlendirir-ölçerken farklı kriter kullanırlar. Birine göre zayıf olan hadis, başka muhaddise göre kuvvetli kabul edilebilir. Üstad'ın kitaplarında yer alan ve az sayıda olan uydurma veya zayıf olarak değerlendirilen bazı hadisler bir başka âlime göre sahih veya hasen (makbul) olabilir. Kaldıki Üstad, hadisleri Seyyid Abdülhakîm Arvasî'den veya onun işaret ettiği kaynaklardan almıştır. Dolayısıyla onun eserlerinde yer verdiği ve bazı hadisçilerce “uydurma” kabul edilen bazı rivayetlere “ihtilaflı hadis” demenin daha uygun olacağını düşünüyoruz. Meslekten hadis âlimi (münekkit) olmasa da Abdülhakim Arvâsî'nin hadis kaynaklarına vukufiyeti söz konusudur ki, o Kütüb-i Sitte'yi temel almış, delilleri ve ravileri ile onların sağlam olduğunu kabul etmiştir. Orada bulunan hadisler konusunda sıhhat tartışmasına girmemiş; söz konusu kaynaklarda bulunmasını yeterli görmüştür. Meseleyi şöyle de izah edebiliriz: Buhârî'de geçen bir hadis mütevâtir hadis olarak zikredilirse biz buna inanırız. Ancak başka bir muhaddis mütevâtir değildir, sahih veya hasendir veya munkatı'dır, diyebilir. Dolayısıyla Abdülhakîm Efendi hadislerin senet ve sıhhat tartışmasına ve raviler için de cerh-ta'dil araştırmasına lüzum görmemiş; kaynaklarda bulunmasını yeterli bulmuş; Ehl-i sünnet âlimlerinin genel bakışına tâbi olmuştur. Bu itibarla hadis

³⁴¹ Mahmut Öztürk, “Necip Fazıl'ın *Esselâm*'daki Bazı Şiirlerinin İslâmî Kaynaklardaki Rivayetlerle Mukayesesi”, *Harran Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 21, Sayı 35, Ocak-Haziran 2016, s. 88.

tekniği açısından bakılırsa Necip Fazıl'ın naklettiklerinde zayıf veya sıhhati tartışmalı bazı hadisler bulunmaktadır. Amellerin faziletlerine dair konularda ise zayıf hadislerle amel etmenin belli şartlarda caiz olduğunu³⁴² da biliyoruz.

Üstad'ın bir hadisçi değil, bir davetçi olduğunu biliyoruz. Onun eserlerindeki hadisleri incelerken gördük ki, benzer muhtevadaki hadisleri peş peşe vermesi ile eğer varsa zayıf hadisler de “hasen li gayrihi” derecesine çıkmaktadır. Hadisçiler zayıflığı gidermek amacıyla bu yöntemi uygulamışlardır. Mâlûm bu şekilde biri sahih diğeri zayıf olmak üzere iki ayrı tarikten nakledilen bir rivayetin zayıf tariki sahih tarik ile desteklenerek “hasen li gayrihi” mertebesine yükselebilmektedir.³⁴³

Diğ er yandan hadis ilminin teknik kriterleri açısından zayıf veya uydurma (veya ihtilaflı) denmiş, ancak tasavvuf kaynaklarında bir mâna yüklenmiş bazı hadisler vardır. Necip Fazıl, tasavvuf kaynaklarına da güvendiği için bazı hadisleri oradan almış olabilir. Dolayısıyla hem hadis kaynakları hem de tasavvuf kaynaklarından almış; böylece uydurma olduğunu bilerek eserinde yer vermemiş, aldığı kaynaklara güvenmiştir. Kaldı ki, yukarda da belirttiğimiz gibi, bazı hadislerin sıhhati (zayıf veya mevzû olduğu) ulema arasında tartışma konusudur. Bu minvalde Necip Fazıl'ın bütün eserlerinde kullandığı 2700 civarındaki hadiste zayıf ve ihtilaflı rivayetlerin ahlâk, edeb ve nasihat ile ilgili olduğunu ve mevzû -veya bizim kabulümüze göre ihtilaflı- hadis sayısının ise çok az olduğunu belirtmek gerekir.

Necip Fazıl Kısakürek'in hadisleri kullanırken sahihlik-zayıflık gibi durumlarına dikkat etmesine bir misal vermek istiyoruz. Mesela yanlış olarak genelde halk dilinde hadis diye bilinen “*Dünya ahiretin tarlasıdır*” rivayetini Necip Fazıl, hadis diye değil, “Şeriat en güzel ismini vermiştir dünyaya”³⁴⁴ veya “Akıl ve dünya kıymetinin şeriatla ismi var”³⁴⁵ veya “hikmet” diye takdim etmiştir ki, bu durum onun söz konusu rivayetin mevzu bir rivayet kabul edilişinin farkında olduğunu gösterir. Zira hemen devamında yer verdiği bir rivayeti ise “Ve bir hadis” diye nakletmiştir. Demek ki

³⁴² Mahmut Demir, Mehmet Emin Özafşar, “Zayıf”, *DİA*, İstanbul, 2013, Cilt: XLIV, s. 157-160.

³⁴³ Ayşe Esra Ağırakça Şahyar, *Zayıf Hadis Rivayeti*, Akdem Yayınları, İstanbul, 2011, s. 118.

³⁴⁴ Necip Fazıl, *İmân ve Aksiyon*, s. 90.

³⁴⁵ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 196.

Necip Fazıl, sözün meşhur olmasından ziyade sahlilik derecesine dikkat etmekte, rivayetin âlimlerden nakledilen hikmetli söz olacağını da nazar-ı dikkate almaktadır. Bu mevzudaki bir başka misal de, eserlerinde dört ayrı yerde zikrettiği “Allah’ın ahlâkıyla ahlâklanınız!” rivayetidir ki, onu “hikmet”, “emir”, “ölçü”, “din emri” şeklinde verirken “hadis” demez. Halbuki öncesinde veya sonrasında “hadis” diyerek başka rivayetlere yer verir³⁴⁶ ki, bu konuya dair değerlendirmeler aşağıda ayrıca yer vereceğiz.

3.4.6. Necip Fazıl’da Hadis Tasnifi ve Epistemolojisi (Bilgi Değeri)

Hadisleri anlama-kullanma yönteminde de farklı açılardan değindiğimiz üzere, Necip Fazıl eserlerinde hadisleri mâna, maksat ve hikmet temelli epistemik yönü üzerinde durmuştur. Bu bağlamda eserlerinde pek çok hadis kullanmış ve onlara fikrî mimarisini inşa etmek için temel taşlar olarak dayanmıştır. Onun siyer konulu eserlerini de nazarı dikkate alırsak, Büyük Doğu fikriyatının Allah Resûlü’nün hayatı ve O’nun hadisleri üzerine yükseldiğini görürüz. Necip Fazıl, hadis ve sünneti, fikrine, sanatına ve aksiyonuna tatbik etmiş, onlardan bir hayat tarzı çıkarmış; hadislerin epistemik değerine dair de önemli doneler ortaya koymuştur. Onun yapmaya çalıştığı, hadislerden bir dünya nizamı kurmaktır. Ferdî ve içtimaî bir dert içinde bulunan mütefekkir hüviyetindeki Necip Fazıl, çileli arayışlarında karşılaştığı hadislerdir ki, aradığı çözüm reçetesini onlarda bulmuştur. Her birini “âlemi aydınlatan güneş” olarak gördüğü hadislerden Büyük Doğu fikir mimarisinin temellerini inşa etmiştir. O, hadis tasnifi veya derlemesi yapmamış, hadislerden adeta bal damıtmış, onlardaki hikmetlerden çözümler üretmiştir.

İman ve İslâm Atlası eserinin Sünnet Edebi bahsinde, hadis ve sünnet mevzularına ve bilgi değerine göre tasnif edildiğini görmekteyiz: “Her şeyi Allahtan getiren Resûller Resûlünün sünnetleridir ki, İslâmî edebın tek eksiğı olmayan manzumesidir ve bu manzumeyi yakından görebilmek için onu sınıflara ayırmak lâzımdır. İbadet sünnetleri, içtimaî ve umumî hayat sünnetleri, ferdî ve hususî hal sünnetleri. Bunlardan ilki, asker üniforması gibi sabit, kat’î ve mecburîdir. Hiçbir düğmesi öbür düğmenin

³⁴⁶ Necip Fazıl, *İmân ve Aksiyon*, s. 119; a. mlf., *İman ve İslâm Atlası*, s. 199.

daha üstüne, altına, sağına, soluna geçirilemez. Yerlerinde gösterilmiş olan bu sünnetlerden ötesini “Sünnet edebi” veya “Edep sünneti” olarak isimlendirebiliriz”.³⁴⁷

O, sünnetin çeşitlerini verdikten sonra sünnete uymanın ölçülerini ve fıkıh hükmünü de edep çerçevesi içinde anlatır: “Sünnete riayet, kutsiliğini ve üstünlüğünü doğrulama şuurunu asla kaybetmeksizin, her zaman ve mekânda yerine getirilemeyebilir. Sünneti red ve istihkâr küfür, tatbik edememekse sadece o faziletten mahrumluktur. Sünnete uymayanların şefaatten mahrum kalacakları hükmü ise, belki iyi niyetli, fakat gerçeğe zıt bir yobaz iddiası... Allah’ın Resûlü, küfür müstesna, cinayetlerin en korkuncunu işleyenlere bile şefaate edeceklerini birçok hadislerinde ifade buyurmuşlardır. Bu rahmeti “suret-i hak” edasıyla kısmak kimin haddine!..”³⁴⁸

O, esasın yanında usul davasını da ifade eder: “Sünnete riayette usul, onu dış şekline yüzde yüz bağlı kalarak içi ve muradiyle benimsemek ve muradın tam gerçekleşip de şekille bazı farklar olabileceği yerlerde hududu korumayı bilmektir. Dış temizliği ve duş altında gusül buna misal... Yoksa tatbiklerin kabuk tarafından kalıp cevherine ulaşamamak, hiçbir netice elde edememeye varır”.³⁴⁹

Bahsin devamında Necip Fazıl’ın verdiği şu misal, onun hadis ilminin muhteva analizine vakıf olduğunu gösteriyor: “Kâinatın Efendisi kabak yemeğini seviyordu diye onu seven ve yiyene ne mutlu!.. Fakat başka bir garazı olmadan “benim tab’ıma uymuyor” diye yemeyeni suçlandırmak ve onun ferdî hürriyet hakkını kesmek de sünnet sahibinin rızasına uygun değil!..”

Ondaki tefekkür ve tahassüs derinliğinden dolayı bir âyet veya hadisi (sahâbî veya velî sözü de olabilir) naklettiğinde öyle hikmetler ortaya çıkarır ki, klasik bir âlim bunu yapamaz. Necip Fazıl, kendi fikrî ve edebî kalem kudretiyle âyet ve hadisleri yorumluyor ki, tâbiri caizse tadından yenmez. Bu noktada şu tespiti hatırlatmakta fayda var. Son dönemde fikir hayatımızı hep edebiyat adamları temsil etmiştir. Tanzimat sonrasında bütün fikir akımlarında bu husus görülür. Edebiyat, geçmişi içinde barındırarak çağına hitap eder ve gelecek hayali kurar. İslâm’ın yeniden canlanmasına ihtiyaç duyulan asrımızda böyle bir idealin önce his dünyasında canlı

³⁴⁷ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 216.

³⁴⁸ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 216.

³⁴⁹ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 217.

olması gerekeceğinden, sanatçı ruhuna mâlik düşünce adamlarından bu hususta atılımlar gerçekleşmiştir. Ancak aksiyona geçemeyen ve sadece edebiyatla yetinenler kendinden ibaret kalarak topluma tesir edememişlerdir. Necip Fazıl ise, tanınmış bir sanatçı kimliğine rağmen aksiyona geçerek öncü ve örnek olmuş; güçlü bir iman sâikiyle zuhur etmiş, böylece o hem iç hem dış olarak iki taraflı aksiyona geçmiştir. Bu ise Necip Fazıl'ın hadisleri parçacı değil, İslam'ın genel ilkeleri çerçevesinde mânâ, maksat, hikmet ve irfan temelli yorumlamasına yol açmış ve bu onun hadisleri anlama ve kullanmasında (epistemolojisinde) önemi haiz olmuştur ki, Hanefî âlimlerin hadis anlayışında da bu epistemolojik yönün öne çıktığını söylemek mümkündür.³⁵⁰

Diğer taraftan Necip Fazıl'ın hadisleri dinamik planda ele alması ve onlardan çağımıza özgü bir toplum reçetesi sunması, onun hadislerin bilgi değeri üzerinde yoğunlaştığını da gösterse gerektir. Onun çalışmaları Mutlak Ölçüler olan hadislerin her çağın sorunlarına nasıl tatbik edilebileceğine güzel bir misaldir. Necip Fazıl'daki hadis kullanımı ve yorumculuğu, hadis ilmi içindeki şerhçilikten farklı olarak “toplum inşacısı” ve “tefekkür-mütefekkirlik” zaviyesindendir. Dolayısıyla onun derin bir anlayış (fıkıh-tefekkür) ile hadislere yaklaşımı önemli bir çaba olarak durmaktadır.

3.5. Necip Fazıl'da Hadis, Sünnet, Tarihi ve Usûlü ile İstifade Ettiği Kaynaklar

Bu bölümde Necip Fazıl'ın eserlerinde yer alan hadis ilmi, usulü ve tarihi ile ilgili bilgileri değerlendireceğiz. Bu meyanda Necip Fazıl'ın hadis-sünnete dair kaynaklarını tespit etmeye çalışacağız.

3.5.1. Hadis, Sünnet, Tarih ve Usûlü

Eserlerindeki tanım, tespit, tercüme, anlama ve kullanımlarından Üstad'ın hadis ilminin meselelerini nispeten bildiğini ve bu ilmin kavramlarını da yerli yerinde kullandığını görmekteyiz. Onun dinî hassasiyeti gereği bu inceliğe dikkat etmesi yanında bu kadar çok hadis nakletmesinden olsa gerek, hadis ilimleriyle de epey haşır neşir olduğu ve onun sağlam-titiz ölçülerle aktarıldığına inandığı görülmektedir. *Nur Harmanı* eserinde uyarı hitabıyla mevzuyu şöyle verir: “Çok nazik... ‘Benim ağzımdan söz uyduranın yeri ateştir’ meâlindeki Hadîs ve Sahâbîlerin Allah Resûlü’ne duyduğu nihayetsiz hürmet, Hadîs usûlünü en titiz ölçülere bağladı. Bu bakımdan

³⁵⁰ Bu hususta bkz. Murteza Bedir, *Fıkıh Mezhep Sünnet. Hanefî Fıkıh Teorisine Peygamber'in Otoritesi*, Dem Yayınları, İstanbul, 2017.

Hadîs ve Hadîs Usûlü ilimlerinde saat, dakika, saniye, salise ölçülerinden daha ince ayırt edişler, sınıflandırmalar vardır”.³⁵¹

Necip Fazıl’ın hadis tanımları klasik tanıma bağlıdır, ancak belagat ve hikmet bakımından dikkat çekicidir. Onun bilgi ile marifeti birleştirdiğini ve bunu da dilin inceliklerine vâkıf bir sanatçı edasıyla yaptığını ifade etmiştik. Sanat ile imanın yakın ilişkisi ve Necip Fazıl’ın sanatını imanın emrine verdiğini hatırlarsak, onun hadis ve sünnetle ilgili veciz ifadelerinin de sebeb-i hikmetini anlamış oluruz. Onun eserlerinden tespit ettiğimiz ve her biri ilim ve marifet zaviyesinden dikkat çekici olan dört hadis tanımını verelim:

“Hadîs, Kâinatın Efendisine ait her tavır, her edâ... Tebessümlerinden sükûtlarına kadar...”³⁵²

“Hadîs, O’nun her hareketi, her edâsı, her tavrı ve hususiyle bütün sözleri... Hattâ sükûtları...”³⁵³

“Allah Resûlü’nün her sözü, her hareketi, her tavrı, hattâ bazı meseleler karşısında susmaları veya gülümsemeleri “Hadîs” çerçevesine girer”.³⁵⁴

“Hadîs... Allah Sevgilisinin, ebediyet fanusu mukaddes gözlerini kırpışlarından, derinliğine doğru ferdi, genişliğine doğru da cemiyetle bütün kâinatı nizamlayan en kısa kelimelerine kadar, kendilerine bağlı her şey... Onun büyüğü, küçüğü yoktur. En küçüğü, içinde ormanlar taşıyan tohum kadar küçük, en büyüğü de kâinata kâinat katıcı çapta büyüktür”.³⁵⁵

Yukarıdaki tanımlardan anlaşıldığı üzere Necip Fazıl, hadis kavramını formel anlamda değil, nispeten geniş anlamıyla ele alıyor. Zira hadisin, “Hz. Peygamber’in söz, fiil ve takrirleri” şeklindeki meşhur tanımı, daha kapsayıcı olarak şöyle ifadelendirilmiştir: “Hadis, söz, fiil, takrir, yaratılış veya huyla ilgili bir vasıf olarak Hz. Peygamber’e

³⁵¹ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, s. 111; a. mlf., *Çöle İnen Nur*, s. 550.

³⁵² Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, s. 3.

³⁵³ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, s. 11; a. mlf., *Çöle İnen Nur*, s. 550.

³⁵⁴ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 38

³⁵⁵ Necip Fazıl, *Hitâbeler*, s. 162.

nispet edilen her şey”³⁵⁶ olarak tanımlandığını biliyoruz. Allah Resûlünü “O’nsuz oluş yok!” diye niteleyen Necip Fazıl’ın hadislere de bu gözle baktığı görülüyor. Hatta manzum siyer tarzındaki eserinde hadisleri Kevser havuzuna benzetmiş; *Esselâm*’ın Kur’ân ve Hadîs bahsinde şöyle demiştir: “Hadîs, O’nun her hali, / Gösteren iz, kemali. /Bütün kemâller O’nun sünnetinden eserdir; / Vatanı kemâllerin, o havuz ki, Kevserdir”.³⁵⁷

Üstad’ın kudsî hadis tanımı hadis ilminin inceliklerini irfanî boyutta bildiğine ipucu verir: “Hadîs-i Kudsî, Allah’ın kelâmıdır. Kur’an da Allah’ın kelâmı... Fark nedir derlerse bu bir şer’î mesele olur. Kur’an melek vasıtasıyla tebliğ edilen Allah’ın kelâmıdır. Hadîs-i Kudsî ise şöyle: Resûlullahı bir nur kaplar ve Allah kelâmına mukaddes dudakları bir mecra olur. Melek vasıta olmadan... Buna Hadîs-i Kudsî denir”.³⁵⁸ Buradan hareketle Necip Fazıl’ın eserlerinde kudsî hadisleri bazen “Allah kelâmı” diye nitelemesinin bu tanımından kaynaklandığını düşünüyoruz. Necip Fazıl’ın, Hz. Peygamber’e aşkının destanı olan *Çöle İnen Nur* eserinde kudsî hadisi ima eden şu sanatlı ifadesine burada yer verelim: “Ey Allah kelâmına mecra bir çift kudsî dudağın sahibi!..”³⁵⁹

Yukarıda verdiğimiz tanımlardan sonra Necip Fazıl’ın bu minvaldeki bazı tespitlerine de yer vermek istiyorum: “Bütün dünya, bütün meseleleriyle, Peygamberin kitabında... Hadîsler de en sadık, en dürüst, vakur ve haysiyetli meâllerle nakledilebilir ve bir yıldızdan bir yıldıza çekilmiş mahyalar halinde insanlığa, muhtaç olduğu nuru pırıldatır”.³⁶⁰

Yine aynı eserden Kâinatın Efendisinin bir hadisine dair de şunu söyler: “O’nun bir billûr kırıntısı kadar küçücük görünen bir Hadîsinde bile bütün âlemler, renk, çizgi, mâna, iklim, hakikat, kanun, içiçe kesâfet hâlinedir”.³⁶¹

³⁵⁶ Ahmet Yücel, *Hadis Usûlü*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2018, s. 32.

³⁵⁷ Necip Fazıl, *Esselâm*, s. 113.

³⁵⁸ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 101

³⁵⁹ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 12

³⁶⁰ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, s. 14.

³⁶¹ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 21.

Bu ifadelerden anlaşılmaktadır ki, Necip Fazıl’a göre Hadis ve sünnet birbiriyle iç içe iki kavramdır. Nitekim gençler için hazırladığı *Dininizi Öğreniniz* isimli eserinde, “Sünnet ve Hadis” başlığındaki bazı tanım ve tesbitleri, aynı zamanda onun bu ilmin inceliklerine vâkıf olduğunu gösteriyor: “İslâm dininin dayandığı ikinci delil, sünnettir. Sünnet, Efendimizden nakledilen bütün sözler... Kendilerinden sâdır olduğu tesbit edilmiş bütün fiiller, hareketler, edâlar, tavırlar... Yanlarında yapıldığı halde sukûtlarıyla muvafakat buyurdukları işler... İşte bütün bunlar Hadîs ve dolayısıyla Sünnet çerçevesini teşkil eder ve kavil, fiil, sükût ve muvafakat halinde an’aneyle Kurtarıcılar Kurtarıcısına dayanır. An’ane, “Filân filândan, filân da filândan, o da Peygamberimizden nakletti...” tarzında ya Efendimizin bir sözüne ya bir hareketine yahut da yanlarında bir şey yapılırken sükûtlarıyla muvafakat buyurdukları vâkıasına ulaşır”.³⁶²

Hadisleri “temel kurucu mukaddes ölçüler”³⁶³ olarak niteleyen Necip Fazıl, 613 hadisi demetlediği *Nur Harmanı* eserinin girişinde “Hadîs’e ve Hadîs Usûlü ilimlerine ait dış bilgi ve kabuk cephesini bırakıp yalnız ruhu aydınlatmak cehdindeyiz”.³⁶⁴ diyerek hadislere el atış usulünü de belli ölçüde ortaya koymuştur. Hadis ilminin klasik tanımlarına da tâbi olan Necip Fazıl’ın, ilmi de içine alıcı tefekkür ve hikmet boyutundan yaptığı tanımlamalar ise dine zenginlik ve parlaklık kazandırıcıdır. Yukarıda da yer yer vurguladığımız üzere o, hadis ve sünneti, “insanlığın muhtaç olduğu bir yıldızdan bir yıldıza çekilmiş mahyalar” halinde görür ve bu “nur”dan hikmet pırıltıları sunmaya çalışır. Necip Fazıl’ın cemiyet yararı açısından hadislere el attığını söyleyebiliriz, ancak onda iman ve ahlâk davası her şeyden önce gelir. Hadisle ilgili bahislerde sıkça zikrettiği şu kıssa, Onun hadislere saygı ve riayet duygusunu başa aldığını ve yobaz tavırlardan nefret ettiğini göstermektedir: “Çölde susuzluktan solumak ve kıvranmakta olan bir köpeğe matarasındaki son damlaları içirip, “her bağı yanana su vermek büyük sevaptır”. Hadisine saygısını gösteren ve bu işi köpek için değil, hadîs için yapan veli, sırrı kavramıştır. Buna mukabil pişmiş eti bıçakla

³⁶² Necip Fazıl, *Dininizi Öğreniniz*, s. 38

³⁶³ Necip Fazıl, *Peygamber Halkası*, s. 122; a. mlf., *Çöle İnen Nur*, s. 366

³⁶⁴ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, s. 13.

kesmenin mekruh olduğunu öne süren yobaz, acaba meseleyi Peygamber ruhaniyetine sorabilmiş midir?”³⁶⁵

Necip Fazıl, zâhîr ve bâtın birlikteliğine dikkat eder. Hadis ilminde de bu hususa şöyle işaret eder: “Nasıl dinde dış ilim, iç feyze bağlanmadan yemişini veremez, iç feyz de dışa uymadan kıymet belirtmezse, İmâm-ı Âzam misalinde olduğu üzere, hadis nâkilleri, iç ve dış teyid gücünde kimseler olmalı... Buhârî Hazretleri her rivayeti sağlam senedli dış ölçülere bağladıktan sonra, yeni bir gusûl abdesti alır ve Peygamberin ruhanî huzuruna arz edip rivayeti tasdik ettirirdi”.³⁶⁶

Üstad, Büyük Doğu Külliyyatı’nın temel ölçüleri olarak hadislerden azamî derecede istifade etmiş; teknik bilgiden ziyade hadislerin hikmetlerini, maksatlarını ve ruhunu edebi-estetik üslup ve terkiplerle sunmaya çalışmıştır ki, hadis-sünnetin mesajını günümüz insanına arzedecek önemli yönler barındırmaktadır. Bu bağlamda ayrıca Necip Fazıl’ın hadisleri işareten kullanması da önemlidir. Zira bu tür kullanım, geniş bir hadis kültürü ve vukufiyet gerektirir. Necip Fazıl, birçok mevzuda hadislere işaret eder ya hadislerdeki toplu mânâyı zikreder yahut mevzunun can damarını ifade edecek bir hadise telmihte bulunur. Buna bir misal verelim. Necip Fazıl, “Kur’ân Tefsir ve Meâlî” başlıklı bahiste şöyle der:

“Bir insan: Ben Kur’ân’ı kendi aklımla tefsir ederim! Dese de, neticede, tefsiri noktası noktasına büyük tefsircilerinkine uygun çıksa, hareketi, yine dinî cinayetlerin en büyüğü olur. Küfür... Kur’ân’ı öz aklı ve anlayışıyla tefsire kalkışanın küfürde olduğu Hadis ile sabit...”³⁶⁷

Necip Fazıl, hadislerin senedleri konusunda da şu değerlendirmeyi yapar: “Hadis, mutlaka, son rivayet eden şahıstan ilk haberi veren sahâbîye kadar en emin bağlantılarla zincirli olacaktır. Bu bağlantıların ismi senettir”.³⁶⁸ Bu ifadeleri onun sened konusunda klasik anlayışı bilip naklettiğini gösterir. Aşk, vecd, cehd, hamle,

³⁶⁵ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 39; a. mlf., *Çöle İnen Nur*, s. 552.

³⁶⁶ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 38.

³⁶⁷ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 546. Üstad burada “*Kim bilgisi olmadığı halde Kur’ân’la ilgili söz söylerse/Kur’ân’ı tefsir ederse, ateşteki/cehennemdeki yerine hazırlansın*” mealindeki hadise (Tirmizî, Tefsîrû’l-Kur’ân, 1) işaret eder.

³⁶⁸ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, s. 12; a. mlf., *Çöle İnen Nur*, s. 552.

ölçü-usul, sistem ve titizliğe bağlı olan hadis âlimlerinin tahlil etmedik nokta bırakmadığını ve bu muhteşem ilme bir zerrecik insaf sayesinde kâfir olarak da hayran kalındığını ifade eden Necip Fazıl, bu ilmin bu derece yüksek oluşunun sebebini, “Hep O’nun soluğundan...”³⁶⁹ diyerek Resûlullah’a işaret eder. Ayrıca bir hadis almak için aylarca yolculuk yapanlar (rıhle) yanında, boşanmış atını tutmak için içi boş yem torbasını kullanan kişiden hadis almayacak kadar titizlik gösteren (tedvin-tesebbüt) hadis toplayıcılarını misal veren Necip Fazıl, ilmî usullerle ahlâkî şartın yan yana yürümesi sayesinde hadis rivayet ilminin doğduğunu aynı bahsin devamında ifade eder. Bu durum onun hadis âlim-ravileri, hadis (rivayet) tarihi konularında da birikime sahip olduğunu gösterse gerektir. Zira Necip Fazıl’ın eserleri tetkik edince, bir risale oluşturacak tarzda hadis ilmi, hadis usûlü, hadis hikmeti ve hadis yorumuna girdiğini görmekteyiz. O, klasik usule de bağlı olarak yeni bir üslûpla hadis ilminin temel dinamiklerini mevzular içinde gösterirken, hadis ilmi ve usulünün özüne de vakıftır.³⁷⁰

“Hadise ve Hadis Usûlü ilimlerine ait dış bilgi ve kabuk cephesini bırakıp yalnız ruhu aydınlatmak cehdindeyiz...” diyen Necip Fazıl’ın, hadis aktarım sisteminin sağlamlığını, uydurma rivayetlerle ona yönelik saldırı ve meydan okumalara nasıl karşı koyduğunu şöyle anlatmıştır: “En ileri titizliğe rağmen bâtil mezheplerin, Bizans ve menfi kutuplarıyla Fars ruhlu tahripçi ve uydurmacıları, yahudi ve münafık sevk ve idaresinde, Hadis adına nice kalpazanlıklara yeltendi. Fakat büyük İslâm metodolojisi bunları çiğnedi, Hadislerin zayıflarını ayıkladı ve Peygamberin Kitabını bütünlştirmeyi bildi”.³⁷¹

³⁶⁹ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 551; a. mlf., *Nur Harmanı*, s. 12.

³⁷⁰ Necip Fazıl’ın hadis ilimlerini ve kavramlarını yerli yerinde kullandığına dair Orhan Yılmaz şu değerlendirmeyi yapmıştır: “Necip Fazıl hadis ilmine dair özel bir eğitim almamış olsa da hadisin önemi, tarifi, değeri ve İslâm şeriatındaki yeri gibi konularda kaydettiği bilgiler onun hadis ilmi sahasında geniş bir mâlâmat sahibi olduğunu ortaya koymaktadır. Hatta o, hadis ilminin temel konuları ve kaynakları hakkında farklı görüşleri tartışıp tercihlerde bulunabilmiştir” (bkz. “Necip Fazıl Kısakürek’in Hadis Kültürü ve Kullandığı Bazı Hadislerin Değerlendirmesi”, *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2018, Cilt: VI, Sayı 2, s. 143 ve 148).

³⁷¹ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, s. 13; a. mlf., *Çöle İnen Nur*, s. 552.

Bu söylediklerimiz ışığında Necip Fazıl'ın ilmi de kapsayıcı tefekkür ve hikmet boyutundan hadis kavramlarına nüanslar kattığını önceki bahislerde misalleriyle göstermiştik. Geçmişimizde edebî hadis yorumculuğunda Necip Fazıl'ın en önemli karakteristiği çağını ve Batıyı iyi bilmesi olup o hadisleri, klasik yöneme sadık kalarak, ancak klasik tarzda yapmamış, yer yer de serbest yorumlarıyla günümüz problemleriyle ilgili hususları da katarak hadislerden günümüze reçeteler sunmuştur. Bu ise onu okuyanlara o hadisle alakalı farklı pencere ve perspektifler açabilmektedir ki, dikkat çekici yönlerinden biri de budur. Onun bu yorumları “Müslüman çağından mesuldür” idraki içindeki bir mütefekkirin günün problemlerine çözümler sunuşu ve İslâm'ı topluma tatbik gayretidir. Zira Necip Fazıl'ın hadis tercümelerine dikkatle bakarsak, bazen bir kelime ile çağın problemlerine hitap eder ve bunu mevzunun içine ustaca sindirir. Onun bu çabası sadece edebiyatçılığı ile de izah edilemez. Çünkü o, yaşadığı çağda Müslümanların problemleriyle ilgilenen öncü ve kurucu rolde mütefekkir ve ideologtur. Bu minvalde onun şairlik yönünden ziyade tefekkür yönü önde ve önceliklidir. Şiirini de tefekkürünün içinde eritmiş; yukarıda ilgili bölümde de vurguladığımız üzere, o öncelikli olarak, cemiyetçi (aksiyoncu) mütefekkir ve ondan sonra edebiyatçı-şair-sanatçıdır.

3.5.2. Hadis ve Sünnet Kaynakları

Necip Fazıl, eserlerinde kaynak vermemiş; hadis tekniğine göre “hadis tahriri” yapmamıştır. Onun hadisleri hangi kaynaklardan aldığına dair de kesin bir bilgiye ulaşamadık. Ancak Necip Fazıl'ın birinci kaynağının Kütüb-i Sitte'ye dahil musannefât olduğu ve aktardığı hadislerin hemen yarısının oradan nakledildiğini genel anlamda söyleyebiliriz. Tespitlerimize göre çokça yer verdiği hadislerde Kütüb-i Sitte oranı %62 civarındır. Ayrıca onun birçok eserinde Kütüb-i Sitte'yi öne çıkarıp methettiği de bilinmektedir. Mesela *Çöle İnen Nur*'da “Altı Kitap” başlığında şöyle demiştir: “Peygamberin Kitabını bütünleştiren en emin nakil çerçevesi “Kütüb-i Sitte” Altı Kitap ismiyle anılan ve başlarında da Buhârî ve Müslim gibiler bulunan

kaynaklar...”³⁷² Özelde Buhârî’nin *Sahîh*’ine dair de şöyle demiştir: “Buhârî gibi, içinde eğrilik mefhumunun en küçük cüz’iyle de barınamayacağı bir kaynak...”³⁷³

Öte yandan Necip Fazıl’ın kullandığı tüm hadislerin Kütüb-i tis’a’da geçme oranı %50’yi aşmış olup bu rakam bize onun kaynakları hakkında yeterli fikir vermektedir. Geride kalan rivayetlerin de kahir ekseriyetinin muteber hadis kitaplarında geçtiğini hatırlatmak gerekir ki, aşağıda olguya ayrıca değinilecektir. Necip Fazıl’ın, Buhârî şârihlerinden hadis hâfızı Kastallânî’nin *el-Mevâhibü’l-ledünniyye* eserini şair Bâkî’nin Osmanlıca tercümesine de işaret ederek bugünkü dilimize aktarmış olduğunu³⁷⁴ ve bu eserdeki bazı hadisleri diğer eserlerinde de kullandığını görmekteyiz.

Bu minvalde onun eserlerinde yer verdiği hadislerin genelde Süyûtî’nin (ö. 911/1505) “*el-Câmi’u’s-sagîr*”i ile Müttakî el-Hindî’nin (ö. 975/1567) “*Kenzü’l-ummâl*”i gibi kitaplarda bulunmaktadır. Necip Fazıl’ın hadis kültürü üzerine makalesi bulunan Orhan Yılmaz, Necip Fazıl’ın *Esselâm, Nur Harmanı* gibi yoğunlukla hadis bulunan rivayetlerin tamamına yakını Süyûtî’nin (ö. 911/1505) *el-Câmiu’s-sagîr* isimli eserinden iktibas ettiğini söylemiş, yine hadislerin büyük bölümünün İmam Gazâlî’nin (ö.505/1111) *İhyâu ulûmiddîn* eserinde bulunduğunu ifade etmiştir.³⁷⁵ Necip Fazıl’ın *Esselâm*’daki hadislerini yüksek lisans tezinde tahrir eden Hüseyin Yıldırım da Necip Fazıl’ın hadis kaynağı olarak Süyûtî’nin *el-Camiu’s-sagîr*’ini tercih ettiğini düşünmektedir.³⁷⁶

³⁷² Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 552; a. mlf., *Nur Harmanı*, s. 13; a. mlf., *İman ve İslâm Atlası*, s. 38; a. mlf., *Dininizi Öğreniniz*, s. 38.

³⁷³ Necip Fazıl, *Hazret-i Ali*, s. 228.

³⁷⁴ Kastallânî, *Gönül Nimetleri*, trc. Necip Fazıl Kısakürek, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2008, s. 5.

³⁷⁵ Orhan Yılmaz, “Necip Fazıl Kısakürek’in Hadis Kültürü ve Kullandığı Bazı Hadislerin Değerlendirilmesi”, *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2018, Cilt VI, sayı 2, s. 147.

³⁷⁶ Hüseyin Yıldırım, *Necip Fazıl Kısakürek’in “Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar” isimli Eserindeki Hadislerin Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2017, s. 161.

Diğer taraftan Ahmed Ziyâüddîn Gümüşhânevî'nin hadisleri cemettiği “*Râmużü'l-ehâdis*” isimli eseri de Üstad'ın devrinde yaygın olan ve okutulan kitaplardandır. Ancak Üstad'ın bu kitaptan istifade ettiğine dair bir bilgi-kayıt tespit edememiş bulunuyoruz. Osmanlı son dönem âlimlerinden hukukçu ve yazar Mehmet Ârif beyin (ö. 1897) *Binbir Hadis* eserinin, ihtimal kaydı ile, Necip Fazıl'ın bilgisi dahilinde olabileceğini de zikrederim. Zaten *Binbir Hadis* eseri, Süyûtî'nin *el-Câmiu's-sagir*'inden seçilmiş hadislerin şerhidir. Bu açıdan da Üstad'ın seçtiği hadislerle örtüşmektedir. Ayrıca Mehmet Ârif Bey, devrindeki ulemanın bozulması ve Osmanlı coğrafyasında Batı hayranlığının baş göstermesinden ıstırap duyan bir Osmanlı aydını ve bürokratı olarak hadislere el atmış ve onları da çözüm açısından şerh etmiştir. Bu açıdan da Necip Fazıl'la amaçları örtüşmektedir. Ancak bütün bunlar Necip Fazıl'ın hadisleri oradan aldığına delil olmaz. Yine Ömer Ziyaeddin Dağıstânî'nin *Zübdetü'l-Buhârî Tercümesi*'nin Osmanlıcasını, yine ihtimal kaydıyla, Üstad'ın mütalaa etmiş olabileceğini söyleyebiliriz. Bu eser ilk kez Mısır'da 1914'de Arapça basılmış, 1925-1926 yıllarında Osmanlıcaya tercüme edilmiş daha sonra Latin harfleriyle de basılmıştır. Eski Diyanet İşleri Başkanı Ömer Nasuhi Bilmen ile zaman zaman görüştüğünü hesaba katarsak Bilmen'in “*Beş Yüz Hadis-i Şerif-Hikmet Goncaları*” isimli bir eserini de okumuş olması muhtemeldir. Ancak bu eserin ilk baskısının tarihi 1960 olup, önemli eserlerini daha önce neşreden Üstad'ın istifadesi için nispeten geç bir tarihtir.

Hadis usulü kaynakları olarak ancak bazı ihtimallerden bahsedebiliriz. Devrinde bilinen Babanzade Ahmed Naîm'in *Tecrîd-i Sarîh Mukaddimesi*'nden istifade edilmiş olabilir. Yine elde bulunan Osmanlıca kaynaklara bakılmıştır. Keza Abdülhakîm Efendi ve çevresinden, onların tavsiyelerinden yararlanılmıştır.

Büyük Doğu yayınları ile yapılan görüşmede, “Üstad'ın Kütüb-i Sitte'yi esas aldığı, bıraktığı az sayıdaki kitaplardan hadislerle ilgili Sahih-î Buhârî Tecrid-i Sarîh Muhtasarı (Konyalı Mehmet Vehbi tercümesi) ile Münzirî'nin 4 ciltlik *et-Tergîb ve't-terhîb*³⁷⁷ adlı Beyrut baskılı Arapça eserin ellerinde olduğu, Üstad'ın bizzat seçerek

³⁷⁷ Hadis hâfızı olan Münzirî'nin (ö. 656/1258) *et-Tergîb ve't-terhîb* adlı eseri, daha ziyade ahlâk ve fıkha dair hadislerin genellikle *Kütüb-i Sitte*, İmam Malik'in *el-Muvatta*'ı, İbn Hibban ve İbn Huzeyme'nin *es-Sahih*'leri, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî'nin *el-Müsned*'leri, Taberânî'nin *üç Mu'cem*'i ve Hâkim en-Nîsâbü'rî'nin *el-Müstedrek*'i gibi

yaptığı hadislerin *Nur Harmanı* eserinde bulunduğu³⁷⁸ şeklinde mâlûmata ulaşmış bulunuyoruz. Kaldı ki, Abdülhakîm Arvasî'nin Münzirî'nin bu eserini methettiği de sözlü tespitlerimiz arasındadır. Üstadın 1949 ve 1960'da kütüphanesi dağıtıldığını ve kendisinin bir kütüphane bırakma gayreti içinde olmadığını ve onun genelde Osmanlıca kaynaklara baş vurduğunu da biliyoruz. Bu bağlamda ayrıca Necip Fazıl'ın içinde bulunduğu dönemde bulunan hadis eserlerini de bir fikir vermesi açısından zikretmek gerekir: Süyûtî'nin *el-Câmiu's-sağîr*, Ziyâdetü'l-câmiî's-sağîr ve *el-Câmi'u'l-kebîr*'i (*Cemü'l-cevâmî*), Münâvî'nin (ö. 1031/1622) *Künüzü'l-hakâik*'i, Gümüşhanevî'nin (ö. 1983) *Râmûzü'l-ehâdis*'i, Es'ad Erbîlî'nin (ö. 1931) *Kenzü'l-irfân*'ı. Bu eserler, konularına (bablara) göre, halkın istifadesi amacıyla da derlenmiş kitaplardır. Yine onun en çok istifade ettiğini yukarıda söylediğimiz İmâm-ı Rabbânî'nin *Mektûbât*'ındaki hadisleri kullanmakta tereddüt etmediği, İmam Gazâlî'nin *İhyâ*'sındaki rivayetlerden de istifa ettiğini söylememiz gerekir. Böylece o, güvendiği her kaynaktan hadis almış ve geniş bir âlim-hoca çevresine sahip olmuştur. Bu açıdan Necip Fazıl'da hadis ilmi başta olmak üzere, İslâmî ilimler konusunda kaynak çeşitliliği olduğunu söyleyebiliriz.

3.6. Necip Fazıl'ın Eserlerindeki Hadislerin Teknik ve Muhteva Analizi

Necip Fazıl'ın eserlerinde tespit edebildiğimiz kadarıyla tekrarlarla beraber 2756 hadis bulunmaktadır. Mükerrerleri çıkarırsak bu sayı 1561 olur. Bu hadislerin de bazılarını sıkça kullanmıştır. Aşağıda onun çokça kullandığı 40 hadisi tahrir ettikten sonra değerlendirecek ve Necip Fazıl'ın onları kullanma biçimine de işaret edeceğiz.³⁷⁹ Bu

hadis kaynaklarından seçilmesiyle meydana gelmiştir. Eser tertibi, kendine has bir metodla da olsa hadislerin güvenilirlik derecesini belirtmesi, az kullanılan bazı kelimelerin açıklanması, tergîb (hayra yönlendirme) ve terhîb (kötülükten sakındırma) konusunda mükerrerleriyle birlikte 5472 hadis ihtiva eden hacimli bir kitap olması gibi sebeplerle İslâm dünyasında şöhret kazanmıştır.

³⁷⁸ Suat Ak, Büyük Doğu Yayınları editörü, 06.01.2022 tarihinde kendisiyle telefonla yapılan görüşme.

³⁷⁹ Necip Fazıl'ın tercüme veya sadeleştirdiği beş eser ile tercüme bahisleri bulunan 1 eserde (toplam 6 eser) tekrarlı 1870 tekrarsız 685 hadis tespit ettik. Tercüme eserlerdeki hadis sayılarının eserlere dağılımı takribi olarak şöyledir. 1- Kastallânî'nin *el-Mevâhibül-Ledünniyye* eseri *Gönül Nimetleri* ismiyle tercüme edilmiş olup siyer tarzı bu kitapta 1100

meyanda ayrıca Büyük Doğu ideolojisinde kurucu fonksiyona sahip olduğunu düşündüğümüz 40 serlevha hadisin tek tek üzerinde dururken, sadece tahrir ile yetinmeyip hangi eserlerinde kullandığını, hangi mânalar yüklediğini ve hangi bağlamda ele aldığını değerlendirdik. Hadislerin, Necip Fazıl'ın kullanımında nasıl fonksiyonel olduğunu ortaya çıkarmaya çalıştık. Bu bağlamda “birinci”, “ikinci” ve “üçüncü” halka şeklinde bir tasnif yaparak bütün hadisleri genel bir değerlendirmeye tâbi tuttuk. Necip Fazıl'ın en çok tekrarladığı “mihver-medâr” hadisi ise müstakıl bir başlıkta ayrıca ele aldık.

Şu söylenebilir ki, Necip Fazıl, bir hadis külliyyatı oluşturacak sayıda bolca hadis kullanmıştır ki, bunu yer yer vurguluyoruz. Beş adet tercüme eserini hariç tutarak hadislerin kullanıldığı 55 te'lif eseri üçe ayırmak mümkündür. Birincisi, sadece hadislerden oluşan ve bu yönüyle bir hadis “derleme” kitabı hüviyetindeki *Nur Harmanı* eseridir. İkincisi, sîrete dair kitaplarda geçen hadisler olup bunlar *Çöle İnen Nur*, *Esselâm*, *Hazreti Ali* ve *Peygamber Halkası* eserleridir. Üçüncüsü ise fikir ağırlıklı 50 eserde geçen diğer hadislerdir.

Tercüme eserlerle birlikte bu sayı 4600'ü bulmuştur. Hadisleri tararken, az sayıda da olsa gözden kaçan hadisler olmuştur. Burada işaretlen kullandığı hadisleri de listemize almaya çalıştık. Ayrıca onun siyer konulu kitaplarındaki hadisleri seçerken işin tabiatı gereği bir tercihte bulunmak zorunda kaldık. Allah Resûlü'nün her hâlinin hadis olduğu düşüncesiyle seçimimizi geniş tuttuğumuzu ifade etmeliyiz. Yine de bu tarz eserlerden seçme yapmanın tercihe bakan yönünü ehli bilir. Aksi halde siyer tarzı kitapların tamamı hadis olup bütün kitabı baştan sona işaretlemek zorunda kalırdık.

civarında fiilî-kavlî hadis bulunmaktadır. Allah Resûlü'nün her davranışının hadis olmasına binaen siyer konulu eserlerde hadisleri tespit ederken çerçeveyi mümkün mertebe geniş tutarak mecburen bir sınırlama yaptık. 2- *Gönül Nimetleri* 'ndeki bahislerinin yarıya yakını Üstad'ın *İman ve İslâm Atlası* eserinde “Kastallânî'den Seçmeler” bölümünde aynen yer almış olup buradaki hadis sayısı 700'e varmaktadır. 3- İmâm-ı Rabbânî'nin *Mektubat* eseri bu isimle ve seçmeci usulle dilimize çevrilmiş olup 33 hadis ihtiva etmektedir. 4- Seyyid Abdülhakîm Arvâsî'nin *Tasavvuf Bahçeleri* eseri sadeleştirilmiş olup 24 hadis ihtiva etmektedir. 5- Şeyh Safiyüddin'in *Reşahât* eseri de dilimize aktarılmış olup 7 hadis bulunmaktadır. 6- Seyyid Abdülhakîm Arvâsî'nin *Râbıta-i Şerife* eseri sadeleştirilmiş olup 5 hadis bulunmaktadır.

Necip Fazıl'ın belli başlı bazı hadisler üzerinde çokça durduğunu onları âdeta bir “şifre”, bir “anahtar” gibi birçok eserinde tekrarladığını biliyoruz. Bu şifre hadislerle Necip Fazıl, Müslüman halkın kültür dünyasının temel taşlarını döşemek istediğini ve bunun için bu hadisleri ısrarla tekrar ettiğini; bu hadisleri günümüz Müslümanının hafızasına nakşetmek ve böylece dinî hayatı canlandırmak istediğini netice itibarıyla söyleyebiliriz.

3.6.1. Birinci Halkadaki 40 Hadis: Tahric, Değerlendirme ve Necip Fazıl'ın Kullanımı

Necip Fazıl'ın hadislerini genel olarak üç halkaya ayırdık. En sık kullandığı 40 hadisi “birinci halka” olarak kabul edip, detaylı teknik ve muhteva analizini yaparak eserlerindeki kullanımlarına işaret ettik. Birinci sırada yer alan Necip Fazıl'ın “en merkez-mihver hadisi”ni ise, ehemmiyetine binaen daha detaylı ele aldık.

Bu bağlamda Necip Fazıl'ın 19 kere ile en çok tekrar ettiği hadisten başlayarak 6 tekrarlı hadislere kadar değerlendirmeye tâbi tutulmuştur. Birinci halkadaki hadisler, tekrarlarıyla birlikte 353 rakamına ulaşmaktadır. Necip Fazıl'ın kullandığı hadislerden muhteva benzerliği olanları bir maddede topladık. Ancak farklı tariklerle nakledilen rivayetleri de işaretleyerek aynı madde içinde ayrıca tahrir ettik. Böylece tahrir ettiğimiz hadis sayısı toplamda 61'e ulaşmıştır.

Özel incelediğimiz hadisleri “40 hadis”³⁸⁰ (benzer muhteva ve tarikleriyle 61) ile sınırlandırmamız tamamen tezimizin hacmi ile ilgilidir. Eğer beş tekrarlı hadisleri de dahil etseydik sayımız 79'a, dört tekrarlılar ile ise 148'e ulaşacaktı.

40 rivayeti tahlil ederken standart olarak, “Tahrir ve Değerlendirme” ile “Necip Fazıl'ın Kullanımı” başlıklarını tercih edilmiştir. İlk başlıkta hadislerin sahihlik-zayıflık durumuna açıklık kazandırırken, ikinci başlıkta ise, Üstad'ın tercümesi, mânalandırması, atıfları vs. örneklerle gösterilmiştir. Bu minvalde Necip Fazıl'ın en

³⁸⁰ Özel incelediğimiz Hadislerimizin 40 rakamına tevafuk etmesi, bizim özel bir gayretimizle değil, 6 ve üzeri hadislerin tekrar sayılarının denk gelmesiyle alâkalıdır. Ne var ki, “40 hadis” geleneğinin bir devamı olarak da tezahür etmiş olduğunu söyleyelim.

çok tekrar ettiği 40 hadisın isnatsız Arapça metni, Türkçe tercümesi³⁸¹ teknik ve muhteva analizini aşağıda arz etmek istiyoruz:

³⁸¹ Burada geçen hadislerin Türkçe metinlerinde genelde Necip Fazıl'ın çevirilerini kullandık. Ancak yeri geldikçe farklı tercümelerine de işaret ettik.

1. مَن اسْتَوَى يَوْمَهُ فَهُوَ مَعْبُودٌ

“Bir günü bir gününe eş geçen aldanmıştır”.

Tahric ve değerlendirme:

Hadisi Deylemî (ö. 509/1115) Hz. Ali’den merfû olarak nakletmiştir.³⁸² Bedreddîn ez-Zerkeşî (ö. 794/1392) ve Sehâvî (ö. 902/1497) ise, rivayeti Deylemî’nin, Muhammed b. Sûka’nın Hars’tan, onun da Hz. Ali’den merfû bir isnatla naklettiğini ve isnadındaki Muhammed b. Sûka’nın zayıf olduğunu söylemişlerdir.³⁸³ Süyûtî (ö. 911/1505) de rivayeti, Deylemî’nin Hz. Ali’den merfû olarak kaydettiğini ve zayıf olduğunu ifade etmiştir.³⁸⁴ Ayrıca Kadî el-Mâristân (ö. 535/1140) bu rivayeti İbn Ömer’den merfû olarak nakletmektedir.³⁸⁵ İbn Kutluboğa (ö. 879/1474) ise bu rivayetin râvisi olan Hennâd en-Nesefî hakkında, “çok hadis duymuş, çok yolculuk yapmış, çeşitli faydalar çıkarmış ve Hatip el-Bağdâdî ondan rivayette bulunmuş ve zayıflığına işaret etmiştir”.³⁸⁶ demiştir.

Öte yandan İbn Ebü’l-Dünyâ (ö. 281/894), Benî Suleym kabilesinden ismini vermediği bir şeyhin rüyasında, Ebû Nuaym (ö. 430/1038) ise Hasan-ı Basrî’nin rüyasında, Hatîb el-Bağdâdî (ö. 463/1071) de ismini vermek istemediği bir zatın rüyasında Allah Resûlü’nden işittikleri olarak bu hadisi nakletmişlerdir.³⁸⁷

Bu hadise isnatsız diyen Ali el-Kârî’nin (ö. 1014/1605) eserini tahkik eden son devrin önemli hadis âlimlerinden Abdülfettah Ebû Gudde (ö. 1917/1997) ise, “Bu hadisi Deylemî, merfû olarak rivayet etmiştir. Deylemî’nin senedi zayıftır. Deylemî’nin bu rivayeti, müellifin [Ali el-Kârî], “Bu söz, sadece Abdülaziz b. Ebî Revvâd’ın rüyada

³⁸² Deylemî, *Firdevs*, III, s. 611 (hadis no: 5910). Rivayet ayrıca Semerkandî’nin *Tenbîhü’l-gafilîn* s. 392 (hadis no: 592) ve Mâverî’nin *el-Emsâl ve’l-hikem* (s. 169-170) eserlerinde isnatsız olarak geçmektedir.

³⁸³ Zerkeşî, *et-Tezkire fi’l-ehâdisi’l-müştehire*, s. 138; Sehâvî, *el-Mekâsîdü’l-hasene*, s. 631 (hadis no: 1080).

³⁸⁴ Süyûtî, *ed-Düreru’l-müntesira fi’l-ehâdisi’l-müştehire*, s. 180 (hadis no: 377).

³⁸⁵ Kadî el-Mâristân, *el-Meşheyatü’l-kübrâ*, II, s. 875 (hadis no: 322).

³⁸⁶ İbn Kutluboğa, *Tacü’t-terâcim*, s. 341.

³⁸⁷ İbn Ebü’l-Dünyâ, *el-Menâmât*, s. 116 (hadis no: 243); Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-evliyâ*, VIII, s. 35; Hatîb el-Bağdâdî, *İktizâü’l-ilmî’l-amel*, s. 112 (hadis no: 196)

duyduğu hadis olarak bilinmektedir.” ifadesini geçersiz kılmaktadır.” demektedir. Eseri Ebû Gudde’nin tahkiki ile tercüme eden günümüzün hadis hocalarından Halil İbrahim Kutlay da “Hadis uydurma değil, zayıftır”. değerlendirmesi yapmıştır.³⁸⁸

Öyle anlaşıyor ki, bu rivayete ait değerlendirmelerde farklılıklar bulunmaktadır. Bazı âlimler rivayetin mevzû olduğunu söylerken bazı âlimler ise “mevzû-uydurma” hükmü vermemiş, rivayetin zayıf olarak sabit olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca İslâm büyükleri hadisin doğru anlaşılması için yorumda bulunmuş, her gün hayırlara koşmayı teşvik etmişlerdir. Bu hadis, aşağıda Necip Fazıl’ın kullanımında görüleceği üzere, “zayıf” değerlendirilmesi de göz önüne alınarak, İslâm âlimleri ve mütefekkirleri tarafından kültürümüzün önemli rivayetlerinden biri olarak algılanmış ve zengin yorumlara mevzu olmuştur.

Necip Fazıl’ın Kullanımı

Bu hadis, İslâm kültür ve medeniyetinin oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Bir mütefekkir olarak Necip Fazıl bu hadiste medeniyet inşası için gerekli aksiyonu görmüş ve onu başta *İdeolocya Örgüsü*, *İmân ve Aksiyon*, *Dünya Bir İnkılâp Bekliyor* ve *İman ve İslâm Atlası* olmak üzere bir çok eserinde 19 kere kullanmış olup en çok tekrarladığı hadislerin başında yer almaktadır.³⁸⁹ Zikrettiğimiz eserlerin isimleri bile Necip Fazıl’ın bu hadisi kullanmasındaki amaç hakkında bir fikir verirken, onun İslâm inkılâbının bu topraklarda tekrar yeşermesi için kaleme aldığı ve “vücut hikmetim” dediği *İdeolocya Örgüsü* eserinde, bu hadisin dört kere zikredildiğini belirtmek gerekir. Söz konusu eserin “İslâm ve İnkılâp” bahsindeki şu paragraf, hadisin nasıl anlaşılacağına dair yeterli ipuçları vermektedir: “İnkılâp, eğer ulaşılmış bir hak ve hakikat manzumesinin kıl kadar yerinden kıpırdamaz, sabit ve mutlak mihveri etrafında sonsuz bir hakikat arayıcılığı; hep o sabit ve mutlak mihverin pörsümez

³⁸⁸ Ali el-Kârî, Uydurma Olduğunda İttifak Edilen Hadisler (*el-Masnû fî ma’rifeti’l-hadisi’l-mevzû*), thk. Abdülfettah Ebû Gudde, trc. Halil İbrahim Kutlay, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2019, s. 246.

³⁸⁹ Necip Fazıl’ın şu eserlerinde geçmektedir: *Nur Harmanı*, (2010) s. 183; *İman ve İslâm Atlası*, (1981) s. 33, 256; *Çöle İnen Nur*, (2020) s. 554; *Esselâm*, (2019) s. 127; *İdeolocya Örgüsü*, (2017) s. 120, 354, 494 ve 565; *İmân ve Aksiyon*, (1981) s. 22 ve 73; *Hesaplaşma*, (2014) s. 81; *Aynadaki Yalan*, (2014) s. 119; *Dünya Bir İnkılâp Bekliyor*, (2014) s. 16, 62; *Çerçeve 5*, (2010) s. 164; *Çerçeve 6*, (2010) s. 181 ve 205; *Rapor 5/6*, (2015) s. 30.

tazeliği ve solmaz yeniliği adına boyuna aramak, boyuna keşfetmek, boyuna değişmek, ermek, olmak ve hiçbir durakta kalmadan terakki etmek demekse, İslâmlıktan büyük inkılâpçılık yoktur. Kâinatın Efendisi buyuruyor: “*Bir günü bir gününe eş geçen aldanmıştır*”.³⁹⁰

Öte yandan Necip Fazıl’ın mensur veya manzum olarak naklettiği hadislerde bazen kısa bir takdim ve açıklama cümlesine yer verdiğine ve farklı eserlerinde değişik yorumlar yaptığına da şahit olmaktayız. Meselâ mevzumuz olan, “*Bir günü bir gününe eş geçen aldanmıştır!*” hadisini bir eserinde, “İbadetlere bağlandıktan sonra üzerinde ömür boyu kafa patlatmaya ve çile çekmeye layık tek ölçü bu hadis... Ebedî yeniyi ve tazeyi kovalamanın sırrı da bu hadiste...”³⁹¹ şeklinde yorumla. Bu hadisi manzûmleştirdiği iki eserinde ise, “İslâm sonsuz yenilik, bu nokta başlıca sır”.³⁹² takdimiyle verilir. Aslında hadisin mânasına uygun yorum zenginliği söz konusudur. En başta verdiğimiz tercüme yerine, manzum hadislerde “Günleri birbirine eş geçen aldanmıştır!” ifadesi tercih edilmiştir. Vezin icabı böyle bir tercüme yapıldığını söyleyebiliriz. Bu izahlar ışığında söyleyebiliriz ki, Necip Fazıl’ın fikriyat ve aksiyonunda bu hadisin merkezî bir rolü olduğunu gördüğümüz için, ileriki sayfalarda müstakil bir başlıkta ayrıca inceleyeceğiz.

2. لَا طَاعَةَ لِمَنْ لَمْ يُطِيعِ اللَّهَ

“Allah’a itaat etmeyene itaat edilmez.”

Tahric ve Değerlendirme:

Bu hadis, uzun bir metin içinde Buhârî (ö. 256/870) ve Müslim’in (ö. 261/875) *Sahîh*lerinde rivayet edilmektedir.³⁹³ Buhârî ve Müslim’in *Sahîh*lerindeki hadislerin hepsinin sahih olduğunda ümmetin icmaı bulunması sebebiyle ayrıca tahrice gerek

³⁹⁰ Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, s. 120.

³⁹¹ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 256.

³⁹² Necip Fazıl, *Esselâm*, s.127; a. mlf, *Nur Harmanı*, s. 183.

³⁹³ Buhârî, Cihâd, 107 (hadis no: 2955), Ahkâm, 4 (hadis no: 7144); Müslim, İmâre, 8, III, s. 1469. Bu kaynaklarda geçen uzun metin ise şöyledir: “*Günah yolunda olmadıkça, işlerin başındaki taraftan gelen her emre itaat, her müslüman üzerine, görüşüne ister uysun ister uymasın, haktır. Allah’a karşı masiyet yolundaki emre itaat yoktur.*”

duyulmamıştır. Ne var ki hadis yukarıdaki kısa lafızlarla başka birçok kaynakta da rivayet edilmektedir.³⁹⁴ Ziyâüddin Makdisî (ö. 643/1245), rivayetin isnadının hasen olduğunu söylemiştir.³⁹⁵ Ayrıca bu hadis, “*Hâlık’a karşı masiyet yolunda, mahlukun emrine baş eğmek yoktur.*” lafızlarıyla sahih bir isnatla da rivayet edilmektedir.³⁹⁶ Üstad eserlerinde bu hadisin dördüncü varyantı olarak, “*Allah’ın emirlerine karşı gelmek mevzuunda, hiç kimseye itaat yoktur*”³⁹⁷ meâlini de kullanmaktadır. Bu rivayet de sahihtir.

Necip Fazıl’ın Kullanımı:

Necip Fazıl bu hadisi eserlerinde 16 yerde zikretmiş ve daha ziyade yukardaki kısa metnini tercih etmiştir.³⁹⁸ 1944 yılında bu hadisi yayınladığından dolayı Büyük Doğu dergisi Vekiller Heyeti kararıyla kapatılıp Necip Fazıl yeniden askere alınır. Zira o dönemde Başbakan olan Şükrü Saraçoğlu tarafından matbuata, “Allah’tan ve ahlâktan bahsetmek yasaktır!” diye bir tamim gönderilmiştir.³⁹⁹ Necip Fazıl’ın mücadele

³⁹⁴ “Allah’a itaat etmeyene itaat edilmez.” lafızlarıyla geçen kaynaklar: İbn Mâce, Cihâd, 40 (hadis no: 2865); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XX, s. 441 ve 442 (hadis no: 13225); Buhârî, *et-Târîhu’l-kebîr*, VII, s. 415; Ebû Ya’lâ, *Müsned*, VII, s. 102 (hadis no:4046); Ebû Saîd eş-Şâşî, *Müsned*, III, s. 235 (hadis no: 1335).

³⁹⁵ Makdisî, *el-Ehâdisü’l-muhtâre*, VI, s. 318 (hadis no: 341).

³⁹⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, s. 333 (hadis no: 51095); Abdürrezzak es-San’ânî, *Musannef*, II, s. 402 (hadis no: 3831); İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, XVIII, s. 247 (hadis no: 34406); Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, XVIII, s. 170 (hadis no: 381).

³⁹⁷ Ebû Dâvûd, Cihâd, 94 (hadis no: 2625); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, s. 128 (hadis no: 724) ve XXXIII, s. 58 (hadis no: 19824); Ma’mer b. Râşid, *el-Câmi*, IX, s. 169 (hadis no: 21623); İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, XVIII, s. 245 ve 246 (hadis no: 34404); Ebû Dâvud et-Tayâlisî, *Müsned*, II, s. 184 (hadis no: 890).

³⁹⁸ Necip Fazıl’ın şu eserlerinde geçmektedir: *Nur Harmanı*, (2010) s. 31, 39, 39, 124, 184; *İman ve İslâm Atlası*, (1981) s. 542; *Esselâm*, (2019) s. 130; *İdeolocya Örgüsü*, (2017) s. 540; *Hesaplaşma*, (2014) s. 13, 126; *Çerçeve 3*, (2016) s. 106; *Konuşmalar*, (2017) s. 126; *Rapor 3/4*, (2009) s. 25; *O ve Ben*, (1978) s. 229; *Hadiselerin Muhasebesi 1*, (2016) s. 186; *Bâbîâli*, (2017) s.268.

³⁹⁹ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 229.

hayatında ve laikliğe yönelik keskin eleştirilerinde⁴⁰⁰ bu hadisin özel bir önemi vardır. *Nur Harmanı* 'nda bu hadis beş yerde farklı lafızlarıyla kullanılır. Söz konusu eserde şu başlıklar altında yer alır: “Devlet Büyükleri”, “İş ve İdare Ölçüsü”, “Büyüğe İtaat-Anne-Baba”, “Mücadele”. Diğer eserlerinde ise daha ziyade aksiyon bahisleri içinde kullanılmıştır.

Necip Fazıl bu hadisin bereketiyle mücadele dolu bir hayata atılır ve üstün diyalektiği ile dâvasını şöyle müdafaa eder: “O halde dünyayı en küçük atomdan, en büyük cismine kadar bütün mükevvenatı ihata eden bir dinin lâisite kanuna tâbi tutulması mümkün müdür, değil midir? (...) Ama diyoruz ki, lâiklik dünya hükmü olan bir din hakkında kabil-i tatbik değildir. (...) Bir gün, mahkemede hâkim bana sordu. Dedi ki: “Kuzum Necip Fazıl, zapta geçirmeyeceğim, hükümde de esas teşkil etmeyecek, şahıs olarak, dost olarak, dostluğa kabul ediyorsanız, bir suâl soracağım”. “Buyursunlar” dedim. “Siz lâik misiniz, değil misiniz?” dedim ki: “Efendim böyle suâl olur mu? Ben belki bunun için huzurunuzdayım. Ve şimdi anlayacaksınız lâik miyim, değil miyim! Fakat bir şartla cevap veririm. Hem zapta geçmesi hem de hükme tesir etmesi şartıyla... Ben Allah’a inanıyorum, yani Halik’a... Bütün âlemlerin Rabbına... Nasıl istersiniz ki, Allah’ı ve onun emirlerini dünyanın dışında kabul edeyim. Şimdi ben lâik miyim, değil miyim, siz karar verin!”⁴⁰¹

3. الْكَلِمَةُ الْجَمَّةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ فَحَيْثُ وَجَدَهَا فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا

“Hikmet müminin yitiğidir, nerede bulursa almaya en layık kimse odur”.

Tahric ve Değerlendirme:

Rivayeti nakleden Tirmizî (ö. 279/892), isnatta geçen İbrâhim b. el-Fazl el-Mahzûmî'nin hıfzı açısından taz'îf edildiğini söyler. İbn Hacer (ö. 852/1449) ise, el-Mahzûmî'nin naklen metruk olduğunu söylemiştir.⁴⁰² İmam-ı Süyûtî (ö. 911/1505) hadisin hasen olduğunu söylemiştir.⁴⁰³ Günümüz hadis hocalarından Özcan Hıdır, bir eserinde bu hadis hakkında şöyle bir değerlendirmede bulunmaktadır: “Hadisimiz, birbirini anlam olarak destekleyen birçok metin ve senedle gelmiştir. Bunları

⁴⁰⁰ Necip Fazıl, *Dünya Bir İnkılâp Bekliyor*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014, s.28.

⁴⁰¹ Necip Fazıl, *Sahte Kahramanlar*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2015, s. 106.

⁴⁰² İbn Hacer, *Takrîbü't-tehzîb*, s. 131 (228).

⁴⁰³ Süyûtî, *el-Câmiu's-sağir*, s. 402 (hadis no: 6462).

bütününden belli bir kuvvet hasıl olmakta ve inşallah hadisimiz zayıflık mertebesinde bir üst merteye olan “hasen” hadis derecesine çıkmaktadır”.⁴⁰⁴

Necip Fazıl’ın Kullanımı

Necip Fazıl’ın eserlerinde bu hadisi 16 yerde tespit ettik.⁴⁰⁵ Tirmizî, İbn Mâce ve Kuzâî gibi hadis kaynaklarında rivayet edilmiştir.⁴⁰⁶ Bu hadis en çok *İdeolocya Örgüsü* eserinde geçmektedir. Necip Fazıl bu hadisi “ham yobaz ve kaba softa” diye tabir ettiği kimseleri yermek ve dışımızda gördüğümüz iyi şeyleri almak mânasında kullanır. Hadisi, “İslâm inkılâbının tam mânasıyla toplu ve merkezî dış politikası”nın⁴⁰⁷ terkibi olarak görüp tercümesini bazen “hikmet”, bazen “hakikat”, bazen de “hikmet ve hakikat” şeklinde yapar.

4. قَدِمْتُمْ خَيْرَ مَقْدَمٍ مِنَ الْجِهَادِ الْأَصْغَرِ إِلَى الْجِهَادِ الْأَكْبَرِ. قَالُوا: وَمَا الْجِهَادُ الْأَكْبَرُ؟ قَالَ: مُجَاهَدَةُ الْعَبْدِ هَوَاهُ.

Allah Resûlü bir gazadan dönen ashabına, “Hayırlı bir gelişle küçük cihaddan büyük cihada geldiniz!” buyurmuştur. Sahâbe, “Büyük cihad nedir?” diye sorunca, “Kulun, kendi nefsi ile cihadıdır.” buyurmuşlardır.

Tahric ve Değerlendirme:

Beyhakî (ö.458/1066), rivayeti kaydettikten sonra isnadının zayıf olduğunu söylemiştir.⁴⁰⁸

⁴⁰⁴ Özcan Hıdır, *Hadis Deryasından İnciler*, Hayat Yayınları, İstanbul, 2011, s. 187.

⁴⁰⁵ Necip Fazıl’ın şu eserlerinde geçmektedir: *Nur Harmanı*, (2010) s. 28 ve 180; *İdeolocya Örgüsü*, (2017) s. 35, 53 ve 212; *Çöle İnen Nur*, (2020) s. 554; *Esselâm*, (2019) s. 118; *Sahte Kahramanlar*, (2015) s. 49; *Hesaplaşma*, (2014), s. 118; *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, (2014) s. 84 ve 202; *Doğru Yolun Sapık Kolları*, (2005) s. 116; *Çerçeve 3*, (2010) s. 14; *Konuşmalar*, (2017) s. 184 ve 211; *Tiyatro ve Tesiri*, (2016) s. 58.

⁴⁰⁶ Tirmizî, İlim, 19 (hadis no: 2687); İbn Mâce, Zühd, 15 (hadis no:4169); Rûyânî, *Müsned*, I, s.75; Kudâî, *Müsnedü’ş-şihâb*, I, s.118 (hadis no: 146).

⁴⁰⁷ Necip Fazıl Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2017, s. 212.

⁴⁰⁸ Beyhakî, *ez-Zühdü’l-kebîr*, s. 165 (hadis no:373); Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XV, s. 685 (hadis no: 459).

Beyhakî'nin isnadı taz'if etmesinin nedeni isnatta bulunan el-Leys b. Ebî Süleyym'dir. İbn Hacer (ö.852/1449), onun ihtilata uğradığını ve hadislerini ayırt edemediğini, bu yüzden de terk edildiğini söylemiştir.⁴⁰⁹

Bu hadisin zayıf olması mühim değildir; zira onu destekleyen sahih bir aslı vardır. Şöyle ki: “*Mücahid, Allah için nefsiyle savaşıdır.*” rivayeti yukardaki hadisi desteklemekte olup Tirmizi (ö. 279/892) bu rivayet için hasen-sahih demiştir.⁴¹⁰

Necip Fazıl'ın Kullanımı:

Necip Fazıl yukarıdaki hadisi eserlerinde 9 yerde kullanmıştır.⁴¹¹ Bu hadisi desteklediği için bu maddede ele aldığımız, “*Mücahid, Allah için nefsiyle savaşıdır.*” rivayetini de eserlerinde 5 kere kullanmış olup⁴¹² bu iki hadis toplamda 14 kere geçmektedir. “Ekber Cihad” diye bilinen bu hadisi Necip Fazıl, ahlâk ve aksiyon bahislerinde sıkça kullanır. Necip Fazıl'ın bu hadise verdiği ehemmiyet şuradan anlaşılıyor ki, Kâinatın Efendisinin hayatını 63 levhada (bölüm) manzumeleştirdiği *Esselâm* eseri ile *Çöle İnen Nur* eserlerinin birer bölümü, “Ekber Cihad” başlığını taşır.⁴¹³ *Sahte Kahramanlar* eserinde ise bu hadis, melekiyeti gâlip olan Hz. İsa'ya karşın beşeriyeti gâlip ve bu açıdan da üstün olan Hz. Peygamberin yeryüzü aksiyonuna atfen kullanılır.⁴¹⁴ Aynı eserde yayınlanan diğer konferansında ise, Allah Resûlü'nün bâtını demek olan tasavvufa işaret olarak bu hadisi delil-referans göstermiştir.⁴¹⁵

⁴⁰⁹ İbn Hacer, *Takrîbü't-tehzîb*, s. 490 (5685)

⁴¹⁰ Tirmizî, *Fezâilü'l-cihad*, 2 (hadis no: 1621); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXIX, s. 374-375 (hadis no: 23951); Abdullah b. Mübarek, *ez-Zühed ve'r-rekâik*, s. 36; İbn Hıbbân, *Sahîh*, Cilt: XI, s. 5 (hadis no: 4706).

⁴¹¹ Eserler şunlardır: *Sahte Kahramanlar*, (2015) s. 20 ve 132; *Esselâm*, (2019) s. 104 ve 123; *İhtilâl*, (1998) s. 56; *İman ve İslâm Atlası*, (1981) s. 242; *Çöle İnen Nur*, (2020) s. 457; *İmân ve Aksiyon*, (2008) s. 32; *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, (2014) s. 104.

⁴¹² Eserlerin isimleri şöyledir: *Nur Harmanı*, (2010) s. 51, 109 ve 187; *Çöle İnen Nur*, (2020) s. 562; *Esselâm*, (2019) s. 123.

⁴¹³ Necip Fazıl, *Esselâm*, s. 104; a. mlf, *Çöle İnen Nur*, s. 457.

⁴¹⁴ Necip Fazıl, *Sahte Kahramanlar*, s. 20.

⁴¹⁵ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 132.

İkinci hadisimiz ise *Esselâm* eserinde ve bir beyit içinde yorumuyla birlikte şöyle verilir: Nefsini yenmektir ki, mümine büyük şandır; “*Mücahid, Allah için nefsiyle savaşıdır!*”⁴¹⁶

“Özlediğimiz Nesil” konferansında, “Aşkımızı kaybedince çöküş devrine ayak bastık ve bugüne dek geldik.” diyen Necip Fazıl, aynı bahiste nefis muhasebesi açısından gençler için şu tespitte bulunmuştur: “Aşk, aşk, aşk!.. Aşk öyle bir şey ki, insan nasıl uzuvlarının rahatsızlığını hissederse aşkının eksikliğini de kısmen sezmek ve içten pörsümeye başladığı her zaman, “ben aşkımı neden kaybediyorum?” diye sormak memuriyetindedir. Nerde o insan?.. Aşkı yerine iade için çırpınan insan!..”⁴¹⁷

5. الرَّمَانُ قَدْ اسْتَدَارَ كَهَيْئَتِهِ يَوْمَ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ...

“İşte zaman, devrini tekrarlıya tekrarlıya, Allah’ın yeri ve göğü yarattığı ilk andaki çıkış noktasına döndü”.

Tahric ve Değerlendirme:

Buhârî ve Müslim’in *Sahîh*’lerinde nakledildiği için sahih bir rivayettir.⁴¹⁸

Necip Fazıl’ın Kullanımı:

Necip Fazıl eserlerinde bu hadisi 13 kere zikreder.⁴¹⁹ O, Allah Resûlü’nün Veda Haccı’ndaki bu hitabesini “kelâmın zirvesi”⁴²⁰ olarak niteler. Zira bu ifadede dinin tamamlanması ve en ileri örnek hayat olarak sunulması söz konusudur. Necip Fazıl’ın yorumuna göre bu hadis, başlangıç ve sonu birbirine bağlayıcı daire misalinde olduğu gibi kâinatın yaratılış gayesinin hülâsa ifadesidir. Bu gaye de İslâm ve son Resûl ile tecelli eder. *İhtilâl* eserinde de hem bu hadisin kısa tercümesi hem de yorumunu görmekteyiz:

⁴¹⁶ Necip Fazıl, *Esselâm*, s. 121.

⁴¹⁷ Necip Fazıl, *İmân ve Aksiyon*, s. 106.

⁴¹⁸ Buhârî, *Bed’ü’l-halk*, 2 (hadis no: 3197); Müslim, *Kasâme*, 11.

⁴¹⁹ Eserlerin isimleri şöyledir: *Hesaplaşma*, (2014) s. 57 ve 76; *Hitâbeler*, (2018) s. 124 ve 267; *Çöle İnen Nur*, (2020) s. 573; *Hazret-i Ali*, (2009) s. 169; *İmân ve Aksiyon*, (2008) s. 36; *Esselâm*, (2019) s. 132; *İhtilâl*, (1998) s. 57; *Sahte Kahramanlar*, (2015) s. 111; *Rapor1/2*, (2009) s. 124; *Rapor 5/6*, (2015) s. 174; *Rapor 7/8*, (2009) s. 28.

⁴²⁰ Necip Fazıl, *Hesaplaşma*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014, s. 57 ve 76; a. mlf., *Hitâbeler*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2018, s. 124, 267.

“Ve dünya döndükçe her ân hikmetini döndürecek olduğu, akıl ve kelâm ötesi söz:
“İşte zaman, devrini yapa yapa çıktığı noktaya vardı!” Bu da yaratılış gayesinin, Gaye-İnsan ve Ufuk Peygamber’de ve O’nun mutlak inkılâbında gerçekleştiği sırrından, mûcize çapında, kelime ve cümle üstü hikmet...Her şey O’nun için geldi, O’nunla geldi ve O’nunla gayesine erecek...”⁴²¹

Necip Fazıl’ın bir başka eserinden, çok tekrar ettiği bu hadisin açılımını verelim:
“Tekrar edeyim: “İşte zaman, devrini yapa yapa çıktığı noktaya vardı...” Şimdi (Tomas Karlayl)ı ele alalım. İngiliz tarihçisi diyor ki: “İnsan kelâmı bu dereceye çıkamaz!..” Ve şunu demek istiyor. Zaman, kâinat, onun gelmesi için yaratıldı. İşte o zaman, döne döne o noktaya vardı. Gayesini buldu. O gaye nedir?... İşte o insan, Allah’ın Sevgilisi, büyük Resûl... İşte bağlı olacağımız akıl budur!..”⁴²²

6. اَللّٰهُمَّ اَرِنَا الْاَشْيَاءَ كَمَا هِيَ

“Yarabbi, bana eşyanın hakikatini olduğu gibi göster!”

Tahric ve Değerlendirme:

Bu hadis merfû ve mevkûf olarak rivayet edilmiştir.⁴²³ Ancak merfû ve mevkûf olarak rivayet eden kaynaklar isnat-kaynak göstermemiştir. Rivayetleri incelediğimizde Allah Resûlü’nden sahih bir isnadı olmasa da selef-i salihînden nakledilen me’sûr dua olduğu anlaşılmaktadır. Kimi zaman isnatsız olarak Hz. Ebubekir’e nispet edilmiştir. Ebû Tâlib el-Mekki’nin dipnotta gösterdiğimiz eserinde bu rivayet, “Allah’ım bana hakkı hak olarak göster!” lafızlarıyla geçmektedir. Muhaddislerin me’sûr bir dua olduğunu söylemesi bu rivayetin bir aslının olduğunu teyid ve takviye etmektedir.

⁴²¹ Necip Fazıl, *İhtilâl*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1998, s. 57.

⁴²² Necip Fazıl, *Hesaplaşma*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014, s. 76.

⁴²³ Merfû olarak nakleden kaynaklar: Râzî, *Mefâtihu’l-gayb*, I, s. 119; İbn Âdil en-Numânî, *el-Lübâb fî ulâmi’l-kutâb*, VIII, s. 239; Nizâmeddin en-Nîsâbü’rî, *Garâibü’l-Kur’an*, III, s. 42; İsmâil Hakkı Bursevî, *Rûhu’l-beyân*, VI, s. 405. Mevkûf olarak nakleden kaynaklar: Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kûtü’l-kulûb*, I, s. 142; Ebû’l-Ferec İbnü’l-Cevzî, *Saydü’l-hâtır*, s. 429; İbn Kesîr, *Tefsîrü’l-Kur’ani’l-Azîm*, I, s. 571.

Necip Fazıl'ın Kullanımı:

Necip Fazıl bu hadisi eserlerinde 14 kere zikretmiştir.⁴²⁴ Necip Fazıl bir mevzuyu anlatırken mâna olarak birbirini destekleyen hadisleri bir arada zikreder. Meselâ *İdeolocya Örgüsü* eserinde “İslâm ve Müsbet Bilgiler” bahsinde⁴²⁵ ve *Doğru Yolun Sapık Kolları* eserinde “İdrak İğdişleri” başlığında⁴²⁶ konumuz olan hadis, benzer muhtevadaki dört hadisle birlikte kullanılır. Küllî (bütüncül) anlayış sahibi Üstad'ın, hadislerden hızlı bir şekilde terkip yapabildiğini görmekteyiz. Bu durum ayrıca, onun zengin bir hadis kültürüne sahip olduğunu gösterir. Necip Fazıl, *Konuşmalar* isimli eserinde de bu hadisi, “İlim, Çin’de bile olsa gidin bulun!” ve “Hikmet mü’minin kaybolmuş malıdır, nerede bulsa alır!” hadislerini zikrettikten sonra şöyle verir:

“Ve en güzel hadislerden biri halinde “Ya Rab; bana eşyanın hakikatini olduğu gibi göster!” buyurur. En büyük düşmanımız kabalıktır!.. Dünün kaba softası bugün yok ama başka isnadlar var. Reformist isnadları... Bunların birbirinden farkları yoktur!..”⁴²⁷

7. فَاَعْمَلْ عَمَلًا مَرِيئًا تَنْظُنُّ أَنَّ لَكَ يَمُوتُ أَبَدًا، وَاحْذَرْ حَدْرًا نَخْشَى أَنْ تَمُوتَ غَدًا

“Hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünyaya, yarın ölecekmiş gibi âhirete çalışınız!”

Tahric ve Değerlendirme

Beyhakî (ö. 458/1066), Kudâî (ö. 454/1062) ve Deylemî (ö. 454/1062) tarafından merfû olarak nakledilmiştir.⁴²⁸ İbnü’s-Sıddîk el-Gumârî (1902-1960), Hâris b. Ebî

⁴²⁴ Hadisin geçtiği Necip Fazıl'ın eserleri: *İdeolocya Örgüsü*, (2017) s. 132, 355, 555; *İman ve İslâm Atlası*, (1981) s. 212; *Çöle İnen Nur*, (2020) s. 109 ve 554; *Esselâm*, (2019) s. 118; *Tarih Boyunca Büyük Mazlumlar*, (1977) s. 298; *Doğru Yolun Sapık Kolları*, (2005) s. 116; *Aynadaki Yalan*, (2014) s. 119 ve 124; *Konuşmalar*, (2017) s. 184; *Rapor 13*, (1980) s. 22; *Sahte Kahramanlar*, (2015) s. 49.

⁴²⁵ Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, s. 132.

⁴²⁶ Necip Fazıl, *Doğru Yolun Sapık Kolları*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2005, s. 116.

⁴²⁷ Necip Fazıl, *Konuşmalar*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2017, s. 184.

⁴²⁸ Beyhakî, *Şuabü'l-îmân*, V, s. 395 (hadis no:3603), *es-Sünenü'l-kübrâ*, V, s. 399 (hadis no: 4807); Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, I, s. 416 (hadis no: 717); Deylemî, *Firdevs*, I, s. 101.

Üsâme'nin (ö. 282/895) bu rivayeti mevkûf olarak naklettiğini,⁴²⁹ aslında rivayetin merfû olduğunu ve Hâris b. Ebî Üsâme'nin naklettiği senedde bulunan Abdullâh b. el-Ayzâr'ın mechûl olduğunu söylemiştir.⁴³⁰ Abdullah b. Mübârek'in (ö. 181/797) naklettiği⁴³¹ senedde ise inkîta' vardır; Muhammed b. Aclân (ö. 148/765) ile Amr b. el-Âs (ö. 43/664) arasında ittisal yoktur. Beyhakî'nin rivâyet ettiği her iki senette de kendisinden "Ömer b. Abdülazîz'in azatlısı" diye tabir edilen biri vardır ki, bu şahsın kim olduğu bilinmiyor. Yine her iki senette de Abdullah b. Sâlih b. Muhammed b. Müslim el-Cühenî diye bir zat vardır ki, İbn Hacer (ö. 852/1449) bu zat hakkında kesîrû'l-galat (yanlış çok) diyerek cerh etmiştir.⁴³² İmam-ı Nevevî (ö. 676/1277), Sehâvî (ö. 902/1497) ve Aclûnî (ö. 1162/1749), Beyhakî'nin bu rivayeti zayıf bir isnatla naklettiğini söylemişlerdir.⁴³³

Birçok varyanttan desteklenen bu rivayet, zayıf olarak sabittir ve İslâm âlimleri ahkama taalluk etmeyen zayıf hadislerle amel edilebileceği hükmüne varmışlardır.

Necip Fazıl'ın Kullanımı

Bu hadis Büyük Doğu külliyyatında 13 yerde geçmektedir.⁴³⁴ Necip Fazıl bu hadisi en çok *İman ve İslâm Atlası* eserinde *Âhiretin Tarlası*, *Umran ve Bazı Âletler* başlıkları altında kullanır. "Bazı keşifler ve âletler karşısında direne direne onların hükmü altına girmektense onları İslâm'ın hükmüne tâbi kılıp seve seve tatbik etmekten daha mükemmel bir usul düşünülebilir mi? Bu âletlere nefretle katlanmakta zebunluk,

⁴²⁹ Hâris b. Ebî Üsâme, *Buğyetü'l-bâhis an zevâidi Müsnedi'l-Hâris*, II, s. 983 (hadis no: 1093).

⁴³⁰ Gumârî, *el-Müddâvî li-'ileli'l-Münâvî*, II, s. 25.

⁴³¹ İbn Mübârek, *ez-Zühed ve'r-rekâik*, s. 469 (hadis no: 1334).

⁴³² İbn Hacer, *Takrîbü't-tehzîb*, s. 342.

⁴³³ Nevevî, *Hulâsatü'l-ahkâm*, I, s. 598 ve 599 (hadis no: 2042); Sehâvî, *el-Mekâsîdü'l-hasene*, s. 615; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, II, s.254.

⁴³⁴ Necip Fazıl'ın şu eserlerinde geçmektedir: *İman ve İslâm Atlası*, (1981) s. 239, 241, 247; *İdeolocya Örgüsü*, (2017) s. 188, 403; *Çöle İnen Nur*, (2020) s. 560; *Dünya Bir İnkılâp Bekliyor*, (2014) s. 16, 63; *İbrahim Ethem*, (2018) s. 12; *Çerçeve 2*, (2010) s. 102; *Esselâm*, (2019) s. 125; *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, (2014) s. 196; *Aynadaki Yalan*, (2014) s. 117.

anlayarak kucak açmakta sultanlık vardır ve İslâm sultan dindir. Hakikat sultanı Allah'ın, “*Allah indinden din, İslâmdır*”, dediği din...” diyen Necip Fazıl, bu hadisin yorumunu da aynı bahiste şöyle yapar.

“Âhiretin hakkı, dünyanın hakkını görmek ve oraya basamak yapmakla başlar. Sonunda feda edilecek bir şeyin feda edilmesindeki kıymet, onu nihaî derecede değerlendirmek ve noksanını hiçbir eksiğe yer vermeksizin anlamakla olur. Böylece “*Hiç ölmeyecekmiş gibi dünya, hemen ölecekmiş gibi âhiret*” sırrına varılır. Bu bakımdan, âlet, manivelâ, destek vecibe mahiyetini kazanır. Kendisine “tayy-ı mekân” denilen, bir yerden bir yere uçuşma iktidarı verilse bile hiçbir velî, dünya hakkı noktasından, uçağa binmekten müstağni kalamaz”.⁴³⁵

Bu hadis *Çöle İnen Nur* eserinde “Hikmet ve Usul” başlığında yer alırken⁴³⁶ *İdeolocya Örgüsü* eserinde ise bir yerde “cemiyetçiliğimizin bütün ruhunu hikmetlendirir” yorumuyla başka yerde ise, “sahte sofî” ve “şeriatın kışırında kalan” iki tipi eleştirmek ve tasavvufla şeriatı birleştirmek mânasında kullanılır.⁴³⁷

⁴³⁵ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 247.

⁴³⁶ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 560.

⁴³⁷ Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, s. 188 ve 403.

8. حَاسِبُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا

“Hesaba çekilmeden nefslerinizi hesaba çekiniz.”

Tahric ve Değerlendirme:

Çoğu kaynakta bu rivayet Hz. Ömer’den mevkuf olarak nakledilmektedir.⁴³⁸ Hz. Ebû Bekir⁴³⁹ ve Hz. Ali’den⁴⁴⁰ merfû olarak da rivayet edilmektedir. İsnadsız merfû olarak nakleden başka kaynaklar da bulunmaktadır.⁴⁴¹

Sahih bir isnadla Hz. Ömer’den nakledilen mevkuf bir hadistir.

Necip Fazıl’ın Kullanımı:

Uzunca bir metin içinde geçen bu rivayetin kısa metnini tercih eden Necip Fazıl, eserlerinde 12 yerde kullanmıştır.⁴⁴² Kadın üzerinden kâinat muhasebesini hûlasalandırdığı *Aynadaki Yalan* isimli romanında o, bu hadisi roman kahramanının kendi nefis muhasebesine misal olarak verir.⁴⁴³ Aynı eserde başka bir bahiste ise, nefis muhasebesine yanaşmayan ve İslâmî temelde bir tezi kabul etmek istemeyen üniversite hocalarına yönelik olarak şöyle kullanır: “Bunlar, dışsızların ağrı çekmemesi gibi, idrak acısına yabancı, ne biçim insanlar?.. Üstelik, kara cübbeler içinde ilim kürsülerine kurulmuş, rahatça oturuyorlar. Ulvî disiplin diye tarif ettiğim

⁴³⁸ Tirmizî, Sıfatü’l-kıyâme, 26 (hadis no: 2459); Ahmed b. Hanbel, *ez-Zühed*, I, 230 (hadis no: 633); İbn Mübârek, *ez-Zühed ve ’r-rekâik*, s. 103 (hadis no: 306); İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, XIX, 23 (hadis no: 35600); İbn Ebî Dünyâ, *Muhâsebetü ’n-nefs*, s. 22 (hadis no: 2).

⁴³⁹ Ebû Bekir ed-Dîneverî, *el-Mücâlese*, IV, s. 112 (hadis no: 1290)

⁴⁴⁰ İbnü’l-Hâc, *el-Medhal*, I, s. 12.

⁴⁴¹ İbnü’l-Hâc, *el-Medhal*, III, s. 205; Abdülkâdir-i Geylânî, *el-Gunye*, I, s. 249.

⁴⁴² Necip Fazıl’ın eserleri şunlardır: *Aynadaki Yalan*, (2014) s. 125 ve 181; *İman ve İslâm Atlası*, (1981) s. 24; *Esselâm*, (2019) s. 123; *İmân ve Aksiyon*, (2008) s. 114; *Hesaplaşma*, (2014) s. 10; *Dünya Bir İnkılap Bekliyor*, (2014) s. 9; *Hac ’dan Çizgiler, Renkler ve Sesler*, (2009) s. 45; *Hitâbeler*, (2018) s. 254; *Başmakalelerim 3*, (2008) s. 297; *Bâbîâli*, (2017) s. 10; *Öfke ve Hiciv*, (2008) s. 243.

⁴⁴³ Necip Fazıl, *Aynadaki Yalan*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014, s. 181.

şeriatı anlamamaları şöyle dursun, mücerret disiplinden tiksindiklerini farkedemiyorlar”.⁴⁴⁴

Necip Fazıl, “Özlediğimiz Nesil” konferansında, dokuz maddede topladığı vasıflardan üçüncü sırada “Nefs ve Kâinat Muhasebesi, Murakabesi”ni zikreder ve konumuz olan hadisi de şöyle yorumlar: “Bir hadis var ürpertir beni: *“Hesaba çekilmeden nefşlerinizi hesaba çekiniz!”* Burada nefs muhasebesinin sırrı da çıkıyor meydana... Muazzam hadis...Garplı nefs muhasebesi olmayan insana insan gözüyle bakmaz! Nefs muhasebesi, bize hazırlop bir dünya veren, ailemizden, mektebimizden aldığımız telkinlerin hesabını görmektir. Böyle, ezberci olarak, sırtımızda, dünyamızı sümüklü böceğin kabuğunu gezdirdiği gibi gezdirmek değil!.. Tam hesaplaşmak ve alınacak şeyleri alınma ehliyetinde ise bir daha bırakmamacasına almak, o ehliyetinde değilse bir daha kabul etmemecesine atmak... İşte cins kafanın kârı... Halbuki muvazaa kafaları, bir tutar, bir bırakır, gene tutar, gene bırakır. Yok böyle şey”.⁴⁴⁵

Necip Fazıl’ın “Hadis” başlıklı bir noktalamasında mevzumuz olan hadisi manzumeleştirdiğini de hatırlatalım: “Şu hadiste toplanmış tüm hikmet ve tüm gerçek: *“Hesaba çekilmeden kendini hesaba çek!”*”⁴⁴⁶

Bu hadisi, dördüncü maddede geçen, “*Ekber cihad*” ve “*Mücahit, Allah için nefsiyle savaşıdır.*” hadisleriyle birlikte değerlendirirsek, Necip Fazıl’ın, küfürle savaşın öncesinde ve insanın tekâmülü için gereken iç oluş şartına dikkat çektiğini görürüz. Onda, ahlâk ve hakikat hadisleri at başı gider.

9. عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ : أَمَرْنَا أَنْ نَبْنِيَ الْمَسَاجِدَ جُمًّا ، وَالْمَدَائِنَ شُرَفًا .

İbn Abbas (ö. 68/687-88) şöyle nakletmiştir:

“Mescidlerinizi sade ve ziynetsiz, şehirlerinizi de şerefli ve gösterişli bina ediniz!”

⁴⁴⁴ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 125.

⁴⁴⁵ Necip Fazıl, *İmân ve Aksiyon*, s. 114.

⁴⁴⁶ Necip Fazıl, *Öfke ve Hiciv*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2008, s. 243.

Tahric ve Değerlendirme:

Bu rivayeti ilk olarak İbn Abbas'tan Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm (ö. 224/838) isnadsız olarak *Garîbü'l-hadis* eserinde nakletmiştir.⁴⁴⁷ Hadis musannefâtında ise İbn Ebî Şeybe'nin (ö. 235/849) *Musannef'i*, Bahşel'in (ö. 292/905) *Târihu Vâsıt'ı* ve Beyhakî'nin (ö. 459/1066) *es-Sünenü'l-kübrâ*'sında yer almaktadır.⁴⁴⁸ İmam-ı Süyûtî (ö. 911/1505) ise hadisi “hasen” olarak değerlendirmiştir.⁴⁴⁹

“Öyle görüyorum ki, benden sonra mescidleriniz Yahudilerin havraları, Hristiyanların kiliseleri gibi sadelikten uzaklaşıp ziynete boğulacaktır.” rivayeti⁴⁵⁰, hadisin râvisi Cübâre b. el-Mugallis'ten dolayı isnadı zayıftır.⁴⁵¹

“Halkın camilerin ziynetleriyle övünmesi, kıyamet alametlerindendir” lafızlarıyla olan rivayet ise sahihtir.⁴⁵²

Necip Fazıl'ın Kullanımı:

Necip Fazıl bu hadisi benzer muhtevadaki iki rivayetle birlikte eserlerinde 11 kere zikretmiş olup⁴⁵³ daha ziyade hadisin yukarıda verdiğimiz metnini kullanmıştır. O bir medeniyet inşasının ipuçlarını gördüğü bu hadisi, cemiyet projesi olan *İdeolocya Örgüsü* eserinde çokça kullanır ve başka bir hadisle birlikte şöyle yorumlar:

⁴⁴⁷ Kâsım b. Sellâm, *Garîbü'l-hadis*, IV, s. 225.

⁴⁴⁸ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, III, s. 86 (hadis no: 3169); Bahşel, *Târihu Vâsıt*, s. 122; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, II, s. 616 (hadis no: 4303).

⁴⁴⁹ Süyûtî, *el-Câmiu's-sağır*, s. 10 (hadis no: 61). Bu hadis, “Mescitlerinizi sade ve ziynetsiz inşa edin!” lafızlarıyla Enes b. Mâlik'ten (ö. 93/711-13) merfû olarak nakledilmiştir: İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, III, s. 86 (hadis no: 3171); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, II, s. 615. İmam-ı Süyûtî ise rivayetin hasen olduğunu kaydetmiştir. (Cemü'l-cevâmî, I, s.81) Necip Fazıl, bu lafızla olan rivayeti eserlerinde kullanmamıştır.

⁴⁵⁰ İbn Mâce, *Mesâcid*, 2 (hadis no: 740).

⁴⁵¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*, VIII, s. 540 (hadis no:3643); Zehebî, *el-Kâşif*, I, s. 289.

⁴⁵² Ebû Davûd, *Salât*, 12 (Hadis no:449); Nesâî, *Mesâcid*, 2 (hadis no:701); İbn Mâce, *Mesâcid*, 2 (hadis no: 739); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIX, s. 372 (hadis no: 2379); Dârimî, *Sünen*, s. 356 (hadis no:1550); Bezzâr, *Müsned*, XIII, s. 255 (hadis no: 6774).

⁴⁵³ Eserlerin isimleri: *Nur Harmanı*, (2010) s. 71, 71, 71 ve 190; *İman ve İslâm Atlası*, (1981) s. 240, 529; *Çöle İnen Nur*, (2020) s. 563; *Esselâm*, (2019) s. 127; *İdeolocya Örgüsü*, (2017) s. 240, 278, 384.

“Onun içindir ki, hiç ölmeyecekmiş gibi dünyaya ve hemen ölecekmiş gibi âhirete memuruz ve yine onun içindir ki, mescitlerimizi sade ve şehirlerimizi ziynetli bina etmek gibi hudutsuz hikmetli bir Peygamber emri almış bulunuyoruz. Yani bugüne kadar yaptığımızın tam aksi... Hemen ölecekmişiz ve hemen yaşamamaktaymışız gibi bir bezginlikten ibaret âhîret tesellisi ve yalnız mâbetler adına bir ihtişam ve gerisi teneke evler... Bize bu ruhu telkin edenlerse, Kâinatın Efendisinin her mikyas üstü derin bâtınına yol açmak dâvasıyla yalan haber veren sahte mutasavvıflar ve kalpazan dervişler olmuştur. Gerçek tasavvuf ve bâtın yolculuğu, bu gidiş ve gelişin tam aksinedir”.⁴⁵⁴

Bu hadisin *Çöle İnen Nur* eserinde “Zevk ve Güzellik” başlığı altında yer aldığını,⁴⁵⁵ Büyük Doğu İdeolocyası’nın ise estetik plan üzerinde yükseldiğini ilave edelim.

10. إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ يُوشِكُ أَنْ يَأْتِيَ رَسُولُ رَبِّي فَأُجِيبُ، وَإِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ تَقْلِينَ، أَوْلُهُمَا كِتَابُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِيهِ الْهُدَى وَالنُّورُ، فَخُذُوا بِكِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى، وَاسْتَمْسِكُوا بِهِ، فَحَتَّى عَلَى كِتَابِ اللَّهِ، وَرَغَبٌ فِيهِ. قَالَ: «وَأَهْلُ بَيْتِي، أَذْكُرُكُمْ اللَّهُ فِي أَهْلِ بَيْتِي، أَذْكُرُكُمْ اللَّهُ فِي أَهْلِ بَيْتِي، أَذْكُرُكُمْ اللَّهُ فِي أَهْلِ بَيْتِي...»

“Ben sadece bir insanım, dediler; yakında Allah’ın meleği gelecek, beni davet edecek ben de gideceğim... Ben size kadr ve kıymeti azîm iki varlık bırakıyorum: Biri, nur ve hidayet kaynağı Kur’ân; öbürü Beyt ehlim... Ve üç kere tekrar ettiler:

“-Beyt ehlim hakkında size Allah’ı hatırlatırım! Beyt ehlim hakkında size Allah’ı hatırlatırım! Beyt ehlim hakkında size Allah’ı hatırlatırım!”

Tahrir ve Değerlendirme:

Bu hadis, farklı lafızlarla üç hadis olarak değerlendirilebilir. Yukarıdaki lafızlarla Müslim’in *Sahîh*’inde geçmektedir.⁴⁵⁶ “Beyt ehlim” yerine, “Sünnet” ifadesi geçen rivayetler⁴⁵⁷ için Heysemî (ö.458/1066), rivayetin isnadında bulunan Sâlih b. Mûsâ’nın zayıf olduğunu söylemiştir.⁴⁵⁸ “Size sımsıkı sarıldıkça asla dalâlete

⁴⁵⁴ Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, s. 278.

⁴⁵⁵ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 563.

⁴⁵⁶ Müslim, *Fezâilü’s-sahâbe*, 4 IV, s. 1873.

⁴⁵⁷ Bezzâr, *Müsned*, XV, s. 385 (hadis no: 8993); Dârekutnî, *Sünen*, V, s. 440 (hadis no: 4606); İbn Şâhîn, *et-Tergib fî fezâilü’l-a’mâl*, s. 406 (hadis no: 528); Hâkim, *Müstedrek*, I, s. 386, 387 (hadis no: 323); Beyhakî, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, X, s. 195 (hadis no: 20337).

⁴⁵⁸ Heysemî, *Mecma’u’-z-Zevâ’id*, XVIII, s. 447 (hadis no: 14954).

düşmeyeceğiniz Allah'ın kitabını bırakıyorum.” lafızlarıyla gelen rivayet⁴⁵⁹ ise sahihtir.⁴⁶⁰

Necip Fazıl'ın Kullanımı:

Necip Fazıl bu hadisi bazı lafız farklılıklarıyla değişik eserlerinde 10 yerde kullanmıştır.⁴⁶¹ *Tarih Boyunca Büyük Mazlumlar* eserinde 32 sayfa kadar yer tutan “Hazret-i Hüseyin” bahsinde bu hadis, Allah Resûlü’nün bir uyarısı olarak verilmiştir. Keza *Peygamber Halkası* eserinde Hazret-i Hüseyin bahsinde kullanılmıştır. “İslâm’ın bilançosu” diye nitelediği Veda Hutbesi’ne birçok eserinde temas eden Necip Fazıl, o hutbe içinde bu hadisi de zikretmiştir.⁴⁶²

11. اسْمَعُوا وَأَطِيعُوا، وَإِنْ اسْتَعْمَلَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ، كَانَ رَأْسُهُ رِبِيَّةً

“Dinleyiniz, itaat gösteriniz; isterse başınıza, üzüm tanesi kadar küçük başlı bir Habeş kölesi geçmiş olsun!”

Tahric ve Değerlendirme:

Bu hadisin, aynı muhtevada olarak üç varyantı bulunmaktadır.

Yukarıdaki lafızlarla olan birinci rivayet, Buhârî (ö. 256/870) ve Müslim’in (ö. 261/875) *Sahîh*’lerinde geçtiği için sahihtir.⁴⁶³ Ayrıca bir tetkike gerek yoktur. İkinci

⁴⁵⁹ Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, V, s. 171 (hadis no: 4986); Hâkim, *Müstedrek*, VI, s. 419 (hadis no: 6416).

⁴⁶⁰ Zehebî, *Telhîsu’l-Müstedrek* (*el-Müstedrek ala’s-sahîhayn* kitabının içinde) VI, s. 419 (hadis no: 6416).

⁴⁶¹ Eserler: *Hazret-i Ali*, (2009) s. 169 ve 172; *Çöle İnen Nur*, (2020) s. 572 ve 576; *Peygamber Halkası*, (2012) s. 174; *Tarih Boyunca Büyük Mazlumlar*, (1977) s. 122; *İhtilâl*, (1998) s. 57; *Sahte Kahramanlar*, (2015) s. 111; *İmân ve Aksiyon*, s. 36; *Esselâm*, (2019) s. 132.

⁴⁶² Necip Fazıl, *Sahte Kahramanlar*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2015, s. 23 ve 110; a. mlf., *İmân ve Aksiyon*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2008, s. 33, 36.

⁴⁶³ Buhârî, *Ahkâm*, 4 (hadis no: 7142); İbn Mâce, *Cihâd*, 39 (hadis no: 2860).

için ise rivayeti nakleden Tirmizî (ö. 279/892), hasen-sahih demiştir.⁴⁶⁴ Üçüncü rivayet ise Müslim’de (ö.261/875) geçtiği için sahihtir.⁴⁶⁵

Necip Fazıl’ın Kullanımı:

Necip Fazıl bu hadisi eserlerinde 10 defa kullanmıştır.⁴⁶⁶ Bu hadisin, “burnu halkalı bir Habeşî” veya “kesik burunlu bir zenci” lafızlarıyla olan rivayetlerini de nakletmiştir. Buna göre *Nur Harmanı*’ında “Büyüğe İtaat-Anne Baba” başlığında verirken, bilhassa konferanslarına dair üç eserinde, kabileciliğiyle meşhur olup kendi dışındakileri “Acem” kelimesiyle toptan ifade eden Arap toplumu için bu hadisin “mutlak inkılâp” ifadesi olduğu söylenir: “İnkılâp diye biliyorsunuz, bir kelime var; bir laf var... Hayatta bu kelimeye veya lafa çok kıymet verin, ama hakkını ölçmek ve onu ucuza kullananlardan olmamak şartıyla... İnkılâp, işte o inkılâp, mutlak inkılâp, ismi de İslâm...” Aynı bahsin devamında şöyle denir: “Veda Haccındaki levhada her şey aşikâr... O, İslâm inkılâbı ve fikriyatının bilançosu, muhasebesidir. (...) Yüz bin kişi dinliyor Veda Haccında O’nu... Ve emir, o müteassıp Arab’a emir: “-*Lâyık olmak şartıyla, başınıza burnu halkalı bir Habeşî geçse, ona itaat etmekle mükellefsiniz!*” Üstad, bu hadise Arap’ın nasıl ittiba ettiğini ise bahsin devamında hemen misallendiriyor: “Bedr gazasında oğul babasının başını keser ve Resûlullahın önüne koyar. İşte inkılâp! Hani ya, Arab’ın, dünyayı verseler bırakmayacağı soy-sop gayreti? İnkılâp diye buna derler ve ondan sonra olacıklara...”⁴⁶⁷

12. حُبِّبَ إِلَيَّ مِنْ دُنْيَاكُمْ: النِّسَاءُ، وَالطِّيبُ، وَجُعِلَ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ.

“Bana dünyanızdan üç şey sevdirdi; kadın, güzel koku ve gözümün nuru namaz...”

⁴⁶⁴ Başınızda burnu halkalı bir Habeşî olsa, lâyıksa ona itaat etmekle mükellefsiniz.” lafzıyla olan rivayetler: Tirmizî, Cihâd, 28 (hadis no: 1706); İbn Mâce, Cihâd, 39 (hadis no: 2862).

⁴⁶⁵ “Sizi irşad edecek insan kesik burunlu bir zenci de olsa ona itaat ediniz!” lafzıyla olan rivayetler için bkz. Müslim, Hac, 12; İbn Hibbân, *Sahîh*, X, s. 427 (hadis no: 4564); Taberânî, *el-Mu’cemü’l-’evsat*, II, s. 38 (hadis no: 4564).

⁴⁶⁶ Eserler şunlardır: *Sahte Kahramanlar*, (2015) s. 23 ve 110; *Nur Harmanı*, (2010) s. 123; *İman ve İslâm Atlası*, (1981) s. 541; *Esselâm*, (2019) s. 132; *İhtilâl*, (1998) s. 57; *Dünya Bir İnkılâp Bekliyor*, (2014) s. 22; *Çöle İnen Nur*, (2020) s. 573; *Hazret-i Ali*, (2009) s. 167; *İmân ve Aksiyon*, (2008) s. 33.

⁴⁶⁷ Necip Fazıl, *Sahte Kahramanlar*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2015, s. 23.

Tahric ve Değerlendirme:

Bu rivayet birçok hadis kaynağında yer almaktadır.⁴⁶⁸ Rivayeti nakleden Hâkim (ö. 405/1014), Müslim'in (ö. 261/875) şartına göre sahih olduğunu söylemiştir.

Necip Fazıl'ın Kullanımı:

Necip Fazıl bu hadisi eserlerinde 10 defa zikretmiştir.⁴⁶⁹ Bu hadisin en sık geçtiği *İman ve İslâm Atlası* eserinde Namaz, Nikâh ve Ülfet başlıklarında mevzu incelenir.⁴⁷⁰ *Aynadaki Yalan* eserinde, hadisteki üç unsurun muhasebesi roman kahramanı üzerinden yapılırken⁴⁷¹, bir başka eserinde ise kadın mevzuu üzerinden hadis şöyle yorumlanır:

“İslâmiyette, Allah huzurunda akid şartıyla kadın, vazgeçilemez bir nimet, geri bırakılamaz bir sünnet, fatihliğe memur erkeğe fetihlerini kendisinde remzlendirici bir işaret, aslî gaye olan ilahî marifet yolunda da kayıtsız kalınamaz bir davettir. Ve kadını fethetme vasıtaları, erkekte, Allah Resûlü'nün pâk ve mukaddes mizacına uygun olarak büyük kıymet... Fakat Hristiyanlık bağlısı ki, İsevî'lik Hristiyanlık'tan münezzehtir-nispet iddia ettiği ve tamamıyla tersine gittiği İsa Peygamber yolunda da, kadını, mânasındaki mistik-sırrî inceliğe zıt olarak ele alır, ya onu hayat perdesinden büsbütün siler, yahut yüzülmüş koyun halinde vitrinin çengeline asıp sadece dış cepheden en süslü eşyası diye teşhir eder”.⁴⁷²

⁴⁶⁸ Nesâî, *İşretü'n-nisâ*, I (hadis no: 3974); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXI, s. 433 (hadis no: 14037); Abdürezzâk es-San'ânî, *Musannef*, IV, s. 128 (hadis no: 8082); İbn Ebî Âsım, *ez-Zühed*, s. 119 (hadis no: 234); Bezzâr, *Müsned*, XIII, s. 296 (hadis no: 6879); Mervezî, *Ta'zîmü kadri's-salât*, I, s. 331 (hadis no: 322); Ebû Ya'lâ, *Müsned*, VI, s. 237 (hadis no: 3530); Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, V, s. 241 (hadis no: 15203), VI, s. 54 (hadis no: 5772); Hâkim, *Müstedrek*, III, s. 430 (hadis no: 27213)

⁴⁶⁹ Eserler şunlardır: *İman ve İslâm Atlası*, (1981) s. 75 ve 248; *Bâbîâlî*, (2017) s. 159; *Aynadaki Yalan*, (2014) s. 127; *Esselâm*, (2019) s. 127; *Çöle İnen Nur*, (2020) s. 481; *İdeolocya Örgüsü*, (2017) s. 136; *Rapor ½*, (2009) s. 84; *Nur Harmanı*, (2010) s. 61; *Konuşmalar*, (2017) s. 155.

⁴⁷⁰ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 75-248, 413.

⁴⁷¹ Necip Fazıl, *Aynadaki Yalan*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014, s. 127.

⁴⁷² Necip Fazıl, *Bâbîâlî*, Büyük Doğu Yayınları İstanbul, 2017, s. 159.

Necip Fazıl bu hadisi, Allah Resûlü'nün beşeriyet yönünün üstünlüğüne delil olarak verirken, kadın üzerinden Kâinat muhasebesini de hûlasalandırır ve aynı zamanda “estetik-güzellik ölçüsü” olarak da değerlendirir. Necip Fazıl, Allah Resûlü'nün beşeriyet yönüne birçok eserinde vurgu yapar. *Çöle İnen Nur* eserinin “Peygamber ve Kadın” bölümünde bunun gerekçesini bulmaktayız. Aşağıdaki diyaloglardan ve Üstad'ın yorumundan bunu anlıyoruz:

“Dış gözle en basit ve kuru edânın içinde, ne muhteşem bir esrar tahtında oturduğu ve bu tahtı etekleriyle nasıl gizlediği ve nasıl her şeyi örttüğü hemen belli olan Abdülhakîm Efendi Hazretleri, arkadaşımın şu suali karşısında kaldılar.:

-Hazreti İsa hakkında ne buyuruyorsunuz?

Sorulan her şeye tek ve en kısa cümleyle cevap veren ve hiçbir fazla izah ve isbat telâş göstermeyen Efendi Hazretleri, buyurdular:

-Babasız hak peygamber...

Beklediğini alamayan arkadaş, sormakta devam etti:

-Ya peygamberimize karşı farkı...

Büyük...

-Ne gibi?

Hazret-i İsa meleklikte en ileri derece... Peygamberimize nisbetle bir eksiği vardı.

-Neydi efendim eksiği?

Ve Efendi Hazretlerinin sesi, mâna toprağını bir anda yerli yerine oturtan bir zelzele uğultusu gibi içimizde gümbürdedi:

-Beşeriyeti. Beşeriyeti eksikti! Evet. Beşeriyet... Melekiyetin secde ettiği beşeriyet.

Bu ölçüyü, Allah'ın Sevgilisine ait cephelerin hepsine birden tatbik edebilirsiniz.

Beşeriyet... Nefs sahibi insan olmak noktası... Bütün dâva, esrar, belâ, saadet, inilmez küçüklük ve çıkılmaz büyüklük hep bu noktada...”⁴⁷³

Üstad, yukarıdaki bahisten sonra “Dünyanızdan Üç Şey” başlığı ile konumuz olan hadisi müstakil olarak ele almıştır.

13. يَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا، وَسَكِّنُوا وَلَا تُنْفِرُوا

“Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; sevdiniz, soğutmayınız!”

⁴⁷³ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 480.

Tahrir ve Değerlendirme:

Buhârî (ö. 256/870) ve Müslim'in (ö. 261/875) *Sahîh*'lerinde nakledilmektedir.⁴⁷⁴ Onlarda yer alan hadislerin sahihliği hakkında ümmetin icmâi bulunduğu için “sahih” olarak değerlendirip ayrıca bir tetkik-tahrice yer vermedik.

Necip Fazıl'ın Kullanımı:

Necip Fazıl bu hadisi eserlerinde 9 yerde zikretmiştir.⁴⁷⁵ Onun hadisi üç eserindeki kullanımı özellikle dikkat çekici olup bu üç eserde, “siyaset”, “estetik” ve “bid’at” bahisleri içinde verilmiştir. *İdeolocya Örgüsü* eserinde, “İslâm ve Siyaset” bahsinde bu hadisin kullanımı şöyledir: “İslâm siyasetinde usul, kılıç yolunda hudutsuz bir doğruluk ve adalet, kalem yolunda da sonsuz bir güzellik ve zarafettir. Her iki yolun da gayesi, “*Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin, soğutmayın!*” meâlindeki Hadis emrine tam uygundur. Neticede her yoldan ne yapılırsa yapılacak, fakat inandırılacak ve sevdirecektir”.⁴⁷⁶

İmân ve Aksiyon eserinde ise, “Zarafet ve Estetik” bahsinde şöyle denir:

“Ne gün, kılığımızdan, oturduğumuzdan, kalkışımızdan her tavır ve hareketimize kadar, insanı anlamının biricik şartı olan zarafet, nezaket, incelik ve güzellik ölçülerini heykelleştireceğiz? Hadis meâlinden: “-Sevdiriniz, soğutmayınız; müjdeleyiniz, korkutmayınız; kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız!”⁴⁷⁷

İman ve İslâm Atlası eserinde ise, Bid’at bahsinde bu hadisi zikrettikten sonra şöyle bir yorumda bulunur: “Dini içinden bid’ate boğan reform taslaklarıyla, dışından, bid’at tehdidi altında köstekleyen çifte yobazlar, İslâm’ı benimsemek yerine bozmak emrini almışçasına hâin bir davranış içindedirler”.⁴⁷⁸

⁴⁷⁴ Buhârî, İlim, 11 (hadis no: 69); Edeb, 80, (hadis no: 6125); Müslim, Cihâd, 3.

⁴⁷⁵ Eserler şunlardır: *Nur Harmanı*, (2010) s. 17 ve 188; *İman ve İslâm Atlası*, (1981) s. 33; *İdeolocya Örgüsü*, (2017) s. 124; *İmân ve Aksiyon*, (2008) s. 133; *Batı Tefekkürü ve İslâm tasavvufu*, (2014) s. 175; *Aynadaki Yalan*, (2014) s. 124; *Çerçeve 6*, (2010) s. 130; *Esselâm*, (2019) s. 127.

⁴⁷⁶ Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, s. 124.

⁴⁷⁷ Necip Fazıl, *İmân ve Aksiyon*, s. 133.

⁴⁷⁸ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 33.

14. يَدُ اللَّهِ مَعَ الْجَمَاعَةِ

“Allah’ın eli (kudreti) topluluk üzerindedir”.

Tahric ve Değerlendirme:

Bu hadis, benzer muhtevadaki iki hadisle birlikte Büyük Doğu külliyyatında 9 yerde geçmektedir.⁴⁷⁹ Necip Fazıl en çok, “Allah’ın eli (kudreti) topluluk üzerindedir.” rivayetini nakletmiş olup iki yerde aynı anlamdaki farklı rivayetleri kullanmıştır. Bütün bu rivayetleri benzer muhtevada gördüğümüz için aynı madde altında topladık, ancak farklılıklara göre tahric ettik.

Tirmizî, (ö. 279/892) yukarıda verilen rivayeti kaydettikten sonra “hasen” demiştir.⁴⁸⁰

“Ümmetim mümkün değildir ki dalâlet üzerine toplansın. Eğer ümmetimin üstünde ihtilaf görürseniz büyük karaltıya katılınız!” şeklinde farklı lafızlarla da nakledilir. Bu rivayet ise isnadda bulunan Muân b. Rıfâ’a’dan dolayı taz’if edilmiştir⁴⁸¹.

“Allah ümmetimi dalâlet üzerinde toplamaz. Allah’ın eli topluluk üzerindedir. Her kim topluluktan ayrılırsa ateşe gitmek için ayrılır.” lafızlarıyla da rivayet edilmiştir⁴⁸². Bu rivayeti yapan, Tirmizî, “zayıf” der⁴⁸³. Ancak Sehâvî (ö. 902/1497), hadisin metninin meşhur olduğunu, birçok isnadı ve destekleyici rivayetlerin mevcut olduğunu söyler.⁴⁸⁴ Böylece bu rivayet hasen kategorisine çıkar.

⁴⁷⁹ Necip Fazıl’ın eserleri: *Nur Harmanı*, (2010), s. 43, 43, 44, 182; *Çerçeve 4*, (2010) s. 104; *Çöle İnen Nur*, (2020) s. 554; *İdeolocya Örgüsü*, (2017) s. 118; *İmân ve Aksiyon*, (2008) s. 21; *Esselâm*, (2019) s. 130.

⁴⁸⁰ “Allah’ın eli (kudreti) topluluk üzerindedir” hadisinin lafızları için bkz. Tirmizî, *Fiten*, 7 (hadis no: 2166); Nesâî, *Tahrîmü’l-Dem*, 5 (hadis no: 4056); İbn Ebî Âsım, *es-Sünne*, I, s. 87 (hadis no: 81).

⁴⁸¹ İbn Mâce, *Fiten*, 8 (hadis no: 3950); Abd b. Humeyd, *el-Müntehab*, II, s. 243 (hadis no: 1218); Taberânî, *Müsnedü’ş-Şâmiyyin*, III, s. 196; İbn Batta, *el-İbânetü’l-kübrâ*, I, s. 288 (hadis no: 118); İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, XIX, s. 39.

⁴⁸² Tirmizî, *Fiten*, 7 (hadis no: 2167); Dûlâbî, *el-Künâ ve’l-esmâ*, II, s. 820 (hadis no: 1431); Hâkim, *Müstedrek*, I, s. 426 ve 427 (hadis no: 397).

⁴⁸³ Tirmizî, *el-İlelî’l-Kebîr*, s. 323 (597).

⁴⁸⁴ Sehâvî, *el-Mekâsidü’l-hasene*, s. 717.

Üç rivayetten ikisi hasen, biri zayıftır. En çok kullanılan ibare olan, “Allah’ın eli topluluk üzerinedir.” rivayeti hasendir. Necip Fazıl daha ziyade bu metni tercih etmiştir.

Necip Fazıl’ın Kullanımı

Necip Fazıl, *Nur Harmanı* ve *İman ve İslâm Atlası* gibi eserlerinde peş peşe gelecek şekilde hadisin farklı varyantlarına da yer vermiştir. Anlaşılan o ki Necip Fazıl, hadisin mânasını çok önemsemiş ve bu açıdan benzer muhtevadaki hadisleri bir arada toplamıştır. “*Allah’ın eli topluluk üzerindedir.*” hadisi ile “*Ümmetim dalâlet üzerinde birleşmez.*” hadisini peş peşe zikretmiştir. “İslâm, en ileri bir cemiyet ve cemiyetçilik telakkisinin bütün ruh ve hakikatine biricik kaynaktır.” diyen ve fert ile toplum arasındaki dengeye işaret eden Necip Fazıl, “İslâm ve Cemiyet” bahsini şöyle noktalar: “*Allah’ın eli topluluktur.*” buyuran Allah Sevgilisinin açtığı nur ufkunda, işte İslâm ve cemiyet yapısı!...”⁴⁸⁵

Necip Fazıl bu hadisi manzûme halinde de şöyle kullanır:

“Hatırlayın her sokakta:

Hakkın eli toplulukta...”⁴⁸⁶

15. الْحَرْبُ خَدْعَةٌ.

“*Harb, Hiledir*”.

Tahric ve Değerlendirme:

Buhârî ve Müslim’in *Sahih*’lerinde nakledilen bir hadistir.⁴⁸⁷

⁴⁸⁵ Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, s. 116, 118.

⁴⁸⁶ Necip Fazıl, *Esselâm*, s. 130.

⁴⁸⁷ Buhârî, Cihad, 154; Müslim, Zekât, 48; Cihad, 5.

Necip Fazıl'ın Kullanımı:

Bu hadis Necip Fazıl'ın eserlerinde 9 kere zikredilmiştir.⁴⁸⁸ Necip Fazıl *Nur Harmanı* eserinde 101 Hadis bölümünde “Usul” başlığında bu hadisi şöyle manzûmeleştirir (hadis kısmı italik olarak verilmiştir):

Sadece hiledir cenk;

-Bâkisi top ve tüfenk...-⁴⁸⁹

Çöle İnen Nur eserinde ise, “Harp Hiledir” bahsinde hadisin mânasını şöyle izah eder: Allah'ın Sevgilisi buyurdular:

“-Harp, hud'adır”.

O gün bugün değişmemiş ve kıyamete kadar değişmeyecek hikmet...

Müslümanlık; kalbde ve dinde nâmütenahi ihlas ve samimiyet; işde, muamelede sonsuz doğruluk; düşmana karşı harekette de gayet ince bir tedbir dehâsı ve siyaset demektir”.⁴⁹⁰

16. إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ صَالِحَ الْأَخْلَاقِ.

Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim”.

Tahric ve Değerlendirme:

Bu hadis, birçok muhaddis tarafından rivayet edilmiştir.⁴⁹¹ Hâkim (ö. 405/1014), rivayeti kaydettikten sonra Müslim'in (ö. 261/875) şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir.

⁴⁸⁸ Eserlerin isimleri: *Nur Harmanı*, (2010) s. 49 ve 181; *İman ve İslâm Atlası*, (1981) s. 212; *Çöle İnen Nur*, (2020) s. 314; *Esselâm*, (2019) s. 131; *İdeolocya Örgüsü*, (2017) s. 125; *Rapor3/4*, (2009) s. 158; *Başmakalelerim 3*, (2008) s. 56; *Hesaplaşma*, (2014) s. 49.

⁴⁸⁹ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, s. 181.

⁴⁹⁰ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 314.

⁴⁹¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIV, s. 512, 513 (hadis no: 8952); Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, VIII, s. 355; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, XVI, s. 498 (hadis no: 32433); İbn Ebü'd-Dünyâ, *Mekârimü'l-ahlâk*, s. 21 (hadis no: 13); Bezzâr, *Müsned*, XV, s. 364 (hadis no: 8949); Harâiti, *Mekârimü'l-ahlâk*, s. 27 (hadis no: 1); Hâkim, *Müstedrek*, V, s. 117 (hadis no: 4273); Beyhakî, *Şuabü'l-îmân*, X, s. 352 (hadis no: 7609).

Necip Fazıl'ın Kullanımı:

Necip Fazıl bu hadisi muhtelif eserlerinde 8 kere kullanmıştır.⁴⁹² “Büyük Doğu” ismiyle bir ahlâk sistemi kuran Necip Fazıl'ın bu hadisteki sırlara yönelmesi pek tabiidir. Bir makalesinde, “Fikri olmayanın ahlâkı ve ahlâkı olmayanın fikri olamaz”. ve “Allah’a istinat ettirilmeyen ahlâkı ayakta tutabilmek muhal...” diyen Necip Fazıl, aynı makalesinde siyasî, iktisadî, idarî ve benzeri sahalarda beliren bozuklukların arka plânında ahlâk davasının olduğunu altını çizerek.⁴⁹³ Ahlâkın kaynağı olarak da bir başka eserinde şunları ifade eder:

“Allah’ın Resûlü, buyuruyor ki:

‘-Ben ahlâkî mekârimi (keremleri) tamamlamak üzere geldim!’

Buradan anlıyoruz ki, ahlâk sadece dünya görüşünün bir neticesi değil, aynı zamanda sebebidir. Ahlâk o hale geliyor ki, fikrin kendisi oluyor, fikir hemen onun başına geçiyor, sonra fikrin neticesi oluyor. Yani, sebep ve neticesi, netice ve sebebi... Ahlâk bütün bu kâinat manzumesinde, duyan, düşünen ve hareket eden insanın bütün hareketlerini tatbik edeceği ruhî mîzan...

Dünyada fikriyatını yapıp da ahlâkını belirtmeyen filozofa Batı eksik gözüyle bakar (...) Düşüncenin hemen arkasından gelen düşünme tavrının anahtarıdır ahlâk... Bütün ruh ölçülerinin esası...”⁴⁹⁴

17. أَلَا هَلْ بَلَغْتُ؟، قَالُوا: نَعَمْ، قَالَ: اللَّهُمَّ اشْهَدْ، فَلْيُبَلِّغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ...

Buyurdular:

“-Bildirdim mi?”

“-Evet, ey Allah’ın Resûlü...”

Gözleri yükseklere döndü:

“-Şahit ol Yarab!”

⁴⁹² Eserlerin isimleri şunlardır: *İman ve İslâm Atlası*, (1981) s. 200; *Nur Harmanı*, (2010) s. 187; *Çöle İnen Nur*, (2020) s. 505; *Esselâm*, (2019) s. 120; *İmân ve Aksiyon*, (2008) s. 119; *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, (2014) s. 129; *İdeolocya Örgüsü*, (2017) s. 114; *Başmakalelerim 3*, (2008) s. 179.

⁴⁹³ Necip Fazıl, *Başmakalelerim 3*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2008, s. 179.

⁴⁹⁴ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014, s. 129.

Ve sonra halka baktılar:

“-Burada bulunanlar, bulunmayanlara bildirsin...”

Tahric ve Değerlendirme:

Bu hadis Buhârî ve Müslim’in *Sahih*’lerinde küçük lafız farklılığı ile rivayet edilmektedir.⁴⁹⁵

Necip Fazıl’ın Kullanımı:

Necip Fazıl bu hadisi eserlerinde 8 kere zikretmektedir.⁴⁹⁶ Mâlum olduğu üzere bu hadis Veda Haccında geçmektedir. Veda Haccını eserlerinde çokça işleyen Necip Fazıl, bu önemli hadiseyi şöyle niteler:

“Veda Haccı,” İslâm’ın plâstik plan olarak da erişilmez bir güzellik içinde bütün bilançosunun ve muhasebesinin görüldüğü yer ve mevkidir”.⁴⁹⁷

18. أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَعَلَيَّ بَابُهَا،

“Ben ilim beldesiyim, Ali de onun kapısı...”

Tahric ve Değerlendirme:

“İlim beldesi” yerine “hikmet evi” şeklinde de nakletmiştir. Hadis, iki farklı lafızla ve toplam 6 tarikle rivayet edilmiştir. Yukarıdaki lafızlarla Taberânî (ö.360/971) ve İbnü’l-Mukrî’den (ö. 381/991) birer, Hâkim’den (ö. 405/1014) ise üç tarikten rivayet edilmiştir.⁴⁹⁸ Taberânî’nin isnadında Abdüsselâm b. Sâlih el-Heravî, hadis münekkitleri tarafından ciddi bir şekilde taz’if edilmiştir.⁴⁹⁹ İbnü’l-Mukrî’nin

⁴⁹⁵ Buhârî, Hac, 131; Müslim, Hac, 9.

⁴⁹⁶ Eserlerin isimleri: *Çöle İnen Nur*, (2020) s. 574 ve 575; *Hazret-i Ali*, (2009) s. 169 ve 171; *Esselâm*, (2019) s. 133; *İhtilâl*, (1998) s. 57; *İmân ve Aksiyon*, (2008) s. 36; *Sahte Kahramanlar*, (2015) s. 111.

⁴⁹⁷ Necip Fazıl, *Sahte Kahramanlar*, s. 110.

⁴⁹⁸ Rivayetin tamamı şöyledir: “Ben ilim beldesiyim Hz. Ali’de onun kapısıdır. İlim isteyen, kapısından gelsin.” Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, XI, s. 65 (hadis no: 11061); İbnü’l-Mukrî, *el-Mu’cem*, I, s. 84 (hadis no: 175); Hâkim, *Müstedrek*, V, s. 330 ve 331 (hadis no: 4695), V, s. 331 (hadis no: 4696), V. s. 331 ve 332 (hadis no: 4697).

⁴⁹⁹ Ukaylî, *ed-Duqfâ’ül-kebîr*, III, s. 556 (hadis no: 1041); İbn Adî, *el-Kâmil*, VIII, s. 432 (hadis no: 1490); İbnü’l-Kayserânî, *Tezkiratü’l-huffâz*, I, s. 17; Zehebî, *el-Muğnî di’d-du’fâ*, II, s. 394 (hadis no: 3694).

isnadındaki Ahmed b. Abdullah b. Yezîd'in yalancı biri olduğu söylenmiştir.⁵⁰⁰ Hâkim ise *Müstedrek*'de bu rivayeti üç ayrı yerde zikretmiş, iki yerde İbn Abbas'tan, bir yerde de Câbir b. Abdullah'tan merfû kaydetmiştir. Hâkim, hadisin sahih olduğunu söyler ancak Zehebî (ö.748/1348), *Müstedrek*'e yaptığı telhis çalışmasında rivayetin mevzû olduğunu söyler. İlk isnatta Abdüsselâm b. Sâlih el-Heravî vardır ki, Hâkim bu zatın sika, me'mûn olduğunu söyleyerek geride zikrettiğimiz hadis münekkitlerinin taz'iflerine karşı çıkmış ve bu konuda şaz kalmıştır. Hâkim'in İbn Abbas'tan yaptığı ikinci rivayetin isnadında zayıf bir ravi yoktur. Hâkim'in Câbir b. Abdullah'tan yaptığı rivayette ise Ahmed b. Abdullah b. Yezîd vardır ki, bu zat hadis uydurmakla töhmet edilen bir râvidir. Ayrıca Zehebî, *Müstedrek*'e yaptığı *Telhis* çalışmasında bu kişinin deccâl ve yalancı olduğunu söylemiştir.

İbn Hacer Askalânî (ö. 852/1449) ise, "Bu hadis uydurma olamaz. Bunun aslı vardır".⁵⁰¹ der. İbn Hacer el-Heytemî (ö. 974/1567) ise, "Her ne kadar İbnü'l-Cevzî bunu *Mevzûât*'ında zikretse ve ona Zehebî de tâbi olmuşsa da 'Ben ilim beldesiyim Ali de onun kapısı rivayeti hasendir'.⁵⁰² der. Münâvî (ö.1031/1622) ise şu değerlendirmede bulunur: "Ebû Saîd el-Alâî (ö.761/1359) der ki: "Bu hadise mevzû hükmünü verenler hata etmişlerdir, doğrusu tariklerine itibarla bu rivayet hasen derecesindedir. Ne sahih ne de zayıftır".⁵⁰³

"Ben hikmet eviyim, Ali de onun kapısı..." lafızlarıyla olan rivayet⁵⁰⁴ için şu değerlendirmeleri yapabiliriz. Bütün rivayetlerin müşterek râvisi Şerîk b. Abdullah el-Kâdî'dir ki, onun çokça hata yaptığı ve Kûfe'de kadılık görevini yapmaya başladığından beri hafızasının değiştiği söylenmiştir.⁵⁰⁵ Rivayeti kaydeden Tirmizî onun münker olduğunu söylemiştir. İbn Hacer el-Heytemî (ö.974/1567) ise şunu söyler: "Tirmizî'nin "münker" hükmünden bâtil ya da mevzû olduğunu kastettiğini

⁵⁰⁰ İbn Adî, *el-Kâmil*, I, s. 440 (hadis no: 32); Dârekutnî, *ed-Duafa ve'l-metrûkin*, I, s. 255 (hadis no: 67); Zehebî, *el-Muğnî fi'd-du'fa'*, I, s. 43 (hadis no: 327).

⁵⁰¹ İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânü'l-mîzân*, II, s. 465.

⁵⁰² İbn Hacer el-Heytemî, *el-Fetâva'l-Hadisiyye*, s. 192.

⁵⁰³ Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, III, s. 46.

⁵⁰⁴ Tirmizî, *Menâkıb*, 71 (hadis no: 3723); Ahmed b. Hanbel, *Fezâilü's-sahâbe*, II, s. 634 (hadis no: 1081); Taberî, *Tehzîbü'l-âsâr*, III, s. 104.

⁵⁰⁵ İbn Hacer, *Takrîbü't-tehzîb*, s. 300 (2787).

zannedenler olmuştur ki, durum böyle değildir. Bilakis münker, zayıf hadisin kısımlarından bir kısımdır”.⁵⁰⁶ Bu rivayeti nakleden Taberî (ö. 1033/1624) ise senedinin sahih olduğunu söylemiştir.

Necip Fazıl’ın Kullanımı:

Necip Fazıl bu hadisi eserlerinde 8 yerde zikretmektedir.⁵⁰⁷ Necip Fazıl’ın, üst başlığı “İlim Beldesinin Kapısı” olan *Hazret-i Ali* diye bir eseri olduğunu hatırlatalım. Necip Fazıl’ın eserlerinde sıkça kullandığı üzere, dört büyük sahâbînin şiarlarını (en önemli vasıflarını) da verelim: “Hz. Ebu Bekir’de merhamet, Hz. Ömer’de adalet, Hz. Osman’da haya ve edep, Hz. Ali’de ise akıl ve hikmet”.⁵⁰⁸ Necip Fazıl, *Hazret-i Ali* eserinde, Allah Resûlü’nün vefatından sonrası için şöyle bir tespitte bulunuyor:

“Hazret-i Ali, artık İslâm’ın hikmet ve sırları üzerinde herkesin en büyük bildiği fetvâ makamıdır. Ona sadece Ebu Bekir değil, herkes başvuruyor ve meselesinin hallini istiyor ve Hazret-i Ali, derin ilmiyle dipsiz kalbinin sezişini bir araya getirip bütün bilmeceleri çözüyor”.⁵⁰⁹ Hz. Ömer’in de girift meselelerin çözümünü Hz. Ali’ye havale ettiği bilgisini ilave edelim.

19. عَنْ سَلْمَانَ قَالَ: «هَبَطَ جِبْرِيلُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنَّ رَبَّكَ يَقُولُ: إِنْ كُنْتَ اتَّخَذْتَ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا، فَقَدْ اتَّخَذْتَكَ حَبِيبًا، وَمَا خَلَقْتَ خَلْفًا أَكْرَمَ عَلَيَّ مِنْكَ، وَلَقَدْ خَلَقْتَ الدُّنْيَا وَأَهْلَهَا لِأَعْرِفَهُمْ كَرَامَتَكَ وَمَنْزِلَتَكَ عِنْدِي، وَلَوْ لَأَكَّ مَا خَلَقْتَ الدُّنْيَا.

Selmân-ı Fârisî’nin (ö. 36/656 [?]) bildirdiği hadis: “*Cebrâil Allah’ın Resûlüne gelip dedi: Rabbin buyuruyor ki, eğer İbrahim’i dost edindimse seni de sevgili edindim ve senden daha keremli bir mahluk yaratmadım. Dünya ve halkını şunun için yarattım ki, senin kerem ve faziletinin bence ne olduğunu kendilerine göstereyim. Sen olmasaydın, dünyayı yaratmazdım*”.

⁵⁰⁶ İbn Hacer el-Heytemî, *el-Fetâva’l-fıkhiyye el kübrâ*, IV, s. 243.

⁵⁰⁷ Eserlerin isimleri: *Hazret-i Ali*, (2009) s. 46, 199 ve 199; *Çöle İnen Nur*, (2020) s. 472 ve 472; *Peygamber Halkası*, (2012) s. 93 ve 105; *Başbuğ Velilerden 33*, (1974) s. 6.

⁵⁰⁸ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 473.

⁵⁰⁹ Necip Fazıl, *Hazret-i Ali*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2009, s. 235.

Tahric ve Değerlendirme:

Hadisi, İbn Asâkir (ö. 571/1176), *Târih*'inde uzun bir rivayet içinde hadisi nakleder.⁵¹⁰ Ancak Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1176) ve Süyûtî (ö. 911/1505) rivayetin isnadında zayıf, mechûl, metruk râvilerin bulunduğu gerekçesiyle mevzû hükmünü vermişlerdir.⁵¹¹ Bu rivayeti Buhârî şarihlerinden Kastallânî isnadsız olarak nakletmektedir.⁵¹² “*Sen olmasaydın, sen olmasaydın eflâkî yaratmazdım.*” lafzıyla olan rivayeti Sâgânî (ö.650/1252) *Mevzûât*'ında kaydetmiş ve mevzû olduğuna hükmetmiştir.⁵¹³ Ali el-Kârî (ö.1014/1605), Sâgânî'nin hükmünü aktardıktan sonra mânâsının sahih olduğunu söylemiştir.⁵¹⁴ Aclûnî de (ö. 1162/1749) “mânen sahih” diyerek Ali el-Kârî'ye iştirak eder.⁵¹⁵ Ancak Ebû Bekr el-Hallâl (ö.311/923), Amr b.

⁵¹⁰ İbn Asâkir, *Târihu Dimaşk*, III, s. 517-518. (Tasnif döneminin bitişi ile ilgili yeni dönemde bazı tartışmalar yapılmaktadır. Mâlum, tasnif dönemi sonrası rivayetler senedsiz verilmektedir. Hicrî 6. Asır âlimlerinden İbn Asâkir (ö. 571/1176) *Târihu Dimeşk* eserinde bütün hadisleri senedli nakletmektedir. Her bir hadis gibi bu hadisler de mühimdir. İbn Asâkir tasnif döneminden sayılabilir.)

⁵¹¹ Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, *Mevzûât*, I, s.288 ve 289; Süyûtî, *el-Leâli'l-masnû'a fi'l-ehadis'l-mevzû'a*, I, s. 249.

⁵¹² Kastallânî, *el-Mevâhibü'l-ledünniyye*, I, s. 55.

⁵¹³ Sâgânî, *Mevzûât*, s. 52 (hadis no: 78). Şöyle bir usul hatırlatması yapalım. İsnadı olmayan bir rivayete hemen mevzû damgası vurmak isabetli olmayabilir. Bir hadise kesin olarak mevzû diyebilmek için ya isnadında yalancı bir râvi olmalı ya da İslâm'ın temel ilkelerine aykırı olmalıdır. Yani, bir rivayetin isnadının bulunmaması onun her zaman mevzû (uydurma) olduğu anlamına gelmez. Rivayetin isnadsız olduğu anlaşıldıktan sonra metin tenkidi yapılabilir. Yukarda Ali el-Kârî'nin yaptığı gibi. İmam-ı Süyûtî'nin, “Bir hadisin mevzû olduğu metnine bakılarak anlaşılabılır.” sözünü de burada hatırlatmak isteriz. (Halit Özkan, “Süyûtî”, *DİA*, İstanbul, 2010, cilt: XXXVIII, s. 188)

⁵¹⁴ Ali el-Kârî, *el-Esrâru'l-merfû'a fi'l-ahberi'l-mevzû'a*, s. 295 (hadis no:385).

⁵¹⁵ Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, II, s. 191.

Evs kanalıyla rivayeti nakletmektedir.⁵¹⁶ Rivayetin yukardaki metninin ilk dönem hadis kaynaklarında aslı olmasa da benzer muhtevada rivayetler bulunmaktadır.⁵¹⁷ Birbirini destekleyen rivayet ve tariklerin çokluğu, “levlâke” diye bilinen meşhur metni ciddi zayıf da olsa rivayetin bir aslının olduğunu göstermektedir. Zaten birçok sahih hadisle de mânası sabittir.

Necip Fazıl’ın Kullanımı:

Necip Fazıl bu hadisin yukarıdaki uzun metnini bir kere ve son cümlesini, “*Sen olmasaydın, onlar da olmazdı*” şeklinde naklederken, “*Sen olmasaydın, sen olmasaydın, eflâkı yaratmazdım!*” meâlini ise yedi kere zikretmiş olup eserlerinde

⁵¹⁶ Ebû Bekir el-Hallâl, *es-Sünne*, I, s. 261 (hadis no: 316).

⁵¹⁷ Necip Fazıl’ın yukarıdaki rivayeti çokça zikretmesi ve fikriyatında kilit bir rol vermesine binaen hadisi destekleyici beş rivayeti de tahrîç edelim: “*Sen olmasaydın Âdemi yaratmazdım.*” lafzıyla Ebû Bekir el-Hallâl (ö.311/923) isnatsız olarak rivayet etmiştir. (*es-Sünne*, 1/233) “*Sen olmasaydın cenneti yaratmazdım, sen olmasaydın dünyayı yaratmazdım.*” lafzıyla Deylemî (ö. 509/1115) İbn Abbas’tan isnatsız bir şekilde merfû olarak rivayet etmektedir. (*el-Firdevs*, 5/227 (8031). Hâkîm (ö.405/1014) ise “*Muhammed olmasaydı Âdem’i yaratmazdım, cenneti de cehennemini de yaratmazdım*” lafzıyla isnadlı olarak nakletmiştir. (*Müstedrek*, 5/120 (4279). Zehebî (ö.748/1348), *Müstedrek*’e yaptığı Telhis çalışmasında, Saîd b. Ebî Arûbe’den dolayı bu rivayetin isnadına itiraz etmiş ve mevzû olduğunu söylemiştir. Fakat İbn Hacer (ö.852/1449) de ona itiraz etmiş ve Saîd b. Ebî Arûbe’nin sika olduğunu, çokça tedlis yaptığını, ihtilata uğradığını ve Katâde’nin rivayetlerinde insanlar arsında en espet (en sağlam) kimse olduğunu söylemiştir. (*Takribü’l-Tehzîb*, s. 273 (2365). Ayrıca Zehebî râvi Amr b. Evs’in meçhûlül-hal olduğunu ve münker haberler aktardığını söylemiştir. (*Mîzânü’l-İ’tidâl*, 3/255 (5991). Ancak Ebû Bekir el-Hallâl (ö.311/923), Amr b. Evs kanalıyla rivayeti nakletmektedir. (*Kitâbü’s-Sünne*, 1/261 (316). Yine Hâkîm, Hz. Ömer’den merfû olarak, “*Ey Âdem! Muhammed olmasaydı seni yaratmazdım.*” meâlinde bir rivayet nakletmiş ve isnadının sahih olduğuna hükmetmiştir. (*Müstedrek*, 5/120-121 (4280). Zehebî, *Müstedrek*’e yaptığı telhiside bu rivayetin mevzû olduğunu söylemiştir. Aynı şekilde Beyhakî (ö. 458/1066) de bu rivayeti “*Ey Âdem! Muhammed olmasaydı seni yaratmazdım!*” lafızlarıyla Hz. Ömer’den merfû olarak nakletmiştir. Ancak her iki isnatta da Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem diye bir râvi olup Beyhakî onun bu rivayette teferrüd ettiğini ve zayıf bir râvi olduğunu söylemiştir. (*Delâilü’n-Nübüvve*, 5/489).

toplam 8 defa geçmektedir.⁵¹⁸ Eflâk kelimesi yerine âlemler veya kâinat kelimelerini de tercih etmiştir. Necip Fazıl bu hadisi benzer muhtevadaki hadislerle birlikte kullanmakta ve Allah Resûlü'nün “en evvel ve en üstün” olduğuna işaret olarak değerlendirmektedir. *Çöle İnen Nur* eserinin birinci bölümü “En Evvel ve En Üstün” başlığını taşımakta ve bu mevzudaki rivayetler o bölüm içinde bulunmaktadır.⁵¹⁹ Bir bütünlük arz ettiği için bu rivayetleri verelim: “Âdem, ruh ile ceset arasındayken ben nebî idim”, “Arşta mübarek isimlerinin yazılı olması” “Her şeyden evvel Hz. Peygamberin nurunun yaratılmış olması”, “Âdem Peygamberin Allah Resûlü'nün ismini görmesi ve O'nun hürmetine af dilemesi”. Zaten bütün bu rivayetler *Çöle İnen Nur*, *İman ve İslâm Atlası* ve *Gönül Nimetleri* eserlerinde aynı bahis içinde yer almaktadır. Bu muhtevadaki hadislerin bir arada verildiği bahsin sonunda Necip Fazıl mevzuyu şöyle noktılıyor: “Söyleyen, O, Allah'ın Resûlü:

‘-Bütün insanlığa Peygamber oldum’.

Söyleyen Allah:

“-SEN OLMASAYDIN, SEN OLMASAYDIN, EFLÂKI YARATMAZDIM”.

O kişi olmasaydı, topyekûn oluş olmayacaktı. İşte O...O kadar evvel ve o kadar üstün... Bir arada sebep ve netice... O Kİ, VARLIK O YÜZDEN...”⁵²⁰

20. لَوْ دَتَوْتُ أُمَّلَةً لَأَحْتَرَفْتُ.

“Mi’raçta, Sidretü’l-münteha’da, Cebrail, “Bir adım dahi atarsam yanarım!” dedi”.

Tahric ve Değerlendirme:

Taberânî (ö. 360/971), Dülâbî (ö. 310/923), İbnü’l A’râbî (ö. 341/952) Ebû Nuaym (ö. 430/1038) ve Osman b. Saîd Dârimî (ö. 280/894) tarafından rivayet edilmiştir.⁵²¹

Hadisin meâli şöyledir: “Resulullah Cebrail’e soruyor: ‘Sen Rabbini görür müsün?’

⁵¹⁸ Hadisin geçtiği eserler şunlardır: *İman ve İslâm Atlası*, (1981) s. 39; *Çöle İnen Nur*, (2020) s. 9, 27 ve 28; *İmân ve Aksiyon*, (2008) s. 27; *Sahte Kahramanlar*, (2015) s. 20; *Hesaplaşma*, (2014) s. 75; *Hac’dan Çizgiler, Renkler ve Sesler*, (2009) s. 89.

⁵¹⁹ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s.21-28.

⁵²⁰ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 28.

⁵²¹ Taberânî, *Evsat*, VI, s. 278 (hadis no: 6407); Dülâbî, *el-Künâ ve’l-esmâ*, III, s. 1007 (hadis no: 1765); İbnü’l-A’râbî, *el-Mu’cem*, II, s. 468-469 (hadis no: 914); Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-evliya*, V, s. 55; Osman b. Saîd Dârimî, *er-Red ale’l-Cehmiyye*, s. 73 (hadis no: 119).

Cebrail, ‘Benimle O’nun arasında 70 bin perde var. Bir tanesini görse idim, yanardım!’ diyor”.

Bu rivayette Kâ’id el-A’miş cerhedilmiştir. Ancak İbn Hibbân (ö. 354/965), onun hata yaptığını belirtmesine rağmen sika kabul ettiği râvileri tanıttığı eserine alır.⁵²² Ebû Dâvûd (ö. 275/889) ise, bu râvinin rivayet ettiği hadisler arasına uydurma rivayetler karıştığını belirtir. Ancak bu raviyi hadis uydurmakla itham etmez.⁵²³

Bununla birlikte bu rivayeti mânaca destekleyen rivayetler bulunmaktadır. Resûller Resûlü’nün hiçbir peygambere nasip olmayan ilahî sırlara mi’râc gecesi ve Sidretü’l-müntehâ denilen ağacın yanında vâsıl olduğu Buhârî ve Müslim’in rivayetleri ile de sabittir.⁵²⁴ Necm Sûresi 13-18 âyetlerde, Sidretü’l-müntehâ’da yaşananlar ve Allah katında Resûlü’nün derecesi anlatılır. Tefsirler orada tecelli eden “en büyük âyet”in “hakikat-i Muhammediye” olduğunu söyler.⁵²⁵

Necip Fazıl’ın Kullanımı:

Necip Fazıl eserlerinde 7 kere bu rivayeti nakletmiştir.⁵²⁶ Onun mi’râç hâdisesinde naklettiği uzunca rivayet şöyledir: “Nisbet ve kıyas âleminin ufkunda “Sidretü’l-müntehâ” isimli bir ağaç, bir acayip ağaç dikili... Bu noktada Cebrail, en küçük mesafe ölçüsüyle dahi ilerisine imkân görmeyen, bir haşyet edâsıyla durdu:

-Ben buradan ileriye geçemem!

-Niçin?

-Yanarım!

-Ya nasıl geçilir buradan ilerisine...

-Aşkla...

⁵²² İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, s. 147 (hadis no: 9402).

⁵²³ Ebû Dâvûd, *Su’âlât*, s. 48.

⁵²⁴ Buhârî, *Salât*, 1 (hadis no: 349); Bed’ül-halk, 6 (hadis no: 3207); Müslim, *İmân*, 74.

⁵²⁵ Elmalılı Hamdî Yazır, *Hak Din Kur’an Dili*, Eser Kitabevi, İstanbul, 1975, Cilt: VII, s. 4588.

⁵²⁶ Eserlerin isimleri: *Çöle İnen Nur*, (2020) s. 16 ve 243; *İdeolocya Örgüsü*, (2017) s. 182; *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, (2014) s. 102; *Mümin-Kâfir*, (1986) s. 84; *Esselâm*, (2019) s. 73; *İmân ve Aksiyon*, (2008) s. 109.

Ve Allah'ın Sevgilisi, kendisini, tek başına nur fevvaresinin içine bırakıp geçiyor ve huzuru buluyor”.⁵²⁷

Necip Fazıl, hadislerin tahrirciyle ilgilenmediğini söylemiş olup güvendiği kaynaklarda gördüğü hadisleri almıştır. Bu hadis de Necip Fazıl'ın bilhassa ahlâk davasını inşa ederken köşe taşı olarak kullandığı hadislerden biridir. Zira bu rivayette kulun (Allah Resûlü'nün) yüce makamı ve meleklerden üstünlüğü görülmektedir. Rivayetin isnadı zayıf olsa bile bu husus mânen sahihtir. Necip Fazıl, Hz. Peygamber'e aşkının destanı sayılabilecek *Çöle İnen Nur* eserinin Başlangıç bölümünde bu rivayeti naklettikten sonra usulünü de şöyle çerçeveler:

“Ve sen uçtun ve ilâhî visâlin en mahrem bucağına ulaştın. Senin, ulaşılmaz olan Allah'a yine onun izniyle ulaşmandaki usulledir ki, biz sana, ulaşılmaz olan sana, ulaşmaya çabalayabiliriz. Sana yaklaşmanın biricik şartı, bu!.. Sana imansız akılla sokulmak isteyenler, daha kapının eşiğine adım atmadan yanarlar. Hep yandılar!.. Sadece aşk ve iman rivayet ederek, yine akıldan başka bir vasıta bulamayanlar da, kabalaşırlar. Hep kabalaştılar!.. Mevzuundaki kudsiyet ve nâmütenahi inceliğe lâayık olmanın çilesini çekmeyenler de çirkinleşirler. Hep çirkinleştiler!.. Bense, kapında aşkla yanmış ve daha çok yanmaktan gayri muradı kalmamış, senin inceliğin ve güzelliğin karşısında, kendi kabalığımı ve çirkinliğimi görmüş, azad kabul etmez esirimim!.. Hamdolsun, öbür türlü çirkinleşmek ve kabalaşmak ihtimaline, sende gelen ve her şeyi temizleyen bu aşk ateşi sayesinde uzağım!... Bu kadar...Bütün kâinat ve bütün varlığın ana mevzuu olan mevzuunda, insanlığa düşen borç ve usul, bu kadar...”⁵²⁸

Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü* eserinde de Akl-ı Küll'ün temsilcisi Sultan Melek Cebail'in miraçta son duraktaki ağaç olan Sidretü'l-münteha'dan ileriye gidememesini, “aklın son hudut taşı oluşu ve bu noktadan bütün kâinata bakıcı ve ona göre hakları teslim ve kendi hakkını tahsil edici azamî bir paya malik olduğuna”⁵²⁹ işaret olarak değerlendirir.

⁵²⁷ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 243.

⁵²⁸ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 17.

⁵²⁹ Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, s. 182

21. مَنْ فَرَّقَ فَلَيْسَ مِنَّا

“Ayrılık saçanlar, bizden değildir!”

Tahric ve Değerlendirme

Necip Fazıl’ın, “Ayrılık saçanlar, bizden değildir!” şeklinde sıklıkla kullandığı bu rivayet Taberânî’de (ö. 360/971) geçmektedir.⁵³⁰ Ancak Heysemî (ö.807/1405), rivayetin isnadında bulunan Nasr b. Tarîf’in kezzap-yalancı olduğunu söylemiştir.⁵³¹ Süyûtî (ö. 911/1505) ise, bu hadis için el-Câmiu’s-sağîr’de sahih olduğunu ifade etmiştir.⁵³² Ayrıca bu rivayete hem mâna hem lafız olarak yakın olan “Ayrılan melundur.” diye bir rivayet bulunmaktadır.⁵³³ Hâkim (ö. 405/1014), bu rivayeti kaydettikten sonra isnadının sahih olduğunu söylemiştir.⁵³⁴ Zehebî (ö. 748/1348)de Müstedrek’e yaptığı Telhis çalışmasında buna muvafakat etmiştir.

Necip Fazıl’ın Kullanımı:

Necip Fazıl bu hadisi eserlerinde 7 yerde zikretmiştir.⁵³⁵ Bu hadis *Nur Harmanı* eserinde, “Münafık-Ara bozucu-Düzeltici” başlığında kullanılmıştır. Yine aynı eserde 101 Hadis bölümünde ilk mısra yorum, ikinci mısra hadis olarak, şöyle manzûmeleştirilir:

“-İslâm ki, birlikte örnek şekildir-
Ayrılık saçanlar, bizden değildir!”⁵³⁶

Üstad, *Dünya Bir İnkılâp Bekliyor* eserinde yer alan “Ruh Muvazenesi” konferansının sonunda bu hadisi nakleder ve şöyle yorumlar: “İslâm hikmeti budur, İslâm siyaseti budur; ve bizim şu zavallı hâlimiz, “Ayrılık çıkaranlar bizden değildir!” hadisinin

⁵³⁰ Taberânî, *el-Mu`cemü’l-Kebîr*, XX, s. 228 (hadis no: 538).

⁵³¹ Heysemî, *Mecma’u’z-zevâid*, IX, s. 224 (hadis no: 6584).

⁵³² Süyûtî, *Câmiu’s-sağîr*, s. 536, (hadis no: 8888)

⁵³³ Saîd b. Mansûr, *Sünen*, II, s. 290 (hadis no: 2658); Dârekutnî, *Sünen*, IV, s. 30 (hadis no: 3044); Hâkîm, *Müstedrek*, III, s. 255 (hadis no: 2368).

⁵³⁴ Hâkim, *Müstedrek*, III, s. 255 (hadis no: 2368).

⁵³⁵ Eserler şunlardır: *Nur Harmanı*, (2010) s. 127 ve 186; *İman ve İslâm Atlası*, (1981) s. 543; *Çöle İnen Nur*, (2020) s. 555; *Esselâm*, (2019) s. 122; *Dünya Bir İnkılâp Bekliyor*, (2014) s. 106; *Çerçeve 4*, (2010) s. 104.

⁵³⁶ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, s.186.

kılıcına karşıdır. İyice bilmek lâzımdır ki, bu memlekette, bütün şubeleriyle küfrün, boğazlamak üzere her ân bıçağını bilelediği, ne şu, ne bu birlik, dernek, ocak, ne Süleymancı, Ne Nurcu, ne İmam Hatipli vardır; sadece Müslümanlar vardır; Müslümanlık ve Müslüman!..”⁵³⁷

22. كَمَا تَكُونُونَ يُؤْلَىٰ أَوْ يُؤَمَّرُ عَلَيْكُمْ.

“*Bulunduğunuz hale göre idare edilirsiniz*”.

Tahric ve Değerlendirme:

Hadis kaynaklarında nakledilmekte olup⁵³⁸ Beyhakî, rivayeti naklettikten sonra hadisin munkatı ve isnatta bulunan Yahyâ b. Hâşim’in zayıf bir ravi olduğunu söylemiştir. Bu hadisin mânasını teyit eden âyet (En’am, 6/129) olduğunu belirtelim. Kötü toplumun yöneticisi kötü olur.

Necip Fazıl’ın Kullanımı:

Bu hadis, Necip Fazıl’ın eserlerinde 7 kere zikredilmiştir.⁵³⁹ *Nur Harmanı* eserinde hadisleri kısa bir paragrafla takdim eden-yorumlayan Necip Fazıl, bu hadisi de şöyle bir takdim paragrafiyle verir: “Garptan öğrendiğimiz, milletler lââyık oldukları hükümetlere ererler” hikmetinin, her şeyde olduğu gibi, aslını ve ruhunu görürüz. Âlemde hiçbir söz, bu hikmeti, bu sade ihtişam içinde canlandıramaz: “*Bulunduğunuz hale göre idare olunursunuz*”.⁵⁴⁰

Necip Fazıl, “Her şey dokuz Hadîs ve meâlinin çerçevesi içindedir”. cümlesiyle başladığı “İşte Bütün Mesele” makalesinde, ilk hadis olarak, mevzumuz olan hadisi nakleder.⁵⁴¹ “Bayramda Ağız Tadı” isimli başka bir “çerçeve” yazısında ise, yine seçtiği dokuz hadis içinde, burada işlediğimiz hadis bulunmaktadır.⁵⁴² Necip Fazıl’ın

⁵³⁷ Necip Fazıl, *Dünya Bir İnkılâp Bekliyor*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014, s. 106.

⁵³⁸ Beyhakî, *Şuabü’l-îmân*, IX, s. 492 (hadis no: 7006); Kudâî, *Müsnedü’ş-şihâb*, I, s. 336 (hadis no: 577); Deylemî, *Firdevs*, III, s. 305 (hadis no: 4918).

⁵³⁹ Eserlerin isimleri: *Nur Harmanı*, (2010) s. 36 ve 184; *Çöle İnen Nur*, (2020) s. 557; *Esselâm*, (2019) s. 121; *Çerçeve 3*, (2016) s. 104; *Çerçeve 4*, (2010) s. 104; *Rapor 7/8*, (2009) s. 114.

⁵⁴⁰ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, s. 36.

⁵⁴¹ Necip Fazıl, *Çerçeve 3*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2016, s. 104

⁵⁴² Necip Fazıl, *Çerçeve 4*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2010, s. 104.

Rapor 7/8'deki "Madalyonun Tersi" yazısının da merkezini bu hadis oluşturmakta, madalyonun bir yüzünde devletin olumsuz tavrı yer alırken, öteki yüzünde de milletin getirildiği hâl irdelenmekte ve ihtiyacımız olarak da, "Ne çapta bir kurtarıcı bekliyoruz; görüyor musunuz?" diye felaketin büyüklüğü iki cepheden işaretlenmektedir.⁵⁴³

23. لَيْسَ الْمُؤْمِنُ الَّذِي يَأْكُلُ وَجَارُهُ جَائِعٌ.

"Komşusu açken tok yatan bizden değildir".

Tahric ve Değerlendirme:

Birçok muhaddis tarafından rivayet edilmiş olup⁵⁴⁴ Hâkim (ö. 405/1014), rivayeti kaydettikten sonra isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Zehebî (ö. 748/1348) de, *Müstedrek*'e yaptığı Telhis çalışmasında Hâkim'in hükmüne muvafakat etmiştir. Heysemî (ö. 807/1405), rivayet için, "ricali (râvileri), sikadır" der.⁵⁴⁵ Sahih bir hadistir.

Necip Fazıl'ın Kullanımı:

Necip Fazıl'ın eserlerinde 7 defa geçmektedir.⁵⁴⁶ Necip Fazıl, *Nur Harmanı* eserinde bu hadisi takdim ederken Batının içtimaî mezheplerini de hesaba çeker: "Bugünkü Avrupayı kasıp kavuran ve yağmurdan kaçarken doluya tutulmak mânasına sosyalizma ve komünizmayı doğuran içtimaî tesâvi ve teâvün buhranı, acaba bu ulvî

⁵⁴³ Necip Fazıl, *Rapor 7/8*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2009, s. 114, 115.

⁵⁴⁴ Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, VI, s. 248, *el-Edebü'l-müfred*, s. 59 (hadis no: 112); Hennâd b. es-Serî, *ez-Zühed*, II, s. 507; İbn Ebü'd-Dünyâ, *Mekârimü'l-ahlâk*, s. 107 (hadis no: 347); Ebû Ya'lâ, *Müsned*, V, s. 92 (hadis no: 2699); Tahâvî, *Şerhu Meâni'l-âsâr*, I, s. 27 (hadis no: 115); Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, XII, s. 154 (hadis no: 12741) Hâkim, *Müstedrek*, VII, s. 303 (hadis no: 7513); Beyhakî, *Şuabü'l-îman*, V, s. 76 (hadis no: 3117).

⁵⁴⁵ Heysemî, *Mecmau'z, zevâid*, XVI, s. 575 (hadis no: 13579).

⁵⁴⁶ Eserlerin isimleri: *Nur Harmanı*, (2010) s. 153 ve 193; *Çöle İnen Nur*, (2020) s. 561; *Esselâm*, (2019) s. 122; *Çerçeve 3*, (2016) s. 105; *Sahte Kahramanlar*, (2015) s. 140; *Hesaplaşma*, (2014) s. 139.

ölçüyü görse ne yapar? İnsanoğlu bu çapta tek söz ve hikmet işitmedi: “*Yanındaki komşusu açken rahat rahat karnını doyuran adam, mümin değildir*”.⁵⁴⁷

Esselâm eserinde ise birbirini destekleyen iki hadisin iki beyitte şöyle peş peşe yer aldığını görmekteyiz:

“*Yoktur hasislikten beter bir illet...*”

Dini karartmaya yeter bir illet...

“*Komşuları açken*” hissiz ve gafil

“*Karnını doyuran Müslüman değil...*”⁵⁴⁸

Hadisin cemiyeti düzenleyici rolü Üstad’ın çarpıcı benzetmesiyle şöyle izah edilir:

“Şu ahlâk ve anlayışın hâkim olduğu cemiyet manzarasını düşünün... “*Sağında, solunda aç varken sofraya oturan bizden değildir!*” hadisinin belirttiği mânanın cemiyetini... Her adamın sağ, solu, önü ve arkası vardır. Dört istikamet... Her istikametın sağ, solu, önü ve arkası olduğuna göre, cemiyetin bütün dokusu meydana çıkmaktadır. Bir yerde ki, onda eksiklik vardır, o cemiyet hastadır. Ve onun ferdi bizden değildir! İctimaî adaleti emreden şu hadisteki, iktisadî nizama bakın...”⁵⁴⁹

Necip Fazıl bir makalesinde ise bu hadisi naklettikten sonra hasta cemiyetimizi şöyle hicveder: “Bizde açlar gizlendi ve toklar, iştahlarını göstermek için sokak ortalarında bir kişiye bin kişilik yediler ve bir kişiye bin kişilik kustular”.⁵⁵⁰

24. إِيَّاكُمْ وَالْعُلُو؛ فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِالْعُلُو فِي الدِّينِ.

“Sizi mübalâğadan sakındırırım. Öbür milletlerin başına ne gelmişse mübalâğa yüzünden geldi”.

⁵⁴⁷ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, s. 153

⁵⁴⁸ Necip Fazıl, *Esselâm*, s. 122.

⁵⁴⁹ Necip Fazıl, *Hesaplaşma*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014, s. 139. Ayrıca bkz. Necip Fazıl, *Sahte Kahramanlar*, s. 140.

⁵⁵⁰ Necip Fazıl, *Çerçeve 3*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2016, s. 105.

Tahric ve Değerlendirme:

Birçok muhaddis tarafından nakledilmiş olup⁵⁵¹ Hâkim (ö.405/1014), rivayeti kaydettikten sonra, Şeyhayn'ın (Buhârî ve Müslim) şartına göre sahih olduğunu söylemiştir.

Necip Fazıl'ın Kullanımı:

Necip Fazıl bu hadisi 7 kere zikretmektedir.⁵⁵² Bu hadisi Necip Fazıl, *İhtilâl* isimli eserinde “Resûller ve Nebîler Boyunca” bölümünde ihtilâlleri incelerken Kâinatın Efendisine ayırdığı 20 sayfalık bölümde şöyle yorumlar: “Hakikatleri olduğu gibi görmek ve hiçbir şahsı ve hâdiseyi olduğundan başka bir şekle bağlamamak, yani gerçekçi olmak dâvasının muazzam ifadesi”.⁵⁵³

Sahte Kahramanlar eserinde ise hadisi zikrettikten sonra şöyle bir not düşer: “Mübalâğayı öyle acem mübalâğası zannetmeyin, işte, bir atladım, 20 metre filân gibi... Mübalâğa, içtimaî mübalağalardır”.⁵⁵⁴

İmân ve Aksiyon eserinde ise, “Ruhî nizam” takdimiyle bu hadis verilir ve sonunda da şu tenbih-yorumda bulunulur: “Buradaki hikmeti anlayabilsek kurtulurduk. Mübalâğa en korkulu şeydir. Çünkü insanları, nihayet, mübalâğa ede ede, fâniliklerinin dışına kadar çıkarırlar ve işte o zaman fikir yerine şahıslara inanmış olurlar; şahıslar da gümleyip gidince ortada hiçbir destek kalmaz”.⁵⁵⁵

Necip Fazıl'ın bu hadisin yorumunda işaret ettiği üzere, şahıslar üzerine güzelleme yapmak değil, eğer varsa fikir ve mânası üzerinde tahlil ve terkipler yapmak gerekir.

⁵⁵¹ Nesâî, *Menâsikü'l-hac*, 207 (hadis no: 3057); İbn Mâce, *Menâsik*, 63 (hadis no: 3029); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, s. 298 (hadis no: 3248); İbn Ebî Âsım, *es-Sünne*, I, s. 97 (hadis no: 102); Ebû Ya'la, *Müsned*, IV, s. 316 (hadis no: 2427); İbn Hibbân, *Sahih*, IX, s. 183, 184 (hadis no: 3871); Taberânî, *el-Mücemü'l-kebîr*, XVIII, s. 289 (hadis no: 742); Hâkim, *Müstedrek*, II, s. 531 ve 532 (hadis no: 1732).

⁵⁵² Eserler: *İman ve İslâm Atlası*, (1981) s. 175; *Çöle İnen Nur*, (2020) s. 573; *Hazret-i Ali*, (2009) s. 168; *İhtilâl*, (1998) s. 57; *Sahte Kahramanlar*, (2015) s. 111; *İmân ve Aksiyon*, (2008) s. 36; *Çerçeve 6*, (2010) s. 177.

⁵⁵³ Necip Fazıl, *İhtilâl*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1998, s. 57.

⁵⁵⁴ Necip Fazıl, *Sahte Kahramanlar*, s. 111.

⁵⁵⁵ Necip Fazıl, *İmân ve Aksiyon*, s. 36.

Söz konusu eserinde Necip Fazıl, hadisin şu meâlini kullanmıştır:

“-Ey insanlar, mübalâğa ve ifrattan çekininiz! Sizden evvelkilerin helâk olmalarına, ifratları ve hududu taşımaları sebep oldu!”

25. انْقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ.

“Müminin ferasetinden korkunuz; zira o, Allah’ın nuru ile nazar eder.

Tahric ve Değerlendirme:

Bu hadis birçok kaynaktan nakledilmektedir.⁵⁵⁶ Hadisi, Ebû Saîd el-Hudrî’den (ö. 74/693-94) aktaran ve rivayetin müşterek râvisi olan Atıyye b. Sa’d el-Avfî zayıf bir râvidir.⁵⁵⁷ Fakat bu râvi sanıldığı gibi mutlak olarak zayıf değildir. Bu râvi için İclî (ö. 261/875) *es-Sıkât*’ında, “Atiyyetü’l-Avfî, Kufeli sıkı bir râvi ve tâbiindendir. Ancak çok kuvvetli değildir”.⁵⁵⁸ der. Abbas ed-Dûrî de hocası Yahya b. Maîn’den (ö. 233/848), “Atıyye salih bir kimsedir”.⁵⁵⁹ dediğini nakleder. İmam Tirmizî (ö. 279/892), Atiyyetü’l-Avfî’nin bazı hadislerini *Sünen*’ine almış ve hasen saymıştır. Bu hadisler 477, 2936, 3243 numara ile rivayet edilenlerdir. Ayrıca hadis, birbirini destekleyici tariklerin çokluğu ile hasen derecesine yükselmiştir.⁵⁶⁰

Necip Fazıl’ın Kullanımı

Necip Fazıl’ın eserlerinde 7 kere geçmektedir.⁵⁶¹ Bu hadisin *Nur Harmanı* eserindeki takdim paragrafı, Necip Fazıl’ın fert ve toplum görüşünü bir hadisten süzdüğünü gösteriyor: “Bizim topluluk, birlik ve dayanışma manzumemizde tek ferdin, tek ferde

⁵⁵⁶ Buhârî, *et-Târihu ’l-kebîr*, XIX, s. 144; Taberânî, *el-Mu’cemü ’l-kebîr*, VIII, s. 102 (hadis no:7497); Ebû Nuaym, *Hilyetü ’l-evliyâ*, IX, s. 94; Beyhakî, *ez-Zühdü ’l-kebîr*, s. 159 (hadis no: 358); İbn Abdilber, *Camîu Beyânî ’l-ilm*, I, s. 677 (hadis no: 1197); Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VI, s. 278; Kudâî, *Müsnedü ’ş-şihâb*, I, s. 387 (hadis no: 663); Ebû Hanîfe, *Müsned*, -Haskefî rivayeti-, s. 650, 651 (hadis no: 500).

⁵⁵⁷ İbn Hacer, *Takrîbü ’t-tehzîb*, s. 423, 424.

⁵⁵⁸ İclî, *Marifetü ’s-sıkât*, II, s. 140.

⁵⁵⁹ Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî, *Tehzîbü ’l-kemâl*, XX, s. 147.

⁵⁶⁰ Fettenî, *Tezkiretü ’l-mevzûât*, s. 195.

⁵⁶¹ Eserlerin isimleri: *Nur Harmanı*, (2010) s. 75 ve 180; *İman ve İslâm Atlası*, (1981) s. 215; *Esselâm*, (2019) s. 118; *Hitâbeler*, (2018) s. 275; *Veliler Ordusundan 333*, (1977) s. 36; *O ve Ben*, (1978) s. 119.

ait görüş ve sezişin bile sonsuz bir ehemmiyet ve kıymet derecesi vardır. İşte teker teker fertlerimizi kuşatan değer: “Müminin ferasetinden korkunuz; zira o, Allah’ın nuru ile nazar eder”.⁵⁶²

İman ve İslâm Atlası eserinde bu hadisi naklettikten sonra “Ahlâk da kalbde, fikirle içiçe İlahî bir nur...” diyen Necip Fazıl, *Veliler Ordusundan* 333 eserinde bu hadisin tecellisini Cüneyd-i Bağdadî’den gösterirken, *O ve Ben* eserinde ise, “Daire Hikmeti” başlığında bu hadisin ölçüsünün sırrı ile Abdülhakîm Efendi Hazretlerinin eteklerinde gizlediği hakikat madenini idraktan bahseder. Bu hadisin ölçülerindeki sırdan en küçük nasibi olanın aslı ile sahtesini hemen ayıracağını söyler. Nasıl ki, dairedaki üstüste iki noktanın biri hak, öbürü bâtıl olabileceği gibi.⁵⁶³

سَبَقَتْ رَحْمَتِي غَضَبِي. 26.

“Allah, rahmetim gazabımı aşkındır, dedi.”

Tahric ve Değerlendirme:

Buhârî ve Müslim rivayeti⁵⁶⁴ olup sahihtir.

Necip Fazıl’ın Kullanımı:

Necip Fazıl bu hadisi 7 kere kullanmıştır.⁵⁶⁵ Bu hadis *Nur Harmanı* eserinde ahlâk bölümünde “Zira nâmütenahi rahmet, İlâhî sırların başındadır.”, 101 Hadis bölümünde ise, “O ki, rahmeti bildi, sonsuz şevke ulaştı.” takdim cümleleriyle verilir. Aynı eserde “Fıtrat-Fazilet-Merhamet-Rahmet” başlığı altındaki hadislerle birlikte bulunur.⁵⁶⁶ Necip Fazıl “Son Tövbe” isimli piyesinde ise kahramanına şöyle dua ettirir: “Allah’ım... “Rahmetim gazabımı aştı” diyen Allah’ım. Bir kedide, bir güvercinde bile yavrusuna aşk ve şefkati, tutkunluk ve merhameti yaratan Allah’ım...

⁵⁶² Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, s. 75.

⁵⁶³ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 119.

⁵⁶⁴ Buhârî, *Tevhîd*, 55 (hadis no: 7553); Müslim, *Tevbe*, 4.

⁵⁶⁵ Eserlerin isimleri: *Nur Harmanı*, (2010) s. 94 ve 189; *İman ve İslâm Atlası*, (1981) s. 153; *Çöle İnen Nur*, (2020) s. 563; *Esselâm*, (2019) s. 129; *Hac’dan Çizgiler Renkler ve Sesler*, (2009) s. 44; *Ufuk Çizgisi*, (2015) s. 103.

⁵⁶⁶ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, s. 94.

Günahımdan, şu ulu kubbenin her ân başıma düşeceğini hayal ede ede kavrulan, yanan, eriyen, biten bu kulunu affet...”⁵⁶⁷

27. تَنَاجَوْا، تَكْتُمُوا، فَإِنِّي أَبْأْهِ بِكُمْ الْيَوْمَ الْقِيَامَةَ

“Evleniniz, çoğalınız, yarın ben kıyamette öbür ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar ederim”.

Tahric ve Değerlendirme:

Bu hadisin muhteva olarak iki benzeri daha bulunmaktadır. Yukarda metni verilen rivayet, erken dönemden itibaren birçok kaynakta kaydedilmiş⁵⁶⁸ olup rivayeti nakleden Hâkim (ö. 405/1014) sahih hükmünü vermiş, Zehebî (ö. 748/1348)de *Müstedrek*’e yaptığı Telhis çalışmasında (kaynağını verdiğimiz Hâkîm’in eserinin içinde) Hâkim’in hükmüne muvafakat etmiştir. İkinci rivayet olarak, “Yaşlı ve kısır kadınlarla evlenmeyiniz. Zira ben, öbür ümmetlerden çok olmanızı isterim.” rivayeti⁵⁶⁹ için ise, Hâkîm hadisi naklederken sahih olduğunu söyler. Heysemî (ö. 807/1405), rivayeti yapan Muâviye b. Yahyâ’nın zayıf olduğunu ifade eder.⁵⁷⁰ İbn Hacer (ö. 852/1449) ise, rivayeti Muâviye b. Yahyâ’dan nakleden Amr b. El-Velîd’den dolayı isnadın zayıf olduğunu söylemiştir.⁵⁷¹

“Doğurgan kara yüzlü kadın, doğurmayan güzel kadından (evlilik noktasında) daha hayırlıdır.” lafzıyla gelen üçüncü rivayet⁵⁷² için ise İbn Hibbân (ö. 354/965),

⁵⁶⁷ Necip Fazıl, *Ufuk Çizgisi*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2015, s. 103.

⁵⁶⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XI, s. 172 (hadis no: 6598), XX, s. 63 (hadis no: 12613); Şafîî, *el-Üm*, VI, s.373; Abdürrezzâk es-San’ânî, *Musannef*, V, s. 237 (hadis no: 11129); Ebû Hanîfe, *Müsned*, s. 370 ve 371 (hadis no: 257).

⁵⁶⁹ İbn Kâni’, *Mu’cemü’s-sahâbe*, 2/277; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir*, 17/368 (hadis no: 1008); Hâkim, *Müstedrek*, 6/24 (hadis no: 5360).

⁵⁷⁰ Heysemî, *Mecma’u’z-zevâid*, X, s. 184 (hadis no: 7407).

⁵⁷¹ İbn Hacer, *el-İsâbe fî temyizi’s-sahâbe*, VII, s. 583.

⁵⁷² Abdürrezzâk es-San’ânî, *Musannef*, 5/227 (hadis no: 11709); Ebû Yusuf, *el-Âsâr*, s. 204 (hadis no: 916); Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir*, 19/416 (hadis no:1004); Ebû Hanîfe, *Müsned*, s. 376-377 (hadis no: 260).

“Münkerdir, aslı yoktur!” der.⁵⁷³ Heysemî ise bu rivayeti değerlendirirken Ali b. er-Rebî’in zayıf olduğunu söylemiştir.⁵⁷⁴ Erken dönemde kaydedilmesi ve tariklerinin çokluğu, zayıf da olsa bir aslının olduğunu göstermektedir. Bu hadisi benzer lafızlarla Abdürrezzâk es-San’ânî (ö. 211/826-827), İbn Sîrîn’den (ö. 110/729) mürsel olarak naklettiğini de ilave edelim.⁵⁷⁵

Üç rivayetin de ortak paydası olarak “*ümmetin çokluğu için evlenmeyi teşvik*” itibariyle hadis, sahihtir. Allah Resûlü’nün ümmetine evlenmeyi öğütlediği hususu sâbittir.

Necip Fazıl’ın Kullanımı:

Necip Fazıl, benzer muhtevadaki farklı rivayetlerle birlikte eserlerinde toplam 7 kere zikretmiştir.⁵⁷⁶ Allah Resûlü’nün beşeriyet vasfı ile üstünlüğü açısından bu hadisi değerlendiren Necip Fazıl, ele aldığı mevzuları hadislerle destekleme anlayışına uygun olarak, Hz. Peygamber’in, “*Bana dünyanızda üç şey sevdirdi, kadın, güzel koku ve gözümün nuru namaz.*” hadisini de bu bahiste zikreder ve şöyle der:

“Dünya işine ait en büyük sünnet olan evlenmeyi böyle telâkki etmek, onun icabı şehvanî kuvveti hayvanlığın üstünde ve makbul tutmak ve Peygamberdeki kadın incizabının sırrılığı üzerinde derinleşebilmek gerek...”⁵⁷⁷

İmân ve Aksiyon eserinde ise Üstad, onu baştan çıkarmak isteyen ecnebi kadına yüz vermeyen Serhat beyi misali üzerinden “İslâm delikanlısının ahlâkı”nı şöyle çizer:

“İşte İslâm delikanlısının ahlâkı... Burada bir incelik var: Zannetmeyin ki, kadına karşı böyle bir disipline giren insan, kadından anlamayan demektir. Çok büyük incelik, Şeyh-i Ekber Muhyiddin İbnü’l-Arabî der ki:

“-Körün kadına bakmamasında sevap yoktur!”

Bilakis M.....’î mizaç icabı İslâm delikanlısı, kadın zaafıyla dolu, küp gibi dolu, dibine kadar erkek olacak... Mizac-ı M.....’î budur. Fakat bu büyük zaafı, en büyük iman disipliniyle gözünü kadından koparmayı bilerek idare edecek... İşte

⁵⁷³ İbn Hibbân, *Kitabü’l-mecrûhîn*, II, s. 87.

⁵⁷⁴ Heysemî, *Mecma’u’z-zevâid*, X, s. 185 (hadis no: 7408).

⁵⁷⁵ Abdürrezzâk es-San’ânî, *Musannef*, V, s. 227 (hadis no: 11709).

⁵⁷⁶ Eserler şunlardır: *Nur Harmanı*, (2010) s. 52-53-53, 181; *İman ve İslâm Atlası*, (1981) s. 248; *Çöle İnen Nur*, (2020) s. 559; *Esselâm*, (2019) s. 130.

⁵⁷⁷ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 248.

kahramanlık!.. Allah'ın en büyük lütfuna mazhar olmak vasıflarının başında şu tabir vardır: “Güzel bir kadın kendisini visaline davet ettiği halde, gizliler âleminin dehşetinden korkarak kaçan genç...” Allah'ın rahmetine en bol mikyasta malik bu genç...”⁵⁷⁸

اطْلُبُوا الْعِلْمَ وَلَوْ بِالصَّيْنِ. 28.

“İlim dileyiniz, isterse Çin’de olsun!..”

Tahric ve Değerlendirme:

Yukardaki kısa metin isnadlı olarak rivayet edilmektedir.⁵⁷⁹ İsnadta bulunan Ebû Ubeyde (Müslim b. Ebî Kerîme) meçhuldür.⁵⁸⁰ Uzunca metin de hadis kaynaklarında nakledilmektedir.⁵⁸¹ Bu rivayeti Beyhakî (ö. 458/1066), Enes b. Mâlik’ten merfû olarak kaydetmiş ve “metni meşhur, isnadı zayıftır ve birçok kanaldan rivayet edilmiştir ki, hepsi zayıftır.” demiştir. Bezzâr (ö. 292/905), rivayeti Enes b. Mâlik’ten nakleden Ebû Âtike’nin tanınmadığını ve hadisin aslının olmadığını söylemiştir.⁵⁸² İbn Adî (ö. 365/976) ise, rivayetin bâtil olduğunu ve Ebû Âtike’nin de münkerü’l-hadîs olduğunu söylemiştir.⁵⁸³ Rivayet zayıftır.

Hadisin ikinci kısmı olan “İlim öğrenmek her Müslümana farzdır.” rivayetinin⁵⁸⁴ isnadının tamamında olan Hafs b. Süleyman için Buhârî (ö.256/870), metruk, Müslim, Nesâî ve İbn Hacer de “metrukü’l-hadîs (hadisi terk edilmiş)” olduğunu

⁵⁷⁸ Necip Fazıl, *İmân ve Aksiyon*, s. 120.

⁵⁷⁹ er-Rabî b. Habîb, *Müsned*, s. 29 (hadis no: 18)

⁵⁸⁰ Ebû’l-Ferec İbnü’l-Cevzî, *ed-Du’afâ’ ve’l-metrûkûn*, III, s. 118 (hadis no: 3311).

⁵⁸¹ Ebû Nuaym, *Târihu İsfahân*, II, s. 124; Beyhakî, *Şuabü’l-îmân*, III, s. 193 (hadis no: 1543); İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni’l-ilm*, I, s. 28 (hadis no: 20), I, s. 30 (hadis no: 22), I, s. 37 (hadis no: 29); Kadı Muhyiddin Muhammed b. Ahmed el-Kuraşî, *Tertîbü’l-emâlî*, I, s. 77 (hadis no: 284) (Bu kaynaklarda geçen uzunca metin şöyledir: “İlim Çin’de bile olsa isteyiniz. Zira ilim öğrenmek her Müslüman üzerine farzdır”).

⁵⁸² Bezzâr, *Müsned*, I, s. 64 (hadis no: 95)

⁵⁸³ İbn Adî, *el-Kâmil*, I, s. 407; VI, s. 347.

⁵⁸⁴ İbn Mâce, *Sünnet*, 17 (hadis no: 224); Ebû Ya’la, *Müsned*, V, s. 223 (hadis no: 2837); Taberânî, *el-Mu’cemü’l-evsat*, I, s. 7 (hadis no: 9).

söylemişlerdir.⁵⁸⁵ Ancak Süyûtî'nin eserinde geçtiği üzere Hafız Mizzî, “hadisin ikinci kısmının İbn Mâce’de yer aldığını ve toplamı itibariyle hasen seviyesine ulaşabilecek pek çok tarikile Enes’ten nakledildiğini⁵⁸⁶ ifade etmektedir. Ayrıca İmâm-ı Âzam’ın (ö. 150/767) *Müsned*’inde “İlim öğrenmek her Müslümana farzdır.” rivayeti sağlam bir senedle nakledilmektedir.⁵⁸⁷ Hasılı, hadis sahih veya en azından hasen derecesindedir. Necip Fazıl hadisin ikinci kısmını müstakil olarak kullanmamıştır veya biz rastlamadık. Bu hadisi Necip Fazıl’ın iki şekilde kullandığını görmekteyiz ve ikisinin de birçok koldan gelen meşhur bir rivayet olmasına rağmen senetlerinde zayıflık bulunmaktadır.

Necip Fazıl’ın Kullanımı:

Necip Fazıl bu hadisi eserlerinde 7 kere zikretmiştir.⁵⁸⁸ Bazen yukarıdaki metni bazen de ziyadesi olan şu metni kullanmıştır: “Çin’de bile olsa ilme istek gösterin; zira ilim her Müslüman üzerine farzdır”.

Necip Fazıl, *Doğru Yolun Sapık Kolları* eserinin İdrak İğdişleri bahsinde, ham yobaz ve kaba softa sınıfını eleştirir ve mukaddes ölçülerde zerre feda etmeksizin bağlılığı derin ve gerçek mümine lââyık görür. Mevzumuz olan hadisi destekler mahiyette üç hadisi daha zikrederek ve daha sonra bir âyetle de destekleyerek bid’at bahsini de içerir şekilde bu bahsi şöyle devam ettirir:

“Yarabbi, eşyanın hakikatini bana olduğu gibi göster!”

“Hikmet müminin kaybolmuş malıdır; nerede bulursa alır”.

“İlim dileyiniz, isterse Çin’de olsun...”

“Beşikten mezara kadar ilim isteklisi olunuz!”

⁵⁸⁵ Buhârî, *et-Târihu’l-kebîr*, II, s. 282; Müslim, *el-Künâ ve’l-esmâ*, I, s. 540 (hadis no: 2164); Nesâî, *ed-Duafa’ ve’l-metrûkûn*, I, s. 131 (hadis no: 134); İbn Hacer, *Takrîbü’t-tehzîb*, s. 209 (1405).

⁵⁸⁶ Süyûtî, *Taakkubâtü’s-Süyûtî alâ Mevzuat İbni’l-Cevzî*, s. 45.

⁵⁸⁷ Ebû Muhammed el-Hârisî, *Müsned*, II, s. 544 (hadis no: 887); İbn Hüsrev, *Müsned*, I, s. 172-176 (hadis no: 2, 4, 7, 9, 10).

⁵⁸⁸ Eserlerin isimleri: *Nur Harmanı*, (2010) s. 26 ve 180; *Esselâm*, (2019) s. 119; *Doğru Yolun Sapık Kolları*, (2005) s. 116; *Sahte Kahramanlar*, (2015) s. 50; *İdeolocya Örgüsü*, (2017) s. 132; *Konuşmalar*, (2017) s. 184.

Meallerini gördüğünüz şu dört hadis hangi yönde olursa olsun, hakikat arayıcılığını farz koşar ve bunu Allah Kelâmındaki:

“Ben insanı eşya ve hadiseleri teshir etmesi için kendime halife olarak yarattım”.

Mealindeki ayet, yolu doğrudan doğruya gösterirken, Rönesanstan sonra türeyen ve esasen Rönesansı yapabildiği ve yapamadığıyla bizzat yapması gereken İslâm aydınlarının ham yobaz ve kaba softayı köstekleyememesi, “vecd ve aşk uçunca yerine ne gelir?” hikmetine misal teşkil etmiş; ve beşerî arayıcılık cehdi kara nesillerce ve “bid’at” ithamiyle kurutulmuştur. Halbuki “bid’at” sadece din ölçüleri çerçevesine aittir ve onun dışında şeriate aykırı olmayan her arayış ve buluş, dine getireceği revnak ve incilâ bakımından makbuldür”.⁵⁸⁹

Aynı şekilde bu hadis, yukarıdakilerden biri farklı olmak üzere dört hadisle birlikte, *İdeolocya Örgüsü* eserinde “İslâm ve Müsbet Bilgiler” başlığı altında işlenmektedir.⁵⁹⁰

29. مَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ، وَلَا غَرَبَتْ، عَلَى أَحَدٍ بَعْدَ النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ أَفْضَلَ مِنْ أَبِي بَكْرٍ

“Güneş, Peygamberlerden sonra, Ebû Bekir’den üstün bir baş üstünden doğup batmadı”.

Tahric ve Değerlendirme

Bu rivayet⁵⁹¹ Taberânî’nin (ö. 360/971) isnadında cerh edilen⁵⁹² bir ravî olmasına rağmen diğer kaynakların isnadlarının makbul olması ile hasen derecesine çıkmaktadır. *“Cebrail dedi ki, senden sonra insanların en hayırlısı Ebû Bekir’dir”.* rivayeti⁵⁹³ ise, isnadındaki bir raviden dolayı zayıf derecesindedir.⁵⁹⁴

⁵⁸⁹ Necip Fazıl, *Doğru Yolun Sapık Kolları*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2005, s. 116.

⁵⁹⁰ Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, s. 132.

⁵⁹¹ Ahmed b. Hanbel, *Fezâilü’s-sahâbe*, I, s. 152 (hadis no: 135); Bahşel, *Târihu Vâsıt*, s. 248; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-evsat*, VII, s. 213 (hadis no: 7306); Âcurrî, *eş-Şerî’a*, IV, s. 1844 (hadis no: 1309); İbn Batta, *el-İbanetü’l-kübrâ*, IX, s. 800 (hadis no: 236); Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-evliyâ*, III, s. 325.

⁵⁹² Heysemî, *Mecmau’z-zevâid*, IX, s.43-44 (hadis no: 14313)

⁵⁹³ Taberânî, *el-Mu’cemü’l-evsat*, VI, s. 292 (hadis no: 6448).

⁵⁹⁴ Heysemî, *Mecmau’z-zevâid*, IX, s. 44 (hadis no: 14316).

Necip Fazıl'ın Kullanımı

Necip Fazıl'ın eserlerinde 7 kere geçmektedir.⁵⁹⁵ Yukardaki lafızlarla 4 defa, “Nebilerden sonra insanların en hayırlısı Ebû Bekir’dir.” şeklinde 2 kere ve “Cebrail dedi ki, senden sonra insanların en hayırlısı Ebû Bekir’dir.” diye bir kere kullanılmıştır.

Allah ve Resûlü’nün methettiği Hz. Ebû Bekir’in makamı ulaşılmaz olup Necip Fazıl bunu şöyle ifade eder:

“Sahâbîler ve Peygamberlerden sonra insan oğlunun en büyüğü Hz. Ebu Bekir, dış hayatıyla herkesin kendi önünde... Onda, içe, ruh ve mânaya bakalım:

Lâkabı Sıddîk...Sıddîk, tasdik edici, doğrulayıcı...Aklın, fikrin, ilmin, tecrübenin, muhakemenin, mukayesenin, her şeyin verâsında, bütün bunlara taş çıkartıcı ulvî bedahat duygusuyla hakikate erivermenin makamı olan “Sıddikiyet” her mertebenin üstünde...”⁵⁹⁶

Necip Fazıl, Hz. Ebû Bekir’in şu sözünü fikriyatında köşe taşı olarak kullanır. Necip Fazıl’ın takdimiyle birlikte verelim:

“Bir arada gönül ve kafa idrâkinin erişilmez kutbu ve şu ölçünün elmas traşı Ebu Bekir...

‘-İdrâkin aczini idrâk, idrâkin ta kendisidir.’⁵⁹⁷

Hiz. Ebû Bekir’in mi’rac mucizesini duyar duymaz hemen teslimiyetini ondaki imanin derecesi olarak çokça zikreden Necip Fazıl, “Mağra” şiirinde ise bâtın yolunda ona teslim edilen emaneti ifade eder:

“Burası Sevr mağrası

Sır menzili burası.

Zikir, zikir, hep zikir;

Büyük visal, sonrası.

Ebubekir’e teslim

Onun gönül mirası”.⁵⁹⁸

⁵⁹⁵ Necip Fazıl’ın şu eserlerinde geçmektedir: *Çöle İnen Nur*, (2020) s. 221, 470 ve 470; *Peygamber Halkası*, (2012) s. 29, 29 ve 29; *Başbuğ Velilerden 33*, (1974) s. 4.

⁵⁹⁶ Necip Fazıl, *Başbuğ Velilerden 33*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1974, s. 5.

⁵⁹⁷ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 470.

⁵⁹⁸ Necip Fazıl, *Esselâm*, s. 77.

30. مَنْ أَحَبَّ عَلِيًّا فَقَدْ أَحَبَّنِي، وَمَنْ أَحَبَّنِي فَقَدْ أَحَبَّ اللَّهَ، وَمَنْ أَبْغَضَ عَلِيًّا فَقَدْ أَبْغَضَنِي، وَمَنْ أَبْغَضَنِي فَقَدْ أَبْغَضَ اللَّهَ.

“Ali’ye muhabbet bana muhabbettir; bana muhabbetse Allah’a sevgi... Ali’ye düşmanlık bana; bana düşmanlık da Allah’a adavet...”

Tahric ve Değerlendirme

Taberânî’nin (ö. 360/971) rivayeti için⁵⁹⁹ Heysemî (ö. 807/1405) hasen demiştir.⁶⁰⁰ “Ali’ye eza eden bana eza etmiş olur.” lafızlarıyla da rivayet edilmiştir.⁶⁰¹ Rivayeti nakleden Hâkim, sahih olduğunu söylemiştir.

Necip Fazıl’ın Kullanımı

Necip Fazıl eserlerinde farklı lafızlarıyla birlikte 6 kere zikretmiştir.⁶⁰² Hazret-i Ali hakkında müstakil bir kitabı olan Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur* eserinde Dört Sahâbî bahinde Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman’ın vasıflarını saydıktan sonra Hazret-i Ali için şöyle der:

“Dördüncü Ali... Büyük akıl, hikmet ve şecaatte tek... Peygamber evinin emanetçisi, Nur Neslinin yürütücüsü Ali.”⁶⁰³

Aynı bahsin sonunda, Dört Büyük Sahâbî’nin bir mâna etrafında bütünlenişi şöyle ifade edilir:

“Ebu Bekr, Ömer, Osman ve Ali, O Nur’un etrafında dört cepheli bir fenerdir ki, kendi öz renkleri, üstün yaratılışları içinde yine O’nu ifadeye memur...”

Mücerret insanı bütün kemâlleriyle tamamlayan bu dört büyük örnek, kâinatın, yüzü suyu hürmetine yaratıldığı Allah Sevgilisine, sadece O’nun nur püskürtülerini en yakından toplayıcı ve şahsî mizaçlarına göre ışılatıcı ve böylece kâmil insanı belirtici

⁵⁹⁹ Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, XXIII, s. 380 (hadis no: 901).

⁶⁰⁰ Heysemî, *Mecmau’z-zevâid*, IX, s. 132 (hadis no: 901).

⁶⁰¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXV, s. 320 ve 321 (hadis no:15960); Buhârî, *et-Târihu’l-kebîr*, VI, s. 306 ve 307 (hadis no: 2482); İbn Ebû Hayseme, *et-Târihu’l-kebîr*, I, s. 375 (hadis no: 1317); Rûyânî, *Müsned*, II, s. 450 (hadis no: 1470); İbn Hibbân, *Sahih*, XV, s. 365 (hadis no: 6923); İbn Kâni, *Mu’cemü’s-sahâbe*, II, s. 201; Hâkim, *Müstedrek*, III, s. 131 (hadis no: 4619).

⁶⁰² Necip Fazıl’ın şu eserlerinde geçmektedir: *Hazret-i Ali* (2009), s. 200, 200, 200, 337; *Peygamber Halkası* (2012), s. 106, 106.

⁶⁰³ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 472.

aynalar...Bu dördünde insan tamamlanıyor; çünkü insan, bu dördüne Nur veren O’nda tamamlanmıştır”.⁶⁰⁴

31. قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي، فَلْيُظَنَّ بِي مَا شَاءَ

“Allah bana dedi ki; “Ben kulumun zannı içindeyim; istediği gibi bana zannetsin”.

Tahric ve Değerlendirme

Yukarıda verdiğimiz lafızlarla birçok kaynakta nakledilmiş olup rivayeti nakleden Hâkim (ö. 405/1014), sahih olduğunu söylemiştir.⁶⁰⁵ Bu rivayetin Buhârî ve Müslim’in *Sahih*’lerinde geçen uzunca rivayeti Necip Fazıl’ın *Dininizi Öğreniniz* eserinde zikredilmektedir.⁶⁰⁶ *Çöle İnen Nur* eserinde ise bu hadisin kısa metni verilirken şöyle küçük bir tefsir yapılmıştır: “Allah diyor ki, ben kulumun zannı gibiyim; dilediği kadar zannedebilir”. (Umabilir, isteyebilir.)⁶⁰⁷

Necip Fazıl’ın Kullanımı

Necip Fazıl bu hadisi eserlerinde 6 defa tekrarlamıştır.⁶⁰⁸ Necip Fazıl, “Ben kulumun zannındayım, istediği gibi zannedilebilir...” kudsî hadisine iki ayrı yazı tahsis etmiş

⁶⁰⁴ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 473.

⁶⁰⁵ Dârimî, *Müsned*, III, s. 1796 (hadis no: 2773); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXV, s. 398 (hadis no: 16016); İbn Mübârek, *ez-Zühed ve’r-rekâik*, s. 318 (hadis no: 909); Dûlâbî, *el-Künâ ve’l-Esmâ*, III, s. 1090 (hadis no: 1906); İbn Hibbân, *Sahih*, II, s. 401 (hadis no: 633); Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, XXII, s. 87 (hadis no: 210); Hâkim, *Müstedrek*, IV, s. 268 (hadis no: 7603).

⁶⁰⁶ Buhârî, ve Müslîm’de geçen uzunca rivayet ve kaynağı şöyledir: “Ben kulumun, hakkımdaki zannına göreym. Kulum beni anınca ben onunla beraberim. Eğer kulum beni içinden anarsa ben de onu kendimle anarım. Eğer kulum beni halk içinde anarsa bende onu kendisinininkinden daha hayırlı bir topluluk içinde anarım. Kulum bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir arşın yaklaşıyorum. Kulum bana bir arşın yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşıyorum. Kulum bana yürüyerek gelirsene ben ona koşarak gelirim”. Buhârî, *Tevhid*, 15 (hadis no:7405); Müslim, *Zikir*, 1, IV, s. 2061.

⁶⁰⁷ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 564.

⁶⁰⁸ Necip Fazıl’ın şu eserlerinde geçmektedir: *Nur Harmanı* (2010), s. 23 ve 179; *İman ve İslâm Atlası* (1981), s. 180; *Çöle İnen Nur* (2020), s. 564; *Çerçeve 3* (2016), s. 113; *Dininizi Öğreniniz* (2009), s. 101.

ve ikisinde de Ümit başlığını kullanmıştır. Bu iki yazının ilk neşir tarihlerini de verelim: 10 Haziran 1949 ve 23 Nisan 1956 tarihli çerçeve yazıları. İki yazının başlığının aynı olmasının sebebi aynı kudsî hadisi ele alması ve bazı yorumlarını ise tekrar etmesidir. Hadisin “Ben kulumun zannettiği gibiyim. Nasıl dilerse öyle zannetsin!” şeklinde farklı lafızla meâlini de veren ve “Ezelle ebed arası bütün kâinatı ihata edecek kadar kuvvetli derin mânâyı bâtıla yormamak lâzım...” diye uyarıda bulunan Necip Fazıl’ın her iki yazıda da aynen yer alan, ahlâk ve hikmet kokan şu yorumlarını verelim: “Ah, sayısız Hadisler içinde yalnız bu Hadise yaklaşmak istidadını gösterebilseydik, gayret ve nikbinliğin ne demek olduğunu anlardık. Anlardık ki, girişeceğimiz her hayırlı işin zannında Allah hazırdır. Ve binenaleyh... Ve binaenaleyh mesele yoktur. Müjdeler Müjdecisinin Allah kelâmına mecra mukaddes dudaklarından dökülen bu ilahî ölçü, tek kelimeyle, bize düşen ümit payının derecesini belirtir. Sonu olmayan ümit emri... Bundan büyük müjde mi olur?..”⁶⁰⁹

Necip Fazıl’ın bu hadisi yorumlayışının tedaisi olarak mürşidinin ona söylediği şu sözü nakletmek istiyorum: “Allah’a malik olan neden mahrumdur; Allah’tan mahrum olan da neye malik?”⁶¹⁰

32. فَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ

“Hepiniz çobansınız; hepiniz muhafaza ve idareniz altındaki unsurlardan mesulsünüz.”

Tahric ve Değerlendirme

Buhârî ve Müslim’in *Sahîh*’lerinde geçmektedir.⁶¹¹ Buhârî ve Müslim’de geçen uzunca metin şöyledir: “Hepiniz çobansınız; hepiniz muhafaza ve idareniz altındaki unsurlardan mesulsünüz! Başınızdaki devlet büyüğü çobandır; muhafaza ve idaresi altındaki unsurlardan mesuldür! Erkek çobandır; karısının ve çoluk çocuğunun güdümünden mesul... Kadın çobandır; kocasına ait evin güdümünden mesul... Hizmet sahipleri çobandır; efendilerine ait kıymetlerin güdümünden mesul... Evlat çobandır;

⁶⁰⁹ Necip Fazıl, *Çerçeve 3*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2016, s. 113, 214.

⁶¹⁰ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 190.

⁶¹¹ Buhârî, Cuma, 20 (hadis no: 2409), Itk, 17, (hadis no: 2554); Müslim, İmâret, 5.

babasına ait değerlerin güdümünden mesul... Hülâsa hepiniz çobansınız; hepiniz muhafaza ve idareniz altındaki unsurlardan mesulsünüz!”

Necip Fazıl’ın Kullanımı

Necip Fazıl bu hadisi kısa ve uzun metniyle birlikte 6 defa zikreder.⁶¹² Bu hadis, *İman ve İslâm Atlası* eserinin “Hadislerle Dünya Nizamı” bölümünde “Devlet-Cemiyet-İdare” başlığı altında nakledilmiştir. *Nur Harmanı* eserinde ise bu hadisin uzun metninden önce şu takdim cümlesi yer alır: “Şahıs, aile, cemiyet, devlet; en küçükten en büyüğe doğru topyekûn ölçü”.⁶¹³

Esselâm ve *Nur Harmanı* eserlerinde ise bu hadis aşağıdaki şekilde manzume halini almıştır (hadisler italik olarak verilmiştir):

“Hepiniz çobansınız, sürüden mes’ul çoban...

*Çoban uyusun diye gözler, dışardan yaban...”*⁶¹⁴

Aynı hadisin *Esselâm* kitabında hikmet ve sanat edasında verilişi ise şöyledir:

Olur iş mi, Varlığın Tâcî çobanlık etsin?..

Bu bir işaret: insan güttüğünü gözetsin!

Herkes çoban, Peygamber, sultan, başbuğ ve reis.

Sürüler ve çobanlar; işte insanlık!.. Hadîs:

“Hepiniz çobansınız; Müslüman sürücüdür”.

İslâmlık, güttüğünü ulaştırmak gücüdür.⁶¹⁵

33. وَأَنَّ أَحَبَّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ

“Allah indinde en sevgili amel, az olsa da devamlı olanıdır”.

Tahric ve Değerlendirme

Buhârî ve Müslim’in *Sahîh*’lerinde nakledilmiştir.⁶¹⁶

⁶¹² Necip Fazıl’ın şu eserlerinde geçmektedir: *Nur Harmanı* (2010), s. 34 ve 184; *İman ve İslâm Atlası* (1981), s. 521; *Esselâm* (2019), s. 42 ve 121; *Çöle İnen Nur* (2020), s. 557.

⁶¹³ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, s. 34.

⁶¹⁴ Necip Fazıl, *Esselâm*, s. 121; a. mlf., *Nur Harmanı*, s. 184.

⁶¹⁵ Necip Fazıl, *Esselâm*, s. 42.

⁶¹⁶ Buhârî, Rikâk, 18 (hadis no: 6464); Müslim, Salâtü’l-müsâfirîn, 30.

Necip Fazıl'ın Kullanımı

Necip Fazıl bu hadisi 6 kere zikretmiştir.⁶¹⁷ *İmân ve Aksiyon* konferansında bu hadisin naklinden sonra şu yorumda bulunur: “Çünkü devamlı olan neticeye gider, saman alevinde iş yok...”⁶¹⁸ *Nur Harmanı*’nda, “işde, işi yapan sebat şuuru”⁶¹⁹ takdimiyle verilirken, *Büyük Doğu Cemiyeti* eserinde ise hadis kavramıyla birlikte aksiyonun ruhu verilir: “Zira, bütün kâinat ölçümüzün dayandığı “mukaddes merkezin” bir Hadîsiyle sabit olduğu gibi “*Amellerin makbulü, az olsa da devamlı olanıdır*”.”⁶²⁰

Esselâm ve Nur Harmanı eserlerinde ise, bir beyitte verilir:

“Yaradanın sevgisine gerekli

Amel o ki, az olsa da sürekli...”⁶²¹

34. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أُخْرِجُ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمَ وَالْمَرْأَةَ.

Ebû Hüreyre (ö. 58/678) şöyle nakletmiştir:

“Ben size iki zayıfın hakkını yasak ediyorum; biri öksüz, öbürü kadın...”

Tahric ve Değerlendirme

Bu rivayet birçok muhaddis tarafından nakledilmiştir.⁶²² Hâkim rivayeti naklettikten sonra “Müslim’in şartına göre sahihtir”. der. Zehebî de (ö. 748/1348), *Müstedrek*’e yaptığı *Telhis* çalışmasında Hâkim’in hükmüne muvafakat etmiştir.

⁶¹⁷ Necip Fazıl’ın şu eserlerinde geçmektedir: *Çöle İnen Nur* (2020), s. 560; *İmân ve Aksiyon* (2008), s. 21; *Büyük Doğu Cemiyeti* (2009), s. 90; *Nur Harmanı* (2010), s. 70 ve 182; *Esselâm* (2019), s. 124.

⁶¹⁸ Necip Fazıl, *İmân ve Aksiyon*, s. 21.

⁶¹⁹ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, s. 70.

⁶²⁰ Necip Fazıl, *Büyük Doğu Cemiyeti*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2009, s. 90.

⁶²¹ Necip Fazıl, *Esselâm*, s. 124; a. mlf., *Nur Harmanı*, s. 182.

⁶²² İbn Mâce, Edeb 6; Nesâî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, VIII, s. 254 (hadis no: 9104); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XV, s. 416 (hadis no: 9666); Bezzâr, *Müsned*, XV, s. 154 (hadis no: 8488); Harâitî, *Mekarimü’l-ahlâk*, s. 215 (hadis no: 654); Hâkim, *Müstedrek*, I, s. 131 (hadis no: 211); Beyhakî, *Marifetü’s-sünen ve’l-âsâr*, XIV, s. 242 (hadis no: 19801).

Necip Fazıl'ın Kullanımı:

Necip Fazıl eserlerinde bu rivayeti 6 defa zikretmiştir.⁶²³ Bu hadis, *İhtilal* eserinde “Hak, hak, hak” takdimiyle, *Çöle İnen Nur* eserinde ise, “Hak ve Adalet” başlığıyla verilir. *İman ve İslâm Atlası* 'nda ise hadisin merkezine dikkat çekilir:

“Size iki zaifin hakkını emanet ediyorum; biri öksüz, öbürü kadın” buyuran Kâinat Efendisi, kâinat efendiliğinin tahtı üzerinden konuşuyor”.⁶²⁴

Nur Harmanı eserinde ise ancak, 18 ve 19. Yüzyıllarda İnsan Hakları Bildirisi yayınlanmaya başlayan Garp dünyası üzerinden hadis takdim edilir: “Ve işte, işte, tarihi 1970 yıldan beri saydığını zanneden Garp dünyasının, henüz vardığı bedâhetlerden birini, bütün aslîlik ve hakikilik kaynağından alın:

“Ben size iki zayıfın hakkını yasak ediyorum; biri öksüz, öbürü kadın...”⁶²⁵

35. أَلُوْلُدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاہِرِ الْحَجَرُ، وَجَسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ

“Çocuk kimin yatağında doğmuşsa onundur. Zânilerin hakkı taştır. Bütün bunların hesabını Allah görecektir”.

Tahric ve Değerlendirme

Hadis, Buhârî ve Müslim'in *Sahîh*'lerinde nakledildiğı ve dolayısıyla “sahih” kabul edildiğı için ayrıca tahric-tetkik edilmemiştir.⁶²⁶

Necip Fazıl'ın Kullanımı

Necip Fazıl bu rivayeti eserlerinde 6 defa zikretmiş olup bazen sadece ilk cümlesini nakletmiştir.⁶²⁷ Necip Fazıl'ın “Veda Haccı”, İslâm'ın plâstik plân olarak da erişilmez bir güzellik içinde bütün bilançosunun ve muhasebesinin görüldüğü yer ve

⁶²³ Necip Fazıl'ın şu eserlerinde geçmektedir: *Nur Harmanı* (2010), s.101 ve 193; *İman ve İslâm Atlası* (1981), s. 250; *Çöle İnen Nur* (2020), s. 561; *Esselâm* (2019), s. 131; *İhtilâl* (1998), s. 57.

⁶²⁴ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 250.

⁶²⁵ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, s. 101.

⁶²⁶ Buhârî, Salât, 1 (hadis no: 392); Müslim, İmân, 8.

⁶²⁷ Necip Fazıl'ın şu eserlerinde geçmektedir: *İman ve İslâm Atlası* (1981), s. 254; *Çöle İnen Nur* (2020), s. 572; *Hazret-i Ali* (2009), s. 168; *İhtilâl* (1998), s. 57; *İmân ve Aksiyon* (2008), s. 35; *Sahte Kahramanlar* (2015) s. 110.

mevkidir”⁶²⁸ tespitini biliyoruz. “Büyük Hutbe” de dediği Veda Hutbesi hadisleri arasında ve aşağıdaki yorumla birlikte verilir.

“Şu muazzam hukukî kaideye bakın:

“-Çocuk kimin yatağında doğmuşsa onundur”.

Zina ayrıca cezasını görüyor. Kadınların hakkı, zayıfların hakkı...”⁶²⁹

Başka bir eserinde yine Veda Hutbesi tablosundan, hadisin öncesi ve sonrasıyla verilişi ise şöyledir: “Cemiyet hayatında fert münasebetlerini her türlü şüphe akrebinden koruyan selim ölçü devresi:

“-Çocuk kimin yatağında doğmuşsa onundur. Zânilerin hakkı taştır. Bütün bunların hesabını Allah görecektir!”

Böyle, içlerinde hissî bir mâna yok gibi duran, kuru hissini veren sözler. İşte böyle sözler, beşerî kelâm, kudretinin erişilmez seviyesini gösteriyor”.⁶³⁰

Necip Fazıl, Kâinatın Efendisinin tebliğ dilinde bile basitliği içinde derinlik olduğuna ve karışık meseleleri yalın bir hale getirdiğine işaret ediyor.

36. لَوْ وَضِعتِ الشَّمْسُ فِي يَمِينِي وَالْقَمَرُ فِي يَسَارِي مَا تَرَكْتُ هَذَا الْأَمْرَ ...

“Sağ elime güneşi, sol elime kameri verseler de bu dâvadan vazgeçmemi teklif etseler, ben de öleceğimi bilsem yine vazgeçmem!”

Tahric ve Değerlendirme

Beyhakî (ö. 458/1066) ve İbn İshâk (ö. 151/768) tarafından rivayet edilmiştir.⁶³¹

Rivayetin isnadında bulunan Ahmed b. Abdülcebbâr el-Utâridî zayıf bir râvidir.⁶³²

Necip Fazıl’ın Kullanımı

Necip Fazıl’ın eserlerinde 6 defa nakledilmiştir.⁶³³ *Sahte Kahramanlar* eserinde bu hadisin söyleniş sebebini (sebebü vurûdî’l-hadîs) de veriyor:

⁶²⁸ Necip Fazıl, *Sahte Kahramanlar*, s. 110.

⁶²⁹ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 111.

⁶³⁰ Necip Fazıl, *İmân ve Aksiyon*, s. 35.

⁶³¹ İbn İshâk, *Kitabü’s-siyer ve’l-meğâzî*, s. 154; Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve*, II, s. 187.

⁶³² İbn Hacer, *Takrîbü’t-tehzîb*, s. 119.

⁶³³ Necip Fazıl’ın şu eserlerinde geçmektedir: *Çöle İnen Nur* (2020), s. 191; *Hazret-i Ali* (2009), s. 31; *Esselâm* (2019), s. 70; *İhtilâl* (1998), s. 32; *İmân ve Aksiyon* (2008), s. 28; *Sahte Kahramanlar* (2015), s. 22.

“Kendisine yapılan teklifleri biliyorsunuz.

“-Gâyen sultan olmaksızın ol; hastaysan, sana doktor bulmak lâzımsa, bütün dünyayı dolaşalım, servetlerimizi dökelim, en hâzık tabipleri bulalım. Ne istiyorsan ol, bu dâvadan vazgeç!”

İşte karşılığı: “-Sağ elime güneşi, sol elime ay’ı verseniz ben yine ilâhî memuriyetimden vazgeçmem!”

Baştan sona kadar yakıcı ihlâs... Yalnız İslâmiyeti bu ihlâs tarafıyla muayene edebilse her insan, müslüman olmadık kimse kalmaz”.⁶³⁴

İhtilâl eserinde ise Üstad, bu hadisi verdikten sonra dâva bağlılarına şöyle nasihatta bulunuyor: “Hak yolunda ciğeri inkılâp ateşiyle yanan herkes, dâva sadakatini bu cevaptan öğrensin ve ondan bir zerrecik olsun hisse edinmeye baksın!..”⁶³⁵

37. صَعِدَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصَّفَا ذَاتَ يَوْمٍ، فَقَالَ: «يَا صَبَاحَاهُ»، فَاجْتَمَعَتْ إِلَيْهِ فُرَيْشٌ، قَالُوا: مَا لَكَ؟ قَالَ: «أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَخْبَرْتُكُمْ أَنَّ الْعَدُوَّ يُصَبِّحُكُمْ أَوْ يُمَسِّيكُمْ، أَمَا كُنْتُمْ تُصَدِّقُونِي؟» قَالُوا: بَلَى، قَالَ: «فَإِنِّي نَذِيرٌ لَكُمْ {بَيْنَ يَدَيِ عَذَابٍ شَدِيدٍ} فَقَالَ أَبُو لَهَبٍ: تَبَّ لَكَ، أَلِهَذَا جَمَعْتَنَا؟ فَأَنْزَلَ اللَّهُ: {تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ}

Bir gün Peygamber (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) Safâ Tepesine çıktı ve “*Yâ Sabâhâh! (Ey Kureyş topluluğu, buraya geliniz, toplanınız, size mühim bir haberim var!)*” diye seslendi. Bunun üzerine Kureyşliler, Peygamberin etrafında toplandılar ve “Ne oluyor?” dediler. Peygamber Efendimiz: “*Size düşmanın sabaha veya akşama, üzerinize hücum edeceklerini söyleyecek olursam, bana inanır mısınız?*”

Kureyşliler: “Evet.” dediler. Efendimiz devamla buyurdular: “*Öyle ise, ben size, önünüzde gelecek büyük bir azabın bildiricisiyim*”.

Bunun üzerine Ebû Leheb: “Helâk olasıca! Bizi bunun için mi çağırdın?” dedi. Allah Teâlâ Tebbet sûresini indirdi.

Tahric ve Değerlendirme

Buhârî ve Müslim’in *Sahîh*’lerinde nakledilmiştir.⁶³⁶

⁶³⁴ Necip Fazıl, *Sahte Kahramanlar*, s. 22.

⁶³⁵ Necip Fazıl, *İhtilâl*, s. 32.

⁶³⁶ Buhârî, *Tefsîru’l-Kur’ân*, 32; Müslim, *İmân*, 89.

Necip Fazıl'ın Kullanımı

Necip Fazıl'ın eserlerinde 6 defa zikredilmiştir.⁶³⁷ Allah Resûlü'nün tehlike anında kullanılan gongu çalmasını, siyer kitaplarında rastlamadığımız bir şekilde değerlendiren Necip Fazıl, "O'nun en büyük mucizelerinden bir tanesidir. (...) Buradaki samimiyet ve hâlisiyet ifadesi, mucize çapından da üstündür. Mucize bu kadar anlayana".⁶³⁸ tespitinde bulunur. *Çöle İnen Nur* eserinde ise, "Yakıcı İhlas" başlığında hadiseyi verişiyle Necip Fazıl O'nun hayatına nüfuz etme ve vak'a anlatımının ötesine bizleri ulaştırma noktasındadır. Şu sözler ona aittir:

"Bir davet levhası: Allah Resûlü'nün, yakınlarını dâvete memur oldukları zaman, ettikleri bir dâvet şekli... Bir dâvet şekli ki, en büyük mucizenin en basit edâ içinde saklanması gibi bir şey... Bir ölüyü değil, gelmiş ve geçmiş, toprak ve kül olmuş ölüleri parmak ucuyla tek işarette mezarlarından kaldıracak kudret bile, bu dâvetteki ihlas kudreti tesirinden hafif... Bir incelik, tabîlik, samimilik ve nihayet inandırıcılık ki, mucize çapının üstünde... Öyleyse en büyük mucize... Evet; tabîliği ve madde yönünden hiç de harikulâde olmayan cereyanıyla bu hâdise, en basit tavrın içine nâmütenahi derin bir mâna sığdırarak öyle bir mucizeye varmaktadır ki, onun yanında bütün harikulâdelikler sönmekte..."⁶³⁹

Üstad, "Her harikanın üstünde olan bu ihlâs edası, yalnız Kureyş nasipsizlerine tesir etmiyor." diyerek bahsi şu yakıcı ifadelerle tamamlıyor: "Dünya durdukça, bu ihlâs misali, içinde tek vicdan kıvılcımı saklayan kalbleri yakacaktır. Fakat Allah'ın insaf vermediği kalblere tesir etmeyecek..."⁶⁴⁰

38. عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، يَقُولُ: قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَعْقُلُهَا وَأَتَوَكَّلُ، أَوْ أَطْلُقُهَا وَأَتَوَكَّلُ؟ قَالَ: اعْقُلُهَا وَتَوَكَّلْ.

Enes b. Mâlik'ten (ö. 93/711-12) rivayet edilmiştir: "Peygamberimizden tevekkül bahsini dinleye bedevî sormuş: *Ey Allah'ın Resûlü! Devemi bir ağaca mı bağlayayım, Allah'a mı tevekkül edeyim?* Allah Resûlü: *Deveni hem bağla, hem tevekkül et!*"

⁶³⁷ Necip Fazıl'ın şu eserlerinde geçmektedir: *Hazret-i Ali* (2009), s. 27; *Esselâm* (2019), s. 71; *İmân ve Aksiyon* (2008), s. 29; *Sahte Kahramanlar* (2015), s. 21; *Çöle İnen Nur* (2020), s. 196; *İhtilâl* (1998), s. 30.

⁶³⁸ Necip Fazıl, *İmân ve Aksiyon*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2008, s. 29.

⁶³⁹ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 194.

⁶⁴⁰ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 196.

Tahric ve Değerlendirme

Rivayeti nakledenler⁶⁴¹ arasında bulunan Tirmizî, râvî Yahyâ b. Said el-Kattân'ın, “Bu hadis, bana göre münkerdir.” sözünü aktarır ve devamla şöyle der: “Bu hadis, Hazret-i Enes tarikiyle garibdir. Hazret-i Enes'ten sadece bu veçhi ile biliyoruz. Ancak benzeri bir rivayet Amr b. Ümeyye ed-Damrî'den merfû olarak nakledilmiştir”. Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın rivayeti için münker demesinin sebebi muhtemelen isnadda bulunan el-Muğîre b. Ebî Gurre es-Sedûsî'nin mestûr olmasındandır.⁶⁴² Zira isnadda bulunan diğer râviler sikadır. Bu hadis, Amr b. Ümeyye ed-Damrî kanalından da rivayet edilmiş olup⁶⁴³ bu rivayet ile hasen derecesine yükselmiştir.

Necip Fazıl'ın Kullanımı

Necip Fazıl bu hadisi eserlerinde 6 defa zikretmiştir.⁶⁴⁴ *Savaş Yazıları I* eserinde Büyük Sebep ve Büyük Netice makalesinin ana fikri bu hadisin şerhidir. İkinci Dünya savaşındaki bazı zaferlerden örnek veren Necip Fazıl, maddî sebebin yanında ruhî sebep üzerinde durur ve hadisi naklettikten sonra, “maddeyle ruh arasındaki münasebet sırrının en kesafetli ifadesi var” der ve yorumunu şöyle tamamlar: “Büyük sebeple büyük netice, birbirinden hiçbir zaman ve mekânda ayrılmayacaktır”.⁶⁴⁵

Üstad bazen bir hadisten bütün bir usul dâvasını çıkarır. Mevzumuz olan bu hadis ile bazı sahâbî kavillerini seçerek sentezlediği Metodoloji başlıklı yazısını buna misal verebiliriz:

⁶⁴¹ Tirmizî, *Sıfatü'l-kıyâme*, 60, Menâkıb, 75; İbn Ebü'd-Dünya, *et-Tevekkül alallah*, s. 50 (hadis no: 11); Ebü's-Şeyh el-İsfahânî, *Kitâbü'l-emsâl fî hadîsi'n-nebevî*, s. 79 (hadis no: 42); Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, VIII, s. 390; Beyhâkî, *Şuabü'l-İmân*, II, s. 428 (hadis no: 1161).

⁶⁴² İbn Hacer, *Takrîbü't-tehzîb*, s. 573.

⁶⁴³ İbn Ebî Âsım, *el-Âhad ve'l-Mesânî*, II, s. 215 (hadis no: 970-971); İbn Hibbân, *Sahîh*, II, s. 510 (hadis no: 731); Hâkim, *Müstedrek*, III, s. 722 (hadis no: 6616); Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, II, s. 427 (hadis no: 1159).

⁶⁴⁴ Necip Fazıl'ın şu eserlerinde geçmektedir: *Nur Harmanı* (2010), s. 80 ve 189; *İman ve İslâm Atlası* (1981), s. 291; *Esselâm* (2019), s. 125; *Mümin-Kâfir* (1986), s. 90; *Savaş Yazıları I* (2006), s. 224.

⁶⁴⁵ Necip Fazıl, *Savaş Yazıları I*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2006, s. 224.

“Allah Resûlü’nün” devemi bağlayayım mı, tevekkül mü edeyim?” diye soran bedeviye verdiği “*bağla ve tevekkül et!*” cevabı, tedbir ve takdir arası iş ölçüsünde tek... Hazret-i Ebu Bekr’in Miraç mucizesine karşı çıkanlara “O söylediye doğrudur!” mukabelesi, Peygambere bağlanmakta biricik... Hazret-i Ömer’in “Allah’ın takdirinden mi kaçyorsun?” diye haykıranlara “Allah’ın takdirinden kazasına sığınmaya gidiyorum!” sözü, kaderi anlatmakta en üstün... Hazret-i Osman’ın Ebuzer Hazretlerine “Ben Allah’ın Resûlü’nden görmediğimi yapmam!” karşılığı, sadakatte usul temeli!.. Esasların esası İslâmda, usullerin usulüne kadar ne noksan ki?..⁶⁴⁶

39. الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي فِي النَّارِ .

“Rüşvet alan da, veren de ateştedir”.

Tahric ve Değerlendirme

Bu hadisi üç farklı lafızla da nakletmiştir. Yukarıdaki lafızlarla Bezzâr (ö. 292/905), Taberânî (ö. 360/971) ve Deylemî (ö. 509/1115) nakletmiş olup⁶⁴⁷ Heysemî (ö. 807/1405), rivayet için, “Ricâli (râvileri) sikadır”.⁶⁴⁸ demiştir.

Hadis, “Rüşvetten ve haksız ele geçen maldan hasıl olan vücut için, her şeyden iyisi ateştir” lafızlarıyla da rivayet edilmiş olup⁶⁴⁹ Hâkim (ö. 405/1014) rivayeti naklettikten sonra isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Zehebî de (ö. 748/1348), *Müstedrek*’e yaptığı Telhis çalışmasında Hâkim’in hükmüne muvafakat etmiştir. “Allah, rüşvet alana da verene de bunlar arasında vasıtalık edene de lânet etsin!”

⁶⁴⁶ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 291.

⁶⁴⁷ Bezzâr, *Müsned*, III, s. 247 (hadis no: 1037); Taberânî, *el-Mu’cemü’s-sagîr*, I, s. 57 (hadis no: 58); *el-Mu’cemü’l-Evsat*, II, s. 295 (hadis no: 2026); Deylemî, *Firdevs*, II, s. 284 (hadis no: 3314).

⁶⁴⁸ Heysemî, *Mecmau’z-zevâid*, IV, s. 199 (hadis no: 7027).

⁶⁴⁹ Tirmizî, *Sefer*, 433; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXII, s. 332 (hadis no: 14441); Mamer b. Râşid, *el-Câmi’*, XI, s. 345 (hadis no: 20719); İbn Hibbân, *Sahîh*, XII, s. 378 (hadis no: 5567); Taberî, *Câmiu’l-beyân*, X, s. 323 (hadis no: 11967); Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, XIX, s. 162 (hadis no: 361); Hâkim, *Müstedrek*, IV, s. 468 (hadis no: 8302); Beyhakî, *Şuabü’l-imân*, VII, s. 504 (hadis no: 5375).

lafızlarıyla da rivayet edilmiş olup⁶⁵⁰ Sehâvî (ö. 902/1497), senedinin sahih olduğuna hükmetmiştir.⁶⁵¹

Necip Fazıl'ın Kullanımı

Necip Fazıl eserlerinde 6 defa zikretmiştir.⁶⁵² Eserlerinde genellikle bu hadisi, Devlet ve Cemiyet başlığında kullanan Necip Fazıl, benzer muhtevadaki rivayetlerle birlikte 4 kere zikrettiği *Nur Harmanı* eserinde ise, kısa yorum cümleleriyle verir. Başa Geçmek-Hırs-Rüşvet başlığı altında bu hadisi üç farklı lafızlarıyla peş peşe naklederken, takdim-yorum cümleleri ise şöyledir: “Rüşvet, selâhiyet sahibinin eline verilen hak ölçüsünü nefsanî menfaatine feda etmesi değil midir? Bunu alan da, veren de aynı felâketin hazırlayıcıları...” (...) “Rüşvet ve haksız mal lekesini ateşten başkası temizleyemez...” (...) “Bütün rüşvet şebekesi lânet altında...”⁶⁵³

40. أَصْدَقُ كَلِمَةٍ قَالَهَا الشَّاعِرُ كَلِمَةُ لَيْبِدٍ: أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ

“Söz, şair Lebid’in şu mısraı: Allah’tan başka her şey bâtil!..”

Tahric ve Değerlendirme

Buhârî ve Müslim’in *Sahih*’lerinde nakledilmektedir.⁶⁵⁴

Necip Fazıl'ın Kullanımı

Necip Fazıl bu hadisi eserlerinde 6 defa zikretmiştir.⁶⁵⁵ Üstad’ın *Çöle* eserinde onun varoluş ıztırabını, bütün fikir ve his dünyasını, iman, vecd ve aşkını görmemiz mümkün. Onun Van bölgesine velilere yaptığı ziyaret “dünyayı çıkartma kâğıdı ve her

⁶⁵⁰ Tahâvî, *Şerhu müşkili’l-âsâr*, XIV, s. 332; Taberânî, *ed-Du’â*, s. 580 (hadis no: 2101); Hâkim, *Müstedrek*, IV, s. 115; Deylemî, *Firdevs*, III, s. 463 (hadis no: 5438).

⁶⁵¹ Sehâvî, *el-Mekâsidü’l-hasene*, s. 553 (hadis no: 861).

⁶⁵² Necip Fazıl’ın şu eserlerinde geçmektedir: *Nur Harmanı* (2010), s. 41, 42, 42, 185; *Çöle İnen Nur* (2020), s. 558; *İman ve İslâm Atlası* (1981), s. 523.

⁶⁵³ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, s. 41, 42.

⁶⁵⁴ Buhârî, *Edeb*, 90; Müslim, *Şiir*, 1.

⁶⁵⁵ Necip Fazıl’ın şu eserlerinde geçmektedir: *Nur Harmanı* (2010), s. 191; *Çöle İnen Nur* (2020), s. 497; *Esselâm* (2019), s. 118; *Aynadaki Yalan* (2014), s. 113; *Dünya Bir İnkılâp Bekliyor* (2014), s. 17; *Hac’dan Çizgiler, Renkler ve Sesler* (2009), s. 182.

şeyi üçüncü buudunu kaybetmiş bir satıhtan ibaret görmesi”⁶⁵⁶ ne vesile oluyor ve *Çile*’deki şu kıtayı zikrediyor:

Bu nasıl bir dünya, hikâyesi zor;

Mekânı bir satıh, zamanı vehim...

Bütün bir kâinat, muşamba dekor,

Bütün bir insanlık yalana teslim...”⁶⁵⁷

Bu kıtanın peşinden de “*Söz odur ki, Lebid söylemiştir: Allah’tan başka her şey bâtlı...*” hadisinin kulaklarında çınladığını ifade ediyor. Üstad’ın eserlerinde hadisler kuru kuruya nakledilmiyor, âdeta yaşanıyor, yudum yudum içiliyor, çilesi çekiliyor ondan sonra naklediliyor. Üstad’da hadisler derleme olmak için değil, arayış ve ızdırabına çözüm olmak içindir. Bundan dolayı onun, “Bendedir, duymadığı dertlerle kalabalıklar”⁶⁵⁸ mısraı da Allah’ın insanı eşya ve hadisleri teshir etmesi için halife olarak yaratması ayetinden (Bakara, 2/30) duyduğu derin mesuliyeti ifade ediyor.

3.6.1.1. Birinci Halkadaki 40 Hadisin Teknik Açıdan Genel Değerlendirmesi

Bu bölümde, yukarıda her birinin detaylı tahricini verdiğimiz ve muhteva benzerleriyle beraber 61 rakamına ulaşan 40 hadisin tablo ve grafiklerle kaynak ve saihlik durumlarına işaret edeceğiz.

Tablo 3.1. Hadislerin Kaynak Durumu

Aşağıdaki tabloda birinci halkayı oluşturan 40 hadisin kaynaklarının genel dökümü verilmiştir. Muhteva veya tarikleri benzer olan rivayetlerde kaynak derecesi itibarlı olana göre liste tanzim edilmiştir.

⁶⁵⁶ Necip Fazıl, *Hac’dan Çizgiler, Renkler ve Sesler*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2009, s. 182.

⁶⁵⁷ Necip Fazıl, *Çile*, s. 17.

⁶⁵⁸ Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 403.

Kaynaklar	Sayı	% Oranı
Buhârî ve Müslim (<i>Sahîhayn</i>)	14	35
Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce (Kütüb-i Erbaa)	11	27,5
Ahmed b. Hanbel'in <i>Müsned</i> 'i	3	7,5
Tasnif Dönemi Eserleri (Kütüb-i Tis'a hariç)	12	30
Toplam	40	100

Zikri geçen 40 hadisin değerlendirmesi şöyledir: Hadislerin %62,5 oranına tekabül eden 25 adedi temel hadis kitapları olan Kütüb-i Sitte'de yer almaktadır. Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde yer alan 3 hadisle birlikte Kütüb-i tis'a'da bulunma oranı %70'e varmaktadır. Geride kalan hadisler de tasnif dönemi kaynaklarında yer almaktadır. Bu şema bize Necip Fazıl'ın klasik hadis kaynaklarını kullandığını ve global olarak hadisleri güvenilir kaynaklardan aldığını göstermektedir.

Tablo 3.2. Hadislerin Sahihlik Durumu

Aşağıdaki tabloda 40 maddede toplanan hadislerin sıhhat derecesi ve yüzde olarak oranları verilmiştir. Aynı mânayı teyit ve takviye ettiği için bir maddede toplanan rivayetlerde ise sıhhat derecesi iyi olanlar listeye alınmıştır.

Sihhat Derecesi	Sayı	% Oranı
Sahih	23	57,5
Hasen-Sahih	1	2,5
Hasen	7	17,5
Mevkûf	2	5
Zayıf	7	17,5
Toplam	40	100

Yukarıdaki listeye göre, “sahih” addedilen toplam hadislerin yarıdan fazla olduğu görülmektedir. “Sahih” ve “hasen” hadislerin ise toplamı 31 olup oranı %77,5’tir. Az sayıda olan “zayıf” hadisler ise ahlâk ve fazîlete dairdir.⁶⁵⁹ Necip Fazıl’ın, hadislerin birbirlerini destekleyici rivayetlerini de kullanmış olması, bu şemanın sıhhat derecesini yükseltmiştir.

40 hadis benzer muhteva ve tarikleriyle beraber 61’e çıkmış olup bunların sahihlik yönlerini ve kaynaklarını da vermek istiyoruz. Sahih 29 (%47,5), hasen-sahih 2 (%3,2), hasen 12 (%20), mevkûf 2 (%3,3), zayıf 16 (%26)’dır. Sahih hadislerin yarıya yaklaştığını ve hasenlerle birlikte oranının %70,5’i bulunduğunu ifade etmek gerekir. Belli oranda zayıf hadis olsa bile mevzû (uydurma) bir rivayete rastlamadığımızı, ulemanın zayıf-sahih gibi farklı değerlendirmeleri olduğunda lehte olanını aldığımızı ve hadis ilmindeki itibara göre davrandığımızı da ilave etmek lazımdır.

Bu hadislerin kaynakları hakkında da bazı tespitlerimizi aktaralım: Hadislerin yarıdan biraz fazlası olan 31 hadis (%50,8) Kütüb-i Sitte’de bulunmaktadır. Geride kalan rivayetleri de hadis kaynaklarında tespit ettik. Buhârî ve Müslim’in *Sahih*’lerinin her ikisinden %30 oranında hadis rivayet edilmiştir. Özetle söylersek bütün rivayetler hadis musannefâtında bulunmaktadır. Mevzû (uydurma) bir rivayet kullanılmamıştır.

3.6.1.2. Birinci Halka Muhteva Analizi

Necip Fazıl’ın 40 serlevha hadisinin mevzulara göre dağılımını, yanlarında tekrar sayılarını vererek gösterelim: Ahlâk (9), Aksiyon (7), Hakikat-Hikmet (6), Topluluk-Birlik (4), Usul (4), İlim (3), Hukuk (2), Sahâbî (2), Estetik (2), İktisat (1).

Topluca değerlendirme yaparsak, ahlâk ve hakikat mevzuları başta olmak üzere, yine ahlâk üst başlığında kabul edebileceğimiz nefis muhasebesi ve ebedî yenilik hadisleri bulunmaktadır. Bunlarla paralel olarak İmân ve Aksiyona dair hadisler ile topluluk nizamı mevzuları gelir. Sahâbîler, ilim, estetik, hukuk, kadın-evlilik ve iktisat bahisleri de onların peşinden gelir destekler. Estetik mevzuunu, bütün bunların zarfı ve ambalajı halinde de görmemiz mümkündür. “*Camilerinizi sade, evlerinizi zînetli yapın!*” hadisini de sıkça kullanan Necip Fazıl, din ve dünya dengesine işaret eder, terk-i dünya yapılmayacağı gibi dünyaya gönülden rağbet edilmeyeceğine de dikkat çeker. Diğer

⁶⁵⁹ Zayıf hadislerin kullanılacağı alanlar hakkında, “Necip Fazıl’ın Hadis Kullanımına Yönelik Bazı Tenkitler” bahsinde izahat yapılmıştır.

hadislerle de eşyayı zapt ve tasarrufuna almayı, eşyanın hakikatini araştırmayı, daima tefekkür-hikmet-ilim içinde olmayı öğütler. Nefsini hesaba çekmeyi ise, her işte, her oluştta başa alır. Müslümanın ne olursa olsun nefsiyle zuhur etmeyeceği, övgülerle kibirlenmeyeceği ve başındaki burnu halkalı köle de olsa ona itaat edeceğine dair hadislere vurgu yapar. Kadın ve öksüzlerin hakkının korunması ihtar edilirken, evlilik ve çocuk sahibi olmak teşvik edilir. Ayrıca, ahlâk ve iktisat ilişkisi içinde mütalaa etmemiz gereken, *“Komşusu açken tok yatan bizden değildir!”* hadisi de zikredilirken, ahlâk ile iktisat arasındaki ilişkiye vurgu yapılır.

Serlevha hadisleri içinden, Allah Resûlü’nün yaratılışına ve üstünlüğüne dair 5 hadis tespit ettik. *“İşte zaman yaratıldı yaratılalı gâye noktasına erişti.”* hadisinde Allah Resûlü’nün *“Gaye-İnsan ve Ufuk-Peygamber”* olduğuna işaret edilirken, *“Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım.”*, *“Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim.”* ve *“Sidretü’l-müntehâ’dan öteye aşkla gitmesi.”* rivayetlerini de bu açıdan değerlendirebiliriz. O’nun, *“Bana dünyanızda üç şey sevdirdi, kadın, güzel koku ve namaz”* hadisi de beşeriyet yönünden üstünlüğüne işaret kabul edilir. Meleklerin secde ettiği beşeriyet. Nitekim bu mevzuyu hadisin ilgili maddesinde (12. hadis) tahlil etmiştik.

Necip Fazıl’ın fikriyatında öne çıkardığı bazı kavram ve mevzular bulunmaktadır. Çalışmamızda bunları ya müstakil başlıklarda ya da mevzular içinde inceledik. Necip Fazıl’ın buna paralel olarak hadislerden kendi ideolojisine iplikler çektiğini ve bazı hadisleri sürekli ön plana çıkardığını müşahade etmekteyiz. Meselâ *“Hesaba çekilmeden nefslerinizi hesaba çekiniz!”* ile *“Ekber cihad”* hadislerine Büyük Doğu ideolojisinde sıkça başvurulur. Necip Fazıl’ın, *“solmayan renk, geçmeyen ân”* diye vasfettiği İslâm’a gönül verenlerin de *“iman nuru”*yla davranmalarını ve sürekli aksiyon (amel) içinde bulunmalarını istediği aşikârdır. Demek ki Necip Fazıl’ın çokça kullandığı hadisler, her dem taze kalma ve aksiyon ruhu ile ilgilidir. Buna kısaca, *“iman ve aksiyon”* diyebiliriz. Necip Fazıl’ın serlevha hadisleri diyebileceğimiz 40 hadisten ilk üç sıradakileri burada zikrederim: *“Bir günü bir gününe eş geçen aldanmıştır.”*, *“Allah’a itaat etmeyene itaat edilmez.”*, *“Hikmet müminin kaybolmuş malıdır, nerede bulursa alır”*.

Necip Fazıl’ın Anadolu’da başlattığı ve inkılâp çapında tesiri olan konferanslar serisinin birinin ve belki de en baştağının ismi de *“İmân ve Aksiyon”*dur. Tekrarsızlar listesinde ikinci sırada yer alan, *“Allah’a itaat etmeyene itaat edilmez.”* hadisinin

isyan ruhuyla bir ömür boyu yaşayan Necip Fazıl, her ân tazelik ve yenilik icap eden iman zevkiyle, sürekli aksiyon içinde olmayı ihtar ve dik duruşu telkin etmektedir. Bu tür hadisleri, Necip Fazıl'ın kullanımına da uygun olarak, “Hakikat ve Ebedî Yenilik”⁶⁶⁰ başlığında özetleyebiliriz.

3.6.1.3. Serlevha (Merkezî-Mihverî) Hadis'in Muhteva Analizi

Necip Fazıl'ın toplam 19 kere ile en sık tekrar ettiği yani merkezî hadisi olan “*Bir günü bir gününe eş geçen aldanmıştır.*” rivayetini nerede, nasıl ve hangi amaçlarla kullandığı üzerinde durmamız gerekir. Bu hadisin tahriri, ilgili sayfalarda yapılmıştır.

Necip Fazıl'ın “Büyük Doğu” fikriyatında yoğunlaştıkça şunu gördük ki, o, şiiri de iman için bilmiş ve imanın tezahürü olarak da aksiyonu şart koşmuştur. Onun şiiri de fikriyatı da aksiyon içindir ve harekete geçmeyen fikre ve sanata kıymet vermez. O, bir cemiyet modeli ortaya koyup bunun kavgasını vererek, “sanat için sanat” veya “düşünce için düşünce” üretmekten ibaret kalmamış, bedeni de ruhuna eşlik ederek iman ve amelin birlikteliğini son nefesine kadar göstermiştir.

Allah Resûlü'nün hakikatini, “O olmasaydı olmak olmayacaktı!”⁶⁶¹ diye işaretleyen, bütün oluş ve arayışlarında O'na başvuran Necip Fazıl'ın iman ve aksiyon ruhuna, bu mihver hadisi pek güzel uymaktadır. En sık kullandığı hadislerin başında bu hadisin bulunması tesadüf olmayıp onun rolü ve mânasıyla örtüşür.

Necip Fazıl'ın, “Bu eseri örgülestirmek için yaratıldım.” dediği *İdeolocya Örgüsü* eserinde bu merkezî hadis dört yerde geçmekte olup hangi bahislerde nasıl kullanıldığını incelememiz ufuk açıcı olacaktır: “İslâm ve İnkılap” başlığında bu hadis, “sabit ve mutlak mihverin pörsümez tazeliği ve solmaz yeniliği adına boyuna aramak, boyuna keşfetmek, boyuna değişmek, ermek, olmak” şeklinde takdim edilir. “Başyücelik Emirleri-Üniversite” bahsinde ise şöyle denir: “Metodu dinamik olan Büyük Doğu Külliyesinin cümle kapısında Allah Sevgilisinin şu ölçüsü vardır: “*Bir günü bir gününe eş geçen, hüsrandır.*”. Ayrıca “İleri- geri” bahsinde bu hadisteki hikmet sahipleri, “Kendine bu emri veren ileri dinin ileri adamı...” diye yorumlanır.

⁶⁶⁰ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 554.

⁶⁶¹ Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*, s. 464.

“İslâmı Yenilemek” bahsinde ise, “İslâm yenilenmez. Anlayışı yenilemek gerek” denilerek, yeni ve yeniliğin sırrı olarak bu hadise işaret edilir.

Onun en sık tekrar ettiği bu hadisten hikmet kıvılcımları devşirmek muradındayız. Şekilden başlayıp mânaya doğru gitme usulü üzerindeyiz.

Necip Fazıl’ın zâhir ve bâtınıyla bütün din ölçülerini billurlaştırdığı İman ve İslâm Atlası eserinde “Tek Ölçü” başlığında, Büyük Doğu külliyyatında geçen hadisler içinde birinci sırada yer alan bu hadis için şunlar denmektedir: “*Bir günü bir gününe eş geçen aldanmıştır!..*’ İbadetlere bağlandıktan sonra üzerinde ömür boyu kafa patlatmaya ve çile çekmeye lâyık tek ölçü bu hadis... Ebedî yeniyi ve tazeyi kovalamanın sırrı da bu hadiste...”⁶⁶²

“Ebedî yenilik” olarak işaretlenen mihver hadisin söz konusu eserde Dünya bölümünün sonunda ve bahsi toparlayan bir hüküm olarak yer aldığını görmekteyiz. Yine bu bölümde hadisin takdimi veya semeresi mahiyetinde diyebileceğimiz Âhiretin Tarlası, Umran, Cihad, Müsbet Bilgi, Güzel Sanatlar, Nikâh gibi bahisler bulunmaktadır.

Üstad bir başka eserinde, bid’atin iyi ve kötü çeşitlerini zikrettikten sonra iyi olanlara misal olarak şunları söyler: “Benimsenmelerinde mahzur olmayan ve iyilikle kötülüklerini tâyin vazifesi akla bırakılmış olan bid’atlere misal de, çatal ve kaşıkla yemek yemek, çorap giymek vesaire... Kâinatın Efendisi sıcak iklim sebebiyle, sağlık fikri bakımından çorap giymemişlerdir. Muratları sadece sağlık, çorap değil... Din ölçü ve şekilleri dışında, umumî hayat icaplarına ait ve dine aykırı olmayan her yenilik, kendi kıymet derecesine göre İslâmca makbul tutulur ve asla kötü mânada bid’at sayılmaz”⁶⁶³

Öte yandan “yenilik” ile “bidat” mevzuları bazen birbirlerine karıştırılır. Üstad, Bid’at bahsinde bu hadisi anahtar olarak kullanır ve meâlen, yenilik sırrı yani bu hadis anlaşılrsa her şeye bid’at diyerek küfre yol verici olunmazdı, der. Dinin aslını bozmak şeklinde olan bid’atı reddeden Üstad, dindeki “mahfuz-saklı” olanların açığa çıkarılması mânasındaki yeniliklere ise kucak açar. “Dini içinden boğan reform taslaklarıyla, dışından bid’at tehdidi altından köstekleyen çifte yobazları” da İslâm’ı

⁶⁶² Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 256.

⁶⁶³ Necip Fazıl, *Rapor 6*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1979, s. 81.

bozanlar sınıfında gören Necip Fazıl, aynı bahiste bu hadisin ruhunu şöyle ifadeye döker: “*Bir günü bir gününe eş geçen hüsrandır.*” hadisi, esası muhafaza emriyle yenileşme borcu arasındaki, kıldan ince hudut çizgisini işaretler. Evet; sınıksız bir “mahfuz” etrafında ebedî arayıcılık ve yenileşme ahdi... Donmamak, kabuklaşmamak, kısırda kalmamak gayreti... Ve zerre feda etmez “mahfuz”un maiyeti halinde, her ân iman tazelercesine eşya ve hadiseleri yeni gözlükler altında zapt ve teshir etme memuriyeti... İslâm’ın ruhu budur...”⁶⁶⁴

“*Bir günü bir gününe eş geçen hüsrandır.*” hadisinin senedine itiraz eden bazı zâhir âlimleri, aynı zamanda mânasına da itiraz etmekte ve bir önceki günden daha fazla ibadet etmenin her zaman mümkün olmadığını savunmaktadırlar. Halbuki hadisteki maksad, her an taze ve yeni olma şuuru ile mü’minin kendini yenilemesidir. Zira terakki durursa tereddidi başlar. Her gün yenileşme şuurunu taşımaktır ki, İslâm’daki ebedî yeniye bir gün daha yaklaşımdır. Necip Fazıl’ın kastettiği mâna budur. Halk dilinde meşhur hadislerle ilgili eseriyle daha ziyade tanınan Aclûnî (ö. 1162/1749) de önce hadisin mânasının izahı sadedinde “Artmayan kimse eksilir” ifadesine yer verir ve İmam-ı Büstî’den şu beyti nakleder:

“Kişinin, dünyasındaki fazlalık (aslında) bir noksandır,
Şaibesiz hayır dışındaki kazancı da hep hüsrandır”.

Aclûnî, bu alıntıdan sonra mevzuyu “*Asra yemin olsun ki, insan hiç şüphesiz hüsrandır.*” (Asr, 103/1-2) âyetiyle bitirir.⁶⁶⁵

Mevzumuzla ilgisi açısından, Üstad Necip Fazıl’ın eserlerinde açık ara ile birinci sırada yer alan, “*Ben kulumu eşya ve hadiseleri teshir etmesi için kendime halife olarak yarattım.*” (Bakara, 2/30) âyetini burada hatırlatmakta fayda görüyoruz. Üstad’ın “mihver âyet” ve hadislerinde ortak mâna, Allah’ın yeryüzünde halifesi olan insanın, eşya ve hadiselerle her daim İslâm’ın nakşını vurma gayreti içinde olmasının emredildiği görülmektedir. “*Bir günü bir gününe eş geçen aldanmıştır*” hadisindeki yenilik sırrı ile Büyük Doğu İdeolojisini birlikte düşündüğümüzde içimize doğan fikir

⁶⁶⁴ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 33.

⁶⁶⁵ Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ*, II, s. 274-275 (hadis no: 2406)

şudur: Büyük Doğu, değişimi kavramış bir ideolojidir. Öyle ki, ideolojisinde kendi fâniliğinin farkında olarak sonsuzluk sırrına açık bir diyalektiklikle yürür.⁶⁶⁶

3.6.2. İkinci Halka Hadislerinin (108 Hadis) Genel Teknik ve Muhteva Analizi

Çalışmamızın hacmi-sınırları sebebiyle ikinci halkayı oluşturan 108 rivayetin detaylı tahririne girmeyeceğiz, ancak hadis tekniği açısından genel bazı tespitlerde bulunacağız. Önce hadisler hakkında bazı sayılar verelim. Bu hadisler Necip Fazıl'ın te'lif eserlerinde 4 ve 5'er kere geçen hadisler olup tekrarlı olarak hesaplırsak 471 rakamını bulur. Araştırmamıza göre bu rivayetlerin tamamına yakını hadis kaynaklarında yer almaktadır. Sadece 2 rivayet siyer ve tasavvuf kaynaklarında geçmektedir.

Hadislerin Kütüb-i tis'a'ya göre dağılımı ise şöyledir: Buhârî ve Müslim (16), Buhârî (12), Müslim (11), Kütüb-i Erbaa (18), Dârîmî (1), *Muvatta* (2), Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'i (17). Bu tasnife göre Kütüb-i tis'a'da geçen hadisler toplam olarak 77 adet olup bu rakam ikinci halkadaki hadisler içinde %71,3'e tekabül eder. Bu ise nispeten yüksek bir oran olarak görülebilir. Hadis kaynaklarında bulunma oranı ise %98'dir ki, bu durum, Necip Fazıl'ın eserlerindeki hadislerin tamamına yakınının hadis kaynaklarında yerlerinin bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Öte yandan söz konusu hadisleri muhteva olarak değerlendirirsek, “ahlâk”, “hakikat” ve “aksiyon” ile ilgili hadislerin en başta olduğunu görürüz. Genellikle birinci halkadaki hadislerin tasnifine yakın bir sıralama görmekteyiz. Bazı hadislerin iki gruba da girebileceğini ve bizim tercihen bir gruba dahil ettiğimizi de ifade edelim. Tasnifimize göre 108 hadisin konularına göre dağılımı şöyledir: Ahlâk (27), Hakikat (20), Aksiyon-Cihad (18), Estetik (8), Usul (7), Hak-Adalet (6), İktisad (5), İlim (5), Topluluk-Birlik (5), Sahâbîler (4), Kadın (3).

Bu minvalde şuna işaret edelim ki, ahlâk, bir fikre nispetle doğar, ancak ahlâk olmayınca o fikir ileriye doğru zuhur edemez. Bu denge Üstad'ın bariz vasfıdır ve onun aksiyon tanımında her şey görülür: “Aksiyon, sade iş ve fikir değil, üstün işe hakkedilmiş, üstün fikir demektir”.⁶⁶⁷ Necip Fazıl'ı ahlâk, fikir ve aksiyon kelimeleriyle hülâsa edebiliriz. “Aksiyon-Cihad” başlığındaki hadislerin bir kısmının

⁶⁶⁶ Sezer Tansuğ, *Karşıtı Aramak*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1983, s. 59.

⁶⁶⁷ Necip Fazıl, *İmân ve Aksiyon*, s. 11.

Allah Resûlü'nün gazalarına dair olduğunu da hatırlatalım. Üstad'ın usul mevzularına dikkat çektiğini ve birçok hadisten usul dersi çıkardığını ifade edelim. Müslümanların birbirleriyle hediyeleşmesi, el ele tutuşması vb. hadisler yanında iktisad ve paylaşma dair hadisler de bu grupta bulunmaktadır.

3.6.3. Hadislerin Genel Değerlendirmesi

Necip Fazıl'ın tüm hadisleri Kur'ân ve Sünnet bütünlüğü içinde metin analizine tâbi tutulursa, Ehl-i sünnet çerçeveye aykırı herhangi bir rivayete rastlanılmaz. Necip Fazıl'ın şer'î ölçülere hassasiyeti bilinmektedir. Her kelimesini kılı kırk yararcasına şeriat terazisinde tartma gayretinde olduğunu ve bu hususta muteber kaynaklara müracaat ettiğini ve devrinin saygın âlimleriyle istişare ettiğini biliyoruz.

Tekrarsız 1561, tekrarlı 2756 adet tesbit ettiğimiz hadisin rivayet literatüründeki yeri (metin analizi) hakkında yaptığımız bir ön çalışmadan sonra şunları söyleyebiliriz. Hadislerin kahir ekseriyeti muteber hadis kitaplarında yer almış ve bunların da çoğu sahih olup bir kısmı da zayıftır. Toplam sayıya nispetle çok az miktarda ihtilaflı hadis vardır. İhtilaflı hadisler ise mânen sahih olup bir kısmı senedsiz rivayet edilmiş ve bir kısmı da tefsir, tarih ve tasavvuf kitaplarında yer almıştır. Mevzû olduğunda ittifak edilen hadis ise yoktur. Üstad, genelde ahlâk hadislerini kullanmıştır. Onun rivayetlerindeki zayıf hadislerin ise ahlâk ve fazilete dair olmasından dolayı onlarla amel edilmesinde bir mahzur yoktur. Tahriç ve değerlendirmede İmam-ı Süyûtî'nin, “Hadislerin i'mâli (alınması) ilgasından evlâdır” sözünü aklımızdan çıkarmadık.

Necip Fazıl'ın hakikaten mevzû olan ve bu hususta ulemanın ittifakı olan bir hadisi bilerek alması düşünülemez. Zaten kendisi az da olsa bazı rivayetlerde, “*en emin bir şekilde bize gelmiştir*” demiş veya mevzu olma ihtimalinden bahsetmiştir. Ancak kendisini hadislerin sahlilik yönünü araştırmakla yükümlü görmemiş ve güvendiği kaynaklardan hadisleri almakta herhangi bir tereddüt göstermemiştir.

Diğer yandan Necip Fazıl'ın eserlerinde bazı yerlerde hadislerin sahlilik-zayıflık durumundan bahsettiğine yani teknik değerlendirmeler yaptığına da rastlamaktayız. Mesela Necip Fazıl bir eserinde, “*Allah'ın esrar hazinesi Arşın altındadır. Anahtarları da şairlerin diline verilmiştir*” hadisini naklederek, “Doğruluk derecesini bilmediğim, fakat neticede her güzel şey gibi özünü mutlaka O'na bağılı gördüğüm bir hadis”⁶⁶⁸

⁶⁶⁸ Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, s. 496.

diyerek, hadisın sıhhat derecesi hakkında bazı ihtilafları bildiğini, ancak mâna itibarıyla kullanılabileceğine işaret eder. Allah Resûlü'nün cenaze geçerken ayağa kalkması rivayetini ise nakleder ancak bu hadisın daha sonra nesh olduğunu ifade eder.⁶⁶⁹ Bir başka eserinde ise atların terbiyesi ile ilgili bir hadis için, “Emin hadis kitaplarında rastlayamadığımız ve şark menbalarından ziyade garp müsteşriklerinden doğma olduğunu sandığımız rivayet”.⁶⁷⁰ der. Bu ifadelerden Necip Fazıl'ın hadis kitaplarında -belli ölçüde- araştırma yaptığını anlıyoruz. Yine onun sadeleştirdiği *Tasavvuf Bahçeleri* eserinde, nakledilen bir hadisın sahîh olduğu hususu ifade edildiği gibi, “Ebu Dâvûd'un haberiyle sabittir”.⁶⁷¹ diye de başka bir sayfada belirtilir. Keza onun, İmâm Kastallânî'den dilimize aktardığı *Gönül Nimetleri* eserinde, bir hadisın (ismi Ahmed, Muhammed olanların cehenneme konmayacağı rivayeti hakkında) metin açısından mevzu olacağı hakkında şöyle yorumda bulunduğunu görmekteyiz. “Şüphesiz ki, bu kaydın içinde, iman ve İslâm şartı başta gelir. İsmi Ahmed ve Muhammed olan nice insan vardır ki, bilhassa devrimizde İslâm ile hiçbir alâkası yoktur. Eğer sadece isimle kurtulmak mümkün olsaydı, bundan daha kolay bir şey olmazdı”.⁶⁷² Yine aynı eserde, güneşin geri getirilmesi (reddü'l-şems) rivayeti⁶⁷³ ile ilgili yapılan aklî yorumları eleştirirken, “bedahet hissiyle sezilmesi kâbil uydurmaları bir yana itecek tefrik kudretine sahip olmak şartıyla”⁶⁷⁴ diyerek, hem mevzû (uydurma) rivayetlere karşı hassasiyetini hem bu tür rivayetlere yaklaşım usulünü dile getirir.

⁶⁶⁹ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 257.

⁶⁷⁰ Necip Fazıl, *Ata Senfoni*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1984, s. 108.

⁶⁷¹ Abdülhakîm Arvasî, *Tasavvuf Bahçeleri*, sadeleştiren: Necip Fazıl Kısakürek, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2018, s. 22 ve 23.

⁶⁷² Kastallânî, *Gönül Nimetleri*, trc. Necip Fazıl Kısakürek, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2008, s. 500.

⁶⁷³ Bu rivayetin genel bir değerlendirmesi için bkz. Özcan Hıdır, *Yahudi Kültürü ve Hadisler*, İnsan yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2020, s. 504-514.

⁶⁷⁴ Kastallânî, *a.g.e.*, s. 447.

Necip Fazıl, hadis uyduranlara karşı, “Büyük İslâm metodolojisi bunları çiğnedi, Hadislerin zayıflarını ayıkladı ve Peygamberin Kitabını bütünleştirmeyi bildi”.⁶⁷⁵ der. Necip Fazıl’ın, uydurma haberlere de nasıl baktığını gösteren, esasen ilim ve irfanı, akıl ve hissi mezceden tavrı, İslâm diyalektiğinin çağımızda yürütülmesine de bir misaldir: “Dinin en girift nüktelerinden biri olan ve bön ifadelerle, akıl almaz vâkıalar halinde de olsa sağlam nakilleri birbirinden ayıran, bu akıl ve his kıvam noktası, derin ve gerçek müminin başlıca vasfı olmalı ve elden hiç bırakılmamalıdır. İdrakin bu mes’ut kıvam noktasında bütün sanat, kalp ve halis iki para gibi, uydurmaların bayağı üslubuyla, gerçeğin soylu lisanı arasındaki farkı sezmekten ibaret. Bu, ilim ve irfanla karışık zevk ve seziş işidir ve mümine her noktada klavuzdur”.⁶⁷⁶

Üstad, Hayber Kalesinin bilmem kaç ton ağırlığındaki tunç kapısını tek başına kaldırdı, şeklindeki rivayetlerin bönlük ifadesi olduğunu, “Hazret-i Ali gibi sahâbîlik remzi, velilik tâcı, Peygamber bâtınının mirasçısı bir mâna ve madde kahramanının” böyle şişirmelere muhtaç olmadığını ifade ettikten sonra yukardaki ilkeleri vaz eder. Onun, “Büyük ilim ve mârifet elele... Başka türlü olamazdı”.⁶⁷⁷ tavrını daha önce işaretlemiştik.

Necip Fazıl’ın eserlerinde geçen bütün rivayetlerin dağılımını aşağıdaki tablolarda gösterelim.

Tablo 3.3.: Hadislerin Geneli (Tekrarlı)

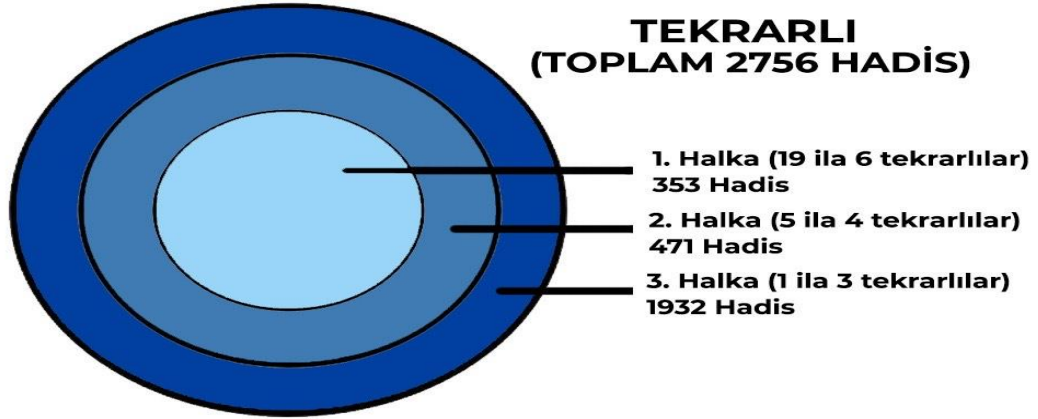
Üstadı’nın eserlerinde tekrarlı toplam 2756, tekrarsız 1561 hadis kullanılmıştır. Tekrarlı ve tekrarsız olmak üzere dağılımı iki şema ile gösteriyoruz.⁶⁷⁸ Önce tekrarlı 2756 hadisin şeması aşağıda verilmiştir.

⁶⁷⁵ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, s. 13.

⁶⁷⁶ Necip Fazıl, *Hazret-i Ali*, s. 123.

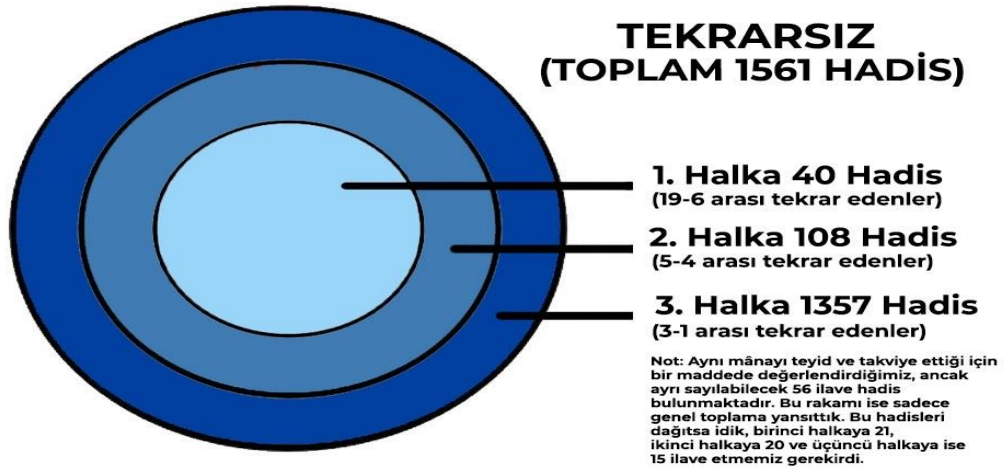
⁶⁷⁷ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, s. 14.

⁶⁷⁸ Her ne kadar küsuratlı rakam versek bile hepsi takribi rakamlardır. Çünkü Üstad’ın eserlerinde tarama yaparken gözümüzden kaçmış hadisler olabilir. Yine de bu hatanın iki elin parmaklarını geçmeyeceğini düşünüyorum. Üstad’ın siyer konulu eserlerinden fiili hadisleri seçerken bir inisiyatif kullanmak zorunda olduğumu ve burada da sayının nispi olarak artıp eksilebileceğini ilave edeyim.

Tablo 3.4.: Hadislerin Geneli (Tekrarsız)

Necip Fazıl'ın te'lif eserlerindeki tekrarsız 1561 rivayetin şeması da aşağıdaki gibidir:⁶⁷⁹

3.6.3.1. Tüm Hadislerin (Tekrarsız 1561) Teknik Değerlendirmesi

Necip Fazıl'ın eserlerindeki -tekrarsız- 1561 hadisin, Kütüb-i Sitte ve diğer kaynaklara göre dağılımı aşağıdaki şema ile gösterilmiştir.

⁶⁷⁹ Şu hususu belirtelim ki, farklı tariklerden gelen veya lafız farklılığı olan ancak muhtevası aynı olan hadisleri de mükerrer kabul edip bir maddede topladık. Hadis tekniği açısından farklı tariklerden gelen ve lafızları farklı her rivayet ayrı bir hadis kabul edilmektedir. Bu açıdan liste yapılırsa, tekrarsız hadislerin sayısı daha fazla olur.

Tablo 3.5. Tüm Hadislerin Kaynak Durumu

Kaynaklar	Rakam	% Yüzde
Buhârî ve Müslim (<i>Sahîhayn</i>)	222	14.2
Buhârî	105	6.7
Müslim	100	6.4
Tirmizî, Ebû Davûd, Nesâî, İbn Mâce (Kütüb-i erbaa)	267	17.1
Dârîmî'nin <i>Sünen</i> 'i	10	0.6
İmam-ı Mâlik'in <i>Muvattâ</i> 'ı	7	0.5
Ahmed b. Hanbel'in <i>Müsned</i> 'i	134	8.6
Diğer Hadis Kaynakları	680	43.6
Hadis Dışı Kaynaklar (Tefsir, Tasavvuf, Siyer, Tarih, Tabakât)	36	2,3
Toplam	1561	100

Tespit edebildiğimiz kadarıyla bu hadislerin yer aldığı diğer hadis kaynaklarını da topluca dipnotta şöylece arz etmek istiyoruz.⁶⁸⁰

⁶⁸⁰ “Kütüb-i tis’a dışındaki hadis kaynaklarının kronolojik listesi şöyledir: Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîr*; İbn İshâk, *Kitâbü's-siyer ve'l-meğâzî*; Ma'mer b. Râşid, *el-Câmi*; Abdullah b. Mübarek, *Zühd*; Ebû Yûsuf, *el-Âsâr*; Muhammed b. el-Hasen eş-şeybânî, *el-âsâr*; Veki' b. Cerrâh, *ez-Zühd*; Abdullah b. Vehb, *Muvatta*, *el-câmi*; Ebu Davud et-Tayalisi, *Müsned*; Ebû Abdillâh el-Vâkîdî, *el-meğâzî*; Abdürrezzâk es-San'ânî, *Musannef*; İbn Hişâm, *Siyer*; Ebû Bekir el-Humeydî, *Müsned*; Said b. Mensûr, *Sünen*; Nu'aym b. Hammâd, *el-Fiten*; İbn Ca'd, *Müsned*; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kebîr*; Yahyâ b. Maîn, *et-Târîh*; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*; İshak b. Râhûyeh, *Müsned*; Halîfe b. Hayyâd, *Müsned*; Hennâd b. Serî, *ez-Zühd*; İbn Ebî Ömer el-Adenî, *el-İmân*; Abd b. Humeyd, *el-Müntehab min müsne'd*; el-Ezrakî, *Ahbâru mekke*; İbn Zencûyeh, *el-Emvâl*; Buhârî, *Edebü'l-müfred*; İbn Şebbe, *Târîh'i-medîne*; İbn Kuteybe ed-Dîneverî, *Uyûnü'l-ahbâr*; el-Belâzerî, *Ensâbü'l-eşrâf*; İbn Ebû'd-Dünyâ, *el-Hilm*, *Men âşe ba'de'l-mevt*, *el-Vera'*, *es-Samt*, *el-Menâmât*, *el-Ukûbât*; İbn Ebî Âsım, *el-Âhâd ve'l-mesânî*; Bezzar, *Müsned*; Mervezî, *Ta'zîmü kadri's-salât*; Bahşel, *Târîhu Vâsıt*; Nesâî, *es-Sünenü'l-*

Bu şemaya göre Kütüb-i Sitte’de geçen hadis sayısı 694 olup oranı %44,4’tür. Kütüb-i tis’a’da geçen hadis sayısı ise 845 adet olup toplam rakama göre %54,1’e tekabül etmektedir. “Diğer Hadis Kaynakları” sütununda geçen 680 rivayetle birlikte ele alırsak hadis kaynaklarında bulunma sayısı 1525 olup oranı ise %97,6’ya

kübrâ; Ebû Ya’lâ el-Mevsîlî, *Müsned*; Ebû Bekir er-Rûyânî, *Müsned*; İbn Cârûd, *Müntekâ*; İbn Cerîr et-Taberî, *Câmi’u’l-beyan*; Ebû Bîşr ed-Dûlâbî, *el-Künâ ve’l-esmâ*; İbn Huzeyme, *Sahîh*; Ebû Bekir b. Hallâl, *es-Sünne*; Ebû’l-‘Abbâs es-Serrâc, *Hadîs*; Ebû Avâne el-İsferâyînî, *Müstahrec*; Hakîm Tirmizî, *Nevâdiru’l-usul*; Tahâvî, *Şerhu meânî’l-âsâr*; Ukaylî, *Zuafâ*; İbn Ebî Hâtim, *Tefsîr*; Harâitî, *Mekârimü’l-ahlâk, İ’tilâü’l-kulûb*; Muhammed b. Sa’îd el-Kuşeyrî, *Târîhu’r-rakka*; Ebû Sâ’îd eş-Şâşî, *el-Müsned*; Ebû’l-Feth el-Ezdî, *el-Künâ*; İbn Kâni, *Mu’cemü’s-sahâbe*; Ebû Bekir eş-Şâfi’î, *el-Gaylâniyyât*; İbn Hibbân, *Sahîh, el-mecrûhîn, Sikât*; Acurrî, *eş-Şerîa*; Taberânî, *Mu’cemü’l-kebîr, Mucemü’l-evsat, Müsnedü’ş-şâmiyyîn*; İbn Sünnî, *Amelü’l yevm ve’l-leyle*; İbn Adî, *el-Kâmil*; Ebû’ş-Şeyh el-İsfahânî, *Emsâlü’l-hadîs, et-Tevbîh*; İsmâilî, *Mu’cemü’ş-şüyûh*; Dârukutnî, *Sünen*; İbn Şâhîn, *et-Tergîb*; İbn Batta, *İbâne*; İbn Mende, *el-İmân*; Hâkim, *el-Müstedrek*; Temmâm, *er-Râzî, fevâid*; Sa’lebi, *Tefsîr*; Ebû Nu’aym, *Hilyetü’l-evliyâ, Ma’rifetü’s-sahâbe*; Kudâ’î, *Müsnedü’ş-şihâb*; İbn Hazm, *Haccetü’l-vedâ*; Beyhakî, *Şu’abü’l-imân, el-Medhal, Sünenü’s-sağîr, Sünenü’l-kübrâ*; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye, el-Câmi’u Liahlâki’r-râvî ve Adâbi’s-sâmi*; İbn Abdilber, *el-İstizkâr*; Vâhidî, *et-Tefsîru’l-vesîd*; İbnü’l-Kayserânî, *Zehîratü’l-Huffâz*; Deylemî, *el-Firdevs*; Beğavî, *Şerhu’s-sünne*; Teymî, *Kıvâmü’s-sünne, et-Tergîb ve’t-terhîb*; İbn Atıyye el-Endelüsî, *el-Muharraru’l-vecîz*; Kâdî İyâz, *eş-Şifâ*; İbn Asâkir, *Târîhu dimaşk*; Ebû Tâhir es-Silefi, *Tuyûriyyât*; İbn Beşkuvâl el-Endelusî, *Ğavâmizü’l-esmâ’l-mübhome*; Süheylî, *Ravzü’l-Ünüf*; Ebu’l-ferec İbn cevzî, *Kussâs*; İbnü’l-Esîr, *Câmi’u’l-usul, Üsdü’l-gâbe*; Râfiî, *et-Tedvîn*; İzzüddîn İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fî’t-târîh*; Kelâî, *el-İktifâ*; münzirî, *et-Tergîb ve’t-terhîb*; Sibt İbnü’l-Cevzî, *Mir’âtü’z-zamân*; Münzirî, *et-Tergîb ve’t-terhîb*; İbnü’l-‘Adîm, *Buğyetü’t-taleb*; Nevevî, *el-Minhâc*; İbn Teymiyye, *Minhâcü’s-sünne*; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyûnü’l-eser*; Hâzin, *Lübâbü’t-te’vîl*; Ebû Hayyân el-Endelüsî, *el-Bahru’l-muhîr*; Zehebî, *Mîzânü’l-i’tidâl*; İbn Kayyim el-Cevziyye, *el-Kelâm*; İbn Kesîr, *Tefsîr, Câmiu’l-mesânîd ve’s-sünen*; İbn Receb, *Fethu’l-bârî*; İbnü’l-Mülakkin, *el-Mu’in alâ Tefhîmi’l-erba’in*; Nüreddîn el-Heysemî, *Buğyetü’l-bâhis, Keşfü’l-estâr*; Şemsüddîn el-Fenârî, *Fusulü’l-bedâ’i*; Şihâbüddîn el-Bûsirî, *İthâfü’l-hıyera*; İbn Hacer, *Metâlibü’l-âliye, el-İsâbe*; Sehâvî, *el-Mekâsidü’l-hasene*; Süyûtî, *ed-Dürrü’l-mensûr, Hasâisü’l-kübrâ*; Müttakî el-Hindî, *Kenzü’l-ummâl*; Ali el-Kârî, *el-Esrârü’l-merfûa*; Münâvî, *Feyzü’l-kadîr*; Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ*; Leknevî, *Âsâru’l-merfûa*;

ulaşmaktadır. Bu ise hayli yüksek bir orandır. Hadis dışı kaynakların oranı ise sadece %2,3'tür. Bunların bir kısmı isnadsız siyer kaynağı olup bazıları da tefsir, tasavvuf, tarih ve tabakât kaynaklarıdır. Bu rivayetlerin asıllarının ise daha detaylı araştırmalar ile hadis kaynaklarında bulunacağını ve mânen sahih olduklarını belirtelim.

40 ve 61 hadisin sahihlik durumuna kıyas yaparsak, hadislerin geneli için (1561 hadis) şöyle bir tahminde bulunabiliriz. Üstad'ın telif eserlerinde geçen hadislerin %50'ye yakını sahih olup hasenlerle birlikte bu oran %70'e varır. Bu hadislerin %27'si zayıftır, diyebiliriz. Yüzde 1'den az mevkûf hadis olabilir. Yaklaşık %2'si ise muhakkikine göre mânen sahih olsa bile muhaddisine göre mevzû olduğu söylenebilir. Bu oranların kıyaslama ve tahmini olduğunu, ilmî ve kesin olmadığını tekrar hatırlatalım.

Değerlendirme kriterlerimiz olarak şunu belirtelim ki, isnadlı olan siyer, tarih, tefsir eserlerini doğrudan hadis kaynaklarından sayılmasa bile yardımcı hadis kaynağı olarak kabul ettik, ancak müellifin muhaddis olmasını kriter aldık; bu tür eserlerin sayısı ise fazla değildir. Birinci ve ikinci halka hadislerin kaynak değerlendirmesi ile tüm hadislerin kaynak durumunun örtüştüğünü de belirtelim.

Bu tablodaki hadislerin genelinin detaylı tahririni yapmasak bile Kütüb-i tis'a ve diğer hadis kaynaklarında bulunma oranı bize, onların sıhhat derecesi hakkında bir fikir verebilmektedir. Kısaca Necip Fazıl başta Kütüb-i tis'a olmak üzere rivayetlerin kahir ekseriyetini muteber hadis kaynaklarından almıştır. Bu yüksek oranda, Necip Fazıl'ın doğru yere bakmasını bilmesi yanında hadis kaynaklarımızın sağlamlığı ve günümüze ulaşması baş etkindir.

3.6.3.2. Şemâil, Delâil, Gazavât ve Hasâis Hadislerinin İstatistikî Değerlendirmesi

Necip Fazıl'ın, siyer ve sahâbî konulu olan 5 eserinde tekrarlı 1550'e yakın hadis bulunmaktadır. Bu eserler ve kavli-filî hadis sayıları şöyledir: *Çöle İnen Nur* (744), *Hazret-i Ali* (310), *Esselâm* (224), *Peygamber Halkası* (200) ve *İhtilâl* (74)'dir. Necip Fazıl'ın yukarda isimlerini verdiğimiz telif eserlerinde geçen hadislerin yaklaşık 500 kadarı şemâil-delâil türü hadislerdir. Bu tür hadisler ise onun sadece siyer konulu eserlerinde yer almaz, konferanslarında ve fıkıh-ahlâk türü kitaplarında da yer alır. Meselâ, *İhtilâl* kitabında gazavât bahisleri bulunmaktadır.

Üstad'ın hadisleri dinamik planda işlediğini, onlardan bir toplum mimarisi meydana getirmeye çalıştığını biliyoruz. Üstad, Allah Resûlü'nün her edâ, tavır ve hâlinin hadis olduğu şuuruyla O'ndan kıvılcımlar kapmaya çalışmıştır. Hz. Peygamberin söz, fiil ve

takrirlerinin yanı sıra O'nun fizikî ve ahlâkî özellikleri (şemâil), peygamberliğine delil olan mûcizeler, gazve ve seriyyeleri de hadis kategorisine girer.

Yukarıda isimleri verilen ve şemail-delâil bahislerinin yoğun olduğu beş eser üzerinden istatistiksel değerlendirme yaparsak, buradaki 538 hadisin, 306'sı gazavât, 131'i delâil, 25'i gazavât-delâil, 24'ü şemâil, 42'si şemâil-delâil ve 10'u da hasâis hadisleri olduğu görülür. Üstad'ın, megâzî diye de isimlendirilen gazavât hadislerini daha fazla kullandığı görülmektedir. Onun diğer eserlerinde de bilhassa ahlâk ve aksiyon bahisleri incelenirken gazavât hadisleri de bulunur. Mekke döneminde 200 kadar mensubu olan İslâm'ın Medine döneminde cihadlarla büyüdüğü ve bağlılarının 200 bine ulaştığı mâlumdur. Bir dâva, uğrunda can verenlerle yükselir. “*Ben harp peygamberiyim*”. diyen bir nebinin ümmeti olarak hülefa-ı râşidîn döneminde İslâm'ın çok hızlı bir şekilde yayıldığı da mâlumdur. İman zor günde tezahür eder hesabı, gazavât hadislerinde ahlâktan fıkha, estetikten iktisada birçok bahsi görmek mümkündür. Çalışmamızın sınırı açısından seriyyelerle ilgili rivayetleri gazavât bahislerine alamadığımızı da ilave edelim.

Delâil hadislerini üçe ayırmak mümkündür: Hz. Peygamberin risaletinden önceki mûcizeler. Peygamberliği esnasındaki mûcizeler. Vefatından sonraki mûcizeler. Biz, delâil türü olarak ilk ikisini ele aldık ve nübüvvetten önceki rivayetlerin daha fazla olduğunu gördük. Bazı gazavat hadislerinin delâil'i de ihtiva etmesi gibi bazı şemâil hadisleri de delâil türüne girmektedir. Bunları ayrıca tespit ettik. *Çöle İnen Nur* eserinde şemâil hadislerinin bolca bulunduğunu hatırlatalım. Bu noktada manzum siyer-i nebî eseri olan *Esselâm*'ı da ilave edelim.

3.6.3.3. Hadise Hürmet Sırrının Bir Veliden İşaretlenişi

Necip Fazıl'ın sisteminde ahlâk ve edep en baştadır. O'nun Allah'a, Resûlüne, sahâbîlere, velî ve âlimlere bakışında derin bir edep tavrını her zaman görmek mümkündür. Necip Fazıl, hadise hürmet sırrı açısından aşağıdaki kıssayı eserlerinde sıkça zikreder. Ehemmiyetine binaen önce bu kıssaya sonra ise Üstad'ın dakik yorumlarına yer vereceğiz.

“Ebu Şuayb (Mukaffaoğlu). Adı Salih, Mısır. Hicri Üçüncü Asır.

Yetmiş kere yaya hacca gitti. Uçsuz, bucaksız çöllerde, çenesi göğsünde ve gözleri adımlarında, yetmiş kere yaya hac... Son haccında çölde bir köpek gördü. Susuzluktan dili sarkmış, nefes nefese çırpınmakta...

Ebu Şuayb haykırdı:

-Yetmiş kere yaya hac sevabını bir içim suya kim satın alır? Bana bir içim su... Karşılığı yetmiş Haccın sevabı!..

Bir adam, ona bir içim su verdi. Suyu aldı, doğru köpeğin yanına doğru gitti, ona içirdi ve sonra kendine hayretle bakanlara dedi:

-İşte bütün haclarımdan üstün bir iş... Zira, Allah'ın Resûlü buyurdular: “Kim ve ne olursa olsun, her ciğeri yanana su vermekte ecr vardır”.

Tefsirci:

-Bir hadisin hikmetini yaşamayı ve onu yerine getirmeyi bu kadar üstün gören insana ne mutlu!..⁶⁸¹

Üstad'ın başka bir eserinden meselenin hikmet boyutunu işaretleyelim: “Büyük velî, ciğeri yanan mahluka su içirmek sevabına da istekli değil, onun üstünde, bir Hadîse saygısını göstermeye memur... Bunun için de, üzerindeki bütün sevapları, kâbil olsa, hemen devretmeye hazır...⁶⁸²

Necip Fazıl, bir velinin hadise derin saygısını ifade eden bu kıssayı hadise hürmete misal olarak almış ve bu tavra meftun olarak eserlerinin diyalektiğine yerleştirmiş ve bizim tesbit ettiğimiz dört yerde de yorum zenginliğiyle takdim etmiştir.⁶⁸³ Bu rivayetin bazı yerde yedi, bazı yerde ise yetmiş kere hac sevabı diye farklı geçmesi fazla ehemmiyet arzetmez. Burada mühim olan, susuz mahluku gören bir velinin söz konusu hadisi hatırlaması ve bu hadise ittiba etme duygusuyla bütün hac sevaplarını gözden çıkarıp bağışlamak istemesidir. Bu kıssanın bir tedaisi olarak, Üstad'ın kendi dâvasıyla ilgilenen avukat komşusuna teşekkür mahiyetinde, “Allah bana bir sevap yazmışsa tamamı senin olsun”. demesini, bu velinin ahlâkından pay alma olarak gördüğümüzü ifade etmeliyiz. Nitekim bu hâtıra, “Necip Fazıl'ın İnsanî Yönüne Dair Bazı Tanıklık-Hatıralar” bahsinde geçmiş idi. Necip Fazıl, İstanbul'un fethini anlattığı bir hitabesinde giriş olarak velinin bu tavrındaki hadise saygıyı tablolastırırken,

⁶⁸¹ Necip Fazıl, *Veliler Ordusundan* 333, s. 29.

⁶⁸² Necip Fazıl, *Hitâbeler*, s. 161

⁶⁸³ Necip Fazıl'ın bu kıssaya yer verdiği eserleri şunlardır: *İman ve İslâm Atlası* (s. 39); *Nur Harmanı* (s. 5); *Veliler Ordusundan* 333 (s. 29); *Hitâbeler* (s. 161).

aslında İstanbul'un fethine dair bir hadisin müjdesine ermek isteyen Fatih Sultan Mehmed ile büyük velinin aynı ortak noktada (bir hadisin sırrına erme) birleştiği şeklinde harika tespiti yapıyor.⁶⁸⁴

Nur Harmanı eserinin takdiminde ise, “Açık denizde güneşten mevki tayin edip akıl pusulasıyla yolunu bulan gemiye eş, insanoğlu, sayısız hayat yönünde istikametini tesbit edici her ana ölçüyü Hadislerde bulabilir. Hadis, topyekûn eşya ve hadiseleri aydınlatan güneş...”⁶⁸⁵ diyerek, ilmi de kapsayacak şekilde marifet boyutundan tanımda bulunan Necip Fazıl, büyük velinin kıssasını da “uslup, zevk, anlayış ve derleyiş usulünden küçük bir örnek” diye takdim eder. Üstad'ın işin bâtın cephesini inşa, zâhirî misalleri yakalamada ve onları her iki cepheden izaha kavuşturmada harika bir diyalektiğe sahip olduğunu müşahade etmekteyiz.

Bu kıssa bu kadarla da bitmez. *İman ve İslâm Atlası* eserinde Kur'ân ve Hadis bahsinde de bu olayı anlatan Necip Fazıl, “Bunu köpek için değil, hadis için yapan veli sırrı kavramıştır.” diyerek şekilci ve satıhçı olanları şu cümle ile hicveder: “Buna mukabil pişmiş eti bıçakla kesmenin mekruh olduğunu öne süren yobaz, acaba meseleyi Peygamber ruhaniyetine sorabilmiş midir?”⁶⁸⁶

Necip Fazıl, hadislerde geçmiyor diye eti bıçakla kesmeye karşı çıkan işgüzar ve yobaz tavrı eleştirmiş ve hadise hürmete misal olarak da velinin kıssasını örnek olarak takdim etmiştir. Necip Fazıl'ın bütün cemiyet mücadelesini ve gençlik yetiştirme amacını bu hadisteki mânalandırmadan süzebiliriz.

Bahsi sonlandırırken, Üstad'ın, velinin kıssasını naklettikten sonra ona iştirak etme ve hadislere hürmeti uyarma şuuruyla yaptığı duayı verelim: “Allah, rahmet Hadisleri aşkına bize rahmet eylesin...”

3.6.4.4. Necip Fazıl'ın “Medâru'l-İslâm” Hadisleri

Bazı hadisler, İslâm'ın temeli/dayanağı/ekseni anlamındaki “medâru'l-İslâm” tabiriyle nitelendirilir.⁶⁸⁷ Bu şekilde nitelenen hadisler, “az sözle çok mâna” demek

⁶⁸⁴ Necip Fazıl, *Hitâbeler*, s. 161.

⁶⁸⁵ Necip Fazıl, *Nur Harmanı*, s. 5

⁶⁸⁶ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 39

⁶⁸⁷ İsmail Lütfi Çakan, *Dinimizin Temel Hadisleri*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2020, s. 11.

olan “cevâmiu’l-kelim” özelliği de taşımaktadır.⁶⁸⁸ Gerek düşünürler gerek âlimler muhteva açısından İslâm’ın temellerini hülâsa ettiğini düşündükleri belli başlı hadislerle işaret etmişlerdir. İslâmî birikimin birkaç hadisle özetlenmesi demek olan bu faaliyeti Necip Fazıl doğrudan doğruya yapmamış olsa bile bu mânaya gelecek işaret ve tespitlerine rastlamaktayız. Ayrıca onun en çok kullandığı hadisler hakkında, “medâru’l-İslâm” özelliği taşıdıkları söylenebilir. Bu hadisleri önceki bahislerde detaylı incelemiştik.

Necip Fazıl’ın kullanımında birinci sırada yer alan, “*Bir günü bir gününe eş geçen aldanmıştır*” hadisi, *İman ve İslâm Atlası* ve *Çöle İnen Nur* gibi eserlerinde temel hadis olarak takdim edilmektedir. Necip Fazıl’ın bu hadise yüklediği mânadan biz bunu anlamaktayız. Zaten bu hadisi müstakil bir başlıkta ele almıştık.

Necip Fazıl, ahlâk, usul ve estetik davasını başa alan bir düşünür olarak, “*Hikmet müminin yitiğidir, nerede bulursa alır.*” hadisine sık sık gönderme yaptığını görmekteyiz. Çokça kullandığı hadisler içinde de üçüncü sırada bulunmaktadır.

“*Allah’a itaat etmeyene itaat edilmez.*” hadisinin, Büyük Doğu’ların kapanmasına vesile olması ve Üstad’ın mücadele çizgisini sembolize etmesi bakımından bu bahiste zikredilmesi gerekmektedir. Mâlum bu hadis tekrarlı listede ikinci sıradadır. Üstad’ın Veda Haccı’nı “İslâm’ın bilançosu” olarak nitelediğini ve birçok eserinde bu sahneyi hadislerle birlikte tablolastırdığını biliyoruz. “*İşte zaman devrini tamamlaya tamamlaya gâye noktasına erişti.*” hadisini de çokça zikrederek, Allah Resûlü’nün sonu başa bağlayan, “Gâye-İnsan ve Ufuk-Peygamber” vasıflarına işaret eder. Bu hadis de beşinci sırada bulunur.

Ahlâk davası adamı olan Necip Fazıl’ın nefis muhasebesine dair hadisleri de çokça kullandığını ve “*Hesaba çekilmeden önce nefsinizi hesaba çekin!*” rivayetini bu minvalde örnek verebiliriz. Bu hadis de ilk sıralarda bulunmaktadır. Bir mısraında bu hadisi, “*Şu hadiste toplanmış tüm hikmet ve gerçek*”⁶⁸⁹ diye takdim eder.

Öte yandan “medâru’l-İslâm” hadisleri bağlamında Üstad ayrıca dinin zevk ve estetik temele oturması hususuna, dil, davranış, fikir, edâ vs. her bakımdan dikkat gösterir. *İman ve İslâm Atlası* eserinde Estetik başlığında “*Allah güzeldir, güzeli sever!*” hadisi,

⁶⁸⁸ İsmail Lütfi Çakan, *Hadis Okumaları*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2020, s. 18.

⁶⁸⁹ Necip Fazıl, *Öfke ve Hiciv*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2008, s. 243.

“İslâmda estetik ölçülerin tohumu”⁶⁹⁰ olarak yorumlanır. Benzer muhtevadaki hadislerle mevzu bir bütünlük içinde işlenir. Büyük Doğu’nun estetik boyutunu ifade etmesi ve Üstad’ın müstakil bahislerde şerhetmesi açısından bu hadisi de zikrettik. Yine Necip Fazıl’ın iki makale yazdığı “*Ben kulumun zannı gibiyim, dilediği gibi zannedebilir.*” hadisine de işaret etmemiz yerinde olacaktır. Bu hadise ve Necip Fazıl’ın kullanım ve yorumlayışına, “Birinci Halkadaki 40 Hadisin Tahric, Değerlendirme ve Necip Fazıl’ın Kullanımı” başlığı altında (31. hadis) ayrıntılı temas etmiştik.

Öte yandan Üstad’ın *Çerçeve 3* eserinde “İşte Bütün Mesele” başlığında (ilk yazılış tarihi 2 Nisan 1948), “Her şey dokuz Hadis ve meâlinin çerçevesi içindedir”. girişiyile dokuz hadise yer vermiş ve her hadisin sonuna da toplumsal hiciv mahiyetinde birer kısa cümlelik yorumlar eklemiştir.⁶⁹¹ Medâru’l-İslâm hadisleri amacı taşımayan böyle bir yazıya da bahsimizle dolaylı alâkasından dolayı işaret etmek istedik.

Büyük Doğu İdeolojisinin misyonu, Üstad’ın peş peşe verdiği şu âyet ve hadiste de görülür. Öyle ki Üstad bu âyet ve hadisi bolca kullanır: “Kur’ân’ında Allah, insanı eşya ve hadiseleri teshir etmesi için yarattığını bildirirken, Resûlü de şöyle buyurur:

“*-Yarabbi, bana eşyanın hakikatini olduğu gibi göster!..*”⁶⁹²

Necip Fazıl’ın en sık kullandığı hadisleri ayrıca listeleyip onları mihver hadis, birinci halka, ikinci halka ve üçüncü halka diye tasnif edip metin ve muhteva analizine tâbi tutmuş idik. Bu bahiste yapmak istediğimiz ise çalışmamız boyunca bizim dikkatimizi çeken bazı hadislerle ayrıca temas etmektir. Üstad’ın özellikle bu hadisleri “medâru’l-İslâm” olarak işaretlemediğini, yazının başlığında da işaret ettiğimiz üzere, tekrar hatırlatmak istiyoruz. Yani Üstad, medâru’l-İslâm hadislerini seçen fikir ve ilim adamları gibi bir tercihte bulunmamış; dolayısıyla biz de onun fikir, aksiyon-mücadele hayatında öne çıkan hadisleri burada arz etmeye çalıştık.

⁶⁹⁰ Necip Fazıl, *İman ve İslâm Atlası*, s. 219.

⁶⁹¹ Necip Fazıl, *Çerçeve 3*, s. 104.

⁶⁹² Necip Fazıl, *Tarih Boyunca Büyük Mazlumlar*, s. 298.

SONUÇ

Büyük Doğu külliyyatı çerçevesinde şair, mütefekkir ve edebiyat-sanat yönleriyle alabildiğine öne çıkan ve dolayısıyla fikir-edebiyat dünyamızı şekillendiren Necip Fazıl'ın teknik-metodolojik yönleriyle gerek hadisleri anlayıp eserlerinde kullanması gerekse de bu bağlamda temel hadis müsennefâtına yönelik yaklaşımını ele aldığımız bu çalışmamızda sonuç olarak şu hususların altını çizebiliriz:

Genelde İslâm özelde de hadis-sünneti kullanımında İmâm-ı Rabbânî, İbn Arabî ve Seyyid Abdülhakîm Arvâsî'nin çizgisinde tebellür ettiğini düşündüğümüz Necip Fazıl'ın düşünce dünyasında zühd-tasavvufun yeri büyüktür; hatta gayeye ulaştıran asıl yoldur. Kur'an, Hz. Peygamber, hadis-sünnet ve sahabeye bakışının temel çizgilerini de bu bakış oluşturur. Ancak onun tasavvuf anlayışının neliği-niteliğini iyi etüt etmek gerekir. Necip Fazıl, gelenek taklidinden ibaret olan bir tasavvuf anlayışında değildir. Ona göre "Allah Resûlü'nün zâhiri şeriat, bâtını tasavvuf'tur. Bu tanımlamadan Necip Fazıl'ın tasavvufu, sadece belli başlı tarikat ve anlayışlara değil, "iç oluş-dış oluş" münasebeti gibi İslâm'ın derinliği olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ona göre aslında insanın genişliği cemiyet ilişkileri olurken, derinliği ise ruh ve kalp dünyası, iman ve aşk boyutudur.

Necip Fazıl'ın Kur'an anlayışı ve âyetleri kullanması da bu bağlamda önem arzeder. Hadisler kadar yekûn tutmasa da o eserlerinde hayli âyet de kullanmıştır. Genel olarak söylenecek olursa, Necip Fazıl'ın toplam 38 eserinde yaklaşık 270 kadar âyet kullanmış olup işaretten kullandığı âyetler buna dahil değildir. Necip Fazıl'ın tercüme veya sadeleştirip Büyük Doğu yayınlarında bastırdığı beş eserde geçen âyetlerin sayısı ise 200 kadar olup bunlarla beraber âyet sayıları 470'e çıkmaktadır. Ahlâk ve aksiyona dair âyetleri seçtiği ve hadislerle senkronize olarak kullandığı görülmektedir. Onun mihver âyeti ile mihver hadisinin de birbirleriyle tenasübü dikkat çekmektedir. Nitekim ilgili yerde bu hususa değinilmiştir.

Necip Fazıl'ın hadis-sünnete dair anlayışının tespiti için öncelikle onun Kur'an'a, sîret-sünnetin sahibi olup sonu başa bağlayan, "Gâye-İnsan ve Ufuk-Peygamber" olarak vasfedip İslâm fikriyatının merkezine koyduğu Hz. Peygamber'e ve sünnetin taşıyıcısı olan "kurucu nesil" sahâbeye dair anlayış ve yaklaşımını iyi etüt etmek lazımdır. Bu meyanda söylenmelidir ki, onun İslâm anlayışında Resûlüllah'ın en merkezî konumda bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. "Allah Resûlü", "Allah'ın Sevgilisi" ve "Kâinatın Efendisi" hitapları başta olmak üzere "Varlığın Tâci", "Varlığın Nuru",

“Kâinatın Nuru”, “Gâye-İnsan ve Ufuk-Peygamber” gibi Resûlullah’a yönelik “vecd-sevgisini” ve hürmetini ifade eden nitelemeleri ve hitapları bile onun Hz. Peygamber’e ve dolayısıyla O’nun hadisleri-sünnetini hayat modeli olarak alıp düşüncesinin merkezine koyduğunu gösterse gerektir. Ayrıca, klasik sîretten biraz farklılık arzetsede de onun *Çöle İnen Nur* başta olmak üzere, sîrete dair kitapları göz önüne alındığında da bu düşünülebilir.

Bu minvalde şekillenen Büyük Doğu külliyyatında hadislerle merkezî bir rol verilmiştir. Zira onun eserlerinde tekrarlarıyla birlikte 2750 kadar hadis yer almıştır. Dolayısıyla İslâmî bir dünya görüşüne mensup olan Necip Fazıl’ın, hadisleri kendi fikriyatı içinde nereye yerleştirdiği ve onlardan nasıl istifade ettiğinin boyutları ortaya çıkmaktadır. Zira *İman ve İslâm Atlası* eserinde yer alan “Hadislerle Dünya Nizamı” başlığından da anlaşıldığı üzere onun eserlerindeki, çoğu hadislerden mülhem bazı başlıkları bile hadise dair ilgi ve bilgisinin yanı sıra, onlardan hareketle nasıl bir dinî, fikrî, siyasî düşünce-tefekkür ortaya koyduğunu gösterir. Bu açıdan bakılırsa Necip Fazıl’ın kullandığı hadisler hacimli bir eser teşkil edebilecek çaptadır ki, zaten bu anlamda hadisleri derleyip tercüme ettiği kitapları da mevcuttur.

Necip Fazıl’ın hadis-sünnet kaynakları olarak, başta Kütüb-i Sitte olmak üzere bütün hadis müsennefâtından yararlandığını söyleyebiliriz. Siyer-sîret kaynakları olarak ise başta İmam Kastallânî olmak üzere muteber kaynaklardan seçme yapmıştır. Sahihlik-zayıflık açısından ise, tahrir ettiğimiz 40 hadiste (benzer muhtevalarıyla birlikte 61) görüldüğü üzere rivayetlerin çoğunluğu sahih ve hasen olup az sayıda zayıf hadis vardır. Benzer muhtevadaki rivayetleri bir maddede topladığımızdan dolayı hadisler birbirlerini desteklemiş olup mevzû (uydurma) rivayete rastlamadığımızı ifade etmemiz gerekir. Bu doğrultuda çalışmamızın ilgili bölümlerinde hadislerin geneli hakkında da bazı yorumlarda bulunduğumuzu ve umulandan daha az sayıda mevzû hadise rastladığımızı belirtmemiz gerekir.

Onun eserlerindeki bazı hadisler, İslâm’ın temeli/dayanağı/ekseni anlamındaki “medâru’l-İslâm” tabiriyle nitelendirilebilir. Bu şekilde nitelenen hadisler, “az sözle çok mânâ” demek olan “cevâmiu’l-kelim” özelliği de taşımaktadır. Gerek düşünürler gerek âlimler muhteva açısından İslâm’ın temellerini hülâsa ettiğini düşündükleri belli başlı hadislerle işaret etmişlerdir. İslâmî birikimin birkaç hadisle özetlenmesi demek olan bu faaliyeti Necip Fazıl doğrudan doğruya yapmamış olsa bile bu mânaya gelecek işaret ve tespitlerine rastlamaktayız. Ayrıca onun en çok kullandığı hadisler hakkında, “medâru’l-

İslâm” özelliği taşıdıkları söylenebilir. Necip Fazıl’ın kullanımında birinci sırada yer alan, “*Bir günü bir gününe eş geçen aldanmıştır*” hadisi, *İman ve İslâm Atlası* ve *Çöle İnen Nur* gibi eserlerinde temel hadis olarak takdim edilmektedir. Necip Fazıl’ın bu hadise yüklediği mânadan biz bunu anlamaktayız. Ayrıca Necip Fazıl, ahlâk, usul ve estetik davasını başa alan bir düşünür olarak, “*Hikmet müminin yitiğidir, nerede bulursa alır.*” hadisine de sık sık gönderme yapmış, “*Allah’a itaat etmeyene itaat edilmez.*” hadisi de Büyük Doğu’ların kapanmasına vesile olması ve Üstad’ın mücadele çizgisini sembolize etmesi bakımından önemi haiz olmuştur.

Öte yandan “medâru’l-İslâm” hadisleri bağlamında Üstad ayrıca dinin zevk ve estetik temele oturması hususuna, dil, davranış, fikir, edâ vs. her bakımdan dikkat gösterir. *İman ve İslâm Atlası* eserinde Estetik başlığında “*Allah güzeldir, güzeli sever!*” hadisi, “İslâmda estetik ölçülerin tohumu” olarak yorumlanır. Benzer muhtevadaki hadislerle mevzu bir bütünlük içinde işlenir.

Eserlerinde hadis ıstılahları, hadis musannefâtı ve hadis tarihine dair bazı konuları yer yer zikretse de esasen o, hadis-sünnetin teknik yönlerine pek girmemiş; hadis-sünnetin metodolojik yönünden ziyade epistemolojisi-bilgi yönü üzerinde durmuş; çağının meselelerine edebî-estetik, tefekkür ve şiir zevkini-kabiliyetini de katıp harmanlayarak dikkat çekici yorum ve analizler ortaya koymuştur. Bu yönüyle de hadislerin edebî-estetik ve tefekkür boyutuyla anlama-kullanmada ve “edebiyat-hadis ilişkisi” adına öne çıkan-çıkması gereken bir isim olmuştur.

Üstad Necip Fazıl, geleneğe bağlı ancak geleneği kuru kuruya tekrar etmiyor, “Asrın idrakine söyletmeliyiz İslâmı...” uslûbunu da kabul etmiyor, “İslâm’ın idrakine söyletmeliyiz asrımızı...” anlayışıyla yeni bir dil ve yorum getiriyor. Belki de çağımızda en çok ihtiyacımız olan dil ve diyalektik budur. Bu bağlamda şu hususa da işaret etmekte fayda mülhaza ediyoruz. “Necip Fazıl iyi bir ediptir.” tesbiti, her ne kadar doğru olsa bile, onun edebiyatçılığın daha baskın olan tefekkür boyutunu ihmal ettiğinden, indirgemeciliğe yol açan eksik bir değerlendirmedir. Zaten o, “şiir duygusallaşmış fikirdir. Ben bu ekolün adamıyım.” diyerek çizgisini net olarak göstermiştir. Necip Fazıl geleneğe bağlı ancak Batıyı da takip ve kritik ederek günümüze hitap eden, yeni bir dil ve diyalektik geliştiren bir düşünce adamıdır.

Burada son olarak şuna da işaret edelim ki, çalışmamızın ilgili bölümünde kısmen vurguladığımız üzere, Necip Fazıl’ın eserleri genel anlamda temel İslâmî ilimler, özelde de hadisler açısından etraflıca ele alınmayı hak edecek muhteva ve hacimdedir.

Dolayısıyla ilahiyat akademiasının bu eserlere yönelik çalışmaları, “edebî-edebiyat hadis kullanımı-yorumculuğu” açısından olduğu kadar genel İslâm bilimlerine edebî-estetik-tefekkür bakışa açısından da önemi haiz olacaktır. Bu çalışmamız bu meyanda mütevazı bir katkı mahiyetindedir.

Kaynakça

- Abd b. Humeyd, el-Müntehab min müsned, thk. Ebû Abdillâh Mustafa b. el-Adevî, Dârû Belensiyye baskısı, Riyad, 2. Baskı, 1423/2002.
- Abdürrezzâk es-San‘ânî, Musannef, thk. Tahkîku Merkezi’l-Buhûs, Dârû’t-Te’sîl, 1.baskı, 1436/2010.
- Aclûnî, İsmail b. Muhammed, Keşfü’l-hafâ, thk. Yusuf b. Mahmud el-Hac Ahmed, Mektebetü’l-İlmi’l-Hadîs, Dimaşk.
- Âcurrî, eş-Şerî‘a, thk. Abdullah b. Ömer b. Süleymân ed-Demîcî, Dârû’l-Vatan, Riyad, 2. baskı 1420/1999.
- Ahmed b. Hanbel, ez-Zühhd, thk. Yahya b. Muhammed sos, Dârû İbn Receb, 2.baskı, M. 2003.
- Fezâ’ilü’s-sahâbe, thk. Vasiyyüllah Muhammed Abbâs, Müessesetü’r-Risâle, Beyrut, 1403/1983.
- Müsned, thk. Şuayb el-Arnâvut, Müessesetü’r-Risâle, 1421/2001.
- Ak, S., Necip Fazıl Bibliyografyası, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2013.
- Necip Fazıl ve Büyük Doğu, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul, 2016.
- 6.1.2022 tarihinde yapılan telefon görüşmesi.
- Akıncı Güç Dergisi, Sayı 3, 15.07.1979.
- Sayı 2. 02.08.1979.
- Albayrak, K., Necip Fazıl’ın Başyücelik Modelinde Hürriyet Anlayışı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, 2018.
- Üstad’la Hatıralarım I, Baran Dergisi, Sayı 659, İstanbul, 2019.
- Üstad’la Hatıralarım II, Baran Dergisi, Sayı 696, İstanbul, 2020.
- Ali el-Kârî, el-Masnû‘fi ma‘rifeti’l-hadîsi’l-mevzû‘, thk. Abdülfettâh Ebû Gudde, Müessesetü’r-Risâle, Beyrut, 2. baskı, h. 1398.

- Uydurma Olduğunda İttifak Edilen Hadisler (el-Masnû fî Ma'rifetü'l-Hadisi'l-Mevzû), thk, Abdülfettah Ebû Gudde, trc. Halil İbrahim Kutlay, İnkılab Yayınları, İstanbul, 2019.
- el-Esrârü'l-Merfû'a fî'l-ahbâri'l-mevzû'a, thk. Muhammed es-Sabbâğ, Dâru'l-Emâne/Müessesetü'r-Risâle, Beyrut.
- Andı, M. F., Şiirin Ufku Hz. Peygamber'i Şiirle Sevmek, Ketebe Yayınları, İstanbul, 2019.
- Arvas, T. Z., 14.1.2021 tarihinde yapılan telefon görüşmesi.
- T. Z., 15.11.2021 tarihinde yapılan telefon görüşmesi.
- Arvasî, A., Tasavvuf Bahçeleri, sadeleştiren Necip Fazıl Kısakürek, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2018.
- Ay A., Bir Düşünür ve Sanatçı Olarak Necip Fazıl'ın Kişiliği, ed. Kadir Özköse, Kaldırımlar'dan Sakarya'ya Necip Fazıl Sempozyumu, Bozok Üniversitesi, Yozgat, 2017, Cilt II.
- Aydınlı, A., Hadis İstılahları Sözlüğü, İFAV Yayınları, İstanbul, 2019.
- Bahşel, Târîhu Vâsıt, thk. Korkîs Avvâd, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, h. 1406.
- Bakan, Ö. F., Necip Fazıl'ın Şiirlerinde 'Ben' Kavramı, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, İstanbul, 2010.
- Balaban, Y.T., "Üstad ve Kumandan Ulvî Varlık Muhasebesini Yapmış İki Yüce Ruh", Aylık Dergisi, Yıl 17, sayı 200, Mayıs 2021,
- Bedir, M., Fıkıh Mezhep Sünnet Hanefî Fıkıh Teorisine Peygamber'in Otoritesi, Dem Yayınları, İstanbul, 2017.
- Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin, Delâ'ilü'n-nübüvve, thk. Abdü'l-Mu'tî Kal'acî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Dârü'r-Reyyân li't-Türâs, 1408/1988.
- es-Sünenü'l-kübrâ, thk. Dr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Merkezü Hecır li'l-Buhûs ve'd-Dirâsâtî'l-Arabiyye ve'l-İslâmiyye, 1432/2011.
- ez-Zühdü'l-kebîr, thk. Âmir Ahmed Haydar, Müessesetü'l-Kütübü's-Sekâfiyye, Beyrut, 3. baskı, 1996.
- Şu'abü'l-îmân, thk. Abdülhamîd Hâmid, Riyad, Mektebetü'r-rüşd, 1423/2003.

- Bezzâr, Müsned, thk. Mahfûzurrahmân Zeynüllâh, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, Medine, 2009.
- Buhârî, el-Edebü'l-müfred, thk. Ali Abdülbâsıt ve Ali Abdülmaksud, Mektebetü'l-Hâncî, 1. baskı, 2003.
- et-Târîhu'l-kebîr, thk. Muhammed b. Salih ed-Debbâsî, el-Mütemeyyiz, Riyad, 1.baskı, 1440/2109.
- el-Câmiu's-sahîh, thk. Muhammed Züheyr b. Nâsır en-Nâsır, Dâru Tavki'n-Necât, h. 1422.
- Büyük Doğu Dergisi, 10 Şubat 1971, sayı 6.
- 11 Kasım 1964, sayı 7.
- Aralık 1969. Sayı 7.
- Çakan, İ. L., Hadis Usûlü ve Edebiyatı Yüksek Lisans Dersi, Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul, 2020.
- Dinimizin Temel Hadisleri, İFAV Yayınları, İstanbul, 2020.
- Hadis Okumaları, İFAV Yayınları, İstanbul, 2020.
- Çakmak, A., Salih Mirzabeyoğlu ve İBDA Hareketi, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya, 2021.
- Çetin, N., Kâşgarî Dergâhı, Eyüp Sultan Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2019.
- Dârekutnî, ed-Du'afâ' ve'l-metrûkîn, thk. Abdürrahîm Muhammed el-Kaşkarî, Mecletü'l-Câmiati'l-İslâmiyye, Medine, h. 1404.
- Sünen, thk. Şuayb el-Arnâvut, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, Lübnan, 1424/2004.
- Dârimî, Abdullah b. Abdurrahman, Sünen, thk. Nebîl b. Hâşim el-Gamrî, Dâru'l-Beşâ'iru'l-İslâmiyye, 1.baskı, 1434/2013.
- Davudoğlu, A., Dinî Tâmir Davasında Din Tahripçileri, Necip Fazıl'ın takrizi, Bedir Yayınları, İstanbul, 2020.
- Demir, M., Özafşar, M. E., Zayıf, DİA, İstanbul, 2013, XLIV.
- Deylemî, Şîrûye b. Şehredâr, el-Firdevs, thk. Saîd b. Besyûnî Zağlûl, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1406/1986.

Dönmez, İ. K., Maslahat, DİA, Ankara, 2003, XXVIII.

Dûlâbî, Ebû Bişr, el-Künâ ve'l-esmâ, thk. Ebû Kuteybe Nazar Muhammed el-Faryâbî, Dâru İbn Hazm, Beyrut, Lübnan, 1421/2000.

Ebû Bekir ed-Dîneverî Ahmed b. Mervân, el-Mücâlese ve cevâhıru'l-ilm, thk. Ebû Ubeyd Meşhur b. Hasan âli Selman, Dâru İbn Hızım baskısı, 1419/1998.

Ebû Bekr el-Hallâl, es-Sünne, thk. Atıyye ez-Zehrânî, Dâru'r-Râye, Riyad, 1410/1989.

Ebû Dâvûd es-Sicistânî, es-Sünen, thk. Şuayb el-Arnâvut, Darü'r-Risaleti'l-Alemiyye, 1430/2009.

— Su'âlât, thk. Ebû Amr Muhammed b. Ali el-Ezherî, nşr. El-Fârûku'l-Hadîsiyye, I. baskı, 1431/2010.

Ebû Dâvud et-Tayâlisî, Müsned, thk. Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî, Dâru Hicr, Mısır, 1419/1999

Ebû Hanîfe, Nu'mân b. Sâbit, Müsned, Haskefî rivâyeti, Mektebetü'l-Büşrâ, Karaçi/Pakistan, 1431/2010.

Ebû Muhammed el-Hârisî, Müsnedü'l-İmâmî'l-Âzam Ebî Hanife en-Nu'man, thk, Latîfürrahman el-Behrâicî, el-Mektebetü'l-İmdâdiyye, Mekkâ, 1. baskı, 1431/2010.

Ebû Nuaym el-İsfahânî, Hilyetü'l-evliyâ, es-Saade, Mısır, 1394/1974.

— Târîhu İsfahân, thk. Seyyid Kisrevî Hasan, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1410/1990.

Ebû Saîd eş-Şâşî, Müsned, thk. Mahfûzurrahmân Zeynüllâh, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, Medine, h. 1410.

Ebû Tâlib el-Mekkî, Kûtü'l-kulûb, thk. Âsım İbrahim el-Keyyâlî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Lübnan, 2. baskı, 1426/2005.

Ebû Ya'lâ el-Mevsılî, Müsned, thk. Hüseyin Selîm Esed, Dâru'l-Me'mûn, Dimaşk, 1404/1984.

Ebû Yûsuf, Ya'kûb b. İbrahim, el-Âsâr, thk. Ebû'l-Vefâ el-Afgani, nşr. Lecnetü İhyâü'l-Meârif en-Nu'maniyye, Haydarabad, Hicri: 1355.

Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, el-Mevzûât, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, el-Mektebetü's-Selefiyye, Medine, 1386/1966.

- Saydü'l-hâtır, thk. Hasan es-Semâhî Süveydân, Dâru'l-Kalem, Dımaşk, 1425/2004.
- ed-Du'afâ' ve'l-Metrûkûn, thk. Abdullah el-Kâdî, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1. Baskı, h. 1406.
- Ebü's-Şeyh el-İsfahânî, Kitâbü'l-Emsâl fi'l-hadîsi'n-nebevî, thk. Abdülalî Abdülhamîd Hâmid, Dâru's-Selefiyye, Bombay, 2. bs. 1408/1987.
- Efendioğlu, M., Sahâbe, DİA, İstanbul, 2008, XXXV.
- Er-Rabî b. Habîb el-Ezdî el-Basrî, Müsned, thk. Muhammed İdris ve Âşûr b. Yusuf, Dâru'l-Hikmet, Beyrut, 1. baskı, h. 1415.
- Erdoğan, R. T., Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Necip Fazıl ile Olan Anısını Anlattı, *Hürriyet*, 03.11.2014, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/cumhurbaskani-recep-tayyip-erdogan-necip-fazil-ile-olan-anisini-anlatti-27506507> (Erişim Tarihi: 20.05.2020)
- Eygi M. Ş., Cuma Dergisi, Sayı 47, 1991.
- Fahrüddîn er-Râzî, Mefâtihu'l-gayb, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 3. baskı, h. 1420.
- Fayda, M., Hülefâ-yi Râşidîn Dönemi Medeniyet Tarihi, trc. Eyüp Baş-İslâm Tarihi, Grafiker Yayınları, Ankara, 2016.
- Fettenî, Tezkiretü'l-mevzû'ât, İdaretü't-Tibaa el-Müniriyye, 1. bs. 1343.
- Geylânî, Abdülkâdir, el-Gunye li-tâlibî tarîki'l-hak, thk. Ebû Abdurrahmân Salâh b. Muhammed b. Uveyza, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, Lübnan, 1417/1997.
- Gumârî, İbnü's-Siddîk Ebü'l-Feyz, el-Müdâvî li-'ileli'l-Münâvî, Dâru'l-kütübî, Kahire, 1996.
- Harâtî, Mekârimü'l-ahlâk, thk. Eymen Abdülcâbir el-Buhayrî, Dâru'l-Âfâki'l-Arabiyye, Kahire, 1419/1999.
- Harb, M., Ben ve O: Hatıratımda Necip Fazıl, Kaldırımlar'dan Sakarya'ya Necip Fazıl Sempozyumu Bildiri Kitabı, Bozok Üniversitesi Rektörlüğü, Yozgat, 2017, Cilt I.
- Hâris b. Ebî Üsâme, Buğyetü'l-bâhis 'an zevâidi müsnedi'l-hâris, thk. Dr. Hüseyin Ahmed Sâlih el-Bâkirî, Merkez Hidmetü's-Sünne ve's-Siretü'n-Nebeviyye, Medine, 1413/1992.

- Hatîb el-Bağdâdî, İktizâü'l-ilmî'l-amel, thk. Nâsırüddin el-Elbânî, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 4. baskı, h. 1397.
- Târîhu Bağdâd, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrut, 1422/2002.
- Hennâd b. es-Serî, ez-Zühd, Dârü'l-Hulefâ li'l-Kitâbi'l-İslâmî, Kuveyt, 1406.
- Heysemî, Nûreddîn, Mecma'u'z-zevâ'id, thk. Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî, Dârü'l-Minhâc, 1. baskı, 1436/2015.
- Hıdır, Ö., Hadis Deryasından İnciler, Hayat Yayınları, İstanbul, 2011.
- Yahudi Kültürü ve Hadisler, İnsan Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2020.
- Hadis Usûlü ve Edebiyatı Yüksek Lisans Dersi, Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul, 2019.
- Klasik Metin Okumaları Yüksek Lisans Dersi, Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul, 2019.
- İbn Abdilber, Câmi'u beyânî'l-ilm, thk. Ebü'l-Eşbâl ez-Züheyri, Dârü İbni'l-Cevzî, Suûdi Arabistan, 1414/1994.
- İbn Adî, el-Kâmil, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd ve Ali Muhammed Muavvaz, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Lübnan, 1418/1997.
- İbn Âdil en-Nu'mânî, el-Lübâb fî 'ulûmi'l-kitâb, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd ve Ali Muhammed Muavvaz, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Lübnan, 1419/1998.
- İbn Asâkir, Ebü'l-Kâsım, Târîhu Dimaşk, thk. Amr b. Ğarâme el-Amrevî, Dârü'l-Fikr, 1415/1995.
- İbn Batta, el-İbânetü'l-kübrâ, thk. Rıza Mu'tî v.dğr., Dârü'r-Râye, Riyad, 2. Baskı, h. 1415.
- İbn Ebî Âsım, el-Âhâd ve'l-mesânî, thk. Bâsim b. Faysal Ahmed el-Cevâbira, Dârü'r-Râye, Riyad, 1411/1991.
- es-Sünne, thk. Bâsim b. Faysal el-Cevâbire, Dârü's-Sumey'î, Riyâd, 1. baskı, 1419/1998.
- ez-Zühd, thk. Abdülali Abdülhamîd Hâmid, Dârü'r-Reyyân li't-Türâs, Kahire, 2. baskı, h. 1408.

- İbn Ebî Şeybe, Musannef, thk. Muhammed Avvâme, Dâru'l-Kıble ve Müessesetü Ulûmi'l-Kur'ân, Riyâd, 1.baskı, 1427/2006.
- İbn Ebû'd-Dünyâ, el-Menâmât, thk. Abdülkadir Ahmed Atâ, Müessesetü'l-Kütübi's-Sakâfiyye, Beyrut, 1413/1993.
- et-Tevekkül alallah, thk. Mustafa Abdülkadir Ata, Müessesetü'r-Risâle, 1. Baskı, 1413/1993.
- Mekârimü'l-ahlâk, thk. Mecdî es-Seyyid İbrâhim, Mektebü'l-Kur'ân, Kahire.
- Muhâsebetü'n-nefs, thk. el-Musta'sım Billâh ile Ebû Hüreyre Mustafa b. Ali b. İvaz, 1406/1986.
- İbn Ebû Hayseme, et-Târihu'l-kebîr, thk. Salâh b. Fethî Helal, el-Fârûku'l-Hadîse li't-Tibâ'a ve'n-Neşr, Kahire, 1424/2004.
- İbn Hacer el-Askalânî, el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe, thk. Abdullah b. Abûlmuhsin et-Türkî, Dâru Hecer, Mısır, 1.baskı, 1429/2008.
- Lisânü'l-mîzân, thk. Abdülfettah Ebû Budde, Dâru'l-Beşâiru'l-İslâmiyye, I. baskı, 2002.
- Takrîbü't-tehzîb, thk. Muhammed Avvâme, Dâru'l-Yüsr ve Dâru'l-Minhâc, 1433/2012.
- İbn Hacer el-Heytemî, el-Fetâva'l-fıkhiyye el-Kübrâ, thk. Abdülhamid Ahmed el-Hanefî, el-Mektebetü'l-İslâmiyye.
- *el-Fetâva'l-Hadîsiyye*, nşr. Dâru'l-Fikir.
- İbn Hibbân, es-Sikât, thk. Seyyid Şerafettin Ahmed, Darü'l-Fikir, I. baskı, 1395/1975.
- Kitâbü'l-mecrûhîn, thk. Hamdî Abdülmecid es-Silefî, Dâru's-Sumey'î, Riyâd, 1.baskı, 1420/2000.
- Sahîh, thk. Şuayb el-Arnâvut, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 2. baskı, 1414/1993.
- İbn Hüsrev, Müsnedü'l-İmâmî'l-Âzam Ebî Hanîfe en-Nu'man, thk. Latîfurrahman el-Behrâicî, Mekke, 1. Baskı, 1431/2010.
- İbn İshâk, Kitâbü's-siyer ve'l-meğâzî, thk. Süheyl ez-Zekkâr, Dâru'l-Fikir, Beyrut, 1. baskı, 1398/1978.

- İbn Kâni', Mu'cemü's-sahâbe, thk. Salâh b. Sâlim el-Musarrâtî, Mektebetü'l-Ğurabâ, Medine, h. 1418.
- İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-nihâye, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Dâru Hicr, 1418/1997.
- Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-azîm, thk. Sâmi b. Muhammed b. Selâme, Dâru Taybe, 2. baskı, 1420/1999.
- İbn Kutluboğa, Tâcü't-terâcim, thk. Muhammed Hayr Ramazan Yusuf, Dârü'l-keîâm, I. basım, 1413 / 1992.
- İbn Mâce, es-Sünen, thk, Şuayb el-Arnâvut, Dâru'r-Risâleti'l-Âlemyye, 1. baskı, 1430/2009.
- İbn Mübârek, ez-Zühed ve'r-rekâik, thk. Habîbü'r-Rahmân el-Âzamî, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2. Baskı, 1425/2004.
- İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-kebîr, thk. Dr. Ali Muhammed Ömer, Mektebetü'l-Hâncî, Kahire, 1421/2001.
- İbn Şâhîn, et-Tergîb fî fezâ'ilî'l-a'mâl, thk. Tâhâ Ahmed Muslih el-Ve'îl, İşrâf: Ekrem Ziyâ el-Ömerî, Dâru İbni'l-Cevzî, 1.baskı, 1415/1995
- İbn Zencûyeh, el-Emvâl, thk. Şakir Feyyaz, Merkezü'l-Melik Faysal, 1. Baskı, 1406/1986.
- İbnü'l-A'râbî Ebû Saîd Ahmed b. Muhammed es-Sofî, el-Mu'cem, thk. Abdülmuhsin b. İbrâhim b. Ahmed el Hüseyinî, Dâru İbni'l-Cevzî baskısı, Suudi Arabistan, 1. Baskı, 1418/1997.
- İbnü'l-Hâc, el-Medhal, Dâru't-türâs.
- İbnü'l-Kayserânî, *Tezkiratü'l-huffâz*, thk. Hamdi Abdülmecid es-Selefî, Daru's-Samii, Riyad, 1415/1994.
- İbnü'l-Mukrî el-Mu'cem, thk. Âdil b. Sa'd, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1. Baskı, 1419/1998.
- İclî, Marîfetü's-sikât, thk. Abdülalim Abdülazim el-Bestevî, Mektebetü'd-Dâr, Medine, 1405/1985.

İmam Gazâlî, Hakikat Arayışı el-Münkız mine'd-dalâl, trc. Abdurrezzak Tek, Emin Yayınları, Bursa, 2019.

— İhyau Ulumiddin, trc. Ahmed Serdaroğlu, Bedir Yayınları, İstanbul, 1975.

İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Rabbânî trc. Abdülkadir Akçiçek, Çile Yayınları, İstanbul, 1979,

İmâm-ı Rabbânî, Mektûbat, trc. Necip Fazıl Kısakürek, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2009.

İsmâil Hakkı Bursevî, Rûhu'l-beyân, Dâru'l-Fikr, Beyrut.

Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed, el-Müstedrek ala's-sahîhayn, thk. Merkezü'l-Buhûs, Dâru't-Te'sîl, Beyrut, 1435/2014.

Kadî el-Mâristân, *el-Meşyehatü'l-Kübrâ*, thk. Şerîf Hâtim b. Ârif el-Avnî, nşr. Dâru Âlemi'l-Fevâ'id, 1. baskı, 1422.

Kadı Muhyiddîn Muhammed b. Ahmed el-Kuraşî, Tertîbü'l-emâlî el-Hamîsiyye li's-Şecerî, thk. Muhammed Hasen Muhammed Hasen İsmâil, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Lübnan, 1. baskı, 1422/2001.

Kara, M., Varoluş Bağlamında Edebiyat ve Felsefe Şiir ve Endişe, BEÜ SBE Dergisi, 2019.

Karakoç, S., Edebiyat Yazıları II, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2016.

— Gün Saati Günlük Yazılar IV, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2011.

— Sur, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2010.

— Sütun, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2019.

Karataş, T., Sezai Karakoç (Hayat-Sanat-Tenkit), Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 1994.

Kâsım b. Sellâm, Garîbü'l-hadîs, thk. Muhammed Abdülmüid Han, Matbaatü Dâiretü'l-Meârif el-Osmâniyye, Haydarabad ed-Deken, 1384/1964.

Kastallânî, Ahmed b. Muhammed, el-Mevâhibü'l-ledünniyye, thk. Salih Ahmed eş-Şâmî, el-Mektebü'l-İslâmî, 2. Baskı, 1425/2004.

— Gönül Nimetleri, trc. Necip Fazıl Kısakürek, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2017.

Kavas, İ., Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirleri ve Şiirlerindeki Değişmeler, Kesit Yayınları, İstanbul, 2020.

Kazıcı, Ziya, İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi, İFAV Yayınları, İstanbul, 2018

Kısakürek, N. F., Aynadaki Yalan, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014.

— Ata Senfoni, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1984.

— Bâbîâli, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2017.

— Başbuğ Velilerden 33, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1974.

— Başmakalelerim 3, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2008.

— Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavufu, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014.

— Büyük Doğu Cemiyeti, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2009.

— Çerçeve 2, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2016.

— Çerçeve 3, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2016.

— Çerçeve 4, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2016.

— Çerçeve 5, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2010.

— Çerçeve 6, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2010.

— Çile, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2015.

— Çöle İnən Nur, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2020.

— Dininizi Öğreniniz, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2009.

— Doğru Yolun Sapık Kolları, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2005.

— Dünya Bir İnkılâp Bekliyor, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014.

— Esselâm, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2019.

— Hac'dan Çizgiler, Renkler ve Sesler, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2009.

— Hadiselerin Muhasebesi 1, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2016.

— Hazret-i Ali, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2009.

— Hesaplaşma, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014.

- Hitâbeler, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2018.
- İbrahim Ethem, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2018.
- İdelocya Örgüsü, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2017.
- İhtilâl, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1988.
- İmân ve Aksiyon, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2008.
- İman ve İslâm Atlası, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1981.
- Kafa Kâğıdı, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2009.
- Konuşmalar, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2017.
- Müjdelerin Müjdesi, Ortadoğu Gazetesi, 1977.
- Mümin-Kâfir, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2019.
- Nur Harmanı, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2010.
- O ve Ben, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1974.
- Öfke ve Hiciv, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2008.
- Peygamber Halkası, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2012.
- Rapor 2, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1976.
- Rapor 3, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1977.
- Rapor 3/4, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2009.
- Rapor 4, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1979.
- Rapor 5, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1979.
- Rapor 5/6, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2015.
- Rapor 6, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1979.
- Rapor 7, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1980.
- Rapor 7/8, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2009.
- Rapor 9, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1979.
- Sahte Kahramanlar, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2015.

- Savaş Yazıları I, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2006.
- Tarih Boyunca Büyük Mazlumlar, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1977.
- Tiyatro ve Tesiri, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2016.
- Türkiye'nin Manzarası, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2007.
- Ufuk Çizgisi, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2015.
- Veliler Ordusundan 333, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2017.
- Koç, T., İslâm Estetiği, İSAM Yayınları, İstanbul, 2019.
- Kudâî, Müsnedü's-şihâb, thk. Hamdî b. Abûlmeccîd es-Sılefî, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 2. baskı, 1407/1986.
- Kutluer, İ., Nûr, DİA, İstanbul, 2007, XXXIII.
- Ma'mer b. Râşid, el-Câmi', thk. Merkezü'l-Buhûs, Dâru't-Te'sîl, Kâhire, 1. baskı, 1436/2015.
- Mâlik b. Enes, Muvatta', Ebû Mus'ab ez-Zührî rivayeti, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf ve Mahmud Muhammed Halil, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1412/1991.
- Mâverdî, el-Emsâl ve'l-hikem, thk. Fuad Abdülmün'im Ahmed, Dâru'l-Vatan, Riyad – Suudi Arabistan, 1420/1999.
- Mirzabeyoğlu, S., Başyücelik Devleti, İBDA Yayınları, İstanbul, 1995.
- Hikemiyat, İBDA Yayınları, İstanbul, 1988.
- İslâma Muhatap Anlayış, İBDA Yayınları, İstanbul, 2015.
- Kültür Davamız, İBDA Yayınları, İstanbul, 1993.
- Sahâbîlerin Rolü ve Mânâsı, İBDA Yayınları, İstanbul, 2014.
- Şiir ve Sanat Hikemiyatı, İBDA Yayınları, İstanbul, 1998.
- Mervezî, Ebû Abdillâh, Ta'zîmü kadri's-salât, thk. Abdurrahman Abdülcebbâr el-Feryûvâî, Mektebetü'd-Dâr, Medine, h. 1406.
- Miyasoğlu, M., Necip Fazıl Kısakürek, Akçağ Yayınları, Ankara, 2009.
- Mustafa Tayyibî, “Arap Diline Âşinalığın Zayıflığı ve Bu Durumun Sahîh-i Buhârî Hakkında Tereddütlerin Oluşmasına Etkisi”, ed. Serdar Demirel-Hamza Bekrî-

- Ahmed-Sanuber, *Sahih-i Buhârî Geleneksel ve Çağdaş Yaklaşımlar*, İbn Haldun Üniversitesi, İstanbul, 2020, Cilt 2.
- Münâvî, Muhammed Abdürraûf, Feyzü'l-kadîr, *el-Mektebetü't-Ticâriyye el-Kübrâ*, Mısır, h. 1356.
- Müslim b. Haccâc, *el-Künâ ve'l-esmâ*, thk. Abdürrahîm Muhammed Ahmed el-Kaşkarî, İmâdetü'l-Bahsi'l-İlmî bi'l-Câmiati'l-İslâmiyye, Medine, 1404/1984.
- *el-Câmiu's-sahih*, thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî, Dârû İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Beyrut, 1. Baskı, 1412/1991.
- Nesâî, *ed-Du'afâ' ve'l-metrûkûn*, thk. Mahmûd İbrâhim Zâ'id, Dârû'l-Vaî, Halep, h. 1396.
- *es-Sünenü'l-kübrâ*, thk. Merkû'l-Buhûs, Dârû't-Te'sîl, Kâhire, 1. baskı, 1433/2012.
- *Sünen*, thk. Merkezü'l-Buhûs, Dârû't-Te'sîl, 1. baskı, 1433/2012.
- Nevevî, Ebû Zekerîyya Yahyâ b. Şeref, *Hulâsatü'l-ahkâm*, thk. Hüseyin İsmâil el-Cemel, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, Lübnan, 1418/1997.
- Nizâmüddîn en-Nisâbü'rî, Garâibü'l-Kur'ân, thk. Zekerîyyâ Umeyrât, Dârû'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, h. 1416.
- Oğuzbaşaran, B., Necip Fazıl'ın Şiiri, *Kültür ve Sanat Yayınları*, Kayseri, 1983.
- Osman b. Saîd Dârimi, *er-Red ale'l-Lehmiyye*, thk. Bedr b. Abdillâh b. El-Bedr, Dârû İbni'l-Esîr, 2. Baskı, 1416/1995.
- Özkan, H., *Süyûtî, DİA*, İstanbul, 2010, XXXVIII.
- Özkan, M. E., “Komşumuz Necip Fazıl”, editörler Mehmet Nuri Şahin-Mehmet Çetin, Necip Fazıl Kısakürek, *Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları*, 2014, Ankara.
- Özşenel, M., *Arz Yöntemi Özelinde Hanefî Hadis Anlayışının Teşekkülü*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2018.
- Öztürk, M., Necip Fazıl Kısakürek'in Esselâm Adlı Kitabında Kur'ân'î Telmihler ve İktibaslar, İsem, 2012.
- Necip Fazıl'ın Esselâm'daki Bazı Şiirlerinin İslâmî Kaynaklardaki Rivayetlerle Mukayesesi, *Harran Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016.

- Rûyânî, Ebû Bekr Muhammed b. Hârûn, Müsned, thk. Eymen Ali Ebû Yemânî, Müessesetü Kurtuba, Kahire, h. 1416.
- Sâgânî, Radyüddin, Mevzûât, thk. Necm Abdurrahman Halef, Dâru'l-Me'mûn, Dımaşk, 2. baskı, h. 1405.
- Saîd b. Mansûr, Sünen, thk. Habîbürrahmân el-A'zamî, Dâru's-Silefiyye, Hindistân, 1. baskı, 1403/1982.
- Sak, O., Şeyh-ül Vâizin Alasonyalı H. Cemal Ögüt, Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2001.
- Sehâvî, Şemseddin, el-Mekâsîdül-hasene, thk. Muhammed Osman el-Haşet, Dâru'l-kütübî'l-'Arabî, Beyrut, 1. baskı, 1405/1985.
- Semerkindî, Ebû'l-Leys, Tenbîhü'l-gâfilîn, thk. Yûsuf Ali Bedyûvî, Dâru İbn Kesîr, Dımaşk, Beyrut, 3. bs. 1421/2000.
- Süyûtî, Cemü'l-cevâmî, thk. Muhtar İbrahim el-Hâic-Abdülhamid Muhammed Nidâ-Hüseyn İsa Abdüzzâhir, el-Ezherü's-Şerif, Kahire, 2. Baskı, 1426/2005.
- el-Câmi'u's-sağîr, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 6. Baskı, 1433/2012.
- el-Leâli'l-masnû'a fi'l-ehâdisi'l-mevzû'a, thk. Ebû Abdirrahmân b. Salah b. Muhammed b. Uveyda, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1417/1996.
- Taakkubâtü's-Süyûtî alâ Mevzuat İbni'l-Cevzî, th. Abdullah Şaban, Dâru Mekketi'l-Mükerrema, 1. Baskı, 1425/2004.
- Şâfîî, el-Üm, thk. Rıfat Fevzi Abdülmuttalib, Dâru'l-Vefâ, 1.baskı, m.2001
- Şahyar, A. E. A., Zayıf Hadis Rivayeti, Akdem Yayınları, İstanbul, 2011.
- Şah Velîyullah Dihlevî, Huccetullâhi'l-bâliğa, trc. Mehmet Erdoğan, İz Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- Şeyh Safiyüddin, Reşahat, sadeleştiren Necip Fazıl Kısakürek, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2020.
- Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, thk. Târik b. İvazillâh b. Muhammed, Abdülmuhsin b. İbrahim el-Hüseynî, Dâru'l-Haremeyn, Kahire.
- el-Mu'cemü'l-kebir, thk. Hamdi Abdülmecit es-Silefi, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire, 2. bs.

- el-Mu‘cemü’s-sagir, thk. Muhammed Şekûr Mahmud el-Hac, el-Mektubü’l-İslâmî ve Dâru Ammâr baskısı, Beyrut, 1. Bs., 1405/1985.
- Mekârimü’l-ahlâk, thk. Ebû Bisdâm Muhammed b. Mustafa, Dâru’l-Beşâ’iru’l-İslâmiyye, 1. baskı, 1434/2013.
- Müsnedü’ş-şâmiyyîn, thk. Hamdi b. Abdilmecid es-Silefî, Müessesetü’r-Risâle, Beyrut, 1. baskı, 1405/1984.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr, Câmi‘u’l-beyân, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Dâru Hecer, 1. baskı, 1422/2001.
- Tehzîbü’l-âsâr, thk, Mahmud Muhammed Şâkir, Matbaatü’l-Medenî, Kahire.
- Tahâvî, Şerhu me‘âni’l-âsâr, thk. Muhammed Zührî en-Neccâr - Muhammed Seyyid Câd el-Hak, Âlemü’l-Kütüb, 1414/1994.
- Şerhu müşkili’l-âsâr, thk. Şuayb el-Arnavut, Müessesetü’r-Risâle, 1415/1494.
- Tansuğ, S., Karşıtı Aramak, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1983.
- Tirmizî, el-‘İlelü’l-kebîr, thk. Subhî es-Sâmerrâî, v.dğr., Âlemü’l-Kütüb – Mektebetü’n-Nehdati’l-Arabiyye, Beyrut, h. 1409.
- es-Sünen, thk. Şuayb el-Arnavut, Dârü’r-Risâleti’l-Alemiyye, Beyrut, 1. baskı, 1430/2009.
- Uludağ, S., Nûr, DİA, Ankara, 2007, XXXVIII.
- Ukaylî, ed-Du‘afâ’ü’l-kebîr, thk. Mâzin Muhammed es-Sersâvî, Dâru İbn Abbâs, Mısır, M. 2008.
- Üçışık, T., 15.2.2021 tarihinde telefonla yapılan görüşme.
- Vakkasoğlu, V., Gençler için Hatıralarla Necip Fazıl, Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kahramanmaraş, 2021.
- Yazır, E. H., Hak Din Kur’an Dili, Eser Kitabevi, İstanbul, 1975.
- Yazgan, M., Davayı Yükseklerle Götürmek Gençliğin Vazifesi, Baran Dergisi, İstanbul, 2021.

- Yeşil, K., İslamcı Düşüncenin Meydan Şairi Olarak Necip Fazıl, *dünyabizim.com*, 03.03.2020 <https://www.dunyabizim.com/islamci-dusuncenin-meydan-sairi-olarak-necip-fazil-makale,1598.html> (Erişim Tarihi: 03.06.2020).
- Yıldırım, H., Necip Fazıl Kısakürek'in "Esselâm Mukaddes Hayattan Levhalar" isimli Eserindeki Hadislerin Değerlendirmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2017.
- Yılmaz O., Necip Fazıl Kısakürek'in Hadis Kültürü ve Kullandığı Bazı Hadislerin Değerlendirilmesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Tokat, 2018.
- Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî, Tehzibü'l-kemâl, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1400/1980.
- Yücel, A., Hadis Usûlü, İFAV Yayınları, İstanbul, 2018.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Ahmed, el-Kâşif, thk. Muhammed Avvâme, Dârü'l-Kıble li's-Sekâfeti'l-İslâmiyye ve Müessetü Ulûmi'l-Kur'ân, Cidde, 1413/1992.
- Telhîsu'l-Müstedrek, thk. Merkezü'l-Buhûs, Dâru't-Te'sîl, Beyrut, 1435/2014.
- Zerkeşî, Bedrüddîn, et-Tezkire fi'l-ehâdisi'l-müştehire, thk. Mustafa Abdülkadir Atâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1406/1986.
- Ziyâüddîn el-Makdisî, el-Ehâdisü'l-muhtâre, thk. Abdülmelik b. Abdullah b. Dehîş, Dâru Hıdır, Beyrut, Lübnan, 3. baskı, 1420/2000.